TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLER

Furkan ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLER

Furkan ÖZDEMİR

Danışman: Dr. Öğr. Üy. Nurcihan ÖZDOĞAN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mehmet DEMİR
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üy. Dursun Ali DEMİRBOĞA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üy. Nurcihan ÖZDOĞAN

Üye: Prof. Dr. Mehmet DEMİR

Üye: Dr. Öğr. Üy. Dursun Ali DEMİRBOĞA

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

…/…/2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …. / …. / 2019

Furkan ÖZDEMİR

ÖZET

İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLER

Furkan ÖZDEMİR

Yüksek Lisans, Özel Hukuk Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üy. Nurcihan ÖZDOĞAN
Ocak 2019, 240 sayfa

Sözleşme özgürlüğünün bir yansıması olarak ortaya çıkan inançlı işlemler, Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenmese de, doktrin ve yargı içtihatlarında geçerli olarak kabul edilen hukuki işlemlerdir. İnançlı işlemler, birbiriyle sıkı bağlantısı olan iki unsurdan oluşur. İnanan ve inanılan arasında yapılan ve inançlı işlemde iç ilişkiyi düzenleyen inanç anlaşması, işlemin ilk unsurudur. İşlemin diğer unsuru ise, inanç konusunun inanılana devredilmesi işlemidir. Bu işlem niteliği itibariyle tasarruf işlemidir. Devir işlemi ile birlikte inanılan, inanç konusu üzerinde tam bir hak kazanır. Devir işlemi bizzat inanan tarafından yapılabileceği gibi, üçüncü bir kişi tarafından da yapılabilir. İnanç konusunun üçüncü bir kişinin malvarlığından çıktığı hallerde, inanan ile inanılan arasındaki işlemi, inançlı bir işlem olarak nitelendirmekte bir sakınca yoktur. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin birçok görünümü olsa da, en yaygın görünümü, inanılanın, inananın dolaylı temsilcisi olarak hareket ettiği hallerdir. İnançlı işlemin diğer türlerinde olduğu gibi, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde de en önemli husus, inanan kişinin korunmasıdır. İnanılanın, inanç konusu üzerinde her türlü tasarruf işlemini yapabilecek olması, inananın hukuki konumunu zayıflatmaktadır. Bu sebeple inananın korunması adına faydalanılabilecek kanun hükümlerinin belirlenmesi önemlidir. Ancak inananın korunması adına bulunan çözümler hukuki işlem güvenliğini zedelememelidir.

Anahtar kelimeler: İnançlı işlemler, inanç konusu, üçüncü kişi, dolaylı temsil, inananın korunması.

ABSTRACT

FIDUCIARY TRANSACTIONS WHICH THE FIDUCIARY ASSET IS ACQUIRED FROM THIRD PARTIES

Furkan ÖZDEMİR

Master Thesis, Department of Private Law
Supervisor: Dr. Öğr. Üy. Nurcihan ÖZDOĞAN
January 2019, 240 pages

Fiduciary transactions that arise as a reflection of the freedom of contract are legal transactions that are accepted as valid in doctrine and jurisprudence, even though they are not regulated in the Turkish Code of Obligations. Fiduciary transactions are made up of two elements that are closely linked to each other. The first element of the transaction is the fiduciary contract between the fiduciant and the fiduciary which deals with the internal relationship between the fiduciant and the fiduciary. The other aspect of the transaction is the transfer of the fiduciary asset. This is an act of disposal by nature. With the transfer process, fiduciary have a full right on the fiduciary asset. Transfer can be done by the fiduciant himself or by a third party. When the fiduciary asset comes out of the property of a third person, there is no harm in describing the transaction between the fiduciant and the fiduciary as a fiduciary transaction. Although there are many aspects of fiduciary transactions which the fiduciary asset is acquired from third parties, the most common form of transaction is that the fiduciary acts as the indirect representative of the fiduciant. As in other types of fiduciary transactions, the most important issue is the protection of the fiduciant when the fiduciary asset is acquired from third parties. The fact that the fiduciary can make any kind of act of disposal on the fiduciary asset weakens the legal position of the fiduciant. Therefore, it is important to determine the provisions of the law that can be used to protect the fiduciant. However, solutions on behalf of the protection of the fiduciant should not harm the security of legal transactions.

Keywords: Fiduciary transactions, fiduciary asset, third party, indirect representation, protection of fiduciant.

ÖNSÖZ

"İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler" başlıklı söz konusu tez çalışması, Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde 22.01.2019 tarihinde Dr. Öğr. Üy. Nurcihan DALCI ÖZDOĞAN, Prof. Dr. Mehmet DEMİR ve Dr. Öğr. Üy. Dursun Ali DEMİRBOĞA'dan oluşan jüri önünde savunulmuş olup, oy birliği ile kabul edilmiştir.

Söz konusu çalışmanın neticelenmesinde emeği geçenlere teşekkür etmeyi bir borç bilirim:

Öncelikle tez konusunun belirlenmesi ve çalışmanın meydana getirilme sürecindeki tavsiye, değerlendirme ve yönlendirmeleriyle tezime önemli katkılarda bulunan, akademik hayatıma değer katan, asistanı olmaktan onur ve gurur duyduğum çok değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üy. Nurcihan DALCI ÖZDOĞAN'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Lisans öğrenimimin ilk yılında Medeni Hukuk ile tanışmama vesile olan, tez çalışmama değerli katkılarını sunan kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet DEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Tanıştığım ilk günden bu yana gerek akademik anlamda gerekse hayata dair tecrübelerini paylaşan, hiçbir konuda yardımını esirgemeyen, tez çalışmama değerli görüşleri ile katkıda bulunan, akademik hayatıma çok önemli katkıları bulunan, asistanlığını yapmaktan onur ve gurur duyduğum çok değerli hocam Dr. Öğr. Üy. Dursun Ali DEMİRBOĞA'ya sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans ders dönemimde danışmanlığımı yürüten, akademik hayatıma önemli katkılar sağlayan, desteğini her daim hissettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Ömer KORKUT'a teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik hayata ilk adım attığım dönemde çok önemli tecrübeler edindiğim, akademik anlamda çok önemli bilgiler öğrendiğim, asistanlığını yapmaktan onur ve gurur duyduğum çok değerli hocam Dr. Öğr. Üy. Özlem KARLI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmamın önemli bir bölümüne değerli katkılarını sunan, tanıştığım ilk günden beri her türlü soruma büyük bir içtenlikle yanıt veren, değerli vaktini ayıran, akademik hayatıma çok önemli bir değer katan, çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üy. Hakan ALBAYRAK'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne adım attığım ilk günden bu yana her konuda desteğini ve yardımını esirgemeyen, kıymetli meslektaşım ve değerli abim Arş. Gör. M. Fatih CENGİL'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez çalışmasının önemli aşamalarından biri de kaynakların toplanması aşamasıdır. Bu süreçte büyük yardımları bulunan kıymetli meslektaşlarım Arş. Gör. Miray ÖZER DENİZ'e, Arş. Gör. İdil Nur GÜRBÜZ'e, Arş. Gör. Yiğit ÇELİK'e, Arş. Gör. Serhan YILDIRIM'a, Arş. Gör. Seda YILDIZ PORTAKAL'a, Arş. Gör. Esra BULUT'a, Arş. Gör. Ecem KİRKİT'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere onların sayesinde geldiğim, hayatımın her döneminde sevgi ve şefkat ile desteklerini esirgemeyen, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim kıymetli babam Arif ÖZDEMİR'e, kıymetli annem Nurkadın ÖZDEMİR'e ve kıymetli ablam Kevser SEZER'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hayatıma girdiği için kendimi çok şanslı hissettiğim, dokuz yıldır bütün zorluklara beraber göğüs gerdiğim, tez çalışmamın önemli bir bölümünde benimle aynı sıkıntı ve stresi yaşayan, üzüntü ve mutluluğumu paylaştığım, tezimi kısa bir süre içerisinde bitirmeme katkı sağlayan hayat arkadaşım Ayşe Nur ÖZDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Furkan ÖZDEMİR

Adana/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

ÖNSÖZ ..... **vi**

KISALTMALAR ..... **xvi**

GİRİŞ **1**

I. SUNUŞ **1**

II. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ **2**

III. İNCELEME PLANI VE KONUNUN SINIRLANDIRILMASI **3**

BİRİNCİ BÖLÜM
GENEL OLARAK İNANÇLI İŞLEMLER, İNANÇLI İŞLEMLERİN TARİHÇESİ VE MODERN HUKUKTAKİ GELİŞİMİ

I. KAVRAM VE TANIM **5**

II. İNANÇLI İŞLEMLERİN TARİHÇESİ **8**

A. Roma Hukukunda İnançlı İşlemler: Fiducia **8**

1. Kavram ve Tarihsel Süreç 8

2. Türleri 9

a. Fiducia cum creditore 10

b. Fiducia cum amico 12

3. Fiducia Kaynaklı Davalar 13

a. Actio fiduciae directa 14

b. Actio fiduciae contraria 15

4. Fiducia'nın Pratik Hukuk Hayatında Kaybolma Süreci 15

B. İnançlı İşlemlerin Cermen Hukukundaki Görünümü: Treuhand **17**

1. Genel Olarak 17

2. Uygulama Alanları 18

3. İnanan ve Faydalanan Kişilerin Hukuki Konumunun Güçlendirilme Süreci 19

III. İNANÇLI İŞLEMLERİN MODERN HUKUKTAKİ GELİŞİMİ **21**

A. Alman Hukukunda İnançlı İşlemler 21

B. İsviçre Hukukunda İnançlı İşlemler 25

C. Anglo- Sakson Hukukunda İnançlı İşlemler: Trust 27

1. Kavram ve Tarihsel Süreç 27

2. Hukuki Yapısı 29

D. Uluslararası Hukukta İnançlı İşlemler 33

E. AB Hukukunda İnançlı İşlemler 34

F. Fransız Hukukunda İnançlı İşlemler 34

IV. İNANÇLI İŞLEMLERİN HUKUKİ YAPISI 35

V. İNANÇLI İŞLEMLERİ AÇIKLAYAN TEORİLER 39

A. Genel Olarak 39

B. Bozucu Şarta Bağlı Kazandırıcı İşlem Teorisi *(Theorie der resolutiv-bedingten Zuwendung)* 40

C. Topluluk Mülkiyeti Teorisi *(Gemeinschaftliches Eigentum)* 41

D. Nisbi Hukuki Durum Teorisi *(Die Relativitätstheorie)* 41

E. Şekli Hukuki Durum Teorisi *(Die formale Rechtstellung)* 42

F. İdare Hakkı Teorisi *(Verwaltungsrechtstheorie)* 42

G. Tam Hak İktisabı Teorisi *(Die Theorie des vollen-Rechtserwerbs)* 43

VI. İNANÇLI İŞLEMLERİN SINIFLANDIRILMASI 44

A. Amaç Bakımından Sınıflandırma 44

B. Kuruluş Şekli Bakımından Sınıflandırma 47

C. Üçüncü Kişilerle İlişkiler Bakımından Sınıflandırma 48

D. Faydalananların Menfaati Bakımından Yapılan Sınıflandırma 49

E. İnanç Konusunun Kazanıldığı Kişi Bakımından Sınıflandırma 49

VII. İNANÇLI İŞLEMLERİN EKONOMİK İŞLEVLERİ 50

A. Genel Olarak 50

B. Gizleme İşlevi 51

C. Dolanma İşlevi **52**

D. Mal Kaçırma İşlevi **54**

E. Teminat İşlevi **55**

İKİNCİ BÖLÜM

İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLER VE BU KURUMUN BENZER HUKUKİ MÜESSESELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

I. GENEL OLARAK **60**

II. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLEMEYECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER **60**

III. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLEBİLECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER **62**

A. Genel Olarak **62**

B. Değerlendirme **63**

IV. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEM TÜRLERİ **65**

A. Genel Olarak **65**

B. İnanan ile İnanç Konusunun Sahibi Arasında Yapılan Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme **65**

C. İnananın Doğrudan Doğruya Temsilci Sıfatıyla Hareket Ettiği Durumlar . **67**

D. İnanılanın İnanana Ait Şahsi Talep Hakkını Devralması Hali **67**

E. Tahsil Maksadıyla Havale **68**

F. İnanılanın Dolaylı Temsilci Olarak Hareket Ettiği Haller **68**

V. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN UNSURLARI **69**

A. İnanç Anlaşması *(pactum fiduciae)* **69**

1. Genel Olarak 69

2. Şekli 72

a. Genel olarak 72

b. Değerlendirme 78

B. Devir İşlemi *(Verfügungsgeschäft)* 81

VI. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN BENZER HUKUKİ KURUMLARLA KIYASLANMASI 83

A. Muvazaa ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler 83

1. Muvazaa Kavramı *(Scheingeschäft, Simulation)* 83

2. Tarafta Muvazaa *(Parteisimulation)* 86

3. Değerlendirme 90

B. Kanuna Karşı Hile ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler 91

1. Kanuna Karşı Hile Kavramı *(Gesetzesumgehung)* 91

2. Değerlendirme 94

C. Dolaylı Temsil ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler 96

1. Dolaylı Temsil Kavramı *(Mittelbare Stellvertretung)* 96

2. Değerlendirme 100

3. Dolaylı Temsili İçeren Vekâlet Sözleşmelerinin İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler Karşısındaki Durumu 104

a. Genel olarak 104

b. Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri ile inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin farklı olduğuna ilişkin görüşler 104

aa. Kişi sayısını kıstas alan görüş 104

bb. Hak taşıyıcısı *(Rechtsträger)*-yetki taşıyıcısı *(Vollmachtträger)* ayrımını benimseyen görüş 105

cc. Süreyi kıstas alan görüş 106

dd. Başkası hesabına hareket-başkası menfaatine hakları elinde tutma ayrımını benimseyen görüş 107

c. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerini aynı kapsamda değerlendiren görüşler ... 107

d. Değerlendirme ... 109

D. Nâm-ı Müstear ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler ... 112

1. Nâm-ı Müstear *(Strohmann)* Kavramı ve Tarihçe ... 112

2. Hukuki Niteliği ... 114

a. Muvazaa görüşü ... 115

b. İnançlı işlem görüşü ... 116

c. Dolaylı temsili içeren vekâlet görüşü ... 117

d. Değerlendirme ... 118

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN HÜKÜM VE SONUÇLARI, SONA ERMESİ VE İSPATI

I. GENEL OLARAK ... 121

II. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE İÇ İLİŞKİ ... 122

A. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemlerde Uygulanacak Hükümlerin Tespiti ... 122

B. İnananın Borçları ve Hakları ... 127

1. İnananın Borçları ... **127**

a. İnanç konusunu devretme borcu ... 127

b. Borçtan kurtarma ve zararları tazmin etme borcu ... 129

c. Ücret ödeme borcu ... 130

d. Diğer borçlar ... 131

2. İnananın Hakları ... 132

a. İnanç konusunun inanç anlaşmasında öngörülen amaca uygun kullanılmasını talep etme hakkı ... 132

b. Talimat verme hakkı 132
c. Hesap talep etme ve bilgi edinme hakkı 136
d. İnanç konusunun devrini isteme hakkı 137
C. İnanılanın Borçları ve Hakları 138
1. İnanılanın Borçları 138
a. Özen borcu 138
b. İnanç konusunu inanç amacıyla sınırlı kullanma borcu 141
c. Şahsen ifa borcu 141
d. Sadakat borcu 143
e. Hesap verme borcu 145
f. İnançlı işlem dolayısıyla elde ettiklerini verme borcu 145
2. İnanılanın Hakları 157
a. İnançlı işlem dolayısıyla yapılan masraf ve ortaya çıkan zararların tazminini talep etme hakkı 157
b. Ücret talep etme hakkı 158
c. İnanç konusunu paraya çevirme hakkı 158
III. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE DIŞ İLİŞKİ 160
A. Genel Olarak 160
B. İnananın Korunması Problemi 162
1. TBK m. 49/f. II Hükmü Çerçevesinde Koruma 163
a. Ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar verme kavramı 163
b. TBK m. 49/f. II hükmünün inançlı işlemlerde uygulanması 166
2. TBK m. 509'a Dayalı Koruma 169
a. Genel olarak 169
b. Yasal devir kavramı *(Legalzession)* 171
c. Ayırma hakkı kavramı *(Aussonderungsrecht)* 176
d. Yasal devir ve ayırma hakkının ileri sürülmesine ilişkin prosedür 179

e. TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanması problemi 181
aa. İnanç konusunun yalnızca üçüncü kişiden elde edildiği haller bakımından TBK m. 509 hükmünün uygulanabileceğini savunan görüş 184
bb. TBK m. 509 hükmünün yalnızca saf inançlı işlemlere uygulanabileceğini savunan görüş 185
cc. TBK m. 509 hükmünün inanç konusunun taşınmaz olduğu durumlar hariç tüm inançlı işlemlere uygulanabileceğini savunan görüş 186
dd. Değerlendirme 188
3. Sermaye Piyasası Kanununda İnananı Korumaya Yönelik Düzenlemeler (SPK m. 53, m. 58) 193
4. İnananın Korunması Probleminin Çözümünde Yararlanılabilecek Diğer İmkânlar 195
IV. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE İNANANIN ALACAKLILARININ KORUNMASI .. 195
A. Genel Olarak 195
B. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemlerde İptal Davası 197
V. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN SONA ERMESİ 204
A. Genel Olarak 204
B. İfa 206
C. Belirli Bir Sürenin Geçmesi 206
D. Tek Taraflı Sona Erdirme Hakkı 207
1. Genel Olarak 207
2. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemlerde Tek Taraflı Sona Erdirme Hakkı 209
E. Ölüm, Ehliyetin Kaybedilmesi ve İflas 211
1. Genel Olarak 211

2. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler Bakımından 213
a. Ölüm 213
b. Ehliyetin kaybedilmesi 214
c. İflas 215
F. Sona Ermenin Sonuçları 215
VI. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE İSPAT 216
SONUÇ 220
KAYNAKÇA 226

KISALTMALAR

ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
Art.	:	Artikel
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BATİDER	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BATİHAE	:	Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
BGB	:	Bürgerliches Gesetzbuch
BGE	:	Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts
bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
DEÜHFD	:	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DİÜHFD	:	Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dp.	:	Dipnot
E.	:	Esas
eBK	:	818 sayılı Borçlar Kanunu
EÜHFD	:	Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
f.	:	Fıkra
GÜHFD	:	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	:	Hukuk Dairesi
HMK	:	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	:	2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu

İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	:	Karar
MK	:	4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
MÜHFHAD	:	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
N.	:	Paragraf Numarası
NK	:	1512 sayılı Noterlik Kanunu
OR	:	Bundesgesetz über das Obligationrecht vom 30.März 1911
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
SchKG	:	Schuldbetreibungs- und Konkursgesetz
SPK	:	6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
TBBD	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	:	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	:	5327 sayılı Türk Ceza Kanunu
TİTRK	:	6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu
TTK	:	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve devamı
Y	:	Yıl
Yarg.	:	Yargıtay
YD.	:	Yargıtay Dergisi
YHGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

YİBGK	:	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
YKD	:	Yargıtay Kararları Dergisi
ZGB	:	Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907

GİRİŞ

I. SUNUŞ

İrade özerkliği ilkesi, Türk borçlar hukukunun temel ilkelerindendir. İrade özerkliği prensibinin bir yansıması olarak kabul edilen sözleşme özgürlüğü ilkesi, hukuk düzeninin sınırları içerisinde, kişilere istenilen tip ve içerikte sözleşme yapma imkânı sunmaktadır. Güncel gelişmelerin dinamikliği karşısında, hukuk düzeninin kendilerine sunduğu sözleşme tiplerini yetersiz bulan kişiler, kanunda düzenlenmeyen tip ve içerikte bir sözleşme yapabilir. Tarafların kanunda düzenlenmeyen tip ve içerikte sözleşme yapabilme özgürlüğü, inançlı işlemlerin varlık kazanmasında temel rol oynamıştır. Birçok hukuk sisteminde yasal bir zemine kavuşturulmayan inançlı işlemler, dinamik bir yapıya sahip olan beşeri ve ekonomik ihtiyaçların bir sonucudur. Tarihsel süreç incelendiğinde, inançlı işlemlerin yönetim ve teminat amaçlı olarak yapıldığı gözlemlenmektedir. Kurumun ortaya çıkışında, o dönemin hukuki imkânlarının yetersizliği tetikleyici bir rol oynamıştır. Günümüzde de durum çok farklı değildir. Tarafların amaçladıkları hukuki sonucu doğuracak hukuki kurumların yetersiz olması veya daha elverişli koşullarda hukuki işlem yapma isteği, inançlı işlemlerin varlık sebebi olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, yönetim amacıyla yapılan saf inançlı işlemlerin fonksiyonunu yerine getirebilecek ve yasal düzenlemesi mevcut bulunan, temsil, vekâlet gibi kurumlar olmasına karşın, bu kurumların bünyesinde bulunan sınırlar, saf inançlı işlemlerin tesisi sonucunu doğurmaktadır. Benzer şekilde yasal teminat araçlarının yetersiz oluşu veya elverişsiz bazı hükümleri, kişileri farklı teminat araçlarına yöneltmiş, karma inançlı işlemlerin tercih edilmesine sebep olmuştur.

Tüm inançlı işlemler bakımından karakteristik bazı özellikler göze çarpmaktadır. İnançlı işlemin hangi türü olursa olsun, inanç konusu adı verilen malvarlığı değerinin, güven duyulan bir kişiye devredilmesi gerekir. İnanç konusunun devredildiği kişi, inanç konusu üzerinde tam bir hak kazanır. Tam hak sahipliği, inanç konusu üzerinde yapılabilecek olan her türlü işlem bakımından bu işlemi yapabilecek yetkiye sahip olmak anlamına gelir. İşlemin diğer unsuru ise, tam hak sahipliğini nisbi olarak sınırlandırmaya yarayan inanç anlaşmasıdır. Borçlar hukuku karakterli olan inanç anlaşması, tam hak sahipliği ile sağlanan yetkinin sınırlarını çizmektedir. İnançlı işlemin temel unsurları olan devir işlemi ile inanç anlaşmasının tarafları, aynı kişiler olabileceği gibi, farklı kişiler de

olabilir. Bir başka deyişle, inanç anlaşmasının tarafları daima birbirleri arasında inanç ilişkisi bulunan inanan ve inanılan kişidir. Ancak inanç konusu her zaman inananın malvarlığında yer almayabilir. Bu bağlamda, inanç konusu adı verilen malvarlığı değeri inanan kişinin malvarlığından çıkabileceği gibi, inanç anlaşmasına taraf olmayan üçüncü bir kişinin malvarlığından da çıkabilir.

II. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnançlı işlemleri konu edinen çalışmalar incelendiğinde, inançlı işlemin bir boyutu ile ele alındığı göze çarpmaktadır. Söz konusu çalışmalarda, inançlı işlem, inanç anlaşması ve devir işleminin taraflarının aynı olduğu biçimiyle incelenmiş, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallere ilişkin olarak sınırlı bir değerlendirme yapılmıştır. Elbette ki inançlı işlemin sadece bu boyutu ile değerlendirilmesinin bazı sebepleri mevcuttur. İnanç anlaşması ile devir işleminin taraflarının aynı kişiler olması gerektiğini kabul eden doktrindeki görüşler, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin dolaylı temsil, vekâlet sözleşmesi, nâm-ı müstear gibi hukuki kurumlarla iç içe geçmesi, kurumun tarihsel süreçteki yaygın görünümü, bu sonucu doğuran sebepler arasında sayılabilir. Ancak inançlı işlemin bu türü, benzer hukuki kurumlar karşısındaki durumu ve uygulamada farklı isimlerle de olsa karşılaşılma ihtimalinden ötürü, detaylı bir inceleme yapılmaya muhtaçtır. Bu kapsamda, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin tüm yönleri ile incelenmesi, kurumun uygulanması dolayısıyla ortaya çıkan sorunların tespiti ve söz konusu sorunların çözümü, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

İnançlı işlemlerin klasik görünümünde olduğu gibi, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlere de uygulanabilecek münhasır kanun hükümleri bulunmamaktadır. Bu durum, çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü noktasında çeşitli zorluklara sebep olmakta ve konunun incelenmesini daha da önemli hale getirmektedir. Ayrıca inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, inançlı işlemler; dolaylı temsil, vekâlet ve nâm-ı müstear gibi kurumlarla ayırt edilemez bir benzerliğe sahiptir. Bu yönüyle inançlı işlemin bu türünün özelliklerinin belirlenmesi ve benzer hukuki kurumlar karşısındaki durumunun tespiti önem taşımaktadır.

III. İNCELEME PLANI VE KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, ilk olarak inançlı işlem kavramı ele alınmıştır. Kavrama ilişkin yapılan açıklamaların ardından, inançlı işlem kurumunun tarihsel temelleri ele alınmış, konu Roma ve Cermen hukuku ekseninde incelenmiştir. İnançlı işlemin tarihsel temellerinin incelenmesinden sonra, kurumun modern hukuk sistemlerindeki görünümleri inceleme konusu yapılmıştır. Bu noktada, İsviçre-Türk hukukundaki inançlı işlem kavramına nazaran farklı bir hukuki yapısı olan *trust* kurumu ele alınmıştır. Ardından inançlı işlem kurumunun hukuki yapısı incelenmiş, teorik alt yapısının anlaşılabilmesi adına, inançlı işlemleri açıklayan teorilere yer verilmiştir. İnançlı işlemlerin sınıflandırılması ve inançlı işlemlere yüklenen ekonomik işlevler, bu bölümde incelenen diğer konu başlıklarını oluşturmaktadır. Birinci bölümde esas itibariyle inançlı işlemlerin tarihçesi ve genel teorisi ele alındığı için inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlere ilişkin detaylı bir değerlendirme yapılmamıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği işlemler genel hatları ile ele alınmış ve bu tür işlemlerin benzer hukuki müesseseler karşısındaki durumu inceleme konusu yapılmıştır. Bu bölümde ele alınan ilk husus, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin varlığına ilişkin tartışmalardır. Zira doktrinde bazı yazarlar, inançlı işlemin böyle bir görünümünün olmadığını kabul etmektedir. Bu bağlamda, kurumun yapısına ilişkin değerlendirmeler yapılmadan önce, bu tipte bir inançlı işlemin varlığının tespiti son derece önemlidir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemin bağımsız bir hukuki kurum olarak varlığının tespitinin ardından, bu işlemin türleri ele alınmıştır. Kurumun hukuki yapısı incelenmeden önce türlerinin ele alınmasının temel sebebi, bu tipteki bir inançlı işlemin en yaygın görünüm biçiminin belirlenmesidir. Zira inançlı işlemin bu türünün en yaygın görülen şekli, inanılanın, inananın dolaylı temsilcisi olarak hareket ettiği hallerdir. Bu kapsamda, çalışmada kıstas alınan inançlı işlem türü, inanılanın, dolaylı temsilci sıfatıyla inanç konusunu üçüncü kişilerden elde ettiği işlemler olup, diğer türler bakımından sınırlı bir inceleme yapılmıştır. Dolayısıyla, aksi belirtilmediği sürece yapılan açıklamalar inanılanın dolaylı temsilci olarak hareket ettiği durumlara ilişkindir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin türlerine ilişkin yapılan değerlendirmelerin ardından, işlemin unsurları ele alınmıştır. Özellikle inanç

konusunun taşınmaz olduğu hallerde, inanç anlaşmasının şekline ilişkin tartışmalar, bu bölümün önemli konularından birini oluşturmaktadır. İkinci bölümde son olarak inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin benzer hukuki müesseseler karşısındaki durumu inceleme konusu yapılmıştır. Bu kapsamda, muvazaa, kanuna karşı hile, dolaylı temsil ve nâm-ı müstear kurumları ele alınmıştır. Çalışmanın konusu ile bir benzerliği olmaması sebebiyle doğrudan temsil kurumu değerlendirme kapsamına alınmamıştır. Ayrıca muvazaa kavramına genel hatları ile değinilmiş olup, temel kıyaslama tarafta muvazaa halleri bakımından yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin hüküm ve sonuçları ele alınmıştır. Bu kapsamda, öncelikle inanç anlaşmasına uygulanabilecek hukuk kuralları tespit edilmiş ve tarafların hak ve yükümlülükleri incelenmiştir. Ardından üçüncü kişilerle olan dış ilişki ele alınmıştır. Bu noktada, inananın korunması problemi, çözüm bulunması gereken önemli bir husustur. Söz konusu problemin çözümü adına, inanan kişinin korunması bakımından yararlanılabilecek yasal imkânlar inceleme konusu yapılmıştır. Özellikle Türk Borçlar Kanunu'nun 509. maddesi, bu incelemenin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inananın alacaklılarının korunması meselesi, üçüncü bölümde ele alınan bir diğer önemli başlıklardandır. Bu bağlamda, inançlı işlemin bu türü bakımından tasarrufun iptali davası açılıp açılamayacağı değerlendirilmiştir. Ancak tasarrufun iptali davası ile ilgili tüm şartlar detaylı bir şekilde ele alınmamış, yalnızca konu ile ilgisi kapsamında incelenmiştir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin sona ermesi ile bu nitelikteki işlemlerin ispatı, üçüncü bölümde ele alınan diğer konu başlıklarıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK İNANÇLI İŞLEMLER, İNANÇLI İŞLEMLERİN TARİHÇESİ VE MODERN HUKUKTAKİ GELİŞİMİ

I. KAVRAM VE TANIM

Gelişmiş hukuk düzenlerine ait bir kavram olarak kabul edilen *inançlı işlemler*[1] *(fiduziarisches Rechtsgeschäft)*, İsviçre-Türk hukuk sisteminde yasal olarak düzenlenmemiştir[2]. Roma hukuku kaynaklı *fiducia* işleminin modern hukuktaki

[1] **JÄGGİ,** Peter/**GAUCH,** Peter/**HARTMANN,** Stephan; Zürcher Kommentar Art. 18 OR-Auslegung, Ergänzung und Anpassung der Verträge; Simulation Obligationenrecht, Schultess Verlag, Zürich 2014, Art. 18, N. 190. İnançlı işlem kavramı yerine doktrinde birçok ifade kullanılmaktadır. Bu kavramı karşılamak üzere, *"itimat mukaveleleri", "güvenli muameleler", "fiduciaire ciro"* gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** Ergun; Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Cezaevi Matbaası, İstanbul 1968, s. 5-6. Doktrinde inançlı işlem ifadesinin İsviçre-Türk hukukuna hâkim olan ilkelere uygun olmayacak nitelikte çağrışımlara sebep olduğu için kullanılmaması gerektiği savunulmaktadır. Yazara göre, inançlı işlem kavramı yerine daha iyi bir tanımlama yapılıncaya dek *"iade vaadi sözleşmesi"* kavramı kullanılmalıdır. Bu hususta bkz. **HATEMİ,** Hüseyin; "Nâm-ı Müsteâr Kavramı ve Vekâlet İle İlişkisi", Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu, 14-16 Haziran 1976, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayınları, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977, s. 135.

[2] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 3; **EREN,** Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 382; **ÖZTÜRK,** Gülay; İnançlı İşlemler, Yetkin Yayınları, Ankara 1998, s. 21; **ALTAŞ,** Hüseyin/**KURT,** Leyla Müjde; "İnançlı İşlemler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, Malatya 2011, s. 2; **GÜVENÇ,** Özgür; Taşınmazların İnançlı İşlemle Devri, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 25; **AYANOĞLU MORALI,** Ahu; Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnançlı İşlemler, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2006, s. 2; **AYDINCIK,** Şirin; "Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temliki", İÜFHM, C. LXIV, S. 1, İstanbul 2006, s. 135; **PARLAK BÖRÜ,** Şafak; "Mülkiyetin Teminat Amacıyla İnançlı İşlemle Devri'', TBBD. , 2017 (128), s. 232; **UYGUR,** Atiye B. ; "Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler'', GÜHFD, C. X, S. 1-2, Ankara 2006, s. 172; **KRAMER,** Ernst A./ **SCHMİDLİN,** Bruno; Berner Kommentar, Band/Nr. VI/1/1, Allgemeine Einleitung in das schweizerische Obligatitionenrecht und Kommentar zu Art. 1-18 OR Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen, Stämpfli Verlag, Bern 1986, Art. 18, N. 119; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 190; **WIEGAND,** Wolfgang; Mobiliarsicherheiten Sicherungzession und –übereignung, Pfandrechte und Eigentumsvorbehalt aus privat-und verfahrensrechtlicher Sicht, Stämpfli Verlag, Bern 1998, s. 43.

görünümü olan inançlı işlemler, doktrin ve mahkeme içtihatları ile varlığını kabul ettirmiştir[3]. *Güven (fides)* unsurunun ön planda olduğu bu işlemler[4], borçlar hukukuna hâkim olan *"sözleşme özgürlüğü" (Vertragsfreiheit)* ilkesinin bir yansımasıdır[5].

İnançlı işlemlerin yasal olarak düzenlenmemesi, doktrin ve yargı içtihatları ile gelişmiş olması gibi nedenlerle, inançlı işlemlere ilişkin herkes tarafından kabul edilen bir tanımlama bugüne kadar yapılamamıştır[6].

Doktrinde birçok yazar tarafından yapılan tanıma göre[7], *"inanan olarak adlandırılan bir kişinin, bir borca teminat teşkil etmek veya idare edilmek üzere, malvarlığında yer alan bir şey ya da hakkı, aynı amaçlarla yapılan işlemlerden daha güçlü bir hukuki durum yaratmak amacıyla inanılan adı verilen bir kişiye kazandırdığı işlemlere inançlı işlemler"* adı verilir.

---

[3] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 3; **OĞUZMAN,** M. Kemal/**ÖZ,** M. Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 2, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, s. 133-134; **EREN,** Genel Hükümler, s. 382-383; **AYDINCIK,** s. 132; **AYANOĞLU MORALI,** s. 3; **PARLAK BÖRÜ,** s. 233; **UYGUR,** s. 172.

[4] **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **ESENER,** Turhan; Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956, s. 146; **AYDINCIK,** s. 131; **PARLAK BÖRÜ,** s. 232; **GÜVENÇ,** s. 26.

[5] Sözleşme özgürlüğü ilkesi uyarınca, taraflar istedikleri tip ve içerikte bir sözleşme yapabilirler. **TEKİNAY,** Selahattin Sulhi/**AKMAN,** Sermet/**BURCUOĞLU,** Haluk/**ALTOP,** Atilla; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s. 59; **EREN,** Genel Hükümler, s. 17; **OKTAY ÖZDEMİR,** Saibe; "Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 19-20, İstanbul 1999-2000, s. 658; **KILIÇOĞLU,** Ahmet M. ; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, Ankara 2017, s. 112 vd. ; **ÖZKAYA,** Eraslan; İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 35; **PARLAK BÖRÜ,** s. 233; **UYGUR,** s. 172.

[6] **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 190.

[7] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** Necip; Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme, Filiz Kitabevi, İstanbul 2010, s. 364; **EREN,** Genel Hükümler, s. 382; **SEROZAN,** Rona; Eşya Hukuku I, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s. 34; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 658; **AYAN,** Mehmet; Eşya Hukuku II, Mülkiyet, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 179; **ÖZTÜRK,** s. 21; **ALTAŞ/KURT,** s. 2; **AYANOĞLU MORALI,** s. 2; **AYDINCIK,** s. 131; **GÜVENÇ,** s. 26-27; **UYGUR,** s. 172-173.

KILIÇOĞLU'na göre[8], *"taraflar arasında karşılıklı güvene dayanılarak yapılan ve öngörülen şartların ileride gerçekleşmesi halinde, yapılan anlaşmaya uygun olarak belirli bir tarzda hareket etme yükümlülüğü doğuran işlemler, inançlı işlemlerdir.''*

Doktrinde yapılan diğer bir tanıma göre *"bir kimsenin menfaatinin başkası tarafından korunması veya teminatı sağlamak amacıyla ona bazı haklarını ciddi olarak devrettiği, ancak hakları kazanan kişinin bu kazandırmadan doğacak bazı yetkilerini hiç kullanamadığı kalanlarını da ancak önceden hak ve halen menfaat sahibi olan kişinin göstermiş olduğu şekilde kullanmak zorunda olduğu işlemlere inançlı işlemler"* denir[9].

Yargıtay inançlı işlemleri, *"inananın teminat oluşturmak veya yönetilmek üzere mal varlığı kapsamındaki bir şey veya hakkını, inanılana devretmesi ve inanılanın da inanç anlaşmasındaki koşullara uygun olarak inanç konusu şeyi kullanmasını, amaç gerçekleştiğinde ise belirlenen şekilde inanana iade etmesini içeren işlemler"* olarak tanımlamıştır[10].

Bu tanımlar ışığında, inançlı işlemler bakımından şöyle bir tanımlama yapılabilir: İnananın teminat veya idare amaçlı olarak malvarlığında yer alan bir şey veya hakkı güvendiği bir kişiye devrettiği, inanılan kişinin de devredilen bu değer üzerinde amaçladıklarından daha fazla hukuki iktidara sahip olduğu ve nisbi bir talep hakkı veren sözleşme çerçevesinde sınırlandırıldığı işlemlere *"inançlı işlemler"* denir.

---

[8] **KILIÇOĞLU,** s. 242. Aynı yönde bkz. **PARLAK BÖRÜ,** s. 232.

[9] **TANDOĞAN,** Halûk; "İnançlı İşlemlerde İnananın Korunması Sorunu ve Bu Sorunun Çözümünde BK. Md. 393'ten Yararlanma Olasılığı", Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu, 14-16 Haziran 1976, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayınlar, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977, s. 73.

[10] Yarg. 14. HD'nin 04.04.2017 tarih ve E. 2017/1154, K. 2017/2706 sayılı kararı; Yarg. 14. HD'nin 28.03.2017 tarih ve E. 2016/17137 ve K. 2017/2446 sayılı kararı; Yarg. 14. HD'nin 31.10.2017 tarih ve E. 2016/1649, K. 2017/7903 sayılı kararı; Yarg. 14. HD'nin 17.10.2017 tarih ve E. 2016/16180, K. 2017/7615 sayılı kararı, (Uyap Bilgi Bankası, **ERİŞİM,** 23.04.2018).

II. İNANÇLI İŞLEMLERİN TARİHÇESİ

A. Roma Hukukunda İnançlı İşlemler: Fiducia

1. Kavram ve Tarihsel Süreç

Fiducia, kökeni Latince olan ve bu dilde güvenmek, inanmak anlamına gelen *fides* ifadesinden türetilmiş bir kavramdır[11]. *Fiducia,* taraflar arasındaki güven ilişkisine dayanan bir işlemdir. Bir taraf diğer taraftan, aralarındaki sözleşmeye dayalı olarak, belirli durumlar gerçekleşince geri verme koşuluyla *mancipatio*[12] veya *in iure cessio*[13] yoluyla bir hak devralırdı[14]. Taraflar yapmış oldukları anlaşma ile malın kullanım biçimini ve iadeye ilişkin hükümleri belirlemekteydiler[15]. *Pactum fiduciae* adı verilen bu inanç anlaşması, devir işlemi ile birlikte tek bir hukuki işlemi vücuda getirmekteydi[16].

Fiducia'nın hangi tarihte ortaya çıktığı belirsizdir[17]. Fakat Eski Latin Dönemi'nin ünlü komedya yazarı Titus Maccius Plautus'un komedya oyunlarında, *fiducia* ve *pignus* ifadelerine şaka olarak yer verilmiştir. Buna dayanarak, oyunu izleyenlerin bu ifadelere

---

[11] **RADO,** Türkan; Roma Hukuku Dersleri, Borçlar Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2011, s. 66; **OĞUZ,** Arzu; "Roma ve Türk Hukukunda İnançlı İşlem ve Vekâlet Sözleşmelerinin Karşılaştırılması'', AÜHFD, C. XLI, S. 1-4, Ankara 1989-1990, s. 233; **ÖZTÜRK,** s. 23; **GÜVENÇ,** s. 38.

[12] *Mancipatio,* mülkiyeti kazanma şekillerinden bir tanesidir. *Res mancipi* diye adlandırılan, arazi, bina, köle, at, öküz, katır, eşek gibi toplumsal ve ekonomik bakımdan önemli malların iktisabında kullanılmakla beraber, bunun dışındaki tüm malvarlığı değerlerinin devrinde de *mancipatio* kullanılmaktadır. Bu hususta bkz. **KOSCHAKER,** Paul/**AYİTER**, Kudret; Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1977, s. 136-137.

[13] *İn iure cessio,* temlik eden ile temlik alan arasında, *legis actio* yoluyla *praetor* huzurunda meydana gelen ve istihkak talebine dayanan mülkiyeti kazanma şeklidir. Yüzeysel bir dava niteliği taşımaktadır. Bu hususta bkz. **KOSCHAKER/AYİTER,** s. 140.

[14] **PETER,** Hans; "Roma ve Pandekt Hukukunda Fiducia ve Güvenli Kazandırıcı Hukuki Muameleler'', Çev. **KARADENİZ,** Özcan, AÜHFD, C. XXI, S. 1-4, Ankara 1964, s. 530; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 9; **OĞUZ,** s. 233.

[15] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 233; **ÖZTÜRK,** s. 24; **GÜVENÇ,** s. 39.

[16] **OĞUZ,** s. 233.

[17] **OĞUZ,** s. 234. *Fiducia* kavramı ile ilgili en önemli ve güvenilir bilgilere 1800'lerin ikinci yarısında ulaşılmıştır. 1867 yılında İspanya'nın Sevil kentinde bulunan *"Tabula Baetica''* adlı madeni levhada, teminat amaçlı olarak yapılan inançlı işlem ve buna ilişkin olan sözleşmeye rastlanılmıştır. 1887 yılında İtalya'nın Pompei şehrinde, karz akdinden kaynaklanan sözleşme bedeline teminaten iki kölenin inançlı olarak devredilmesinden söz eden bal mumu levha bulunmuştur. Bu hususta bkz. **PETER,** s. 537.

yabancı olmadıkları ve hukuk dünyasında da bir anlam ifade ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır[18].

2. Türleri

Fiducia, birçok alanda uygulaması olan bir hukuki kavramdır. Bir kişinin hâkimiyeti altında olan aile evladının başka bir kişinin hâkimiyetine girmesi anlamına gelen evlat edinme *(adoptio)*[19], *pater familias'*ın gönüllü bir şekilde kızı veya oğlu üzerindeki hâkimiyete son vermesi *(emancipatio)*[20], çoğunlukla kadınların vasiyet yapabilmesini sağlayan hukuki müessese (*coemtio fiuciae causa)*[21], kadınların zorunlu olarak vesayet altına alınmasını öngören kuralı esnetmek adına yapılan işlemler *(tutela fiduciaria)*[22], o dönemde sık rastlanan inançlı işlemler olarak kabul edilmektedir[23].

Kişiler hukuku kaynaklı bu inançlı işlemlerin ifa edilmemesi durumunda, *fiducia*'dan kaynaklanan davaların açılma imkânı bulunmamaktaydı[24]. Eşya ve borçlar hukuku kaynaklı ilişkiler bakımından dava açma imkânı sunulduğu için *fiducia* bu iki alanda daha fazla uygulanmıştır[25]. Bu noktada, iki çeşit inançlı işlem önemli olarak kabul edilmiş ve bu inançlı işlemlere Klasik Dönem hukukçuları tarafından özel isimler verilmiştir[26]. Teminat amacıyla yapılan inançlı işlemler olarak adlandırılan *fiducia cum creditore* ile dost kimseler arasında yapılan inançlı işlemler olarak tanımlanan *fiducia cum amico*, bugün inançlı işlemler bakımından yaptığımız ayrımın temellerini oluşturmaktadır[27].

---

[18] **OĞUZ,** s. 234.

[19] **BERGER,** Adolf; Encyclopedic Dictıonary of Roman Law, The American Philosophical Society, Philadelphia 1991, s. 350; **PETER,** s. 530; **OĞUZ,** s. 234.

[20] **BERGER,** s. 451; **PETER,** s. 530; **OĞUZ,** s. 234.

[21] **BERGER,** s. 393; **PETER,** s. 530; **OĞUZ,** s. 234.

[22] **BERGER,** s. 474; **PETER,** s. 530; **OĞUZ,** s. 234.

[23] **PETER,** s. 530; **OĞUZ,** s. 234.

[24] Kişiler Hukuku alanında yapılan bu tip *fiducialar, praetorların* zorlama yetkilerini kullanmalarıyla ifa ettirebilme kuvvetini kazanmışlardır. Bu hususta bkz. **OĞUZ,** s. 235.

[25] **OĞUZ,** s. 235.

[26] **PETER,** s. 530; **GÜVENÇ,** s. 40.

[27] **PETER,** s. 530; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 9; **OĞUZ,** s. 235; **GÜVENÇ,** s. 40.

a. Fiducia cum creditore

Roma hukukunda şahsi teminat araçlarının daha fazla tercih edilmesi sebebiyle ayni teminat şekillerinin oluşumu zaman almıştır[28]. Ayni teminatların oluşum evriminde, teminat amaçlı inançlı işlemler olarak adlandırılan *fiducia cum creditore*, ilk basamakta yer alır[29]. Bu tür inançlı işlemler en yaygın olarak Klasik Dönem'de uygulama alanı bulmuştur[30].

Teminat oluşturması amacıyla, *res mancipi* adı verilen malların, alacak ödendiği zaman güvenilen alacaklı kişi tarafından geri verilmesi koşuluyla devredilmesine ilişkin olarak yapılan inançlı işleme *fiducia cum creditore contracta* adı verilmiştir[31]. Bu tip inançlı işlemlerde, *res mancipi*'nin mülkiyeti, alacağın teminatını oluşturmaktaydı[32]. Mülkiyet, *mancipatio* veya *in iure cessio* yoluyla alacaklıya devredilmekteydi[33]. Devir işleminden önce, taraflar arasında *pactum fiduciae* adı verilen inanç anlaşması yapılmaktaydı[34]. Bu anlaşma ile mülkiyet devrinin teminat amaçlı olarak yapıldığı, mülkiyetin kesin şekilde geçmediği, alacak ödendiği veya herhangi bir surette sona erdiği zaman alacaklının mülkiyeti *remancipatio* veya *in iure cessio* yoluyla yeniden inanan kişiye devretmekle yükümlü olduğu, hüküm altına alınırdı[35].

---

[28] **ÖZSUNAR,** Erdal; "Roma Hukukunda Rehin Hakkı (Pignus- Hypotheca)", DEÜHFD, C. XII, S. 2, İzmir 2005, s. 138; **GÜVENÇ,** s. 40.

[29] **ÖZSUNAR,** s. 139; **GÜVENÇ,** s. 40.

[30] **JÖRS,** Paul/**KUNKEL,** Wolfgang/**WENGER,** Leopold; Römisches Recht, Springer Verlag, Heidelberg 1949, s. 154; **PETER,** s. 530; **OĞUZ,** s. 235; **HONSELL,** Heinrich; Römisches Recht, Springer Verlag, Heidelberg 2015, s. 76.

[31] **JÖRS/KUNKEL/WENGER,** s. 154; **PETER,** s. 530; **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 235; **HONSELL,** s. 76; **KASER,** Max/**KNÜTEL,** Rolf; Römisches Privatrecht, Beck Verlag, München 2014, s. 175; **ÖZTÜRK,** s. 24; **GÜVENÇ,** s. 40.

[32] **OĞUZ,** s. 235.

[33] **JÖRS/KUNKEL/WENGER,** s. 154; **PETER,** s. 530; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 235; **KASER/KNÜTEL,** s. 175; **ÖZTÜRK,** s. 23; **GÜVENÇ,** s. 41.

[34] **PETER,** s. 532; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 235; **KASER/KNÜTEL,** s. 175; **ÖZTÜRK,** s. 24; **GÜVENÇ,** s. 41.

[35] **JÖRS/KUNKEL/WENGER,** s. 154; **PETER,** s. 532; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 235; **HONSELL**, s. 76; **KASER/KNÜTEL,** s. 175; **ÖZTÜRK,** s. 24; **GÜVENÇ,** s. 41.

Teminat konusu üzerinde tam bir mülkiyete sahip olan alacaklı, amaçlanan durumdan daha güçlü bir pozisyona sokulmaktaydı[36]. Mülkiyeti tam olarak kazanan inanılana veya inanılandan inanç konusunu elde eden üçüncü kişilere karşı, inananın herhangi bir istihkak *(rei vindicatio)* talebinde bulunması mümkün değildi[37]. Malın maliki durumunda bulunan inanılanın alacaklıları, inanç konusu malı *bonorum venditio* yoluyla sattırma hakkına sahiptiler[38]. İnanan kişinin talepleri borçlar hukuku kaynaklı taleplerdi[39]. Mülkiyet hakkına sahip olan inanılanı, borç ödendiği takdirde inanç konusunu geri vermeye iten tek sebep, inanılanın iyiniyeti olabilirdi[40]. İnanılan kişi ile inanan kişi arasında bu denli bir hukuki güç farkı bulunması, zamanla *fiducia*'dan kaynaklı davaların ortaya çıkmasına neden oldu[41].

*Fiducia cum creditore'*de malın zilyetliğinin alacaklıya devri zorunlu değildi[42]. İnananın ihtiyaç duyduğu malların zilyetliği, inananda kalmaya devam edebilirdi. Bu sayede borcun ödenmesi daha kolay oluyordu[43]. Alacağın sona ermesi durumunda, zilyetliğin yeniden devredilmesine gerek yoktu. İnanan şahıs borcun ödenmesinden bir yıl sonra malın mülkiyetini yeniden kazanmaktaydı[44]. *Fiducia cum creditore'*de inanç konusu mal, birden fazla farklı alacaklıya aynı anda temlik edilemezdi[45].

*Fiducia cum creditore'*ye başvurulmasının sebebini oluşturan borcun, ödenmemesi durumunda inanılan alacaklının nasıl tatmin edileceği genellikle *pactum fiducia'*da öngörülmüştü[46]. *Fiducia'*nın yapıldığı bu dönemde, rehin konusu malın rehin alan tarafından edinilememesi anlamına gelen *lex commisoria* yasağı kabul edilmiş değildi[47].

---

[36] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 11; **OĞUZ,** s. 235; **HONSELL,** s. 76; **ÖZTÜRK**, s. 25.

[37] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 11; **OĞUZ,** s. 236.

[38] **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 236.

[39] **PETER,** s. 533; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 11; **OĞUZ,** s. 235.

[40] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 11; **OĞUZ, s**. 235.

[41] **OĞUZ,** s. 236.

[42] **PETER,** s. 533; **KASER/KNÜTEL,** s. 175.

[43] **PETER,** s. 533.

[44] **PETER,** s. 533; **KASER/KNÜTEL,** s. 175.

[45] **KASER/KNÜTEL,** s. 175.

[46] **PETER,** s. 532.

[47] **GÜVENÇ,** s. 41.

Malın üzerinde mülkiyet hakkına sahip olan inanılanın alacağını tahsil etme bakımından başka prosedürlere başvurma zorunluluğu bulunmamaktaydı.

Zaman içerisinde taraflar inanç anlaşmasında, alacağın tahsil usulünü düzenlemişlerdir. Taraflar, inanç konusunun satılması ve alacağın bu şekilde tahsil edilmesi üzerine anlaşma yapmışlardır[48]. Bu yolla zaman içerisinde *lex commisoria* ortadan kalkmış, bu sürecin sonunda da *lex commisoria* yasaklanmıştır[49]. İnanç konusunun satılmasından elde edilen değerin alacaktan fazla olması durumunda ise, söz konusu fazlalığın inanan kişiye devri gerekmekteydi[50]. Bu yönüyle *fiducia* rehin kurumuna benzer nitelikte ilke ve usul kurallarına sahiptir denilebilir.

b. Fiducia cum amico

Fiducia, teminat amacının yanında bir malın güvence altına alınması veya idare edilmesi maksadıyla da yapılmaktaydı[51]. Bir kişi, malının daha güvende tutulması veya bir süre için yönetilmesi amacıyla söz konusu malını güvendiği bir arkadaşına devretmekteydi. Bu nitelikteki işlemlere *fiducia cum amico* adı verilmiştir[52]. Güven ve arkadaşlık ilişkilerinin ön planda olduğu bu nitelikteki işlemler *"dostlar arasında yapılan inançlı işlemler''* olarak da tasvir edilmektedir[53].

Commodatum (ariyet), *depositum* (vedia), *mandatum* (vekâlet) sözleşmelerinin *Ius Civile* tarafından düzenlenmemesi bireyleri farklı hukuki çözümlere yönlendirmiştir[54]. Malının güvence altında olmasını veya yönetilmesini isteyen kişi, malını güvendiği bir kişiye devretmek suretiyle hedefine ulaşmaktaydı. Malın üçüncü bir kişiye satılması, bağışlanması veya inanç konusunun köle olduğu hallerde, kölenin azat edilmesi *fiducia*

[48] **PETER,** s. 532; **KASER/KNÜTEL,** s. 175.

[49] **PETER,** s. 532.

[50] **PETER,** s. 533; **KASER/KNÜTEL,** s. 176.

[51] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **OĞUZ,** s. 236; **ÖZTÜRK,** s. 24; **GÜVENÇ,** s. 41-42.

[52] **PETER,** s. 530; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **OĞUZ,** s. 236; **ÖZTÜRK,** s. 24; **GÜVENÇ,** s. 41-42.

[53] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **OĞUZ,** s. 236; **ÖZTÜRK,** s. 24; **GÜVENÇ,** s. 41.

[54] **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 236; **ÖZTÜRK,** s. 24.

cum amico'nun diğer görünüm biçimlerindendir[55]. Birçok amaçla yapılan *fiducia cum amico, "bütün kullandırma akitlerinin anası"* olarak nitelendirilmiştir[56].

Mülkiyeti devralan kişi, taraflar arasında yapılmış olan *pactum fiduciae* çerçevesinde malı güvenli bir şekilde elinde tutar, yönetir veya üçüncü bir kişiye devreder ve zamanı geldiğinde inanan kişiye geri verirdi[57].

Fiducia cum amico'nun uygulama alanının zaman içerisinde daraldığı ve bu nedenle tarihi metinlerde daha az yer aldığı tahmin edilmektedir[58]. *Commadatum* (ariyet) ve *depositum* (vedia) sözleşmelerinin kabulü ile birlikte, yapılma amacı bu sözleşmelerin içeriğini oluşturan inançlı işlemlerin tercih edilmesi azalma eğilimi göstermiştir[59].

3. Fiducia Kaynaklı Davalar

Fiducia kurumunun en önemli özelliği, amaca giden yolda orantısız bir araç konumunda olmasıydı. Teminat veya yönetim amacıyla mülkiyetin devredilmesi, inanılan kişiyi olması gerekenden daha güçlü bir konuma sokmaktaydı. Nitekim mülkiyet hakkına tam olarak sahip olan inanılan, mal üzerinde istediği tasarruflarda bulunabilirdi. İnanılanın inanç konusunu üçüncü bir kişiye devretmesi durumunda, üçüncü kişiden herhangi bir hak talep edilemezdi. İnanılan kişiyi sadece *pactum fiduciae* sınırlamaktaydı. Söz konusu anlaşmadan doğan taleplerin borçlar hukuku kaynaklı şahsi talepler olması, inanan ve inanılan arasındaki güç dengesini bir hayli bozmaktaydı. İnanç konusuna yeniden kavuşmak isteyen inananın tek güvencesi, inanılan kişinin iyiniyetiydi. Taraflar

---

[55] *Fiducia cum amico'*nun uygulamadaki görünümlerini şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Bir şeyin saklanması amacıyla yapılanlar,
2. Ariyet amaçlı yapılanlar,
3. Yediemine tevdi amacıyla yapılanlar,
4. Vekâlet amacıyla yapılanlar,
5. Dava takibi için yapılanlar,
6. *Mancipatio* veya *in iure cessio* yoluyla devredilmek üzere yapılanlar,
7. Bağışlama amacıyla yapılanlar. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10; **OĞUZ,** s. 236.

[56] Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 10, dp. 9.

[57] **RADO,** s. 66; **OĞUZ,** s. 236; **GÜVENÇ,** s. 42.

[58] **OĞUZ,** s. 237.

[59] **OĞUZ,** s. 237.

arasında bu denli güç ve menfaat dengesizliği oluşması, bazı hukuki çözümler bulunmak suretiyle giderilmeye çalışıldı. Başlarda inanılanın, anlaşmaya aykırı davranması hali haksız fiil olarak nitelendiriliyor ve buna bağlı olarak ceza davası açma hukuki bir yöntem olarak benimseniyordu[60]. Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına rastlayan dönemde, inanan kişinin menfaatlerinin korunması amacıyla, *fiducia*'dan kaynaklanan iki dava kabul edildi. Bu davalar, *actio fiduciae directa* ve *actio fiduciae contraria* olarak adlandırıldı[61].

a. Actio fiduciae directa

Fiducia işlemi ile bir malın mülkiyetini devralan kişinin, inanan ile yapmış olduğu anlaşmaya aykırı davranması halinde açılan davaya, *actio fiduciae directa* adı verilmişti[62]. Söz konusu davanın davacısı inanan kişi iken davalı *pactum fiducia*'ya aykırı davranan inanılan kişiydi[63]. Bu dava tarafların güttükleri amaca ulaşılması neticesinde inanç konusunun inanılanda kalmasının herhangi bir anlamının kalmaması üzerine açılırdı. Teminat amacıyla yapılan inançlı işlem olan *fiducia cum creditore*'de inanç konusunun paraya çevrilmesinden sonra alacağın karşılanmasından arta kalan miktarın iade edilmemesi *pactum fiducia*'ya aykırılık teşkil etmekteydi. Bu sebeple söz konusu miktarın talebi bakımından da *actio fiducia directa* açılmaktaydı[64]. *Actio fiduciae directa,* niteliği itibariyle iyiniyet davasıydı[65]. Davalı inanılanın mahkûm olması halinde, hakkında *infamis* (şerefsizlik) kararı verilirdi[66]. Bu denli ağır bir yaptırımın öngörülmesi, inanç konusunun aynen geri verilmesini garanti altına almasa da, tarafların inanç anlaşmasına uyması hususunda etkin bir araç olmuştur[67].

---

[60] **GÜVENÇ,** s. 43.

[61] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 12-13; **RADO,** s. 66-67; **OĞUZ,** s. 237-238; **ÖZTÜRK,** s. 26-27; **GÜVENÇ,** s. 43-44.

[62] **PETER,** s. 534; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 12; **RADO,** s. 66-67; **OĞUZ,** s. 237; **KASER/KNÜTEL,** s. 176; **ÖZTÜRK,** s. 26; **GÜVENÇ,** s. 43.

[63] **PETER,** s. 534; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 12; **OĞUZ,** s. 237.

[64] **PETER,** s. 534; **GÜVENÇ,** s. 43.

[65] **OĞUZ,** s. 237; **GÜVENÇ,** s. 43.

[66] **PETER,** s. 534; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 12; **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 237; **KASER/KNÜTEL,** s. 76; **ÖZTÜRK,** s. 26; **GÜVENÇ,** s. 43.

[67] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 12; **ÖZTÜRK,** s. 26.

b. Actio fiduciae contraria

İnanç ilişkisinde inanılan kişinin güçlü hukuki konumu, zaman içerisinde inanan kişinin durumunu güçlendirecek düzenlemelerin yapılmasına neden olmuştur[68]. *Fiducia cum creditore*'de, inanç konusunun inanan kişide kalması üzerine taraflar anlaşma yapabiliyorlardı[69]. İnanç konusunu bir yıl süre ile zilyetliğinde bulunduran inanan, sürenin sonunda söz konusu malın mülkiyetini yeniden kazanmaktaydı[70]. Mülkiyetin kazanılması bakımından geçerli hukuki sebep veya iyiniyet gibi şartlar aranmazdı[71]. İnanç konusuna bir sene zilyet olmak, kazandırıcı zamanaşımı ile mülkiyeti kazanmak için yeterliydi. Borcun ödenmemesi halinde, borcun güvencesi olan inanç konusunun zilyetliğini elde etmek isteyen inanılana *actio fiduciae contraria* imkânı sunuldu[72]. Bu dava ile inanılan teminat konumunda olan inanç konusunun zilyetliğinin devrini talep ederdi. Ayrıca, inanılan kişinin, inanç konusu mala çeşitli masraflar yapması halinde, bu masraflar *actio fiducia contraria* aracılığıyla talep edilirdi[73].

4. Fiducia'nın Pratik Hukuk Hayatında Kaybolma Süreci

İnananın hukuki durumunu güçlendirmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapıldıysa da inanılanın mülkiyet hakkına sahip olması sebebiyle üçüncü kişilere karşı herhangi bir talep ileri sürülememesi, inanan kişi bakımından elverişsiz bir durum oluşturmaktaydı[74]. *Fiducia*'nın elverişsiz ve sakıncalı halleri, zaman içerisinde bu işleme alternatif yollar

---

[68] **GÜVENÇ,** s. 43.

[69] *Fiducia cum amico,* özelliği itibariyle inanç konusunun inanılanda kaldığı işlemlerdendir. Dolayısıyla *fiducia*'nın bu türünde böyle bir duruma pek rastlanmaz. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13.

[70] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13; **OĞUZ,** s. 238; **KASER/KNÜTEL,** s. 175; **ÖZTÜRK,** s. 26; **GÜVENÇ,** s. 43.

[71] Roma Hukukunda kazandırıcı zamanaşımı hakkında bkz. **GÜNAL,** A. Nadi; "Roma Hukuku'nda Kazandırıcı Zamanaşımı İle Mülkiyetin İktisabının Yeri Ve Önemi", AÜHFD, C. XLVII, S. 1-4, Ankara 1998, s. 123.

[72] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13; **OĞUZ,** s. 238; **ÖZTÜRK,** s. 26; **GÜVENÇ,** s. 44.

[73] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13; **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 238; **KASER/KNÜTEL,** s. 176; **ÖZTÜRK,** s. 27; **GÜVENÇ,** s. 44.

[74] **GÜVENÇ,** s. 44.

bulma arayışına sebep olmuştur[75]. Özellikle *praetorların* çalışmaları sonucunda, *pignus* adı verilen rehin sözleşmesi, *fiducia cum creditore*'ye alternatif olarak hukuk dünyasına girmiştir[76]. Rehin sözleşmesinde, rehin alan kişi, teminat konusu malın mülkiyetini değil yalnızca zilyetliğini devralmaktadır[77]. *Ius Civile t*arafından iyiniyete dayalı ayni bir akit olarak kabul edilen rehin sözleşmesi, *fiducia cum creditore*'ye göre daha elverişli bir hukuki kurum olarak getirilmiştir[78]. *Fiducia cum creditore*'nin sadece Roma vatandaşlarına özgü bir müessese olması, rehin kurumunun gelişim sürecini hızlandırmıştır[79]. *Commodatum (ariyet)* ve *depositum (vedia)* sözleşmelerinin tercih edilmesi ile birlikte de *fiducia cum amico*'nun uygulaması azalmıştır[80].

Fiducia'nın pratik hukuk hayatından kaybolmasına neden olan en etkili olay, *fiducia*'da mülkiyetin devrini sağlayan *mancipatio* ve *in iure cessio* kurumlarının ortadan kalkması olmuştur[81]. *Iustinianus* Derlemesinde[82], *fiducia* kurumuna yer verilmemiştir[83]. Dönemin hukukçuları, *fiducia*'yı *interpolatio*[84] yoluyla, benzer nitelikteki ayni teminat kurumları bünyesine dâhil etmiştir[85]. *Fiducia*'nın bugünkü hukuk metinlerinde yer almamasına iki sebep gösterilmektedir. Bunlardan ilki, birtakım inançlı işlemlerin kanuna

---

[75] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13; **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 238; **ÖZTÜRK,** s. 27; **GÜVENÇ,** s. 44.

[76] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13; **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 238; **KASER/KNÜTEL,** s. 175; **ÖZTÜRK,** s. 27; **GÜVENÇ,** s. 44.

[77] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13; **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 238; **ÖZTÜRK,** s. 27.

[78] **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 238.

[79] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13; **OĞUZ,** s. 238.

[80] **OĞUZ,** s. 237; **GÜVENÇ,** s. 44.

[81] **PETER,** s. 536; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 13-14; **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 239; **GÜVENÇ,** s. 44.

[82] Roma İmparatorluğu bünyesinde bulunan temel kaynaklar, hukukçuların eserleri ve imparator emirnameleri *Iustinianus* öncülüğünde yeniden düzenlenip, belirli bir sistem içerisinde bir araya getirilmiştir. Bu derlemeye *Iustinianus* Derlemesi denir. Bu derleme için *Corpus Iuris Civilis* adı verilen vatandaşlar hukuku derlemesi anlamına gelen terim sıklıkla kullanılmaktadır. Bu hususta bkz. **KARADENİZ ÇELEBİCAN,** Özcan; Roma Hukuku, Tarihi- Kaynaklar-Genel Kavramlar-Kişiler Hukuku-Hakların Korunması, Turhan Kitabevi, Ankara 2014, s. 47-48.

[83] **PETER,** s. 536; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 14; **RADO,** s. 67; **OĞUZ,** s. 239; **KASER/KNÜTEL,** s. 175; **GÜVENÇ,** s. 45.

[84] *Iustinianus*'un talimatı ile *Corpus Iuris Civilis'*i kaleme alanlar tarafından yapılan değişikliklere *İnterpolatio* adı verilir. Bu hususta bkz. **KOSCHAKER/AYİTER,** s. 33.

[85] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 14; **OĞUZ,** s. 239; **KASER/KNÜTEL**, s. 175.

karşı hile kurumu ile yakın ilişkide bulunmasıdır[86]. İkinci sebep ise, *Iustiniaunus* Derlemesine alınmamak suretiyle hukuki düzenlemelerden bir kere çıkan inançlı işlemlerin, bir daha yasal sözleşme tipleri arasına girememiş olmasıdır[87].

B. İnançlı İşlemlerin Cermen Hukukundaki Görünümü: Treuhand

1. Genel Olarak

İnançlı işlemler, Cermen hukukunda *"Treuhand"* adıyla kendilerine yer bulmuştur[88]. *Treugeber* adı verilen inanan kişi, inanç konusunu *(treugut)* güvendiği bir şahıs olan *Treuhänder*'a devretmekteydi. İnanç konusunu devralan *Treuhänder*, kendi adına fakat başkası hesabına hareket eden bir kişi konumundaydı[89]. *Treuhand* müessesesinin ilk yıllarında yalnızca inanç amacıyla sınırlanmış olan *Treuhänder*, ilerleyen dönemde *Treugeber*'in inanç konusu üzerinde sahip olduğu ayni hak ile sınırlandırılmıştır[90].

Treuhand, *fiducia*'ya benzer nitelikte bir müessese olarak hukuk dünyasına girmekle birlikte, gelişen zaman içerisinde farklı bir yöne doğru evrilmiştir. Dolayısıyla, hukuki anlamda bakıldığında iki kurum arasında önemli farklar bulunmaktadır.

Öncelikle, iki kurum koruduğu menfaatler bakımından birbirinden ayrılmaktadır. *Fiducia*'da, genellikle inanılan kişinin menfaatleri ön planda iken, *Treuhand* kurumunda, inanan kişinin menfaatleri üstün tutulmaktadır[91]. *Fiducia*'da, inanılan genellikle kendi adına ve kendi hesabına hareket eden bir kişi konumunda iken, *Treuhand*'da, *Treuhänder* kendi adına fakat başkası hesabına faaliyetlerde bulunur[92]. İnanılan kişinin sınırlanması

---

[86] **PETER,** s. 536.

[87] **PETER,** s. 536.

[88] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 14; **ÖZTÜRK,** s. 28; **AYANOĞLU MORALI,** s. 42; **GÜVENÇ,** s. 46.

[89] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 14; **ÖZTÜRK,** s. 28; **AYANOĞLU MORALI,** s. 42.

[90] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 14; **ÖZTÜRK,** s. 28; **AYANOĞLU MORALI,** s. 42.

[91] *Fiducia cum amico*'da inanan kişinin menfaatleri ön planda olsa da *fiducia cum creditore*'de inanılanın menfaatleri ağır basar. Bu hususta bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 43. Ayrıca bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 19; **ÖZTÜRK,** s. 30; **GÜVENÇ,** s. 47.

[92] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 19; **AYANOĞLU MORALI,** s. 43; **GÜVENÇ,** s. 47.

bakımından da iki kurum arasında ciddi farklar mevcuttur[93]. *Fiducia*'da, inanılan kişi inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olan, sadece inanç anlaşması ile sınırlanmış olan bir kişidir. Bunun bir sonucu olarak inanan, inanç anlaşmasına aykırılık halinde, sadece borçlar hukuku kaynaklı talepler ileri sürebilir. *Treuhand* kurumunda ise inanılan ayni bir şekilde sınırlandırılmıştır. Bu ayni hak, inanan veya inançlı işlemden faydalanacak olan kişiye ait olabilir.

2. Uygulama Alanları

Cermen hukukunda birçok durumda *Treuhand* kurumuna başvurulmuştur. Cermen hukukunda, doğrudan temsil kurumu tam olarak bilinmediği için, satım ilişkilerinde satıcı ile alıcı arasında köprü konumunda olan aracı kişi, *Treuhänder* olarak adlandırılmıştır[94].

Treuhand kurumunun asıl önemli uygulama alanı ise miras hukuku olmuştur[95]. Miras hukukundaki bazı hususların Cermen hukukunda bulunmaması, bireyleri farklı arayışlara itmiştir. Cermen hukukunda, mirasçısı bulunmayan kişinin malvarlığı, kilisenin kurmuş olduğu vakıflara ya da maddi durumu iyi olmayan bakıma muhtaç kişilere kalabiliyordu[96]. Bu durumu engellemek isteyen mirasçısı olmayan kişi, bir başkasını evlat edinir ve mal varlığını *Treuhänder*'a devrederdi. *Treugeber*'in ölmesi ile birlikte, *Treuhänder* bu malvarlığını evlat edinilen kişiye devretmekle yükümlüydü[97]. Bu suretle, mirasbırakan istediği kişilere malvarlığını bırakabiliyordu. İlerleyen dönemde vasiyetnamelerin içeriğinin genişlemesi ile birlikte, *Treuhänder*'ın faaliyet alanı da genişledi[98].

Cermen hukukunda *Treuhand* kurumunun bir diğer önemli uygulama alanı, taşınmaz iktisabıdır. Yabancılık unsuru sebebiyle, bulunduğu yer kuralları çerçevesinde taşınmaz elde etmesi yasaklanmış bulunan kişiler, *Treuhand* kurumuna başvurarak

---

[93] **ÖZSUNAY**, İnançlı Muameleler, s. 19; **ÖZTÜRK,** s. 30; **AYANOĞLU MORALI,** s. 43.

[94] **ÖZSUNAY**, İnançlı Muameleler, s. 14.

[95] **AMMANN,** Fritz; Treuhand und Grundbuch, Buchdruckerei Dr. J. Weiss, Zürich 1946, s. 18; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 14; **ÖZTÜRK,** s. 28; **GÜVENÇ,** s. 46.

[96] **AMMANN,** s. 18; **GÜVENÇ,** s. 47.

[97] **AMMANN,** s. 18; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 14; **ÖZTÜRK,** s. 28; **GÜVENÇ,** s. 46.

[98] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15; **ÖZTÜRK,** s. 28.

taşınmaz elde etme yoluna gitmişlerdir[99]. O yerin kanunları uyarınca taşınmaz elde edebilecek konumda olan *Treuhänder,* belirli bir süre için inanan kişi adına o taşınmazı elde etmekteydi. Bu süre, yabancı kişi konumunda olan inananın o yerde taşınmazı elde etme imkânına kavuştuğu ana kadardı[100]. İlerleyen dönemlerde ortaçağ kentlerinde *"Salmann"* adıyla ortaya çıkan kişiler, *Treuhänder*'dan başkası değildi[101]. Taşınmaz kazanımı yasak olan Yahudiler de *Salmannlar* aracılığıyla taşınmaz elde etme yoluna gitmişlerdir[102].

Usul hukuku, *Treuhand* kurumunun sıklıkla kullanıldığı alanlardan bir tanesi olmuştur. Bir kişinin kendi adına fakat başkası hesabına usul hukukundan kaynaklanan işlemleri yürütmesi halinde, *Treuhand* kurumu tercih edilmiştir[103]. Taraflar arasında usul hukuku bakımından çekişmeli olan bir mal yediemine bırakılırdı. Bu işlem bakımından yediemin, *Treuhänder* olarak değerlendirilmekteydi[104].

Toplum içerisinde mevki sahibi olan kişilerin konumundan faydalanmak isteyen kişiler, himaye *Treuhand*'ına başvurmaktaydı. İnanan konumunda olan kişi, sahibi olduğu bir malı dük veya kont konumunda olan bir kişiye devrederek o kişinin himayesinden yararlanıyordu[105].

3. İnanan ve Faydalanan Kişilerin Hukuki Konumunun Güçlendirilme Süreci

Treuhand kurumu, ilk ortaya çıktığı zamanlarda Roma hukuku kaynaklı *fiducia* kavramından farklı değildi[106]. *Treuhänder,* hukuki konumu itibariyle olması gerekenden

---

[99] Yabancılık unsurunun yanında, dini sebepler de taşınmaz edinimi noktasında yasaklar getirmiştir. Bu hususta bkz. **AMMANN,** s. 19; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15; **ÖZTÜRK,** s. 29.

[100] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15; **ÖZTÜRK,** s. 29.

[101] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15; **ÖZTÜRK,** s. 29; **AYANOĞLU MORALI,** s. 42, dp. 138; **GÜVENÇ,** s. 46-47.

[102] **AMMANN,** s. 19; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15; **ÖZTÜRK**, s. 29.

[103] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15-16; **ÖZTÜRK,** s. 29.

[104] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15; **ÖZTÜRK,** s. 29.

[105] *"Schutztreuhandschaft"* olarak adlandırılan bu kurum, *Treuhand'*ın en geniş uygulama alanlarından birini oluşturmaktaydı. Bu hususta bkz. **AMMANN,** s. 18-19; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 15.

[106] **AMMANN,** s. 19; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 16; **ÖZTÜRK,** s. 29.

daha fazla bir güce sahipti. Çünkü *fiducia*'da olduğu gibi *Treuhänder* inanç konusu üzerinde tam hak sahibi bir malik konumundaydı. *Treuhänder*'ı yalnızca *Treugeber* ile yapmış olduğu inanç anlaşması sınırlamaktaydı. Bu sınırlamanın borçlar hukuku kaynaklı olması, *Treugeber* ve faydalananın hukuki konumunu zayıflatmaktaydı. Bu durumu önlemek adına, *Treuhänder* sadece nisbi olarak değil, ayni olarak da sınırlandırıldı[107]. *Treugeber* ve faydalananın ayni hak elde etmesi noktasında, çeşitli uygulamalar ön plana çıktı. Bunlardan ilki, *Treuhänder*'ın inanç konusunu bozucu şarta bağlı olarak elde ettiği işlemlerdi[108]. *Treuhänder* inanç konusunu tam olarak kazanmakla birlikte, inanç anlaşmasından beklenen amaca ulaşılmasıyla, inanç konusu mal kendiliğinden inanan veya faydalanan kişinin malvarlığına dâhil oluyordu. Böylece şahsi hak ile sınırlamaya kıyasla daha güçlü bir koruma imkânı sunulmaktaydı. *Treuhänder*'ın ayni olarak sınırlandığı diğer bir uygulama, *"bölünmüş hak sahipliği"* uygulamasıydı[109]. Cermen hukuku, mülkiyet hakkının bölünebilirliğini kabul eden bir hukuk sistemiydi. İnanç konusu üzerindeki mülkiyet hakkı, inanılan ile inanan veya faydalanan kişi arasında paylaşılmaktaydı. İnanç konusu üzerinde tam hak sahibi olamayan *Treuhänder*, mülkiyet hakkını bölüştüğü inanan veya faydalananın ayni hakkı ile sınırlanmaktaydı. *Treuhänder*'ın sınırlanması için son aşamada mülkiyet hakkı ortadan kaldırıldı. İnanç konusu üzerindeki hak, hukuki ve ekonomik olarak inanan veya faydalanan da kalmakta, inanılan sadece bir idare hakkına sahip olmaktaydı[110]. *Treuhand* kurumunun gelişim evresinin son aşamasında, *Treuhänder* belirli konularda yetkilendirilmiş bir kişi konumuna geldi.

Doktrinde *Treuhänder*'ın bu şekilde sınırlandırılmasına sebep olarak *"aleniyet ilkesi" (Publizität)* gösterilmiştir[111]. Tam hak sahibi inanılana güvenerek, inanç konusunu elde eden kişiler, aleniyet ilkesi gereğince korunmaktaydı[112]. Bu durum inanan ve faydalanan kişinin hukuki durumunu çok zayıflatmaktaydı. Bu durumun önlenmesi amacıyla zaman içerisinde *Treuhänder* ayni olarak sınırlandırılmış, en sonunda belirli konularda yetki verilmiş bir kişi haline gelmiştir.

---

[107] **AMMANN,** s. 20-21; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 16; **ÖZTÜRK,** s. 29; **GÜVENÇ,** s. 47.

[108] **AMMANN,** s. 20; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s 17; **ÖZTÜRK,** s. 29; **GÜVENÇ,** s. 48.

[109] **AMMANN**, s. 20; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 17; **GÜVENÇ,** s. 48.

[110] **AMMANN,** s. 20; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 17-18.

[111] **AMMANN,** s. 20-21; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 18; **GÜVENÇ,** s. 47-48.

[112] Bu hususta bkz. **GÜVENÇ,** s. 47.

Aleniyet ilkesinin taşınmazlarda kabul edilip taşınırlarda kabul edilmemesi, *Treuhand* kurumunun uygulanması bakımından farklılıklara yol açmıştır[113]. Taşınırlarda aleniyeti sağlayan araçların bulunmaması sebebiyle *Treuhand, fiducia* gibi uygulanmıştır[114]. Taşınmazların devir işlemlerinin aleniyeti sağlayacak bir şekilde gerçekleştirilmesi sebebiyle taşınmazlar bakımından *Treuhand, Treuhänder*'ın mutlak suretle sınırlandırıldığı şekliyle uygulanmıştır[115]. Bu nedenle, *Treuhand* kurumunun temel uygulama alanı taşınmazları konu edinen işlemler olmuştur.

III. İNANÇLI İŞLEMLERİN MODERN HUKUKTAKİ GELİŞİMİ

A. Alman Hukukunda İnançlı İşlemler

İnançlı işlemlerin Alman hukukundaki görünümü olan *Treuhand* kurumu, tarihsel süreçte çeşitli değişimler yaşamış, bu sayede bugünkü görünümüne ulaşmıştır. Resepsiyon ile birlikte Alman hukuku, Cermen hukukunun yörüngesinden çıkmış, Roma hukukunun ilke ve kurumlarının tercih edildiği bir hukuk sistemine evrilmiştir[116]. Bu süreçte, Cermen hukukunda çok sık rastlanılan *Salmann* müessesesi de uygulamadan kalkmış ve bu nitelikteki işlemler bakımından bir eksiklik ortaya çıkmıştır[117]. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla yapılan çalışmalar, inançlı işlemlerin modern hukukta anlam bulmasının önünü açmıştır.

Roma hukuku prensiplerinin geçerli olduğu inançlı işlemlerin, Alman hukukunda uygulanmasının önünde bazı engeller bulunmaktaydı. İnançlı işlemlerin, rehin müessesesine ait kuralları dolanma amacı güttüğü, bu sebeple de muvazaalı işlemler

[113] **AMMANN,** s. 21; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 18.

[114] **AMMANN,** s. 21; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 18; **GÜVENÇ,** s. 18, dp. 81.

[115] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 18.

[116] **KOSCHAKER/AYİTER,** s. 38- 39; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 19-20; **GÜVENÇ,** s. 49. Alman hukuk teorisinin tarihsel temelleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **YILDIRIM,** Serhan; 19. YY. Alman Hukuk Teorisinin Tarih Bilinci Bağlamında Oluşumu ve Etkileri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 7 vd.

[117] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 20; **GÜVENÇ,** s. 49.

olarak değerlendirilmesi gerektiği kabul ediliyordu[118]. Dolayısıyla inançlı işlemlerin geçerli bir hukuki işlem olarak kabul edilebilmesi için muvazaaya dayalı geçersizlik kıskacından kurtarılması gerekliydi. Bu hususta ilk çaba gösteren kişi, Rudolf von Jhering olmuştur. Jhering, görünüşte yapılmış olan bazı işlemleri, muvazaalı işlemlerden ayırmıştır[119]. Hatta *fiducia causa* kavramından söz etmiş, inançlı işlemleri muvazaa kıskacından kurtaran ilk görüşü ortaya atmıştır[120]. Jhering'den sonra Josef Kohler inançlı işlemin modern anlamdaki oluşum sürecinde ikinci önemli adımı atmıştır. Kohler, görünüşte yapılan muvazaalı işlemin yanında, örtülü işlemlerin varlığını vurgulamıştır. Yazara göre, örtülü işlem, tarafların gerçek iradelerini yansıttığı için geçerli sayılmalıdır[121]. Fakat bu işlemlerin geçerli sayılması sınırsız bir geçerlilik değildir. Örtülü işlemler, kanun hükümleri ve kanunda öngörülen amaç söz konusu işlemlere izin verdiği ölçüde geçerli olur[122].

İnançlı işlemlerin modern hukuk hayatına kazandırılmasında en önemli rollerden birini de, pandektist Ferdinand Regelsberger oynamıştır. Roma hukukundaki inançlı işlem kavramını işleyen Regelsberger *"fiduziarisches Geschäft"* kavramını kullanmış, inanılanı *Fiduziar,* inananı ise *Fiduziant* olarak adlandırmıştır[123]. İnançlı işlemleri *"açık kâğıtla oynanan bir oyun"* olarak tasvir eden Regelsberger, ihtilaflı hususlara açıklık getirmiş, inançlı işlemlerin benzer yapılardan ayırt edilmesini sağlamıştır[124].

İnananın hukuki anlamda güçsüz durumda olduğu inançlı işlem modelinin Alman hukukunda kabul edilmesi, zaman içerisinde inananı güçlendirmeye yönelik arayışlara sebep olmuştur. Bu hususta, Alfred Schultze çeşitli işlemlerden bahsetmiş ve inançlı

---

[118] *Treuhand* kurumunun başlangıçta muvazaalı bir işlem olarak değerlendirilmesi hakkında bkz. **GERSTLE,** Leo; Das reine Treuhandgeschäft im schweizerichen Privatrecht, Stämpfli Verlag, Bern 1917, s. 4; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 20; **GÜVENÇ,** s. 49.

[119] **VON JHERİNG,** Rudolf; Geist der Römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung, Druck und Verlag von Breitkopf und Härtel, C. II, Leipzig 1858, s. 555; **GERSTLE,** s. 4.

[120] **VON JHERİNG,** s. 556; **GERSTLE,** s. 5; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 20.

[121] Gizli bir işlemi yapmak isteyen taraf, bu işlemin bütün sonuçlarını isteyerek bu işlemi yapar. Bu hususta bkz. **GERSTLE,** s. 5. Ayrıca bkz. **KOHLER,** Josef; Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, Carl Heymanns Verlag, Berlin 1919, s. 523; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 20-21.

[122] **KOHLER,** s. 524; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 21, dp. 57; **GÜVENÇ,** s. 49-50.

[123] **REGELSBERGER,** Ferdinand; Zwei Beiträge zu der Lehre von der Cession, Archiv für die civilistische Praxis, 63, s. 157 vd. ; **GERSTLE,** s. 5; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 21.

[124] **REGELSBERGER,** s. 173-174; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 21.

işlemlerde inanılanın bozucu şarta bağlı olarak bir hakkı tam olarak kazandığını savunmuştur[125]. Yazar inanç ilişkisi ile bağdaşmayan bir durumun varlığı halinde, inanç konusunun kendiliğinden inanan kişiye geri döneceğini ileri sürmüştür[126].

İnançlı işlemlerin Alman hukukunda yaygın olarak uygulanması sağlayan bazı sebepler de mevcuttu. Bunlardan ilki, Alman hukukunda tasarruf işlemleri bakımından illilik *(Kausalität)* prensibinin kabul edilmemesiydi[127]. Her hukuki işlemin mutlak surette bir hukuki sebebi bulunmaktadır. Tasarruf işlemleri bakımından hukuki sebep, kural olarak borçlandırıcı işlemlerdir[128]. Bir tasarruf işleminin geçerliliği, o işlemin hukuki sebebinin varlığı ve geçerliliğine bağlı ise, söz konusu işlem illidir *(Kausale Geschäft)* [129]. Çeşitli sebeplerle kazandırıcı bir işlem olan tasarruf işlemi ile bu işlemin temelinde yer alan hukuki sebep arasındaki bağ kaldırılmış olabilir. Tasarruf işlemlerinin borçlandırıcı işlemlerin geçersizliğinden etkilenmediği bu duruma, soyutluk *(Abstraktheit)* adı verilir[130]. Alman Medeni Kanunu'nda (BGB), soyutluk sistemi benimsenmiştir[131]. Soyutluk sisteminin geçerli olduğu hukuk sistemlerinde, tasarruf işleminin altında yatan hukuki sebep geçersiz olsa bile tasarruf işlemi geçerli bir işlemdir[132].

Soyutluk sistemi, inançlı işlemlerin uygulama alanını genişleten bir sistemdir. Tarafların hukuki bilgisindeki eksiklik, inançlı işlemlerin çoğu kez bir satış sözleşmesi şeklinde ortaya çıkmasına neden olmuştur[133]. Soyutluk sisteminin benimsendiği hukuk

---

[125] **GERSTLE,** s. 12; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 23; **WİELİNG,** Hans Josef; Sachen Recht, Band 1 Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen, Springer Verlag, Berlin 2006, s. 821.

[126] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 22-23; **WİELİNG,** s. 821.

[127] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 23; **ÖZTÜRK,** s. 33; **GÜVENÇ,** s. 50-51.

[128] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 48 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 186.

[129] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 50; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 129; **EREN,** Genel Hükümler, s. 187; **SEROZAN,** s. 84; **SCHWENZER,** Ingeborg; Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Stämpfli Verlag, Bern 2009, s. 18; **BUCHER,** Eugen; Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Schultess Verlag, Zürich 1988, s. 47.

[130] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 50; **EREN,** Genel Hükümler, s. 188; **SEROZAN,** s. 84; **SCHWENZER,** s. 19; **BUCHER,** s. 47-48.

[131] **EREN,** Genel Hükümler, s. 188; **BUCHER,** s. 48.

[132] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 50; **EREN,** Genel Hükümler, s. 188; **BUCHER,** s. 48.

[133] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 24.

düzenlerinde, tasarruf işleminin altında yatan hukuki sebebin geçerli olup olmaması önem taşımaz. Dolayısıyla tarafların inanç sözleşmesi altında yapmayı istedikleri bir kazandırmayı, satış sözleşmesi altında yapmaları kazandırma işleminin geçerliliğine etki etmez. Bu sayede inançlı işlemler Alman hukukunda geçerlilik problemi yaşamamış ve geniş bir uygulama alanı bulmuştur[134].

Alman hukukunda inançlı işlemlerin uygulama alanını genişleten bir diğer durum, teslim şartlı rehin hükümleridir[135]. Roma hukukunun iktibas edildiği resepsiyon döneminin ilk zamanlarında, inançlı işlemlere ihtiyaç duyulmamıştır. Fakat 18. yüzyılın sonunda taşınırların ancak alacaklıya teslim suretiyle rehnedilebileceği kabul edilince, inançlı işlemlere olan ihtiyaçlar artmış, teminat amaçlı inançlı işlemler daha sık kullanılmaya başlanmıştır[136].

Doktrininin sıklıkla ele aldığı, uygulamada çeşitli nedenlerle tercih edilen inançlı işlemler, BGB'de düzenlenmemiştir[137]. Dolayısıyla inançlı işlemlere uygulanacak münhasır kanun hükümleri yoktur. İnançlı işlemlerin türüne göre BGB'nin ilgili hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir[138]. Bu noktada inançlı işlemlerin en klasik ayrımından yola çıkılmakta, uygulanacak hükümler inançlı işlemlerin yönetim amacıyla mı yoksa teminat amacıyla mı yapıldığı sorusunun cevabına göre tespit edilmektedir.

Yönetim amacıyla yapılan saf inançlı işlemler, nitelikleri itibariyle iş görme sözleşmelerine benzemektedir. İnanç sözleşmesi gereğince, inanılan herhangi bir değer elde ediyorsa, ivazlı iş görme sözleşmesine ilişkin hükümler (BGB § 675); inanılan herhangi bir değer elde etmiyorsa, ivazsız iş görme sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanır (BGB § 662 vd.)[139].

---

[134] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 24; **GÜVENÇ,** s. 51.

[135] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 24; **ÖZTÜRK,** s. 33; **GÜVENÇ,** s. 53-54.

[136] **WİELİNG,** s. 826.

[137] **COİNG,** Helmut; "Zum Geldherausgabeanspruch gegenüber dem Treuhänder", Juristen Zeitung, 25. Jahrg. , Nr. 8, 1970, s. 245; **GÜVENÇ,** s. 51.

[138] **GÜVENÇ,** s. 51.

[139] **GÜVENÇ,** s. 51.

İnançlı işlemlerin diğer görünümü olan teminat amaçlı inançlı işlemlere uygulanacak hükümler ise, inanç konusunun türüne göre belirlenir[140]. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, Alman hukukunda taşınırların rehni bakımından teslim şartı öngörülmüştür. Fakat Türk ve İsviçre hukuklarından farklı olarak hükmen teslim yolu ile taşınır rehni kurulabilmesi mümkündür[141]. Dolayısıyla BGB § 868 ve 930 hükümleri uygulanabilir[142]. İnanç konusunun taşınmaz olduğu hallerde devir işlemi için tapu siciline tescil gerekir[143]. Bu hususta, taşınmazlarda devir ve tapu siciline tescili düzenleyen BGB § 873 ve 925 vd. hükümleri uygulanır[144].

Alman hukukunda, Roma hukuku menşeli inançlı işlemler uygulama alanı bulsa da Cermen hukukundaki inançlı işlemlere benzer işlemler de mevcuttu. Bu nitelikteki işlemler, *"Quasitreuhand"* (inançlı işlem benzeri işlemler) olarak adlandırılmıştır[145]. Vasiyeti yerine getirme görevlisi atanması, art mirasçı veya art vasiyet alacaklısı atanması, vakıf kurulması vb. bu nitelikteki inançlı işlemlere örnektir[146].

B. İsviçre Hukukunda İnançlı İşlemler

İsviçre hukukunda inançlı işlemden kasıt *"Treuhand"* kavramıdır. İsviçre Federal Mahkemesi'nin tanımına göre, taraflardan birinin, diğer tarafı üçüncü kişilere karşı bir hakkın sınırsız olarak sahibi konumuna getirdiği, buna karşın güvenilen konumunda olan bu kişinin yapılan sözleşme ile sınırlandığı işlemlere, inançlı işlemler adı verilir[147]. Bu tanım, İsviçre hukukunda inançlı işlem söz konusu olunca akla ilk gelen tanımdır.

Bu tip inançlı işlemler, İsviçre hukuk sisteminde kanunen düzenlenmemiştir[148]. İnançlı işlemlere uygulanacak münhasır kanun hükümlerinin bulunmaması, bazı kanun hükümlerinin kıyasen uygulanması sonucunu doğurur. Bu noktada, inançlı işlemlerin

---

[140] **GÜVENÇ,** s. 53-55.

[141] **WİELİNG,** s. 828.

[142] **GÜVENÇ,** s. 54.

[143] **WİELİNG,** s. 828; **GÜVENÇ,** s. 54.

[144] **GÜVENÇ,** s. 55.

[145] **GÜVENÇ,** s. 55.

[146] **GÜVENÇ,** s. 55-56.

[147] BGE 71 II, s. 100, (http://www.servat.unibe.ch/dfr/pdf/c2071099.pdf, **ERİŞİM,** 20.04.2018).

[148] **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 190; **PARLAK BÖRÜ,** s. 232.

türlerine göre bir ayrım yapılır. Saf inançlı işlemler bakımından vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanabileceği kabul edilmektedir[149]. İsviçre Borçlar Kanunu'nun (OR) Art. 394 vd. maddelerinde, vekâlet sözleşmesi hüküm altına alınmıştır. Saf inançlı işlemlerin bünyesine uygun düştüğü ölçüde, bu hükümler uygulanabilir. Karma inançlı işlemler bakımından vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin sınırlı olarak uygulanacağı kabul edilmektedir[150]. Teminat amaçlı olarak yapılması, rehin hükümlerinin uygulanmasını gündeme getirir. Dolayısıyla, inanç konusunun taşınır olduğu hallerde, taşınır rehnini (Art. 884 vd.) ; taşınmaz olduğu hallerde, taşınmaz rehnini düzenleyen (Art. 793 vd.) İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) hükümleri, inançlı işlemlerin bünyesine uygun düştüğü ölçüde uygulanacaktır.

Bunun dışında *Common Law* kaynaklı *trust* kurumu, inançlı işlemler başlığı altında kendisine yer bulabilir. Fakat bu iki kavram çok temel noktalarda birbirinden ayrılır. *Treuhand* işlemi söz konusu olduğunda, inanılan kişi, inanç konusu üzerinde mülkiyet hakkı kazanırken, inananın sözleşmeye aykırılık halindeki talepleri borçlar hukuku kaynaklıdır. *Trust* kurumunda ise, *trust* malvarlığında iki farklı mülkiyet söz konusu olur. Yasal mülkiyet ile yararlanmaya ilişkin mülkiyet birbirinden ayrılmıştır[151]. Dolayısıyla İsviçre hukukunda, Anglo-Sakson hukuku kaynaklı *trust* kavramının varlığından bahsedilemez[152]. Fakat 1985 tarihli Lahey Konvansiyonu'na taraf olunup, sözleşmenin onaylanmasıyla, İsviçre hukukunda bu konuya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler, *trust* kurumunun esasını incelemekten ziyade milletlerarası özel hukuka ilişkin olup, yabancı hukuka tabi olan *trust* işlemlerine uygulanabilecek niteliktedir[153].

---

[149] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135-137; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **EREN,** Genel Hükümler, s. 384; **AYANOĞLU MORALI,** s. 29; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 209.

[150] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 137; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **AYANOĞLU MORALI,** s. 124.

[151] **MEYER,** Hermine Herta; "Trust ve İsviçre Hukuku", Çev: **APAYDIN,** Eylem, Küresel Bakış Dergisi, Y. 2, S. 6, Temmuz 2012, s. 6.

[152] **MEYER,** s. 8.

[153] Eric Huber 1952 yılında yayınlanan "İsviçre Hukukunda Trust ve Treuhand" adlı makalesinde, İsviçre Hukuku'nun Anglo-Sakson kökenli *trust*'a benzer kurumları bünyesinde barındırdığını vurgulamıştır. Yazara göre, aile vakfı ve anonim ortaklıklar niteliği itibariyle *trust* benzeri müesseselerdir. **HUBER,** Erich; "Karşılaştırmalı Hukuk İsviçre Hukukunda Trust ve Treuhand", Çev: **APAYDIN,** Eylem, Küresel Bakış Dergisi, Y. 2, S. 6, Temmuz 2012, s. 3. Fakat bu görüş bazı yönlerden eleştirilmiştir. Geçerli olarak meydana getirilen aile vakfı, niteliği itibariyle *trust* kurumuna benzerlik göstermektedir. Aile vakfı, kendisine özgülenen malvarlığının sahibi konumundadır. Bu değerlerden yararlanacak kişiler, malvarlığı

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanunu'nun 149. maddesinde, *trust*'a özgülenen malvarlığının taşınmaz, gemi veya uçak olması halinde, ilgili sicile şerh imkânı öngörülmüştür. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında, şerh verilmediği takdirde, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı *trust* ilişkisinin geçersiz olacağı hüküm altına alınmıştır[154].

C. Anglo- Sakson Hukukunda İnançlı İşlemler: Trust

1. Kavram ve Tarihsel Süreç

Bir kimsenin kendisine ait olan belirli malvarlığı değerlerini, güvene dayalı bir ilişki çerçevesinde bir başka kişiye devrettiği; mülkiyeti devralan kişinin söz konusu malvarlığı değerlerini belirli kişi veya kişiler menfaatine kullanma borcu altına girdiği işlemlere *"trust"* adı verilir[155]. Güvene dayalı *trust* işlemi *Common Law* kaynaklı olup, inançlı işlemlerin bu hukuk sistemindeki görünümü olarak kabul edilir[156].

üzerinde herhangi bir hakka sahip değildir. Yararlananlar sadece vakıf adına yetkili kişilerin, amaca aykırı hareket etmeleri halinde, bu kişileri dava edebilir. Fakat bu dava hakkı, alacak hakkı niteliğindedir. Anglo-Sakson hukuku kaynaklı *trust*' ta olduğu gibi mülkiyet hakkının bölünmesi durumu, aile vakfı bakımından söz konusu olmaz. İsviçre hukukunda ayni haklar bakımından *"sınırlı sayı"* ilkesi geçerlidir. Sonuç itibariyle Anglo- Sakson kökenli *trust* kurumu İsviçre hukukunda yoktur. Bu hususta bkz. **MEYER,** s. 7-8. Aynı yönde bkz. **THEVENOZ,** Luc; Trusts in Switzerland, Ratification of The Hague Convention on Trusts and Codification of Fiduciary Transfers, Schultess Verlag, Zurich 2001, s. 178.

[154] İsviçre İcra İflas Kanunu'nun Art. 284b hükmünde ise, *trustee*'nin iflas etmesi halinde, yararlananlara, *trust*'a özgülenen malvarlığını ayırma hakkı tanınmıştır. Bu hususta bkz. https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/18890002/201801010000/281.1.pdf, **ERİŞİM,** 08.05.2018.

[155] Uluslararası hukuk literatüründe *trust* denilince akla başka bir kavram da gelebilir. *"Piyasayı Kontrol Etmek İçin Anlaşmış Şirketler Grubu"* anlamına gelen diğer *trust* kavramı, rekabet hukukuna ilişkin bir kavramdır. İnançlı işlemler başlığı altında ele aldığımız *trust* kavramı, rekabet hukukuna ilişkin bu kurumdan farklıdır. Bu hususta bkz. **ÖZ,** Turgut; "Parçalanmış Bir Mülkiyet: Trust", Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, 12 Levha Yayınları, C. II, İstanbul 2010, s. 1427; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** Erkan; "Anglo-Amerikan Hukukunda Trust Kavramı, Trust'ın Tarihi Gelişimi ve Roma Hukukuna Dayanan Kıta Avrupası Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", BATİDER, C. XXIII, S. 2, Ankara 2005, s. 7; **SAATCIOĞLU,** Onur; Uluslararası Özel Hukukta Trust Kurumu, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 2.

[156] Kıta Avrupası hukuk sisteminde, *trust* kavramı yerine inanç sözleşmesi kavramı kullanılmaktadır. Dolaylı temsil ve yönetim vekâleti kavramları da bu kurumun yerini alacak müesseseler olarak gösterilir.

Kıta Avrupası hukuk sisteminde yer alan birçok hukuki kurumu bünyesinde barındıran *trust,* Anglo- Sakson hukuk sisteminin farklı karakterini ortaya koyan özgün bir kurum olarak değerlendirilmektedir[157].

Trust kurumunun tarihsel arka planı ele alınırken, Orta Çağ başlangıç noktası olarak kabul edilir[158]. *Trust* kurumunun ortaya çıkışı ile feodal sistem arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Feodal sistemin benimsendiği dönemde, krala ait olan toprakların değerlendirilmesi için çeşitli kişilere imtiyazlı olarak verilmesi usulü benimsenmiştir[159]. Piramit sisteminin geçerli olduğu imtiyaz uygulamasında, piramidin en tepesinde kral yer almakta olup, piramidin en altına kadar, her imtiyaz alan kişinin başkasına imtiyaz verdiği ifade edilmektedir[160]. Feodal sistemin yansıması olan bu uygulamada, imtiyaz alan kişi kendisine imtiyaz veren kişiye karşı feodal sistemden kaynaklanan bir takım yükümlülüklerin altına girmektedir[161]. Söz konusu yükümlülüklerden kaçınmak adına *"use"* kurumu kullanılmaya başlanmıştır[162]. *Use* kurumu savaşa gitmek zorunda olan imtiyaz sahibi şövalyeler tarafından da tercih edilmiştir. Savaşa gittiği süreç içerisinde toprağın işlenmemiş bir vaziyette olmasını istemeyen veya savaştan dönememe durumunda imtiyaz hakkını mirasçılarına bırakmak isteyen şövalye, topraklarını güvendiği bir kişiye bırakmakta, bu sayede gütmüş olduğu amaca ulaşabilmektedir[163]. Miras hukukuna ilişkin bazı zorluklar da kişileri *use* kurumuna başvurmaya teşvik etmiştir. İmtiyaz alan kişinin, imtiyaz konusu araziyi en büyük oğlu dışında herhangi bir kişiye ölüme bağlı tasarruf ile bırakamaması, *use* kurumunun uygulamasını arttırmıştır[164]. Bu kısıtlamadan kurtulmak isteyen kişi, imtiyaz sahibi olduğu araziyi güvendiği bir kişiye devretmektedir. Güvenilen kişi, imtiyaz konusu araziyi imtiyaz sahibinin belirlemiş

Fakat tüm bu tanımlar *trust* kurumunu tam olarak karşılamaz. Bu hususta bkz. **ÖZ,** s. 1427; **AYANOĞLU MORALI,** s. 44; **SAATCIOĞLU,** s. 2; **GÜVENÇ,** s. 56.

[157] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 20; **AYANOĞLU MORALI,** s. 44.

[158] **ÖZ,** s. 1427; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 13.

[159] **ÖZ,** s. 1427; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 13-14; **SAATCIOĞLU,** s. 26.

[160] **VON BERNSTORFF,** Christoph Graf; Einführung in das englische Recht, Beck Verlag, München 2011, s. 139; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 14; **SAATCIOĞLU,** s. 26.

[161] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 13-14; **SAATCIOĞLU,** s. 26.

[162] **VON BERNSTORFF,** s. 139; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 14; **SAATCIOĞLU,** s. 28; **GÜVENÇ,** s. 56-57.

[163] **VON BERNSTORFF,** s. 139; **SAATCIOĞLU,** s. 28-29.

[164] **KÜÇÜKGÜNGÖR, s**. 15-16; **SAATCIOĞLU,** s. 32-33.

olduğu kişiler menfaatine kullanma borcu altına girmektedir. Bu sayede miras bırakma konusundaki kısıtlamalar ortadan kaldırılmış olmaktadır[165].

Use kurumunun bu kadar geniş bir yelpazede kullanılması, kraliyet ailesinin ekonomik anlamda zararına yol açmış, çeşitli amaçlarla yapılan *use* işlemlerini geçersiz hale getirecek *"Statute of Uses"* kanunu çıkarılmıştır[166]. Bu kanunda yer alan boşluklar *use* işlemlerinin yapılmasını engelleyememiş ve bu sayede *trust* kurumunun temelleri atılmıştır[167]. *Trust*'ın daha sonraki yıllardaki gelişiminde ise *equity* yargısının önemli bir rolü bulunmaktadır[168]. İnanılan kimsenin, kendisine inanan kimse ile yaptığı anlaşmaya aykırı hareket etmesi halinde, söz konusu işlemde menfaati bulunan yararlanan kişiler, *Common Law* hukuk sisteminden istedikleri sonucu alamıyorlardı. *Equity* yargısının oluşumu ile birlikte, güvenilen kimselerin sözleşmeye aykırı hareketlerine yaptırım öngörülmüştür[169]. Bu sayede *trust* kurumunun dezavantajları ortadan kaldırılmış, bugünkü görünümüne kavuşması yönünde ilk adımlar atılmıştır[170].

2. Hukuki Yapısı

Trust işleminin söz konusu olabilmesi için öncelikle *"settlor"(kurucu)* adı verilen bir kurucunun bulunması gerekir. *Settlor,* kendine ait olan bir malvarlığı değerini *"trustee"(güvenilen)* adı verilen güvendiği bir kişiye devreder[171]. *Trustee,* kendisine devredilen değerleri, "*beneficiary"(yararlanan)* adı verilen kişi adına korumak, idare etmek ve zamanı geldiğinde de o kişiye devretmek zorundadır[172].

---

[165] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 15-16; **SAATCIOĞLU,** s. 32-33.

[166] **VON BERNSTORFF,** s. 140; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 18; **SAATCIOĞLU,** s. 34-35.

[167] **VON BERNSTORFF,** s. 140; **SAATCIOĞLU,** s. 35.

[168] İngiliz Kraliyet Mahkemeleri'nin ortaya çıkarmış olduğu *Common Law*, yenilikleri reddeden tutucu bir hukuk modeli olmuştur. Tarafların adalet arayışları *Common Law* dışında *equity* adında bir yargı kolunun oluşmasını sağlamıştır. Bu hususta bkz. **VON BERNSTORFF,** s. 140.

[169] **VON BERNSTORFF,** s. 140; **SAATCIOĞLU,** s. 25; **GÜVENÇ,** s. 57.

[170] Bugünkü haliyle *trust*, doğduğu dönemdeki kurumdan farklıdır. Çağdaş *trust*, bir kişiye belirli bir süreliğine taşınmazı emanet olarak bırakmaktan ziyade karmaşık ve farklı görünümleri olan bir kurumdur. Görünümü artmış olsa da kurumun felsefesi aynıdır. Bu hususta bkz. **ÖZ,** s. 1428.

[171] **VON BERNSTORFF,** s. 141; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 7; **AYANOĞLU MORALI,** s. 44-45; **SAATCIOĞLU,** s. 46; **GÜVENÇ,** s. 58.

[172] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 7; **AYANOĞLU MORALI,** s. 45.

Hukukun izin verdiği sınırlar içerisinde çeşitli amaçlarla *trust* tesis edilebilir. Bu noktada, *trust* türleri tüketici bir biçimde sayılamaz[173]. Devri mümkün olan her türlü değer, *trust* kurumu bakımından özgülenebilir. Taşınmazlar, taşınırlar veya maddi varlığı olmayan değerler, *trust* işleminin konusunu oluşturabilir[174]. *Trust*'ın kuruluşu bakımından kural olarak herhangi bir şekil şartı yoktur. Fakat taşınmazların belirli şekil şartlarına uyularak özgülenmesi gerekir[175].

Trust, bazı yazarlarca[176] tek taraflı bir hukuki işlem olarak nitelendirilse de sözleşmeden de kaynaklanabilir[177]. Sağlararası veya ölüme bağlı tasarruflarla kurulabilir[178]. Bünyesinde üç tane hukuki konum barındırsa da, üç taraflı bir hukuki işlem olarak nitelendirilmez[179]. Öncelikle *settlor* ve *trustee* arasında ilişki kurulmakta, *trust* işleminin tesisini takiben, *settlor* işlemden çıkmaktadır[180]. Artık bu noktada *trustee* ve *beneficiary*'den oluşan bir hukuki ilişkiden bahsedilir[181]. Yararlanan gerçek veya tüzel kişi olabilir. Ehliyetsiz bir kişinin de yararlanan olarak tayin edilmesi mümkündür. Yararlanan bakımından en önemli husus, bu kişinin belirli bir kişi olmasıdır[182]. *Settlor,* düzenlemiş olduğu *trust* belgesi ile malvarlığını belirli bir amaç doğrultusunda kullanılmak üzere devretmektedir[183]. Söz konusu belgede, *trustee* belirli bir ölçüde kısıtlanabilir[184]. *Trust i*şleminin geçerli olarak kurulmasından sonra, *settlor* tarafından *beneficiary* menfaatine kullanılmak üzere özgülenen mallar üzerinde, *settlor*'un hak ve

---

[173] *Trust* türleri tüketici bir biçimde sayılamasa da bazı temel *trust* tipleri kategorize edilmektedir. Bu noktada, özel çıkar amacıyla *trust*-kamu yararına *trust*; hukuki işlemden doğan *trust*-kanundan doğan *trust* ayrımı yapılmaktadır. Bu hususta bkz. **ÖZ,** s. 1431-1432; **SAATCIOĞLU,** s. 46.

[174] **ÖZ,** s. 1429; **SAATCIOĞLU,** s. 51.

[175] **SAATCIOĞLU,** s. 46.

[176] **AYANOĞLU MORALI,** s. 45.

[177] **ÖZ,** s. 1429.

[178] **VON BERNSTORFF,** s. 141; **AYANOĞLU MORALI,** s. 45; **SAATCIOĞLU,** s. 46; **GÜVENÇ,** s. 59.

[179] **GÜVENÇ,** s. 59.

[180] **ÖZ,** s. 1433; **GÜVENÇ,** s. 59.

[181] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 10; **GÜVENÇ,** s. 59.

[182] Ölüme bağlı tasarruflarda yararlanan kişinin belirlenmesi hususunda problemler yaşanmaktadır. Bu noktada *trust* işlemini ayakta tutacak yorumlar yapılmaktadır. Fakat yararlanan kişi hiçbir şekilde kesin olarak belirlenemiyorsa, işlem geçersiz sayılır. Bu hususta bkz. **ÖZ,** s. 1437-1438.

[183] **AYANOĞLU MORALI,** s. 45; **SAATCIOĞLU,** s. 49; **GÜVENÇ,** s. 58-59.

[184] **SAATCIOĞLU,** s. 49-50; **GÜVENÇ,** s. 59.

yetkileri sona erer[185]. *Trust'*a özgülenen malvarlığı herhangi bir hukuki kişilik kazanmaz[186].

Trust işlemi kurulduktan sonra kural olarak bu işlemden geri dönmek ve bu sayede malların iadesini talep etmek mümkün değildir[187]. Fakat *settlor, trust* belgesine koyacağı hükümle, bu işlemden dönebilme yetkisini saklı tutabileceği gibi, özgülenen malların değiştirilmesine ilişkin hüküm de öngörebilir[188].

Trust'a özgülenen malvarlığı üzerinde iki farklı ayni hak bulunmaktadır. Kurucunun *trust*'a özgülenen malvarlığını *trustee*'ye devretmesi ile *trustee* söz konusu malvarlığı üzerinde ayni bir hak kazanır[189]. *Trustee*, mülkiyet hakkından kaynaklanan koruyucu yetkileri tek başına kullanabilir[190]. Fakat *trustee*'ye devredilen bu malvarlığı değerleri, *trustee*'nin şahsi malvarlığından bağımsız bir nitelik taşır[191]. *Trust*'ta yer alan diğer ayni hak faydalanan kimsenin sahip olduğu ayni haktır[192]. Aynı malvarlığı üzerinde iki farklı kişinin ayni hakka sahip olması, iki farklı mülkiyetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu iki mülkiyet, hukuki mülkiyet ve hakkaniyete dayalı mülkiyet olarak adlandırılmaktadır[193]. *Trustee*'nin *Common Law* çerçevesinde *trust*'a özgülenen malvarlığı üzerinde sahip olduğu mülkiyet, hukuki mülkiyet olarak kabul edilirken; faydalanan kişinin *equity* uyarınca sahip olduğu mülkiyet, hakkaniyete dayalı mülkiyet olarak kabul edilir[194]. Yararlanan, *trust*'a özgülenen malvarlığı üzerinde tasarruf hakkına sahip olmayan, yalnızca yararlanma hakkına sahip olan bir malik konumundadır[195]. Faydalananın, *trust* malvarlığı üzerinde mülkiyet hakkı sahibi olması, birçok açıdan önem arz eder. *Trustee*'nin güdülen amaçtan ayrılarak yükümlülüklerine aykırı davranması halinde, mülkiyet hakkına sahip olan faydalananın eli çok güçlüdür. *Trust* malvarlığının,

---

[185] **ÖZ,** s. 1433; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 9; **AYANOĞLU MORALI,** s. 47.

[186] Bu durum *trust*'ı vakıf kurmadan ayıran bir özelliktir. Bu hususta bkz. **ÖZ,** s. 1434; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 7.

[187] **AYANOĞLU MORALI,** s. 47; **SAATCIOĞLU,** s. 48.

[188] **AYANOĞLU MORALI,** s. 47; **SAATCIOĞLU, s**. 48-49.

[189] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 8; **AYANOĞLU MORALI,** s. 46; **GÜVENÇ,** s. 60.

[190] **ÖZ,** s. 1435.

[191] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 8; **AYANOĞLU MORALI,** s. 46.

[192] **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 8; **AYANOĞLU MORALI,** s. 46; **SAATCIOĞLU,** s. 57.

[193] **VON BERNSTORFF,** s. 140; **AYANOĞLU MORALI,** s. 48.

[194] **VON BERNSTORFF,** s. 140; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 8; **AYANOĞLU MORALI,** s. 48.

[195] **ÖZ,** s.1437.

trustee tarafından üçüncü bir kişiye devredilmesi halinde, faydalanan hakkaniyete dayanan mülkiyet hakkını ileri sürerek üçüncü kişilerden söz konusu malvarlığını talep edebilir[196]. *Trustee*'nin iflas etmesi durumunda, *trust* malvarlığı, *trustee*'nin şahsi malvarlığından bağımsız olması sebebiyle iflas masasına girmez[197]. Aynı şekilde, *trustee*'nin herhangi bir borcu dolayısıyla icra takibine maruz kalması halinde, alacaklılar, *trust* malvarlığını haczedemezler[198].

Trust'ın sürekli bir borç ilişkisi meydana getirdiği kabul edilmektedir[199]. Güvenilen kişi, *trust* ilişkisinin devamı süresince, malvarlığı değerlerini korur ve idare eder. Bu malvarlığı değerlerinden bir menfaat elde edilmesi halinde, bu menfaat yararlanana ait olur[200]. *Trust,* kural olarak belirli süreliğine kurulur[201]. Azami sürenin dolmasını takiben, *trust*'a özgülenen malvarlığı değerleri tam olarak *"nihai malik"* adı verilen kişiye geçer[202]. *Trust* ilişkisinin sona ermesi durumunda, kurucu tarafından aksine bir belirleme yapılmamışsa, faydalanan kişi veya kişiler nihai malik olur[203].

Her ne kadar *trust,* Anglo- Sakson hukuk sisteminin inançlı işlemleri olarak adlandırılsa da, çok temel hususlarda Roma hukuku menşeli inançlı işlemlerden farklıdır[204]. İnançlı işlemlerde, inanç konusu üzerinde tek bir mülkiyet söz konusu iken, *trust* kurumunda, hukuki ve hakkaniyete dayalı olmak üzere iki mülkiyetten bahsedilir.

Birçok ekonomik amaca hizmet etmesi ve güvenilen kişiye ayni olarak sınırlama getirmesi ile Anglo- Sakson hukuk sisteminde önemli bir kurum olan *trust*'ın, niteliği

---

[196] **VON BERNSTORFF,** s. 141; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 8-9; **AYANOĞLU MORALI,** s. 48.

[197] **VON BERNSTORFF,** s. 141; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 8; **AYANOĞLU MORALI,** s. 48.

[198] Geçerli olarak güvenilene devredilen *trust* malvarlığına, kurucunun, güvenilenin ve yararlananın alacaklıları başvuramaz. Bu hususta bkz. **ÖZ,** s. 1441; **KÜÇÜKGÜNGÖR,** s. 8; **AYANOĞLU MORALI,** s. 48.

[199] **ÖZ,** s. 1429; **GÜVENÇ,** s. 59.

[200] **GÜVENÇ,** s. 59-60.

[201] *"The Rule Against Perpetuites"* ilkesi gereğince, bir malvarlığı değeri, *trust*'ın kurulduğu sırada hayatta bulunan ve *trust*'a göre bundan yararlanacak olan kişi veya kişilerin ölümünden itibaren 21 yıl geçmesine kadar özgülenebilir. Kamu yararına yapılan *trust* işlemi için ise süre sınırı yoktur. Bu hususta bkz. **ÖZ,** s. 1443-1444.

[202] **ÖZ,** s. 1439.

[203] **ÖZ,** s. 1439; **GÜVENÇ,** s. 60.

[204] Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 46-51. *Treuhand* ve *Trust* arasındaki farklılıklar için bkz. **VON BERNSTORFF,** s. 144-145.

itibariyle Türk hukuk sistemi içerisinde kendisine yer bulması düşünülemez[205]. Buna karşın pratik hukuk hayatının pek çok ihtiyacına cevap veren bu kurumun yapısı ile bağdaşmayan hukuk düzenlerinde de düzenlenmesi ihtiyacı doğduğu fikri ileri sürülmektedir[206].

D. Uluslararası Hukukta İnançlı İşlemler

Uluslararası hukuk düzleminde inançlı işlemlere ilişkin en önemli düzenleme[207], 1 Temmuz 1958 tarihli *Trust'a Uygulanacak Hukuk ve Trust'ın tanınmasına Dair Lahey Konvansiyonudur (Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition).* Bu konvansiyonun temel amacı, Kıta Avrupası hukuk sistemine yabancı bir kavram olan *trust*'ı uluslararası platformda düzenlemektir[208]. Konvansiyon, *trust*'a uygulanacak hukuku ve kurumun tanınmasını düzenlemektedir (Art. 1). Söz konusu konvansiyonda, *trust, settlor'un malvarlığına ilişkin değerlerinin sağlararası veya ölüme bağlı tasarruflarla, yararlanan kişinin yararına veya belirli bir amaçla trustee'nin kontrolüne bırakıldığı bir hukuki ilişki* olarak tanımlanmıştır (Art. 2). Konvansiyon, uygulama alanı bakımından daraltılmıştır. Bir *trust* işleminin konvansiyon kapsamına girebilmesi için iradi olarak düzenlenmesi ve yazılı olması gerekir (Art. 3). İradenin veya *trustee*'ye yapılan devirlerin geçerliliği hususunda bir ön sorun varsa, konvansiyona başvurulamaz (Art. 4). Konvansiyon Anglo- Sakson hukuku kökenli *trust* kurumunun niteliklerini birçok maddesinde vurgulamıştır. Konvansiyonun tanıma başlıklı 11. maddesine göre, tanıma, *trust*'a özgülenen malvarlığı unsurlarının ayrı bir nitelik taşıdığını ve *trustee* olarak adlandırılan güvenilen şahsın noter veya diğer resmi makamlar önünde işlem yapabilme yetkisine sahip olduğunu içermelidir. Aynı maddede, *trustee*'nin iflası halinde, *trust* malvarlığı değerlerinin iflas masasına girmeyeceği, *trustee*'nin şahsi alacaklılarının *trust* malvarlığına başvuramayacağı ve *trust* malvarlığının aile malları kapsamında değerlendirilemeyeceği hususu da düzenlenmiştir. 1 Ocak 1992'de yürürlüğe

[205] **AYANOĞLU MORALI,** s. 49-50; **GÜVENÇ,** s. 60.

[206] **AYANOĞLU MORALI,** s. 50; **SAATCIOĞLU,** s. 3; **GÜVENÇ,** s. 60.

[207] **THEVENOZ,** s. 180; **AYANOĞLU MORALI,** s. 52; **GÜVENÇ,** s. 61.

[208] **ŞANLI,** Cemal; "Trust'a ve Trust'ın Tanınmasına Uygulanacak Hukuka Dair Konvansiyon", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, S. 6, İstanbul 2011, s. 25.

giren bu konvansiyon, İtalya ve Hollanda gibi ülkeler tarafından onaylanmış bu sayede *trust* kurumunun uygulaması giderek yaygınlaşmıştır[209].

E. AB Hukukunda İnançlı İşlemler

İnançlı işlemlerin uluslararası boyutta ele alınması, bu konunun Avrupa Birliği mevzuatında da düzenlenmesine neden olmuştur. Bu hususta en önemli gelişme, 6 Haziran 2002 tarihli, Finansal Teminata İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifidir. Söz konusu direktifin amaçlarından bir tanesi, mülkiyetin tam olarak devredildiği finansal teminat sözleşmelerinin geçerliliğini korumaktır[210]. Üye devletlerin finansal teminata ilişkin mülkiyet devrini konu edinen sözleşmeleri, ilgili hükümlere uygun olarak kabul etmesi, direktifin 6. maddesinde hüküm altına alınmıştır. İnançlı işlemlerin önemli bir türü olan teminat amacıyla mülkiyet devrini düzenleyen bu direktif, inançlı işlemlerin birçok hukuk düzeninde ele alınmasını sağlayacak bir düzenleme olarak nitelendirilmektedir[211].

F. Fransız Hukukunda İnançlı İşlemler

Fransız hukuku, inançlı işlemlerin yasal bir düzenlemeye kavuşturulduğu bir hukuk sistemine sahiptir[212]. Fransız Medeni Kanunu'nun 2011. maddesinde inançlı işlemlerin tanımı verilmiştir. Söz konusu maddeye göre, kurucunun, malvarlığı değerlerini, hakları veya kıymetli evrakları güvendiği bir kişiye devrettiği, bu kişinin de kendisine devredilen bu değerleri yararlananlar menfaatine kullandığı işlemlere inançlı işlemler denir[213]. Söz konusu işlemde, yararlanan kişi kurucu da olabilir[214]. İnanılan kişiye devredilen değerler,

---

[209] **AYANOĞLU MORALI,** s. 53.

[210] **AYANOĞLU MORALI,** s. 53.

[211] **AYANOĞLU MORALI,** s. 53; **GÜVENÇ,** s. 63.

[212] **AKBIYIK,** Cem; "Fransız Hukukunda İnançlı İşlemlerin Genel Anlamda Düzenlenmesi", MÜHFHAD, 22 (3), İstanbul, s. 112; **GÜVENÇ,** s. 62-63.

[213] **KOESSLER,** James; "Is There Room for the Trust in a Civil Law System? The French and İtalian Perspectives", 2012, s. 8, (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2132074, **ERİŞİM,** 21.04.2018); **AKBIYIK,** s. 113.

[214] **KOESSLER,** s. 8; **AKBIYIK,** s. 113.

bu kişinin şahsi malvarlığından bağımsız niteliktedir[215]. Bu tanım, hem Roma hukuku kaynaklı inançlı işlemlerin hem de *trust* işlemlerinin izlerini taşır[216]. İki farklı mülkiyet yaratmaması itibariyle Roma hukuku kaynaklı inançlı işlemler ile benzerlik gösterir. Devredilen değerlerin, inanılan kişinin malvarlığından ayrı tutulması ise *trust* işleminin karakteristik özelliğidir. İnanılan kişinin sözleşmeye aykırı davranması halinde, yararlanan kişilerin durumunu hukuki olarak güçlendirmek amacıyla çeşitli adımlar atılmışsa da, nihai olarak bir sonuca ulaşılamamıştır[217]. 1985 tarihli Lahey Konvansiyonu'na da taraf olan Fransa'da, mevcut hukuki düzenlemelerin, salt borçlar hukuku kaynaklı taleplere göre inanılan kişinin sınırlandırılması bakımından daha güçlü imkânlar sunduğu kabul edilmektedir[218].

IV. İNANÇLI İŞLEMLERİN HUKUKİ YAPISI

İnançlı işlemlerin hukuki yapısını incelerken öncelikle işlemin taraflarının belirlenmesi, ardından söz konusu işlemin unsurlarının ele alınması gerekir. Biz de bu kapsamda, tanımda ismi geçen tarafları tanımladıktan sonra, inançlı işlemin unsurlarına kısaca değineceğiz.

İnançlı işlemler, genel olarak bünyesinde iki taraf barındırmasına rağmen, bazı hallerde üçlü bir hukuki ilişki olarak da karşımıza çıkabilir. İnançlı işlemlerde, inançlı olarak devredilen malvarlığı değerini kendisine ait bir hak olarak kazanan fakat kendi yararına olmaksızın kullanan kişiye *inanılan (Fiduziar)*; inanılana bir şeyi veya hakkı kazandıran kişiye de *inanan (Fiduziant)* adı verilir[219]. İnançlı işlemlerde, tasarruf işlemi,

---

[215] **KOESSLER,** s. 8; **AKBIYIK,** s. 118-119.

[216] **AKBIYIK,** s. 120-121; **GÜVENÇ,** s. 62.

[217] 2009 yılında verilen kanun teklifinde, çeşitli ekonomik düşünceler ile inançlı işlemlerin yapısı değiştirilmek istenmiştir. Söz konusu düzenlemede yararlananlar bakımından bir mülkiyet hakkının yaratılması öngörülmüştür. Bu hak yasal mülkiyetten bağımsız nitelikte bir haktır. Bu değişiklik mülkiyet hakkının çekirdeğine bir müdahale niteliği taşıdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. İnanılan kişinin yükümlülüğüne aykırı davranması halinde, yararlanana yasal mülkiyetin kendisine geçirilmesini hâkimden talep imkânı veren bu düzenleme, Fransız Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve bu nedenle uygulanamamıştır. Bu hususta bkz. **KOESSLER,** s. 9-10.

[218] **KOESSLER,** s. 10.

[219] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 4; **AYDINCIK,** s. 131-132. İnançlı işlemlere taraf olan kişiler için inanan ve inanılan tabirleri kullanılmasına karşın, bazı yazarlar *"güvenen"* ve *"güvenilen"* deyimlerinin,

doğrudan inananın malvarlığından yapılabileceği gibi, üçüncü bir kişinin malvarlığından da yapılabilir[220]. İnanç konusunun kazanıldığı kişiden bağımsız olarak inançlı işlemden yararlanan kişilere ise *faydalanan (Begünstigter)* adı verilir[221]. İnananın, inanılana devrettiği değerler ise *inanç konusu (Treugut)* olarak adlandırılır[222]. Niteliği itibariyle devredilebilen haklar, inançlı işlemlerin konusunu oluşturabilir. Ayni haklar, sınırlı ayni haklar, alacak hakları, fikri ve sınai haklar, birlik ve ortaklık hakları, malvarlığı ve ticari işletmeler[223], inançlı işleme konu olabilir[224]. Kişilik hakları, aile ve miras hukuku kaynaklı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar, niteliği itibariyle inançlı işlemlerin konusu olamazlar[225].

---

işlemin niteliğine daha uygun olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu hususta bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 364. *"Güvenen"* ve *"güvenilen"* ifadeleri, inançlı işlemlerin dayandığı güven unsurunu ön plana çıkaran ifadeler olmasına karşın, *Common Law* kökenli *trust* kurumu bakımından da kullanılmaktadır. Anglo-Sakson hukuk sisteminin inançlı işlemi olarak değerlendirilen *trust* kurumu, bazı temel hususlarda konumuzu oluşturan inançlı işlemlerden ayrılır. Bu iki kavramı birbirinden ayırt edebilmek adına, inançlı işlemlerin taraflarını tayin ederken *"inanan"* ve *"inanılan"* terimlerinin kullanılması gerektiği kanaatindeyiz. *Trust* kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, III, C.

[220] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 4; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 78; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377; **SİRMEN,** A. Lâle; Eşya Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 329.

[221] İnanç konusundan üçüncü bir kişinin faydalandığı inançlı işlemlere, uygulamada çok sık rastlanmaz. İnançlı işlemlerin türüne göre faydalanan kişi genellikle inanan veya inanılan olur. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 4-5; **AYDINCIK,** s. 131.

[222] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 5; **AYDINCIK,** s. 132.

[223] Ticari işletmelerin, yönetim ve yeniden organizasyon amacıyla inançlı işlemlere konu olması mümkündür. Ticari işletmelerin inançlı işleme konu olduğu hallerde, inanılan kişi tacir sıfatını haiz olur. TBK m. 202 hükmünde öngörülen iki yıllık müteselsil sorumluluk, ticari işletmenin inançlı olarak devredildiği durumlar bakımından da geçerlidir. İnanç konusunun inanan tarafından devredildiği hallerde, inanan ve inanılan, devir kapsamındaki borçlardan iki yıl boyunca müteselsil sorumlu iken, üçüncü bir kişi tarafından devredildiği hallerde, üçüncü kişi ve inanılan iki yıl boyunca müteselsil sorumlu olur. İnanç anlaşması gereğince inanılanın, ticari işletmeyi inanana devrettiği durumda, iki yıllık yeni bir müteselsil sorumluluk süresi başlar. Bu hususta bkz. **CENGİL,** M. Fatih; Ticari İşletmenin Devri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 193-194.

[224] Ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 102 vd.

[225] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 102.

İnançlı işlemlerin hukuki yapısını incelerken iki temel unsurun varlığı gözlemlenir. Bunlardan ilki, taraflar arasında yapılmış olan *inanç anlaşmasıdır (pactum fiduciae)*[226]. Diğer unsur ise inanç konusunun inanılana *devredilmesi (Verfügungsgeschäft)* işlemidir[227].

İnanç anlaşması, inançlı devir işleminin hukuki sebebini *(causa)* teşkil etmesinin yanında[228], taraflar arasında inanç ilişkisinden doğan hak ve borçları belirler[229]. İnanç ilişkisi ile güdülen amacın gerçekleşmesi sonucunda, inanç konusunun geri devredilmesine ilişkin hükümler, inanç anlaşması vasıtası ile belirlenir[230]. İnanç anlaşmasının başlıca üç fonksiyonu olduğu kabul edilir. İnançlı devrin hukuki sebebini oluşturması, *kurucu fonksiyonu*, hakkın sınırlarını ve borçları belirlemesi s*ınırlayıcı fonksiyonudur*[231]. İnanç anlaşması, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olan inanılanı, nisbi olarak sınırlandırmaya yarayan bir araçtır[232]. Bu bağlamda, inançlı işlemlerin sona erme sebeplerini belirlemesi ve iade şartlarını tespit etmesi de inanç anlaşmasının *bozucu fonksiyonunu* oluşturur[233]. İnanç anlaşmasının hukuki niteliği konusunda tartışmalar

---

[226] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 85; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 662; **SİRMEN,** s. 329; **ÖZTÜRK,** s. 45; **ALTAŞ/KURT,** s. 4; **AYANOĞLU MORALI,** s. 16; **GÜVENÇ,** s. 75; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 123; **HONSELL,** Heinrich/**VOGT,** Nedim Peter/**WİEGAND,** Wolfgang; Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529 OR, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2011, Art. 18, N. 141; **SCHWENZER,** s. 227; **REETZ,** Peter; Die Sicherungzession von Forderungen unter besonderer vollstreckungsrechtlicher Probleme, Schultess Verlag, Zürich 2006, s. 17.

[227] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 85; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 665; **SİRMEN,** s. 329; **ÖZTÜRK,** s. 45; **ALTAŞ/KURT,** s. 4; **AYANOĞLU MORALI,** s. 16; **GÜVENÇ,** s. 75; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 123; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 141; **SCHWENZER,** s. 227; **REETZ,** s. 17.

[228] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 120; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383-384; **SİRMEN,** s. 329; **ÖZTÜRK,** s. 45; **AYANOĞLU MORALI,** s. 16; **GÜVENÇ,** s. 75; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 124; **REETZ,** s. 17-18.

[229] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 85; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **SİRMEN,** s. 329; **ÖZTÜRK,** s. 45; **AYANOĞLU MORALI,** s. 16.

[230] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 120; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **SİRMEN,** s. 329; **ÖZTÜRK,** s. 55; **AYANOĞLU MORALI,** s. 16.

[231] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZKAYA,** s. 39.

[232] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 85; **EREN,** Genel Hükümler, s. 384; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 124; **SCHWENZER,** s. 227-228.

[233] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZKAYA,** s. 40.

olmakla birlikte, *sui generis* bir sözleşme olduğu hâkim doktrin tarafından kabul edilmektedir[234].

İnançlı işlemlerin ikinci unsuru ise inanç konusunun inanılana devridir. İnançlı işlemden kaynaklanan koruma, yönetim ve iade gibi borçların doğabilmesi için inanç konusunun devredilmesi gerekir[235]. İnanç konusunun devrinin söz konusu olmadığı bir işlem, inançlı işlem olarak nitelendirilemez[236]. Tasarruf işleminin şekli, inanç konusunun türüne göre genel hükümler çerçevesinde belirlenir[237].

İnançlı işlemler bakımından bu iki unsurun çoğu kez birbiriyle iç içe geçtiği kabul edilir[238]. İnançlı işlemin iki farklı yönünü oluşturan bu unsurlar, bir bütün olarak değerlendirilir[239].

İnanılan kişi, kendisine devredilen malvarlığı değerleri üzerinde tam bir hak *(Vollrecht)* kazanır[240]. Onu sınırlandıran inanan ile yapmış olduğu inanç anlaşmasıdır[241]. Doktrinde, tam hak sahibi bir kişinin iç ilişkide sınırlandırıldığı inançlı işlemlerin felsefesi, eşsiz bir biçimde ortaya koyulmuştur. Bu tasvire göre[242], *"inanılan her*

---

[234] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 121 vd. ; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 367; **EREN,** Genel Hükümler, s. 384; **ÖZKAYA,** s. 39; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 671; **KRAMER/ SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 127.

[235] **GÜVENÇ,** s. 86.

[236] **ÖZKAYA,** s. 41.

[237] **ÖZKAYA,** s. 42.

[238] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 85; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 124.

[239] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 85; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 74.

[240] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1; **ALTAŞ/KURT,** s. 3; **AYANOĞLU MORALI,** s. 3; **AYDINCIK,** s. 132; **GÜVENÇ,** s. 26; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 119; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 143; **REETZ,** s. 25-26.

[241] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 364; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **ÖZTÜRK,** s. 54; **ALTAŞ/KURT,** s. 3; **AYANOĞLU MORALI,** s. 3; **AYDINCIK,** s. 132; **GÜVENÇ,** s. 26.

[242] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 663; **AYANOĞLU MORALI,** s. 3; **AYDINCIK,** s. 132. İnanılan kişinin güçlü hukuki konumunu tarif etmek adına, "*inanılan yapmaya izin verilenden daha fazlasını yapabilir"* ifadesi kullanılmıştır. Bu hususta bkz. **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 204; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 140.

istediğini yapmaya muktedirdir fakat mezun değildir." İnanılanın iktidar alanı ile mezuniyet alanı birbiri ile örtüşmemektedir[243].

Bir başka anlatımla, inanılan kişi, taraflarca ulaşılmak istenen ekonomik ve hukuki sonuçların ötesine geçen bir hukuki iktidara *(überschiessende Rechtsmacht)* sahip olmaktadır[244]. Bu noktada, ulaşılmak istenen amaç ile amaca ulaşmada seçilen araç arasında oransızlık mevcuttur[245].

V. İNANÇLI İŞLEMLERİ AÇIKLAYAN TEORİLER

A. Genel Olarak

İnançlı işlemlerin, hukuki işlemle güdülen amacın ötesine geçen hukuki iktidar yaratması hali, beraberinde bir takım tehlikeler getirmiştir. İnanılan kişinin yalnızca sözleşme ile sınırlanması, bu tehlikeleri önlemeye yetecek düzeyde bir çözüm değildir. İnanan kişinin bu düzeyde korunmasını yeterli bulmayan hukukçular, bu tehlikeleri ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli teoriler ortaya atarak inançlı işlemlerin hukuki yapısını açıklamaya çalışmışlardır. Doktrinde hâkim olarak kabul edilen teori, *"tam-hak iktisabı"* teorisidir[246]. Bu teori dışında ortaya atılan görüşler, yalnızca *"tarihi değeri"* olan görüşler olarak ifade edilmiştir[247]. Bu başlık altında, doktrinde önemli görülen teoriler genel hatlarıyla değerlendirilecektir.

---

[243] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1.

[244] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 2; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 364; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 73; **ÖZTÜRK,** s. 245; **ALTAŞ/KURT,** s. 3; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 119; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 204; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 140; **SCHWENZER,** s. 227; **REETZ,** s. 26.

[245] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 364.

[246] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 155; **EREN,** Genel Hükümler, s. 385; **AYANOĞLU MORALI,** s. 21; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 119; **JÄGGİ/ GAUCH/ HARTMANN,** Art. 18, N. 203; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art, 18, N. 143.

[247] **AYANOĞLU MORALI,** s. 22.

B. Bozucu Şarta Bağlı Kazandırıcı İşlem Teorisi *(Theorie der resolutiv-bedingten Zuwendung)*

Alfred Schultze tarafından ortaya atılan bu teoriye göre, inanılan, inanç konusunu, ayni etkili bozucu bir şarta bağlı olarak tam bir hak elde etmek suretiyle kazanır[248]. İnançlı işlem ile ulaşılmak istenen amaca ulaşılması veya inanç ilişkisinin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde, inanç konusu kendiliğinden inananın malvarlığına döner[249]. İnanç ilişkisine aykırı davranışlar halinde de bu şartın gerçekleştiği kabul edilir. İnanılan kişiye tam hak kazanımı imkânı sunması ve aynı zamanda inanan kişinin hukuki konumu güçlendirmesi itibariyle savunulan bu teori, İsviçre-Türk hukuk sisteminin bünyesine uygun olmayan savları nedeni ile eleştirilmiştir. Öncelikle taşınmazları konu edinen inançlı işlemler bakımından bu teori kabul edilemez. Zira taşınmazların devri tapuya tescil ile gerçekleşir. Tapuya tescil işlemi de niteliği gereği şarta bağlanamaz[250]. Bu teorinin kabulünün sorun teşkil edeceği diğer nokta ise, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerdir[251]. Zira bu nitelikteki işlemlerde, bozucu şart gerçekleştiğinde, inanç konusu inananın değil üçüncü kişinin malvarlığına döner. Böyle bir durumun ortaya çıkması, inanan kişinin korunması amacıyla ortaya atılan teorinin

---

[248] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 155; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 150; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 80; **AYANOĞLU MORALI,** s. 23; **WİELİNG,** 821.

[249]**ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 155; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 150; **AYANOĞLU MORALI,** s. 24; **WİELİNG,** s. 821.

[250] **OĞUZMAN,** M. Kemal/**SELİÇİ,** Özer/**OKTAY-ÖZDEMİR,** Saibe; Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016, s. 203; **AKİPEK,** Jale/**AKINTÜRK,** Turgut/**ATEŞ,** Derya; Eşya Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2018, s. 296; **SİRMEN,** s. 181 vd. ; **EREN,** Fikret; Mülkiyet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 206; **ÜNAL,** Mehmet/**BAŞPINAR,** Veysel; Şekli Eşya Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2017, s. 339; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 157; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 80; **AYANOĞLU MORALI,** s. 24. İnanç konusunun taşınmaz olduğu hallerde, Tapu Sicil Tüzüğü m. 16/f. II hükmüne bir aykırılık olup olmadığı inançlı işlemler bakımından ele alınmıştır. İlgili hükümde, tescil için yapılan istemlerin bozucu veya hükümsüz kılıcı şarta bağlanamayacağı düzenlenmiştir. Ancak inançlı işlemlerde, böyle bir şart söz konusu değildir. İnanç anlaşmasında öngörülen amaca ulaşılmasıyla inanç konusu kendiliğinden inananın malvarlığına geçmez. İnanılan tarafından gerekli devir işlemlerinin yapılması gerekir. Bu nedenle Tapu Sicili Tüzüğü m. 16/f. II hükmü, inançlı işlem tesisinin önünde bir engel değildir. Bu hususta bkz. **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 382-383; **SİRMEN,** s. 330; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 666.

[251] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 157-158; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 80.

ruhuna aykırı bir durumdur. Tüm bu sebeplerle, bozucu şarta bağlı kazandırıcı işlem teorisi doktrin tarafından haklı olarak eleştirilmiştir.

C. Topluluk Mülkiyeti Teorisi *(Gemeinschaftliches Eigentum)*

İnanan ve inanılanın, inanç konusu üzerinde birlikte mülkiyetine dayanan topluluk mülkiyeti teorisi, başlangıçta paylı mülkiyet kurallarını benimserken, daha sonraları elbirliği mülkiyetinin kurallarını benimsemiştir[252]. İnançlı olarak devraldığı inanç konusu üzerinde, taraflarca belirlenen amacın üstünde hukuki iktidara sahip olan inanılanın, karar alma konusunda ayni hakka sahip olan inanana bağlı olması, inançlı işlem felsefesi ile bağdaşmaz[253]. Paylı mülkiyet ve elbirliği mülkiyetinde, her biri açısından farklı kurallar olmakla birlikte, çeşitli kararların alınabilmesi için diğer malik/maliklere bağımlılık söz konusudur. İnançlı işlemlerde bu bağımlılık ancak sözleşmeden kaynaklı olup, uyulmaması halinde nisbi bir talep hakkı bahşeder. Bu sebeple, inanan ve inanılanın birlikte mülkiyetine dayanan bu teori haklı olarak eleştirilmiştir.

D. Nisbi Hukuki Durum Teorisi *(Die Relativitätstheorie)*

İnançlı işlemde iç ve dış ilişkiyi birbirinden ayıran nisbi hukuki durum teorisi, temellerini, inanç konusu hakkın ekonomik sahibinin inanan olduğu tezinden alır[254]. İnanan ve inanılanın yer aldığı iç ilişkide, hakkın sahibi inanan iken, üçüncü kişilere karşı hakkın tek sahibi inanılandır[255]. Bu teori çerçevesinde, inanılanın, inanç konusunu geri vermekten kaçındığı hallerde, inanan kişi istihkak talebinde bulunabileceği gibi, inanılanın iflası halinde inanç konusu iflas masasından çıkarılabilir[256]. İnanç konusu hak

---

[252] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 159; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 80.

[253] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 159; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 80.

[254] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 160-161; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 149; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 81; **AYANOĞLU MORALI,** s. 25-26.

[255] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 160; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 149; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 81; **AYANOĞLU MORALI,** s. 25.

[256] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 160; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 81; **AYANOĞLU MORALI,** s. 25-26.

sahipliğini ikiye böldüğü gerekçesiyle haklı olarak eleştirilen bu teori, hukuki işlem güvenliği bakımından da sakıncalı olarak nitelendirilmiştir[257].

E. Şekli Hukuki Durum Teorisi *(Die formale Rechtstellung)*

Alman Federal Mahkemesi tarafından temel hatları çizilen bu teori, mülkiyetin inanan ile inanılan arasında bölünmesi esasına dayanır[258]. Maddi ve ekonomik mülkiyetin inanana, şekli ve hukuki mülkiyetin inanılana ait olduğunu kabul eden bu teoriye göre[259], inanılan, hukuki işlem hayatında hakkın hukuki sahibi olarak görünür. Fakat hak, maddi anlamda inanana aittir.

Mülkiyet hakkının şekli ve maddi anlamda bölünmesi prensibi, İsviçre-Türk hukukunun bünyesine uygun düşmez. Hukukumuzda birlikte mülkiyet halleri, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda (MK) m. 688-m. 718 arasında düzenlenmiştir. Buna göre, hukukumuzda birlikte mülkiyet, paylı mülkiyet veya elbirliği mülkiyeti olarak ortaya çıkabilir[260]. Bu iki mülkiyet türü haricinde birlikte mülkiyet halinin kabulü mümkün değildir. Dolayısıyla, inançlı işlemlerin hukuki yapısını açıklayan şekli hak sahipliği teorisi hukukumuz bakımından kabul edilemez[261].

F. İdare Hakkı Teorisi *(Verwaltungsrechtstheorie)*

İdare hakkı teorisine göre, inanç konusu üzerindeki mülkiyet hakkı, inanan kişide kalmaya devam eder. İnanılan ise, inanç konusu üzerinde idare hakkına sahiptir. Fakat bu idare hakkı, ayni etkili bir idare hakkıdır[262]. İnanç konusu, inanılanın malvarlığında yer

---

[257] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 161-162; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 149-150; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 81; **AYANOĞLU MORALI,** s. 26.

[258] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 164; **AYANOĞLU MORALI,** s. 25.

[259] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 164; **AYANOĞLU MORALI,** s. 25.

[260] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 302-303; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 388; **SİRMEN,** s. 276; **SEROZAN,** s. 232 vd. ; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 84-85; **AYAN,** Mülkiyet, s. 56-57.

[261] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 164; **AYANOĞLU MORALI,** s. 26.

[262] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 170; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 81.

almaz. İnanılan idare hakkına istinaden ayni davaları açmaya yetkilidir[263]. Malvarlığı hakları- hâkimiyet hakları ayrımından yola çıkan bu teori, ayni haklara hâkim olan *"sınırlı sayıda olma"* prensibine aykırılık sebebiyle isabetli değildir[264].

G. Tam Hak İktisabı Teorisi *(Die Theorie des vollen-Rechtserwerbs)*

İnanılan kişinin, inanç konusu üzerinde tam bir hak kazanmak suretiyle tek başına malik olduğu esasına dayanan bu teori, doktrindeki hâkim görüş olarak kabul edilir[265]. Tam hak iktisabı teorisine göre, inançlı işlemlerin kurucu ve sınırlayıcı olmak üzere iki yönü vardır. İnanılanın, inanç konusu üzerinde mülkiyet hakkı kazandığı tasarruf işlemi, inançlı işlemin kurucu yönünü teşkil ederken, inanan ile yaptığı inanç anlaşması, inançlı işlemin sınırlayıcı yönünü oluşturur[266].

Üçüncü kişilere karşı tam hak sahibi konumunda olan inanılan, iç ilişkide nisbi olarak sınırlanmıştır[267]. İnanılanın, inanç anlaşmasına aykırı hareket etmesi halinde, inanan sadece nisbi bir talep hakkına sahiptir. İnanılan kişinin, inanç konusu üçüncü kişilere devretmesi halinde, söz konusu tasarruf işlemi geçerlidir[268]. Ayrıca inanılanın iflası halinde, inanç konusu iflas masasından çıkarılamaz[269]. İnanç konusu, inanılanın mülkiyetine geçtiği için, inanılanın aktifinde artış meydana gelir. Usul hukuku bakımından, taraf ehliyeti, dava ehliyeti ve taraf sıfatı inanılana ait olur[270]. Tüm bu sonuçlar tam hak sahipliğinin bir yansımasıdır.

---

[263] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 170.

[264] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 170; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 81.

[265] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 155; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 150; **EREN,** Genel Hükümler, s. 385; **AYANOĞLU MORALI,** s. 21; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 119; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 203.

[266] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 171-172.

[267] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 172; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 151.

[268] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 173; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 151; **EREN,** Genel Hükümler, s. 386; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 144.

[269] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 173; **EREN,** Genel Hükümler, s. 386; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 144.

[270] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 174.

İnanılan kişinin tam hak sahipliğine dayalı güçlü konumu, inananın hukuki konumunu zayıflatsa da, bu durum inançlı işlemlerin ayırt edici özelliğini oluşturur. Ayrıca mülkiyetin taraflarca gerçekten istenerek inanılana devredilmesi, inançlı işlemleri muvazaalı işlemlerden ayırt eden bir hususdur[271]. Bu nedenle tam hak sahipliğine ilişkin bu teori, kanaatimizce de inançlı işlemleri açıklayan en uygun teoridir. Fakat olması gereken hukuk açısından, inananın korunmasına ilişkin çeşitli öneriler getirilebilir. Bu hususu, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin hüküm ve sonuçlarını incelerken ele almayı uygun bulduğumuz için şimdilik bu açıklamalarla yetiniyoruz.

VI. İNANÇLI İŞLEMLERİN SINIFLANDIRILMASI

İnançlı işlemler bakımından kullanılan terminolojinin karmaşıklığı, sınıflandırma bakımından da birtakım problemleri beraberinde getirir. Bu karmaşıklığın temelinde, ilerleyen başlıklarda ele alacağımız, Cermen hukuku kaynaklı *"Treuhand"* teriminin Roma hukuku kaynaklı *fiducia* terimi yerine kullanılması yatar[272]. Ayrıca inançlı işlemlerin yasal bir düzenlemeye kavuşturulmamış olması, bu işlemlerin tasnifini zorlaştırmaktadır. Bu tür zorluklara rağmen, inançlı işlemler bakımından doktrinin büyük çoğunluğunca kabul edilen sınıflandırmalar yapılabilmiştir. Biz de bu başlık altında doktrinde inançlı işlemler bakımından yapılan bu sınıflandırmaları ele alacağız.

A. Amaç Bakımından Sınıflandırma

İnançlı işlemlerin tasnifindeki en klasik ayrım, amaç bakımından yapılan ayrımdır. Amaç bakımından yapılan bu sınıflandırmanın kökeninde Roma hukukundaki *fiducia*

[271] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365.

[272] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 39; **AYANOĞLU MORALI,** s. 54-55; **GÜVENÇ,** s. 65.

cum amico ve *fiducia cum creditore* ayrımı vardır[273]. Bu iki kavramın temelinde ise tarafların menfaatine ilişkin yapılan ayrım vardır[274].

İnanılan kişinin, inanç konusunu, inanan veya inananın belirlemiş olduğu faydalanan menfaatine elinde bulundurduğu ve inananın talimatına uygun olarak kullandığı inançlı işlemlere *saf inançlı işlemler (reine fiduziarische Rechtsgeschäfte, Verwaltungsfiduzia)* adı verilir[275]. Roma hukukundaki *fiducia cum amico* kavramının güncel hukuktaki karşılığı olan saf inançlı işlemlerde, inanan kişinin menfaatleri *(fremdnützige Geschäft)* ön plandadır[276]. Tahsil amacıyla alacak veya kıymetli evrak devri, idare, koruma veya saklama amacıyla yapılan devirler, bir ticari işletmenin re-organizasyonu amacıyla yapılan devirler, saf inançlı işlemlere örnek olarak gösterilebilir[277].

Amaç bakımından yapılan ayrıma göre inançlı işlemlerin diğer türü, inanılan kişinin menfaatinin *(eigennützige Geschäft)* ön planda olduğu karma inançlı işlemlerdir[278]. Borçlu konumundaki inananın, borcuna teminat teşkil etmesi amacıyla, inanç konusunu alacaklı inanılana devrettiği inançlı işlemlere *karma inançlı işlemler (gemischte fiduziarische Rechtsgeschäfte)* denir[279]. *Fiducia cum creditore* kavramına karşılık gelen karma inançlı işlemler, yasal teminat araçlarına alternatif olarak kullanılmıştır[280]. Karma inançlı işlemlerde, her ne kadar inanılanın menfaatleri ön planda da olsa, çeşitli yönleriyle

---

[273] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 43; **ÖZTÜRK,** s. 67; **ALTAŞ/KURT,** s. 7-8; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 120.

[274] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 44-45; **ÖZTÜRK,** s. 67; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 120; **SCHWENZER,** s. 227-228.

[275] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 45; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 366; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **SİRMEN,** s. 329; **ÖZTÜRK,** s. 67-68; **ALTAŞ/KURT,** s. 7; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 121; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 192.

[276] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 44; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 366; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **ÖZTÜRK,** s. 67; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 192; **SCHWENZER,** s. 228.

[277]**ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 45; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 366; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **ÖZTÜRK,** s. 68; **ALTAŞ/KURT,** s. 7; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 121; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 200; **SCHWENZER,** s. 228.

[278] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 56; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **SİRMEN,** s. 329; **ÖZTÜRK,** s. 71; **ALTAŞ/KURT,** s. 8; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 202; **SCHWENZER,** s. 228.

[279] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 57; **SİRMEN,** s. 329; **ALTAŞ/KURT,** s. 8; **JÄGGİ/GAUCH/ HARTMANN,** Art. 18, N. 202.

[280] **ALTAŞ/KURT,** s. 8; **AYDINCIK,** s. 134-135.

inananın da menfaati vardır[281]. Borç ödendiği takdirde inanç konusunun mülkiyetini yeniden kazanma imkânına sahip olan inanan, ödenmeyen borca istinaden yapılan satıştan geriye kalan miktarın da sahibi olacaktır[282]. Karma inançlı işlemler, üç şekilde ortaya çıkabilir. İlk hal, alacakların teminat amacıyla devridir[283]. Bir alacağa teminat teşkil etmesi amacıyla başka bir alacağın inanılana temlik edildiği teminat amacıyla alacak devri, üç taraflı bir hukuki ilişkidir[284]. İnananın başka bir borç ilişkisinden doğan alacağını devralan inanılan, inanana ait borç ifa edilmediği takdirde, kendisine temlik edilen bu alacaktan faydalanır[285]. Borcun ifası veya amacın gerçekleşmesi halinde, alacağı geri temlik etmekle yükümlüdür[286]. Tarafların belirli bir tarzda hareket etme yükümlülüklerini ise, iç ilişkide yapmış oldukları inanç anlaşması sağlar[287]. Karma inançlı işlemlerin ikinci türü, mülkiyetin teminat amacıyla devridir[288]. İnanç konusunun, inanılana teslim edildiği hallerde, inanç konusunun taşınır veya taşınmaz olmasının bir önemi yoktur. Fakat hükmen teslim suretiyle bir inançlı işlem yapılırsa, taşınırlar bakımından problem teşkil eder. Zira taşınırların rehni bakımından, teslime bağlı rehin

---

[281] Bu sebeple, karma inançlı işlemlerde menfaat ağırlığını tarif etmek için şu şekilde bir tasvir yapılmıştır: *"Güvenilenin menfaatlerinin de en az güveneninkiler kadar ağır bastığı inançlı işlemlerdir."* Bu hususta bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 366.

[282] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 57.

[283] Alacağın teminat amacıyla temliki, münferit temlik, çerçeve temlik ve toptan temlik olmak üzere üçe ayrılır. Bu hususta bkz. **ARAL,** Fahrettin; "Topyekün Temlik", AÜHFD, C. XLII, S. 1-4, Ankara 1991-1992, s. 95-97; **DALCI,** Nurcihan; Alacağın Toptan Temliki, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s. 36-37. Ayrıca bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 57-58; **OKTAY ÖZDEMİR,** Saibe; "Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik Sözleşmeleri", İÜHFM, C. LVII, S. 1-2, İstanbul 1999, s. 265; **AYDINCIK,** s. 136 vd. ; **AYANOĞLU MORALI,** s. 68; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 202; **REETZ,** s. 16 vd. ; **WIEGAND,** s. 43 vd.

[284] **DALCI,** s. 29.

[285] **OKTAY ÖZDEMİR,** Alacak, s. 281; **AYDINCIK,** s. 136; **DALCI,** s. 29.

[286] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 64; **OKTAY ÖZDEMİR,** Alacak, s. 266; **AYDINCIK,** s. 136; **DALCI,** s. 29.

[287] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 64.

[288] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 65; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 657 vd. ; **ÖZTÜRK,** s. 73; **ALTAŞ/KURT,** s. 8; **AYANOĞLU MORALI,** s. 75; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 202.

(Faustpfand) prensibi geçerlidir[289]. MK m. 766 hükmü gereğince, taşınır rehni kurallarından kurtulmak amacıyla yapılan hükmen teslim, mülkiyetin devri sonucunu doğurmaz. Dolayısıyla bir taşınırın mülkiyeti hükmen teslim yoluyla teminat amaçlı olarak inançlı devre konu olursa, bu devir sonuç doğurmaz[290]. Söz konusu taşınır inananın malvarlığından hiç çıkmamış sayılır. Karma inançlı işlemlerin son görünümü ise, teminat amacıyla yapılan inançlı cirolardır[291].

B. Kuruluş Şekli Bakımından Sınıflandırma

İnançlı işlemler bakımından yapılan diğer ayrım, inançlı işlemin kuruluş şekline ilişkindir. Bu noktada, *hukuki işlemden doğan inançlı işlemler* ile *kanundan doğan inançlı işlemler* ayrımı yapılmaktadır[292]. Kanunda düzenlenmiş bulunan ipotekli borç senedi veya irat senedinde bazı işlemleri yapan ortak temsilci (MK m. 915), vasiyeti yerine getirme görevlisi (MK m. 550-m. 556), terekenin resmen yönetilmesi[293] (MK m. 592-m. 594), resmi tasfiye memurları (MK m. 634 vd.) kanundan doğan inançlı işlemler olarak nitelendirilmektedir[294].

---

[289] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 1023; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 843; **SİRMEN,** s. 670 vd.

[290] Eski Medeni Kanun döneminde, teslimli taşınır rehni kurallarından kurtulmak amacıyla yapılan hükmen teslim suretiyle mülkiyet devirlerinin, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceği, fakat taraflar arasında geçerli olduğu kabul edilmekteydi. Bu görüşü halen benimseyen yazarlar için bkz. **SEROZAN,** s. 122. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile birlikte bu nitelikte olan devirlerin mülkiyetin nakli sonucunu doğurmayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm, işlemin geçersiz olacağı ve hem iç ilişkide hem de dış ilişkide ileri sürülemeyeceği anlamını taşımaktadır. Bu hususta bkz. **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 750. Ayrıca bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 72-73; **ÖZTÜRK,** s. 73-74; **AYANOĞLU MORALI,** s. 82; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 202.

[291] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 78; **ÖZTÜRK,** s. 75; **AYDINCIK,** s. 134.

[292] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 39; **ÖZTÜRK,** s. 63; **GÜVENÇ,** s. 73.

[293] Mirasbırakanın vasiyeti yerine getirme görevlisi tayin etmediği hallerde, terekenin sulh hâkimi tarafından yönetilmesi söz konusu olabilir. Terekenin resmen yönetilmesi ile mirasın ilgililere güvenli bir şekilde intikal etmesine ilişkin gerekli önlemler alınır. Bu hususta bkz. **DEMİR,** Mehmet; "Vasiyetnamenin Açılması ve Yerine Getirilmesi", TBBD, Y. 8, S. 1995/3, s. 342 vd.

[294] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 40; **GÜVENÇ,** s. 73-74.

Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, yukarıda örnek verilen yasal kurumları, kanundan kaynaklanan inançlı işlemler olarak nitelendirmek mümkün değildir[295]. Bu kavramların temelinde güven unsuru olsa bile, salt güven unsuru sebebiyle bu kurumlara kanundan kaynaklanan teknik anlamda inançlı işlem demek uygun değildir. Bu doğrultuda, bu işlemleri tasvir etmek adına *"sözde inançlı işlemler"*[296] ve *"inançlı işlem benzerleri"*[297] terimleri kullanılmıştır.

C. Üçüncü Kişilerle İlişkiler Bakımından Sınıflandırma

İnanan ve inanılan veya faydalanan arasındaki iç ilişkinin, üçüncü kişilerce bilinip bilinmediğine ilişkin yapılan ayrım, inançlı işlemlerin sınıflandırılması bakımından yapılan diğer ayrımdır. Hukuki ilişkilerin üçüncü kişilere bakan yönünü tasvir etmek adına iç ilişki ve dış ilişki ayrımı yapılır. Bu ayrıma göre, inanç ilişkisini oluşturan iç ilişki, üçüncü kişiler tarafından biliniyorsa *açık inançlı işlemler* söz konusu olurken, üçüncü kişilerin bu işlemden haberinin olmadığı hallerde, *gizli veya örtülü inançlı işlemler* söz konusu olur[298].

İnançlı işlemlerin ekonomik işlevleri arasında değerlendirilen gizleme işlevine dayanarak, inançlı işlemlerin çoğunlukla gizli olarak yapıldığı kabul edilebilir. Fakat bu durum, gizliliğin inançlı işlemin zorunlu bir unsuru olduğu anlamına gelmemektedir. İnançlı işlemler, üçüncü kişilerin bileceği şekilde açık olarak da yapılabilir[299]. Başkası yararına yapılan inançlı işlemler, açık inançlı işlemlerin tipik örneği olarak kabul edilmektedir[300].

---

[295] **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 196.

[296] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 40.

[297] **GÜVENÇ,** s. 74.

[298] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 41; **ÖZTÜRK,** s. 66; **GÜVENÇ,** s. 72.

[299] **GÜVENÇ,** s. 72.

[300] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 42; **ÖZTÜRK,** s. 66.

D. Faydalananların Menfaati Bakımından Yapılan Sınıflandırma

İnançlı işlemlerde, menfaat kavramı kıstas alınarak yapılan ikinci ayrım, faydalananların menfaati bakımından yapılan ayrımdır[301]. Bu sınıflandırmada, saf- karma inançlı işlem ayrımında yapıldığı gibi kimin menfaatinin ön planda olduğu üzerinde durulmaz. Bu ayrım bakımından önemli olan, faydalananların menfaatinin aynı yönde mi yoksa birbirinden zıt yönde mi olduğudur. Bu doğrultuda, faydalanan kişilerin menfaatinin aynı yönde olduğu inançlı işlemlere *tek taraflı inançlı işlemler*, bu kişilerin menfaatlerinin az veya çok birbirinden farklı olduğu inançlı işlemlere ise *çok taraflı inançlı işlemler* adı verilir[302].

E. İnanç Konusunun Kazanıldığı Kişi Bakımından Sınıflandırma

Hâkim doktrinde inanç konusunun kazanıldığı kişi bakımından herhangi bir ayrım yapılmamaktadır. Fakat tez konumuzu oluşturması itibariyle inançlı işlemlerin sınıflandırıldığı bu başlık altında bu ayrımı yapmayı uygun gördük.

İnançlı işlem, inanç anlaşması ve devir işlemi olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır. İnanç konusunun kazanıldığı kişi bakımından yaptığımız bu ayrım, devir işlemine ilişkindir. Bu ayrım çerçevesinde, inanç konusunun doğrudan doğruya inananın malvarlığından çıktığı işlemlere *inanç konusunun inanandan kazanıldığı inançlı işlemler,* inanç konusunun inananın malvarlığından değil de üçüncü kişilerin malvarlığından çıktığı işlemlere ise *inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler* adı verilir.

---

[301] **GÜVENÇ,** s. 71.

[302] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 40-41; **ÖZTÜRK,** s. 65-66; **GÜVENÇ,** s. 71.

VII. İNANÇLI İŞLEMLERİN EKONOMİK İŞLEVLERİ

A. Genel Olarak

Bir hukuki müessesenin ortaya çıkışı, genellikle o hukuki işlemi yapan bireylerin gütmüş olduğu ekonomik amaçlarla yakından ilgilidir[303]. İnançlı işlem kavramının hukuki boyutunu anlamlandırabilmek için, söz konusu kavramın ekonomik işlevlerinin de irdelenmesi gerekir. Çoğu zaman hukuk düzeninin bazı meselelere çözümsüz kalması sebebiyle, bireyler pozitif hukukun düzenlemediği hukuki kurumlara başvurmaktadırlar. İnançlı işlem kavramı da pozitif hukuk düzenlemelerinin yetersiz kalması veya bireylerin kendilerini daha rahat hissetmeleri sebebiyle uygulamada kendisine yer bulmuş, doktrin ve yargı kararları ile varlığını kabul ettirmiştir.

İnançlı işlemlerin en temel işlevleri teminat ve gizlemedir[304]. Bu iki temel işlevin yanında dolanma ve sadeleştirme de ekonomik işlevler arasında kabul edilir[305].

Doktrinde bazı yazarlar inançlı işlemlerin mal kaçırma işlevi de olduğunu fakat bu amaçlı işlemlerin muvazaalı olduğunu kabul ederken[306], bazı yazarlar böyle bir işlevi bulunan işlemin inançlı işlem olarak nitelendirilemeyeceğini, bu sebeple inançlı işlemin böyle bir işlevinin olamayacağını kabul etmektedir[307]. Bir diğer görüş ise, borçlu kişilerin malvarlığına ilişkin değerlerine icra takibi yapılması durumunda, borçlu kişinin, bu tehlike ortadan kalkıncaya kadar söz konusu değerleri bir başkasına devretmesinin inançlı işlem olduğunu ve geçerli bir işlem niteliğinde olduğunu savunmaktadır[308].

---

[303] "*İnançlı sözleşmelerdeki amaç, gizlenmek, teminat, alacaklıdan mal kaçırmak, kanunun elverişsiz hükümlerinden kaçınmak, bir alacağın tahsili, malın idaresi gibi nedenler olabilmektedir.''*, Yarg. 1. HD'nin 21.02.2007 tarih ve E. 2007/989, K. 2007/1712 sayılı kararı, (www.hukukturk.com, **ERİŞİM,** 29. 02. 2018). Aynı yönde bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 34; **GÜVENÇ,** s. 27.

[304] **GÜVENÇ,** s. 27.

[305] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 30-31; **GÜVENÇ,** s. 27.

[306] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 29; **ÖZTÜRK,** s. 35-36; **AYANOĞLU MORALI,** s. 31.

[307] **GÜVENÇ,** s. 32. Yazara göre, inançlı işlemden söz edilebilmesi için inançlı işlemin bir unsuru olan devir işleminin taraflarca gerçekten istenilen ciddi nitelikte bir işlem olması gerekir. Alacaklılardan mal kaçırma amacıyla yapılan işlemler, muvazaalı işlemlerdir. Bu sebeple inançlı işlemlerin ekonomik anlamda mal kaçırma gibi bir işlevinin bulunduğunu kabul etmek bu işlemlerin niteliğine aykırıdır.

[308] **VON TUHR**, Andreas: Borçlar Hukukunun Umumi Kısmi, C. 1-2, Çev. : **EDEGE,** Cevat, Yargıtay Yayınları, Olgaç Matbaası, Ankara 1983, s. 276.

Kanaatimizce, inançlı işlemi yaparken taraflar mal kaçırma amacı güdebilirler. Bu nitelikteki işlemler, bazı hallerde muvazaalı işlem niteliği taşıyabilir. Fakat inançlı işlemlerin ortaya çıkmasında güdülen ekonomik amaca işaret etmesi sebebiyle, mal kaçırmanın da inançlı işlemlerin işlevleri arasında değerlendirilmesi gerekir. Nitekim yargı kararlarında da böyle bir ekonomik işlevin olduğu kabul edilmektedir[309].

B. Gizleme İşlevi

İnançlı işlemleri en temel işlevlerinden bir tanesi, gizlemedir[310]. Bireyler, girdikleri hukuki işlemlerde çeşitli sebeplerle kimliklerinin bilinmesini istemezler. Bu istek, hukuk düzeni tarafından özel olarak anlamlandırılmamışsa, yasaklanmaz. Bu isteğin amacı veya isteğin yansıması olan hukuki işlemin sonucu hukuka aykırı ise söz konusu işleme izin verilmez[311].

Hukuki işlemlerde gizlenme ihtiyacı çok çeşitli nedenlerle karşımıza çıkabilir. Bir satış sözleşmesinde, alıcı tarafın ekonomik durumunun son derece iyi olması, sözleşmenin bedel unsurunun çok fazla artmasına veya sözleşme kurma konusunda karşı tarafta kuşku oluşmasına sebep olabilir. Bunu engellemek isteyen alıcı, kendisini gizlemek isteyebilir[312]. Bunun dışında, borçlu ile muhatap olmak istemeyen alacaklı, aracı şahıslar vasıtasıyla alacağını elde etme yoluna gidebilir[313]. Dava ve icra takibi durumunda ortaya çıkan masraflardan, adli yardımdan yararlanabilecek kişiler

---

[309] YHGK'nın 17.05.2000 tarih ve E. 2000/2-888, K. 2000/885 sayılı kararında, uyuşmazlığa konu olayda, davacının mal kaçırma amacının bulunduğu tespit edilmiştir. Fakat mal kaçırmaya yönelik anlaşmalar geçerli sayılıp sayılmasa da, hukuk düzeninin söz konusu anlaşmalara bir sonuç bağladığı, mal kaçırmak amacıyla yapılan inançlı devirlerin ilk etapta alacaklılara zarar vermediği, zarar verdiği takdirde tasarrufun iptali davası açılabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla, inançlı işlemlerin ekonomik anlamda mal kaçırma işlevine sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu hususta bkz. YKD, C. 28, S. 4, Nisan 2002, s. 520-521. Aynı yönde bkz. Yarg. 1. HD'nin. 21.02.2007 tarih ve E. 2007/989, K. 2007/1712 sayılı kararı, (www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 01.03.2018).

[310] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 27; **ÖZKAYA,** s. 36; **ÖZTÜRK,** s. 34; **AYANOĞLU MORALI,** s. 31.

[311] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 27; **AYANOĞLU MORALI,** s. 31; **GÜVENÇ,** s. 30-31.

[312] **GÜVENÇ,** s. 31.

[313] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 28; **ÖZKAYA,** s. 36.

aracılığıyla kurtulma halinde de gizlenmeden bahsedilebilir[314]. Gizlenmenin en tipik örneklerinden bir tanesi, mevzuat gereği yabancılık sebebiyle mülkiyet edinmesi kısıtlanan kişilerin, söz konusu kısıtlamaları aracı kişiler yardımıyla ortadan kaldırmalarıdır[315]. Çeşitli malların fiyatları bakımından spekülasyon yapmak isteyen kişilerin, bu spekülasyonu yapacak niteliklerinin olmaması halinde aracı kişilerden faydalandığı ve böylece gizleme işlevinin ortaya çıktığı da kabul edilmektedir[316]. İllegal amaçlar güden kişilerin, bu amaçları doğrultusunda kullandıkları aracı kişiler sayesinde de gizlendikleri görülmektedir[317].

Daha önce de bahsetmiş olduğumuz üzere, gizleme işlevi hukuk düzeninin çizdiği sınırlar içerisinde ortaya çıkmalıdır. Bu yönüyle inançlı işlemler, gizleme amacı bakımından en elverişli hukuki muamelelerdendir[318]. İnançlı işlemlerde, inanan kişi, inanılan vasıtasıyla gizlenmektedir[319]. Daha sonraki aşamada inanılan, yapmış oldukları inanç anlaşması doğrultusunda sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirir[320].

C. Dolanma İşlevi

Tarafların ulaşmak istedikleri amaca, hukuk düzeninin getirmiş olduğu aracın elverişsiz olması veya bu aracın taraflarca istenmemiş olması durumunda, inançlı işlemlere başvurulmaktadır. Gizleme işlevinde de bahsettiğimiz üzere yabancılık unsuru sebebiyle mülkiyet ediniminin kısıtlandığı hallerde[321], aracı şahıslar vasıtasıyla mülkiyet

---

[314] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 28; **ÖZTÜRK,** s. 35.

[315] **GÜVENÇ,** s. 31.

[316] Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 28; **ÖZKAYA,** s. 36.

[317] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 28.

[318] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 27.

[319] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 27. Yazar inanılan kişiyi, *"öne sürülen"* veya *"kukla şahıs"*, inanan kişiyi de *"gizlenen şahıslar"* olarak betimlemektedir.

[320] **ÖZTÜRK,** s. 34.

[321]442 sayılı Köy Kanunu'nun 87. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığında bulunmayan şahıs ve şahıs hükmünde olmayan cemiyet ve şirketlerin köylerde arazi ve emlak almaları yasaktı. Söz konusu hüküm, 4916 sayılı Çeşitli Kanunlarda ve Maliye Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun' un 38/a maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. 4916 sayılı Kanun'un 19. maddesi ile 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 35. maddesi değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklik uyarınca, karşılıklılık ve kanuni sınırlamalara uymak şartıyla yabancı

edinme yoluna gidilir. Öne sürülen şahıs, gizlenen şahsın iradesini kendi iradesiymiş gibi ortaya koyar[322]. Uygulamada inançlı işlemlere başvurulmasındaki bir diğer sebep olarak hukuk düzenince öngörülen teminat araçlarının niteliği gereği taraflarca tercih edilmemesi karşımıza çıkmaktadır[323]. Teminat şekilleri, nitelikleri ve gereklilikleri itibariyle kredi hayatında elverişsiz olabilir[324]. Bu gibi hallerde, inançlı işlem tesisi yoluna gidilerek istenmeyen kanun hükümlerinden kaçınılmaktadır. Alacaklının inanç konusu üzerinde mülkiyet hakkına sahip olması, alacaklıyı daha güvenli bir duruma kavuşturur[325]. Alacaklı, alacağı ödenmediği takdirde, rehnin paraya çevrilmesi prosedürüne takılmadan inanç konusunu paraya çevirebilir[326]. Dolanma işlevinin görünüm biçimleri değerlendirildiğinde, bu işlevin çoğu zaman gizleme ve teminat işlevleri ile birlikte görüldüğü sonucuna ulaşılabilir[327].

Kanun hükümlerinin dolanıldığı hallerde, söz konusu işlemin kanuna karşı hile teşkil edip etmeyeceği sorusu akla gelir. Kanuna karşı hile halinde, emredici bir kanun hükmünün ihlali durumu mevcuttur[328]. İnançlı işlemlerde ise, tarafların uygulanmasını

---

uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanununa uygun olarak kurulan tüzel kişiliğe sahip olan ticaret şirketlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde taşınmaz edinmelerine izin verilmiştir. Tapu Kanunu'nun ilgili 35. maddesi Anayasa Mahkemesi'nin 14.03.2005 tarih ve E. 2003/70, K. 2005/14 sayılı kararı ile iptal edilince, 5782 sayılı Kanun'la Tapu Kanunu'nun 35. maddesi ***"****Kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, uluslararası ikili ilişkiler yönünden ve ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olan yabancı uyruklu gerçek kişiler Türkiye'de taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinebilirler.''* şeklinde değiştirilmiştir. Tapu Kanunu'nun 35. maddesindeki son değişiklik 03.05.2012 tarih, 6302 sayılı Kanun ile yapılmıştır. Bu Kanun ile birlikte, yabancı gerçek kişilerin taşınmaz edinimlerinde karşılıklılık esası kaldırılmıştır. Yabancı vatandaşların taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinmeleri için Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen ülkelerin vatandaşı olma koşulu aranmaktadır. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **KILIÇOĞLU,** s. 242; **YILMAZ,** Alper Çağrı; "6302 Sayılı Kanun Hükümleri Uyarınca Yabancı Gerçek Kişilerin Türkiye'de Taşınmaz Edinimi'', GÜHFD, C. XVII, S. 1-2, Ankara 2013, s. 1112-1113.

[322]**PARLAK BÖRÜ,** s. 236.

[323] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 30.

[324] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 30; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 659; **AYANOĞLU MORALI,** s. 32.

[325] **AYANOĞLU MORALI,** s. 32.

[326] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 30; **AYANOĞLU MORALI,** s. 32.

[327] Bu hususta bkz. **GÜVENÇ,** s. 33.

[328] **ÖZKAYA,** s. 38; **PARLAK BÖRÜ,** s. 236; **UYGUR,** s. 176.

istemedikleri elverişli olmayan kanun hükümlerinden kaçınma durumu vardır[329]. Hukuk düzeni, kanuna karşı hile teşkil eden işlemlere cevaz vermezken, inançlı işlemlerin geçerli olduğunu kabul etmektedir[330]. Bu iki kavram arasındaki benzerlik ve farklılıkları bir sonraki bölümde detaylı bir şekilde ele alacağımız için bu açıklamalarla yetiniyoruz.

D. Mal Kaçırma İşlevi

İnançlı işlemlerin mal kaçırma işlevi, borçlu durumunda olan inananın, alacaklılarının inanç konusuna cebri icra yolu ile başvurmalarına engel olmak amacıyla, inanç konusunu inanılana geçirmesi durumunda ortaya çıkar[331]. İnançlı işlemin böyle bir işlevinin olup olmadığı ise, daha önce de değindiğimiz üzere tartışmalı bir hususdur[332].

Doktrinde hâkim görüşe göre, inançlı işlemlerin ekonomik anlamda mal kaçırma işlevi bulunmaktadır. Fakat bu görüş de kendi içerisinde ikiye ayrılır. Bir görüşe göre[333], malvarlığı içerisinde bulunan bir değeri, alacaklılarından mal kaçırmak amacıyla devreden kişinin yapmış olduğu devir işlemi, kural olarak muvazaalı değil, inançlı bir işlemdir. Bir kişi, alacaklılarından mal kaçırmayı ne ölçüde istemişse, o ölçüde devri de ciddi olarak istemiştir. Bir kimse mal kaçırmayı gerçekten amaç edinmişse, kullanmış olduğu aracı da ciddi olarak istemiştir. Alacaklılarından mal kaçırmak isteyen kişinin inandığı bir kişiye tehdit altında bulunan malvarlığını devretmesi halinde, kural olarak inançlı bir işlem bulunur. Diğer görüşe göre ise[334], alacaklılardan mal kaçırma amacıyla yapılan işlemler, muvazaalı işlemlerdir. Bir devrin inançlı olarak kabul edilebilmesi için, tarafların söz konusu işlemi ciddi olarak istemelerinin yanında, devir konusu üzerinde inanılan kişinin tek başına karar alma ve tasarruf etme yetkilerinin de olması gerekir. Mülkiyet hakkından kaynaklanan yetkilerin devredende kalması durumunda, inançlı işlemlerden söz edilemez.

---

[329] **ÖZKAYA,** s 38; **PARLAK BÖRÜ,** s. 236-237; **UYGUR,** s. 176-177.

[330] **ÖZKAYA,** s. 38; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237; **UYGUR,** s. 177.

[331] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 29; **ÖZTÜRK,** s. 35-36; **AYANOĞLU MORALI,** s. 31.

[332] Bkz. Birinci Bölüm, VII, A.

[333] **VON TUHR**, s. 276.

[334] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 29; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 41; **POSTACIOĞLU,** İlhan E. ; "Nâm-ı Müstear Meselesi: Vekâlet ve İtimat Mukaveleleri ile Muvazaanın Karşılıklı Münasebetleri'', İÜHFM, C. XIII, S. 3, İstanbul 1947, s. 1027-1030.

Doktrinde bir başka görüş ise[335], alacaklılardan mal kaçırma amacının söz konusu olduğu hallerde, işlem konusu üzerinde gerçek anlamda bir yetki devri gerçekleşmemiş ise, söz konusu işlem inançlı bir işlem değil, muvazaalı bir işlemdir. Gerek teminat gerekse yönetim amaçlı inançlı işlemlerde, işlem konusu hak üzerinde gerçek bir yetkinin tahsisi gerekir. Muvazaalı olarak nitelendirilen işlemlerde böyle bir durum yoktur. Böyle bir işlevi olan işlemler, muvazaalı olduğu için inançlı değillerdir. Dolayısıyla inançlı işlemlerin mal kaçırma gibi bir işlevi de yoktur.

Kanaatimizce, mal kaçırma amacı güden işlemlerle ilgili olarak kesin kabuller getirmemek gerekir. Öncelikle, bu nitelikte olan işlemlerin kural olarak inançlı olduğu fikrine katılmıyoruz. Bu tip işlemlere ilk bakıldığı anda muvazaa şüphesi uyanmaktadır. Bu nitelikteki işlemleri doğrudan inançlı işlem olarak kabul etmek uygun değildir. Mal kaçırma işlevi olan işlemlerde, yetki devri yoksa söz konusu işlemin muvazaalı olacağı görüşünün mefhumu muhalifinden, yetki devrinin de gerçekleştiği hallerde, işlemin inançlı olacağı sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla, söz konusu işlem kural olarak ne muvazaalı ne de inançlıdır. Tarafların söz konusu işlemi tesis ederken iradelerinin ciddiyetine ve devredilen yetkilere bakılmalı, ona göre karar verilmelidir[336].

E. Teminat İşlevi

Teminat işlevi, inançlı işlemlerin en önemli işlevlerinden biri olarak kabul edilmektedir[337]. İnançlı işlemlerin teminat amacıyla kullanılmasının aşağıda ele alacağımız bazı nedenleri bulunmaktadır. Yasal teminat imkânlarının tarafların ihtiyaçlarına cevap vermemesi, alacağa kavuşmada izlenilen prosedürlere takılmama düşüncesi, tarafları farklı teminat alternatiflerine başvurma yoluna itmektedir[338].

Genel anlamda ifade etmek gerekir ki, bir borç ilişkisinde borçlu, borcundan dolayı alacaklılarına karşı tüm malvarlığı ile sorumludur[339]. Alacaklılar, alacaklarına

---

[335] **GÜVENÇ,** s. 32.

[336] Aynı yönde bkz. **ÖZKAYA,** s. 38.

[337] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 36; **ÖZTÜRK,** s. 37; **AYDINCIK,** s. 133; **GÜVENÇ,** s. 27.

[338] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 34-36; **ÖZTÜRK,** s. 37; **ÖZKAYA,** s. 36-37; **OKTAY ÖZDEMİR,** s. 657 vd. ; **AYDINCIK,** s. 34; **GÜVENÇ,** s. 27; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237; **UYGUR,** s. 177.

[339] **AYANOĞLU MORALI,** s. 33.

kavuşamadıkları takdirde, borçluyu haciz veya iflas yolu ile takip ederek alacaklarının karşılanması yoluna gidebilirler[340]. Borçlunun tüm malvarlığı, alacaklının alacağı bakımından teminat sağlar. Fakat alacaklılar, yalnızca borçlunun malvarlığı değeri ile yetinmek istemezler. Malvarlığının geçen zaman içerisinde değişikliklere uğrama ihtimali, alacaklıları, borçlunun malvarlığına ek teminatlar talep etme yoluna iter. Bu açıklamalara dayanarak, borçlunun borcunu gereği gibi ifa etmeme tehlikesine karşı alacaklının kendisini garanti altına almak için başvurduğu araçlara *"teminat araçları"* denir[341]. Teminatlar, genel olarak şahsi ve ayni teminatlar olmak üzere ikiye ayrılır. Şahsi teminatlarda, borçlunun malvarlığının yanı sıra, bir başka kişi de alacaklı kişiye karşı borçlanmaktadır[342]. Ayni teminatta, alacaklı borçlunun malvarlığının yanında, borçlunun veya üçüncü bir kişinin malvarlığında yer alan belirli bir değer hakkına sahip olmaktadır[343]. Şahsi teminatta, borçlunun malvarlığının yanında başka bir malvarlığı da sorumluluk altına girer. Ayni teminatta ise, borçlunun genel malvarlığının yanında, belirli hak veya nesne üzerinde alacaklının paraya çevirme hakkı bulunmaktadır[344].

Şahsi teminatların en temel görünümü, kefalet sözleşmeleridir[345]. Şahsi teminatlarda borçlunun şahsı teminattır. Dolayısıyla borçlunun ödeme gücünün olmadığı hallerde, teminat amaçsız kalır. Buna karşılık ayni teminatlarda, teminat konusu borçlunun şahsı değil, teminata konu olan eşyadır. Bu nedenle şahsi teminatlar, ayni teminatlarla kıyaslandığında, alacaklıya tam anlamıyla bir koruma sağlamaz[346]. Aynı zamanda şahsi teminatların en önemlisi olan kefalet sözleşmeleri bakımından teminat verecek kişinin, kişiliğine ve toplum nezdindeki yerine güvenilir. Bu anlamda şahsi ve mali olarak güvenilebilecek olan bir kişiyi bulabilmek her durumda mümkün değildir[347]. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile kefalet sözleşmesi için getirilen geçerlilik şartları

---

[340] **AYANOĞLU MORALI,** s. 33.

[341] **AYANOĞLU MORALI,** s. 34.

[342] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 34; **AYANOĞLU MORALI,** s. 34; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237.

[343] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 34; **KUNTALP,** Erden; "Teminat Kavramı, Teminat Türleri ve Bunlardan Doğan Sorumluluk" , Prof. Dr. Reha Poroy'a Armağan, İstanbul 1995, s. 280; **AYANOĞLU MORALI,** s. 34; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237.

[344] **AYANOĞLU MORALI,** s. 34.

[345] **ÖZSUNAY**, İnançlı Muameleler, s. 34; **ÖZTÜRK,** s. 37; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237; **UYGUR**, s. 177.

[346] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 35; **UYGUR,** s. 177.

[347] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 34; **ÖZTÜRK,** s. 37; **ÖZKAYA,** s. 37; **GÜVENÇ,** s. 28; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237; **UYGUR,** s. 177.

kefalet sözleşmesinin tercih edilme sebeplerini azaltmıştır[348]. Ayrıca TBK m. 603 hükmü ile birlikte, kefaletin şekline, kefil olma ehliyetine ve eşin rızasına ilişkin hükümlerin, kişisel güvence verilmesine ilişkin olarak yapılan diğer sözleşmelere de uygulanması kabul edilmiştir. Garanti sözleşmesi, üçüncü kişinin fiilini üstlenme vb. şahsi teminat halleri için de şekil, ehliyet ve eşin rızasına ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bu durum, şahsi teminat türlerinin tercih edilmesinin önündeki bir engel olarak görülmektedir[349].

Ayni teminatlardan bir tanesi olan taşınmaz rehni, herkes tarafından yararlanılabilecek bir teminat türü değildir. Bu teminattan yararlanılabilmesi için öncelikle üzerinde rehin kurulabilecek bir taşınmaz olmalıdır. Böyle bir taşınmaza herkesin sahip olması veya üçüncü bir kişinin borçlu için kendi taşınmazı üzerine rehin konulmasına razı olması, her durumda mümkün değildir[350]. Ayni teminatların diğer türü, teslimli taşınır rehnidir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 939. maddesine göre, taşınırlarda rehin, taşınırın zilyetliğinin alacaklıya devri ile mümkündür. Ayrıca, rehin konusu taşınırın zilyetliğini devralan alacaklı, söz konusu taşınırı muhafaza etmek durumundadır[351]. Zilyetliğini devreden kişinin, özel bir hukuki ilişkiye dayanarak malı kendi hâkimiyetinde bırakıp, kazanana sadece dolaylı bir zilyetlik tanıdığı hükmen teslim halinin taşınır rehninin tesis edilmesi bakımından kullanılması mümkün değildir[352]. MK m. 939/f. III hükmüne göre, taşınırın rehin verenin fiili hâkimiyetinde kaldığı hallerde, rehin hakkı doğmaz. Taşınırlar üzerinde rehin kurmak için teslimin zorunlu olması ve hükmen teslim yolunun kapatılması, taşınır rehni dışında teminat araçlarına kişileri yönlendirir[353].

Teslimin zorunlu olmadığı hallere, sicile tescili zorunlu olan motorlu araçların veya kanun gereği sicil ve teslime gerek olmaksızın rehnedilebilen taşınır malların rehni örnek

---

[348] **GÜVENÇ,** s. 28.

[349] **GÜVENÇ,** s. 28.

[350] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 35; **ÖZTÜRK,** s. 37; **GÜVENÇ,** s. 28; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237; **UYGUR,** s. 177.

[351] **GÜVENÇ,** s. 28.

[352] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 71; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 152; **SİRMEN,** s. 61.

[353] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 35-36; **ÖZTÜRK,** s. 37; **ÖZKAYA,** s. 37; **GÜVENÇ,** s. 28; **PARLAK BÖRÜ,** s. 237; **UYGUR,** s. 177.

olarak gösterilebilir[354]. Bu nitelikteki taşınırların rehninde, teslimli taşınır rehni hükümlerinin elverişsizliği ortadan kalkar. Bu noktada, değinilmesi gereken önemli bir husus mevcuttur. 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu (TİTRK) 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girerek, 1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu'nu ilga etmiştir. 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu önceki kanuna göre daha geniş kapsamlı bir kanun niteliğindedir[355]. Söz konusu kanun ile teslimsiz taşınır rehninin teminat amaçlı olarak daha yaygın kullanılması, taşınır rehni kapsamında yer alacak değerlerin genişletilmesi ve rehnin paraya çevrilmesi prosedürüne alternatif yollar bulunması ile finansmana erişimin kolaylaştırılması amaçlanmıştır (TİTRK m. 1/f. I). Ayrıca söz konusu kanun ile rehin sözleşmesinin tarafları ve rehin konusuna girebilecek değerler genişletilmiştir. Bu noktada, inançlı işlemlerin yapılma nedenlerinden biri olarak gösterilen teslimli taşınır rehni kuralının uygulama alanının daralıp daralmadığı ve buna bağlı olarak teslimli taşınır rehni kurallarının elverişsizliği sebebiyle yapılan teminat amaçlı inançlı işlemlerin akıbetinin ne olacağı sorusu akla gelebilir. Zira TİTRK ile birlikte, kredi kuruluşları ile tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler arasında; tacir ile tacir, tacir ile esnaf veya esnaf ile esnaf arasında teslimsiz taşınır rehni kurulabilir(TİTRK m. 3). Bu durum, teslimsiz taşınır rehni uygulamasını önemli ölçüde genişletmiştir. İlgili kanunun isminden de anlaşılacağı üzere, TİTRK ticari işlemlere uygulanır[356]. Doktrinde, *"işletme ve mesleki faaliyet kapsamında ya da ilgili olarak kazanç elde etmek üzere girişilen her türlü iş"* ticari işlem olarak nitelendirilmiştir[357]. Dolayısıyla, bu kanun uyarınca teslimsiz taşınır rehni hükümlerinin uygulanabilmesi için, sözleşmenin tarafları yukarıda belirtmiş olduğumuz kişilerden

---

[354] Motorlu taşıtlar, hava araçları, gemiler, maden cevherleri sicile tescili zorunlu taşınır mallardandır. **GÜVENÇ,** s. 29. Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi alacaklarından doğan rehin hakkı ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 12. maddesi uyarınca hazine lehine doğan rehin hakkı bakımından sicile tescile ve teslime gerek yoktur. Bu hususta ayrıntılı bilgi ve daha fazla örnek için bkz. **DOĞAN,** Murat; "Teslime Bağlı Olmayan Sicilli Motorlu Taşıt Rehni" EÜHFD, C. XII, S. 3-4, Erzincan 2008, s. 185.

[355] **ZEVKLİLER,** Aydın/**GÖKYAYLA,** K. Emre; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Turhan Kitabevi, Ankara 2018, s. 718; **GÜRPINAR,** Damla; "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehninin Teslime Bağlı Taşınır Rehni Kurallarından Ayrılan Yönleri'', DEÜHFD, C. 19, S. 1, İzmir 2017, s. 123.

[356] **GÜRPINAR,** s. 124.

[357] **ANTALYA,** O. Gökhan/**ACAR,** Faruk; Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni, Aristo Yayınevi, İstanbul 2017, s. 7.

olmalı ve işlem ticari işlem olmalıdır[358]. Bu noktada şu sonuca ulaşılabilir: Teslimli taşınır rehni kuralları niteliği itibariyle herkese açık kurallar iken, ticari işlemlerde teslimsiz taşınır rehni kuralları yalnızca belirli kişi ve işlemlere uygulanabilir[359]. Ayrıca, TİTRK'de hüküm bulunmayan hallerde, teslimli taşınır rehnine ilişkin kurallar uygulama alanı bulacaktır. Dolayısıyla TİTRK ile birlikte teslimli taşınır rehni hükümlerine geniş ölçüde istisna getirilse de, Medeni Kanun'un taşınır rehnine ilişkin hükümleri hala yürürlüktedir. TİTRK kapsamına girmeyen taşınır rehni sözleşmelerine bu hükümler uygulanacaktır. Bu sebeple, inançlı işlemler bu amaçla kullanılmaya devam edecektir.

Tüm bu saydığımız sebeplerden ötürü, bireyler kendi istek ve ihtiyaçlarına yönelik çözümler getirir[360]. Bu noktada, diğer amaçların yanında teminat amaçlı olarak da inançlı işlem tesis edilebilir. Teminat amaçlı olarak, taşınırlar ve taşınmazların mülkiyeti inançlı olarak devredilebileceği gibi, alacak hakları da inançlı olarak devredilebilir[361]. İnançlı işlemlerin teminat amacıyla kullanılması, borçlar hukukuna hâkim olan irade özerkliği ilkesinin bir sonucudur[362]. İnançlı işlemin tesis edilmesiyle birlikte, inanılan taşınır, taşınmaz veya alacak üzerinde olması gerekenden daha güçlü bir konum elde eder[363]. Bununla birlikte taraflar arasındaki inanç anlaşması gereğince, borçlunun (inanan) borcunu ödemesiyle birlikte, alacaklının (inanılan), inanç konusunu inanana devretmesi gerekir. Ancak bütün inançlı işlemlerde olduğu gibi, teminat amaçlı inançlı işlemlerde de, inanılan tam hak sahibi olduğu için inanç anlaşmasına aykırı davranabilir. Bu durumun sonuçlarını üçüncü bölümde ele alacağımız için şimdilik bu açıklamalarla yetiniyoruz.

[358] **GÜRPINAR,** s. 126.

[359] Bu hususta bkz. **GÜRPINAR,** s. 155.

[360] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 36; **AYDINCIK,** s. 135.

[361] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 37; **AYDINCIK,** s. 136; **GÜVENÇ,** s. 29; **UYGUR,** s. 177.

[362] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 36; **AYDINCIK,** s. 125.

[363] **AYANOĞLU MORALI, s**. 35; **PARLAK BÖRÜ,** s. 238.

İKİNCİ BÖLÜM

İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLER VE BU KURUMUN BENZER HUKUKİ MÜESSESELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

I. GENEL OLARAK

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlem türünün niteliklerini ve hukuki yapısını ortaya koyabilmek için, öncelikle bu kurumun varlığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Doktrinde bir görüşe göre[1], inançlı işlemlerde inanç konusunun yalnızca inanan kişi tarafından devredilebileceği, inanç konusunun üçüncü bir kişi tarafından devredildiği takdirde, ortada bir inançlı işlem olmadığı kabul edilmektedir. Bu görüş, tez konumuzu oluşturan bu nitelikteki inançlı işlemlerin varlığının ispatını, bu çalışma bakımından zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda, ilk olarak inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edilip edilemeyeceğine ilişkin tartışmalara değinilecek, yapılan tespitler ışığında, kurumun hukuki yapısı ve benzer hukuki müesseseler karşısındaki durumu ele alınacaktır.

II. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLEMEYECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Birinci bölümde de açıklanmış olduğu gibi, inançlı işlemler, birbiriyle bütünlük ilişkisi içerisinde olan iki unsura sahiptir[2]. Taraflar arasındaki hak ve yükümlülükleri belirleyen inanç anlaşması ve inanılan kişiye inanç konusunun devredilmesi, inançlı işlemlerin temel unsurlarıdır. Bu bağlamda, inanç konusunun kimlerden elde edileceği,

[1] **HATEMİ,** s. 132; **AYAN,** Mehmet; "Nâm-ı Müstear Kavramı ve Hukuki Niteliği", DİÜHFD, S. 2, Diyarbakır 1984, s. 388. Bu görüşü savunan diğer yazarlar için bkz. **TANDOĞAN,** Halûk; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. II, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s. 548, dp. 614.

[2] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, IV.

devir unsuruna ilişkin bir hususdur[3]. Türk hukukunda, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edilip edilmeyeceği hususu, nâm-ı müstear kavramı ile beraber gündeme gelmiştir.

Genel anlamda, bir kişinin kendi adına fakat başkası hesabına üçüncü bir kişiden hak elde ettiği hallerde, nâm-ı müstear *(Strohmann, prête-nom)* kurumunun varlığından söz edilmektedir[4]. Gizlenme isteği bulunan kişi, kendi adına fakat başkası hesabına hareket eden bir şahıs aracılığıyla, üçüncü kişilerden hak elde etme imkânına sahip olmaktadır[5]. Bu hak, genellikle taşınmaza ilişkin mülkiyet hakkı olarak değerlendirilmektedir[6].

Aracı şahsın kendi adına fakat başkası hesabına hareket etmesi, işlemin temelinde bir güven unsurunun bulunması, nâm-ı müstear kavramının inançlı işlemlerin özel bir görünümü olduğu fikrini ortaya çıkarmıştır[7]. Fakat bazı yazarlar, inançlı işlemler ile nâm-ı müstear kavramlarının birbirinden tamamen farklı olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bu görüşe göre[8], inançlı işlemin unsurlarını oluşturan inanç anlaşması ve devir işleminin tarafları, aynı kişiler olmalıdır. Nitekim inançlı işlemlerde, A şahsı, inanç konusunu yönetim veya teminat amaçlı olarak B şahsına devretmekte, aralarında yapılan inanç anlaşması ile inançlı işlemden doğan hak, yükümlülük ve iade koşulları belirlenmektedir.

---

[3] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 109 vd.

[4] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 228; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 176; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 387; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 470; **SİRMEN,** s. 332; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 226; **POSTACIOĞLU,** s. 1011; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 379; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 376-377; **ÖZKAYA,** s. 1179; **ÖZDEMİR,** Erdal; Türk Hukukunda Yetkiye Dayanan Temsil ve Nâm-ı Müstear Uygulaması, Gen Matbaacılık, Ankara 1994, s. 75; **GÜVENÇ**, s. 117-118; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 137; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 179; **SCHWENZER,** s. 228.

[5] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 228; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 176; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 387; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 470; **SİRMEN,** s. 332; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 226; **POSTACIOĞLU,** s. 1011; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 379; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 376-377; **ÖZKAYA**, s. 1179; **ÖZDEMİR,** s. 75; **GÜVENÇ,** s. 117-118; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 137; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 179; **SCHWENZER,** s. 228.

[6] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 376; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 387; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 470; **SİRMEN,** s. 332-333; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 226; **EREN,** Genel Hükümler, s. 387 vd. ; **ÖZKAYA,** s. 1179; **ÖZDEMİR,** s. 78.

[7] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377.

[8] **HATEMİ,** s. 132; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 388.

Hem inanç anlaşmasının hem de devir işleminin tarafları A ile B şahıslarıdır. Nâm-ı müstear kurumunda ise, devir işlemi üçüncü bir kişi konumunda olan C şahsı ile B şahsı arasında gerçekleşmekte, yapılan anlaşma ile B şahsı, elde ettiği hakları A şahsına devir borcu altına girmektedir. Devir işleminin tarafları C ve B şahsı iken, iadeyi düzenleyen anlaşmanın tarafları A ve B şahsıdır. Bu görüşü savunan yazarlara göre, inanç konusunun üçüncü kişilerden de elde edilebileceğini kabul etmek, inançlı işlemlerin belirsiz hale gelmesine yol açacaktır[9]. Bir an olsun inançlı işlemlerin belirsiz hale gelmesine göz yumup, inanç konusunun üçüncü kişilerden kazanılabileceği kabul edilse bile, bu işlemin vekâlet temelli olduğunu söylemek pekâlâ mümkündür[10]. Dolayısıyla, sadece inanç anlaşması ile devir işleminin taraflarının aynı kişiler olduğu işlemleri, inançlı işlemler olarak nitelendirmekte fayda vardır[11].

III. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLEBİLECEĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

A. Genel Olarak

Doktrinde hâkim olarak kabul edilen görüşe göre, inançlı işlemlerde inanç konusunun kazanılması, iki şekilde ortaya çıkabilir. İlk durum, inanç konusunun doğrudan doğruya inananın malvarlığından, inanılanın malvarlığına geçtiği inançlı işlemlerdir[12]. İnançlı işlem tasviri yapılırken, genellikle inanç konusunun doğrudan doğruya inanan tarafından devredildiği, bu tip inançlı işlemlerden faydalanılır. İkinci durum ise, inanç konusunun, inanılan tarafından, üçüncü bir kişiden elde edildiği inançlı işlemlerdir. İnançlı işlemlerin bu türünde, inanç konusu, inananın değil, üçüncü bir

[9] **HATEMİ,** s. 132; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 387 vd.

[10] **HATEMİ,** s. 132; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 387 vd.

[11] **HATEMİ,** s. 132; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 387 vd.

[12] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 109-110; **ÖZKAYA,** s. 46-47; **EREN,** Genel Hükümler, s. 382; **ÖZTÜRK,** s. 21; **ALTAŞ/KURT,** s. 2; **AYANOĞLU MORALI,** s. 2; **AYDINCIK,** s. 131; **GÜVENÇ,** s. 26-27; **UYGUR,** s. 172-173; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 190; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 123; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 140; **SCHWENZER,** s. 227; **GERSTLE,** s. 34; **GREMMELS,** Hans; Treuhand und mittelbare Stellvertretung, Dissertations Verlag, Düsseldorf 1936, s. 37; **AMMANN,** s. 52 vd.

kişinin malvarlığından inanılanın malvarlığına geçer[13]. Bu görüşün savunduğu teze göre, inanç anlaşması ile devir işleminin taraflarının aynı olması gerektiği görüşü, Alman hukukunda kabul edilen eski bir görüştür[14]. Fakat bu görüş şu an itibariyle terkedilmiş ve inanç konusunun inanan dışında bir kişiden de elde edilebileceği kabul edilmiştir.

Bazı yazarlar[15], inanç konusunun üçüncü kişilerden kazanılabileceğini kabul etmekle birlikte, bu türün sınırlarının genişletilmesinin, inançlı işlemler bakımından bir karışıklığa yol açacağını ileri sürmüştür. Bu görüşe göre, hakkın üçüncü kişilerden kazanıldığı örnekleri inançlı işlem kapsamına sokmak, bu kurumun diğer kurumlardan ayırt edilmesini zorlaştırır.

İnançlı işlemlerde, inanç konusunun üçüncü kişilerden de kazanılabileceği görüşü, mahkeme içtihatları ile de kabul edilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 17.05.2000 tarihli kararında da belirtildiği üzere, inanılan kişi, inanç konusunu inanandan elde edebileceği gibi, üçüncü bir kişiden de elde edebilir[16].

B. Değerlendirme

Hâkim görüşün haklı olarak belirttiği üzere, inanç konusu, bizzat inanan kişinin malvarlığından elde edilebileceği gibi, üçüncü bir kişinin malvarlığından da elde edilebilir. Kanaatimizce de inanç konusu sadece inanandan değil, üçüncü kişilerden de

---

[13] **GERSTLE,** s. 41 vd. ; **GREMMELS,** s. 37; **AMMANN,** s. 73 vd. ; **GEHRER CORDEY,** Carole/**GİGER,** Gion; Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Vertragsverhältnisse Teil 2: Arbeitsvertrag, Werkvertrag, Auftrag, GoA, Bürgschaft Art. 319-529 OR, Schultess Juristische Medien AG, Zürich 2016, Art. 401, 24; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 140; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 78-79; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377; **ÖZKAYA,** s. 47; **AYANOĞLU MORALI,** s. 90-91; **GÜVENÇ,** s. 87.

[14] **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, Tartışmalar Bölümü, s. 340.

[15] **ÖZKAYA,** s. 47.

[16] YHGK'nın 17.05.2000 tarih ve E. 2000/2-888, K. 2000/885 sayılı kararı, (www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 26.05.2018). Ayrıca bkz. **YAVUZ,** Nihat; "Doğrudan Doğruya Temsil/Nam-ı Müstear/ Dolayısıyla Temsil/İnançlı İşlem/Tarafta Muvazaa/Nam-ı Müstear ile Muvazaa İlişkisi/İspat Rejimi ve Kanuna Karşı Hile Kavramları ile Bunlara İlişkin Yargıtay Uygulaması", YD. , C. 27, S. 1-2, Ankara 2001, s. 63 vd.

elde edilebilir. Bu noktada, söz konusu görüşün neden daha isabetli olduğunu gerekçelendirirken bazı hususlara değinilmesi gerekmektedir.

Bunlardan ilki, inançlı işlem türünün tarihsel süreçteki görünümleridir. Roma hukukunda inançlı işlemler, inanan kişinin, inanılana *res mancipi* adı verilen bir malı devretmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır[17]. Bu tarihsel temel, inançlı işlemleri tarif ederken, inanç konusunun sadece inanan tarafından devredilebileceğine ilişkin bir kabul oluşturmuştur. Hâlbuki tarihsel süreç iyi irdelendiğinde, inanç konusunun üçüncü kişilerden de elde edilebileceği gözlemlenebilir. Cermen hukukundaki inançlı işlemleri ele alırken değindiğimiz *"Salmann"* müessesesi, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin tipik bir örneğini teşkil eder[18]. Taşınmaz kazanımı konusunda hak sahibi olmayan kişilerin, aracı şahıslar vasıtası ile amaçlarını gerçekleştirdiği işlemlerde, aracı şahıs, inanılan konumunda olan bir kişidir. Bu şahıs, taşınmazı üçüncü bir kişiden elde edip, inanan kişi taşınmaz elde etme hakkına sahip oluncaya dek taşınmazı mülkiyetinde tutar. İnanan kişinin taşınmaz elde etme hakkını kazanmasıyla birlikte, inanılanın bu taşınmazı inanana devretme yükümlülüğü bulunmaktadır. Dolayısıyla tarihsel olarak inançlı işlemler hep inanç konusunun inanandan devredildiği şekilde tarif edilse de, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği bu tip inançlı işlemler göz ardı edilmemelidir.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden de elde edilebileceğini kabul etmemize sebep olan ikinci husus, inançlı işlemlerin temelinde yer alan *"sözleşme özgürlüğü"* ilkesidir. Sözleşme özgürlüğü, taraflara istedikleri kişiyle, istedikleri tip ve içerikte sözleşme yapma özgürlüğü tanır[19]. Kaynağı sözleşme özgürlüğü olan inançlı işlemlerin bir türüne sınırlama getirmek, işlemin doğuş felsefesi ile bağdaşmaz. TBK m. 26 uyarınca, taraflar, sözleşmenin içeriğini kanunun öngördüğü sınırlar içerisinde özgürce belirleyebilirler. TBK m. 27 uyarınca, kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler, kesin hükümsüzdür. Kanunun öngördüğü bu sınırları aşmayan sözleşmeler geçerlidir. Bu noktada, kendisi sözleşme özgürlüğü ilkesinin bir sonucu olan inançlı işlem kurumuna bir sınırlama getirmek uygun

[17] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, II, A.

[18] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, II, B, 2.

[19] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 59; **OĞUZMAN,** M. Kemal/**ÖZ,** Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, s. 23; **EREN,** Genel Hükümler, s. 17.

değildir. Kanunun öngördüğü sınırlar çerçevesinde, inanç konusu inanandan elde edilebileceği gibi, üçüncü bir kişiden de elde edilebilir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler, ilerleyen başlıklarda ele alacağımız bazı hukuki müesseselerle ayrımı güç bir benzerlik gösterse de, bu benzerlik, bizi inançlı işlemin böyle bir görünümü olmaması gerektiği sonucuna ulaştırmaz. Benzer kavramlar arasında ayrım yapma güçlüğü, bizi o kavramın yokluğu fikrine götürmemelidir.

IV. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEM TÜRLERİ

A. Genel Olarak

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler, tek bir tipte olmayıp farklı görünümlere sahiptir. Doktrinde bu durum pratik olarak önemli görülmese de, bazı ara yapıların aydınlatılabilmesi bakımından ele alınmıştır[20].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler çeşitli görünümlere sahip olsa da, bunların arasında en sık karşılaşılan türü, inanılanın, inananın dolaylı temsilcisi olarak hareket ettiği hallerdir. İnançlı işlemin bu türü üzerindeki tartışmalar, genellikle inanılanın dolaylı temsilci olarak hareket ettiği inançlı işlemler bakımından yapılmıştır. Bu doğrultuda söz konusu çalışmamızda ilk olarak inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlem türlerine değinilecektir. Kurumun hukuki yapısını, hüküm ve sonuçlarını ele alırken ise, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin en tipik görünümü olan, inanılanın dolaylı temsilci sıfatıyla hareket ettiği haller bakımından açıklamalar yapılacaktır. Diğer türlere ise, gerekli olduğu ölçüde değinilecektir.

B. İnanan ile İnanç Konusunun Sahibi Arasında Yapılan Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme

İnanç konusunun üçüncü kişilerden kazanıldığı inançlı işlemlerin ilk türünü, inanan ile üçüncü kişi arasında yapılan üçüncü kişi yararına sözleşme teşkil etmektedir. Böylece,

[20] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110.

inanan kişinin, inanç konusuna sahip olan üçüncü kişi ile inanılan yararına yapmış olduğu üçüncü kişi yararına sözleşme ile inanç konusunun üçüncü kişiden kazanılması mümkündür[21]. Bu durumda, iki sözleşmenin varlığından bahsedilir. İlki, inanan kişinin inanç konusunun sahibi ile yapmış olduğu üçüncü kişi yararına sözleşmedir. Bu sözleşme ile taraflar, ifanın üçüncü bir kişiye yapılması hususunda anlaşırlar[22]. Bu sözleşme bakımından üçüncü kişi, inanılandır. İkinci sözleşme ise, inanan kişi ile inanılan arasında yapılmış olan inanç anlaşmasıdır. Bu anlaşma, üçüncü kişi yararına sözleşme vasıtası ile inanç konusunu elde eden inanılanın hareket tarzını belirler[23]. İnançlı işlemin teminat amaçlı mı yoksa idare amaçlı mı olduğu, inanç konusunun inanana devri hususu, inanç anlaşması ile belirlenir.

İnançlı işlemin bu türünde, inanılan yararına yapılmış olan sözleşmenin tam veya eksik üçüncü kişi yararına sözleşme olabileceği kabul edilmektedir[24].

[21] **GERSTLE,** s. 41-42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 78-79.

[22] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110.

[23] **GERSTLE,** s. 42.

[24] *Gerstle*, inanılan yararına yapılan sözleşmenin, tam (gerçek) veya eksik (gerçek olmayan) üçüncü kişi yararına bir sözleşme olabileceğini ileri sürmüştür. Bu hususta bkz. **GERSTLE,** s. 42. Bu noktada, üçüncü kişi yararına yapılan sözleşmelerin tam veya eksik olmasına göre bir değerlendirme yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Tam üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, üçüncü kişi, vaat edenin vaat etmiş olduğu edimin ifasını talep edebilir. Üçüncü kişi, sözleşmenin tarafı değildir. Fakat sözleşmenin kurulmasıyla birlikte, alacak hakkını doğrudan kazanır. Vaat edenin borcunu ifa etmemesi durumunda, üçüncü kişinin talep hakkı bulunmaktadır. Eksik üçüncü kişi yararına sözleşmelerde ise, sözleşmenin tarafı olan vaat ettiren lehine bir alacak hakkı doğar. Edimin ifa edilmemesi durumunda, talep hakkı vaat ettiren kişiye aittir. Üçüncü kişinin böyle bir hakkı bulunmamaktadır. İnançlı işlemler bakımından bir değerlendirme yapıldığında, inanılan tam hak sahibi bir kişi konumundadır. Bu kişinin vaat edilen edimi talep etme hakkının bulunmadığının kabulü, inançlı işlem felsefesi ile bağdaşmaz. Dolayısıyla, inanç konusunun üçüncü kişilerden inanılan lehine yapılmış üçüncü kişi yararına sözleşme ile kazanıldığı hallerde, bu sözleşmenin eksik de olabileceğine ilişkin fikre temkinli yaklaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Üçüncü kişi yararına sözleşmeler hakkında bkz. **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 218-219; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 437 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1169 vd. ; **KILIÇOĞLU,** s. 18.

C. İnananın Doğrudan Doğruya Temsilci Sıfatıyla Hareket Ettiği Durumlar

Temsilcinin, temsil yetkisine istinaden başkası ad ve hesabına hukuki işlem yaptığı durumlarda, doğrudan doğruya temsilin varlığından bahsedilir[25]. Temsilcinin, temsil olunan ad ve hesabına yapmış olduğu hukuki işlemin hüküm ve sonuçları, doğrudan doğruya temsil olunanın hukuk alanında doğar. Bu durumun ortaya çıkması için ikinci bir işlemin varlığına ihtiyaç duyulmaz[26].

İnanan kişinin, inanılanın doğrudan doğruya temsilcisi sıfatıyla hareket ettiği durumlarda da, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği kabul edilmektedir[27]. Zira bu durumda, inananın temsilci sıfatıyla üçüncü kişi ile yapmış olduğu hukuki işlemin hüküm ve sonuçları, doğrudan doğruya inanılan nezdinde doğar. Böylelikle, inanç konusu inanandan değil, üçüncü kişiden elde edilmiş olur. İnanılanın hareket tarzı ise, doğrudan temsilcisi konumunda olan inanan ile yapmış olduğu inanç anlaşması ile belirlenir.

D. İnanılanın İnanana Ait Şahsi Talep Hakkını Devralması Hali

Hak sahibinin, bir kimseden belirli bir davranışta bulunmasını isteme hakkına, "talep hakkı" *(Anspruch)* adı verilir[28]. Bu davranış, bir şeyin verilmesine, bir işin yapılmasına veya yapılmamasına ilişkin olabilir[29]. İnananın, inanç konusunun sahibi olan üçüncü bir kişiye karşı sahip olduğu şahsi bir talep hakkını inanılana devrettiği, inanılanın da kendisine devredilen bu talep hakkına istinaden inanç konusunu üçüncü kişiden elde ettiği hallerde, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği kabul edilmektedir[30].

---

[25] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 631; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 213; **EREN,** Genel Hükümler, s. 447; **KILIÇOĞLU,** s. 302-303; **AKYOL,** Şener; Türk Medeni Hukukunda Temsil, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, s. 46.

[26] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **EREN,** Genel Hükümler, s. 447; **KILIÇOĞLU,** s. 302-303; **AKYOL,** s. 46.

[27] **GERSTLE,** s. 42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 79.

[28] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 13; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 14; **EREN,** Genel Hükümler, s. 78.

[29] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 13; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 14.

[30] **GERSTLE,** s. 42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110-111.

Zamansal olarak talep hakkı ilk önce inanandan devralınmış olsa da inanç konusu üçüncü kişiden elde edilmektedir[31].

E. Tahsil Maksadıyla Havale

TBK m. 555 hükmüne göre, *"Havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir mislî eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı hukuki işleme"* havale adı verilir. Temsil ve vekâlet ilişkisinden farklı olan havale, havale alıcısı ve havale ödeyicisinin çift yetkilendirilmesini bünyesinde barındıran, tek taraflı bir hukuki işlemdir[32].

İnanan kişinin, inanılan ile yapmış olduğu inanç anlaşmasıyla, inanılanı bir edimi kabul etmek konusunda; üçüncü kişiyi de inanılana bir edimde bulunma hususunda yetkilendirmesi, *"tahsil maksadıyla havale"* olarak adlandırılmıştır[33]. İnanılanın havale işleminin gerçekleşmesiyle inanç konusunu havale ödeyicisinden aldığı bu gibi durumlarda, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği kabul edilmektedir.

F. İnanılanın Dolaylı Temsilci Olarak Hareket Ettiği Haller

Bu başlığa kadar inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlem türlerini ele aldık. Fakat bu işlemler, hukuki işlem hayatında inanılanın inananın dolaylı temsilcisi olarak hareket ettiği inançlı işlemler kadar karşımıza çıkmamaktadır[34]. Bu nedenle çalışmamız kapsamında, açıklamalar genellikle inançlı işlemin bu türü bakımından yapılacak, diğer türlere yeri geldiğince değinilecektir.

---

[31] Doktrinde bu görüşün aksini savunan yazarlar da mevcuttur. Bu görüşe göre, inanan kişinin talep hakkını inanılana devretmesi halinde, inanç konusu üçüncü kişiden değil inanandan kazanılmaktadır. Bu görüşü benimseyen yazarlar için bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 111, dp. 138.

[32] **EREN,** Fikret; Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 852.

[33] **GERSTLE,** s. 42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 113; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 79.

[34] Aynı yönde bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 111.

Hukuki işlem hayatında inanç konusunun üçüncü kişilerden kazanıldığı inançlı işlemlerin en tipik örneği, inanılanın, inananın dolaylı temsilcisi olarak hareket ettiği hallerdir[35]. Bu tip inançlı işlemlerde, inanan, inanılana bir temsil yetkisi verir. Temsil yetkisinin içeriğini, inanılanın kendi adına fakat inanan hesabına hukuki işlemler yapması hususu oluşturur[36]. İnanılan, dolaylı temsilci olarak inanç konusunu üçüncü kişiden elde eder. Aralarındaki inanç anlaşmasıyla da inanılanın hareket tarzı belirlenir.

Bu tip inançlı işlemlerin dolaylı temsil kurumu karşısındaki durumları, tartışma konusu olmuştur. Özellikle, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesi ile inanılanın, inananın dolaylı temsilcisi olarak hareket ettiği inançlı işlemlerin birbiri ile gösterdikleri benzerlik ele alınmış, bu tip inançlı işlemlerin kabul edilmesinin inançlı işlem kavramının belirsizleşmesine yol açabileceği ileri sürülmüştür[37].

Bu tip inançlı işlemlerin benzer kurumlar karşısındaki durumunu, ilerleyen başlıklarda ele alacağımız için şimdilik bu açıklamalarla yetiniyoruz.

V. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN UNSURLARI

A. İnanç Anlaşması *(pactum fiduciae)*

1. Genel Olarak

İnanç konusunun kimden kazanıldığından bağımsız olarak, inanan ile inanılan arasında bir inanç anlaşmasının bulunması, tüm inançlı işlemlerin ortak özelliğidir. Sözleşmenin tarafları, inanç konusunu devralan inanılan ve inanç konusunun yeniden kendisine devrini bekleyen inanandır[38]. Hem inananın hem de inanılanın fiil ehliyetine

[35] **GERSTLE,** s. 42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 111; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 79.

[36] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 111.

[37] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 111.

[38] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 120; **ÖZTÜRK,** s. 54; **ALTAŞ/KURT,** s. 4; **PARLAK BÖRÜ,** s. 255; **GÜVENÇ,** s. 76.

sahip olması gerekir[39]. İnanan kişi gerçek veya tüzel kişi olabileceği gibi, inanılan kişi de gerçek ya da tüzel kişi olabilir[40].

İnançlı devrin hukuki sebebini teşkil etmesiyle kurucu bir yönü olan inanç anlaşması, inanç konusu üzerinde tam bir hakka sahip olan inanılanın hareket tarzını da belirler[41]. İnanılanın hak ve yükümlülüklerini belirleyen inanç anlaşması, inanılanı nisbi olarak sınırlandırır. Bu husus, sınırlandırma fonksiyonu olarak adlandırılmaktadır[42]. İnançlı işlemin sona erme nedenlerini ve iade şartlarını belirleyen inanç anlaşması, bu yönüyle bozucu bir işleve de sahiptir[43].

Sözleşme özgürlüğü ilkesinin bir yansıması olan inanç anlaşmasının hukuki niteliği konusunda çeşitli tartışmalar olsa da, *sui generis* bir sözleşme olduğu hâkim doktrin tarafından kabul edilmektedir[44].

İnanç anlaşması, iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir[45]. İnananın, mülkiyeti devir borcuna karşılık; inanılanın idare ve iade borcu bulunmaktadır. İnanan, mülkiyeti bizzat kendi devretme borcu altına girebildiği gibi, inanç konusunun üçüncü bir kişiden elde edilmesine ilişkin gerekli hazırlık faaliyetlerini yapma borcu altına da girebilir. Bu da genellikle inanılana vermiş olduğu dolaylı temsil yetkisi çerçevesinde gerçekleşir. İnanan ve inanılanın inanç anlaşmasından kaynaklanan borçlarının doğuşu bakımından farklılık bulunmaktadır. İnananın borcu devir anına kadar devam ederken, inanılanın borcu devirden sonra başlar[46]. İki tarafa borç yükleyen inanç anlaşması, niteliği itibariyle eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir[47]. Saf inançlı işlemlerde, inanılanın idare

---

[39] **GÜVENÇ,** s. 76.

[40] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 4; **AYANOĞLU MORALI,** s. 89; **GÜVENÇ,** s. 76.

[41] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 120; **ÖZTÜRK,** s. 54; **ÖZKAYA,** s. 39; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 674; **ALTAŞ/KURT,** s. 5; **PARLAK BÖRÜ,** s. 255.

[42] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZTÜRK,** s. 55; **ÖZKAYA,** s. 39; **GÜVENÇ,** s. 77.

[43] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZTÜRK,** s. 55; **ÖZKAYA,** s. 40; **GÜVENÇ,** s. 77.

[44] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 122; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 367; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 545; **ÖZTÜRK,** s. 56; **ÖZKAYA,** s. 39; **ALTAŞ/KURT,** s. 12; **PARLAK BÖRÜ,** s. 256; **GÜVENÇ,** s. 82.

[45] **GÜVENÇ,** s. 83.

[46] **GÜVENÇ,** s. 83.

[47] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 122; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 147; **AYANOĞLU MORALI,** s. 116. Saf inançlı işlemlerde, inanılan kişiye bir ücret ödenmesinin karşılaştırıldığı hallerde,

faaliyetlerinin zamana yayılması, saf inançlı işlemlere ilişkin yapılan inanç anlaşmasının sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur[48]. Karma inançlı işlemlerde ise, devir işleminden sonra inanılanın aktif bir durumunun olmaması sebebiyle, ani edimli bir sözleşme olduğu fikri hâkim olmuştur[49].

İnanç anlaşması, ön sözleşme niteliğinde bir sözleşme değildir[50]. Zira ön sözleşme, konusu itibariyle bir sözleşmenin kurulmasını hedefler[51]. İnanç anlaşması ise, inançlı devrin hukuki sebebini teşkil eder. Bu nedenle ön sözleşme olarak nitelendirilemez.

İnanç anlaşmasının inançlı devirlerin hukuki sebebi olması hususu, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından ayrıca ele alınmalıdır. Zira bu nitelikteki işlemlerde, inanç konusu, inananın malvarlığından değil, üçüncü bir kişinin malvarlığından inanılanın malvarlığına geçer[52]. Bu devir, bir hukuki işleme istinaden olur. Dolayısıyla, böyle bir durumda, inanç anlaşmasını devir işleminin hukuki sebebi olarak nitelendirmek doğru olmaz. Bu durum, özellikle inanç konusunun taşınmaz olduğu haller bakımından önem taşır. Zira taşınmazların devrinde illilik prensibi geçerli olup, devrin hukuki sebebindeki geçersizlik, devir işlemini de geçersiz kılar[53]. Taşınmazların devrini öngören sözleşmeler, resmi şekilde yapılır (MK m. 706/f. I, TBK m. 237/f. I). İnanç konusu taşınmazın üçüncü kişilerden elde edildiği ihtimallerde, inanç anlaşmasını hukuki sebep olarak kabul etmek, otomatik olarak bu anlaşmanın resmi şekilde yapılması gerektiği sonucunu doğurur. Fakat doktrinde bugün hâkim olan görüş[54], bu tip işlemlere ilişkin inanç anlaşmalarının herhangi bir geçerlilik şekline tabi

---

inanç anlaşmasının tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu kabul edilmektedir. Bu hususta bkz. **GÜVENÇ,** s. 83, dp. 52.

[48] **GÜVENÇ,** s. 85.

[49] **GÜVENÇ,** s. 85-86.

[50] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 125; **GÜVENÇ,** s. 79.

[51] Ön sözleşme kavramı hakkında bkz. **AYRANCI,** Hasan; Ön Sözleşme, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 40 vd.

[52] **GERSTLE,** s. 41 vd. ; **GREMMELS,** s. 37; **AMMANN,** s. 73 vd. ;**GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, 24; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 140; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 78-79; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377; **ÖZKAYA,** s. 47; **AYANOĞLU MORALI,** s. 90-91; **GÜVENÇ,** s. 87.

[53] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 366; **EREN,** Genel Hükümler, s. 186 vd.

[54] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, V, A, 2.

olmadığına ilişkindir. Dolayısıyla, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından, hukuki sebep olarak, inanç anlaşmasını kabul etmemek gerekir. Bu tip inançlı işlemlerde hukuki sebep, inanılan ile üçüncü kişi arasında yapılan hukuki işlemdir[55].

2. Şekli

a. Genel olarak

İnançlı devirlerin hukuki sebebini oluşturan inanç anlaşmasının şekli, inanç konusunun türüne göre tespit edilir. TBK m. 12/f. I hükmü uyarınca, kanunda aksine bir düzenleme olmadıkça, sözleşmelerin geçerliliği bakımından herhangi bir şekil şartı yoktur. Şekil serbestisinin karşısında şekil mecburiyeti yer alır[56]. Türk hukukunda şekil serbestisi kural, şekil mecburiyeti istisna olup, şekil mecburiyetinin geçerli olduğu haller kanunda açıkça düzenlenmiştir[57]. MK m. 706/f. I ve TBK m. 237/f. I hükümlerine göre, taşınmazların mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin resmi şekilde yapılması gerekir. TBK m. 184 hükmüne göre, alacağın devri işleminin geçerli olması adi yazılı şekilde yapılmasına bağlı olsa da, alacağın devrini taahhüt eden sözleşmeler şekle bağlı değildir. Taşınırların devrine ilişkin yapılan sözleşmeler bakımından ise, kural olarak herhangi bir şekil şartı yoktur. Özel kanunlarda taşınır devirlerine ilişkin geçerlilik şartı öngörüldüğü haller saklıdır[58].

Yapılan açıklamalar ışığında, inananın, inanılana taşınmaz devrettiği hallerde, inanç anlaşmasının resmi şekilde yapılması gerekir[59]. Doktrinde alacağın, inanan

---

[55] Aynı yönde bkz. **AMMANN,** s. 74.

[56] **EREN,** Genel Hükümler, s. 282.

[57] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 99; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 139; **EREN,** Genel Hükümler, s. 282; **KILIÇOĞLU,** s. 149-150.

[58] Bu hususta bkz. **YAVUZ,** Cevdet/**ACAR,** Faruk/**ÖZEN,** Burak; Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 47-48; ; **ARAL,** Fahrettin/**AYRANCI,** Hasan; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 81-82; **EREN,** Özel Hükümler, s. 38; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 56-57.

[59] Türk hukukunda, taşınmazların devri hususunda illilik prensibi geçerlidir. Nitekim MK m. 1024/f. II hükmünde, hukuki bir sebepten yoksun olarak tapu siciline tescil yapılması durumunda, söz konusu tescilin yolsuz olacağı düzenlenmiştir. İnançlı devir işlemi bakımından hukuki sebep, inanç anlaşmasıdır.

tarafından inanılana inançlı olarak devredildiği hallerde, inançlı devrin hukuki sebebini oluşturan inanç anlaşmasının adi yazılı şekle tabi olduğuna ilişkin bir görüş[60] ileri sürülmüş olsa da, kanaatimizce bu değerlendirme isabetsizdir[61]. Zira inançlı işlemler, inanç anlaşması ve devir işlemi olmak üzere iki unsurdan oluşur. İnanç anlaşması, inançlı devir işleminin hukuki sebebini oluşturur. TBK m. 184 hükmüne göre, alacağın devrinin geçerliliği, yazılı şekilde yapılmış olmasına bağlıdır. Fakat geçerlilik şekline tabi olan bu sözleşme, tasarruf işlemi niteliğinde olan alacağın devri sözleşmesidir[62]. Alacağın devri taahhüdü ise, herhangi bir şekle tabi değildir (TBK m. 184/f. II). İnançlı işlemlerde, inanç konusunun alacak olduğu hallerde, inanç anlaşması devir taahhüdü niteliğindedir. Dolayısıyla herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir[63]. İnanç konusunun taşınır olduğu hallerde ise, inanç anlaşması bakımından herhangi bir şekil şartı bulunmamaktadır[64].

İnanç anlaşmasının şekli ile ilgili yapılan bu açıklamalar, inanç konusunun inanan kişiden elde edildiği durumlara ilişkindir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde

---

Taşınmazların inançlı devrine ilişkin inanç anlaşmalarının resmi şekilde yapılması gerekir. Fakat taraflar bu anlaşmayı çoğunlukla bir satım sözleşmesi altında yaparlar. İnanç anlaşmalarının uygulamada devir için geçerli bir hukuki sebep olarak görülmemesi, tarafların bu hususta bilgisizlikleri, inanç anlaşması yerine bir satım sözleşmesi yapılması sonucunu doğurmaktadır. Bu noktada, muvazaa tartışmaları gündeme gelir. Zira tarafların görünüşte yapmış oldukları satış sözleşmesi muvazaa sebebiyle geçersiz olacakken, taşınmazın mülkiyetinin devrini öngören inanç anlaşması da resmi şekilde yapılmadığı için geçersiz olacaktır. Çoğu kez bilgi eksikliğinden kaynaklanan bu durum, inançlı işlemleri muvazaalı işlemlere doğru sürüklemiştir. İnançlı işlemlerin geçerli işlemler olduğunu kabul eden yeni eğilimler, üçüncü kişileri aldatma amacı taşımayan inançlı işlemlerin bu sorunu yaşamaması adına çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. İnançlı işlemleri geçersizlik kıskacından kurtarmada en önemli hareket noktası, TBK m. 19/f. I hükmü olmuştur. TBK m. 19/f. I hükmünün felsefesi olarak, "yanlış belirtme zarar vermez" *(falsa demonstratıo non nocet)* kuralı kabul edilmiştir. Bu noktada, taşınmazın devrine ilişkin resmi şekilde yapılmış olan sözleşmeden, bu devrin inançlı olarak yapıldığı anlaşılabiliyorsa, bu sözleşmeyi geçerli saymak gerekir. Yargıtay da bu hususta, yazılı delil ile kanıtlandığı sürece, bu nitelikteki inançlı işlemlerin geçerli olacağını kabul etmiştir. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 373-374. Ayrıca bkz. **SİRMEN,** s. 331; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 667; **AYAN,** Mülkiyet, s. 180-181.

[60] **PARLAK BÖRÜ,** s. 255.

[61] Aynı yönde bkz. **ALTAŞ/KURT,** s. 16.

[62] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 244; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1262.

[63] **ALTAŞ/KURT,** s. 16.

[64] **PARLAK BÖRÜ,** s. 255.

edildiği inançlı işlemlerde, inanç anlaşmasının şekline ilişkin tartışmalar, inançlı işlemlerin klasik görünümünde olduğu gibi inanç konusunun türü üzerinden yapılmıştır.

İnanç konusunun taşınır olduğu hallerde, inançlı işlemlerin bu türü bakımından da herhangi bir geçerlilik şekli yoktur. İnanç konusunun alacak olduğu durumlar ise, iyi irdelenmelidir. Nitekim inanç anlaşmasının içeriği, inanana ait olan alacakların inanılana devri değildir. Çünkü bu halde gündeme gelecek olan kurum alacağın temliki olur. İnanç konusunun alacak olduğu ve üçüncü kişilerden elde edildiği ihtimallerde, inanılan çoğu kez inananın dolaylı temsilcisi konumunda olup, bu sıfatla bazı işlemler yapmakta ve bu işlemlerden doğan alacak hakkına sahip olmaktadır. İnanç anlaşması gereğince inanılan, dolaylı temsilci sıfatıyla elde ettiği bu alacağa bir süre kendisi sahip olacak, daha sonra inanana devredecektir. Dolayısıyla, bu nitelikteki inançlı işlemler bakımından herhangi bir geçerlilik şekli söz konusu olmayacaktır.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, inanç anlaşmasının şekline ilişkin asıl tartışma, inanç konusunun taşınmaz olduğu hallerde ortaya çıkar. Bu ihtimalin tipik görünümü, inanılan kişinin, inananın dolaylı temsilcisi sıfatıyla taşınmazı üçüncü bir kişiden elde ettiği hallerdir. İnanılan, üçüncü bir kişi ile yapmış olduğu bir sözleşmeye dayalı olarak taşınmazı dolaylı temsilci sıfatıyla elde etmekte, yapılan inanç anlaşması gereğince bu taşınmazı daha sonra inanana devretme yükümlülüğü altına girmektedir. İnanılanın üçüncü kişi ile yapmış olduğu taşınmaz devrine ilişkin anlaşmanın, resmi şekilde yapılması hususunda herhangi bir tartışma yoktur. Üçüncü kişi ile inanılan arasında yapılan devir işleminin hukuki sebebini oluşturan anlaşma, inanılan ile inanan arasında yapılan inanç anlaşmasından bağımsız bir nitelik taşır. Tartışma, inanılanın dolaylı temsilci olarak yetkilendirildiği ve inanılanın, inanç konusunu inanana devretmesinin hukuki sebebini oluşturan inanç anlaşmasının şekline ilişkindir.

İnanç konusu taşınmazın üçüncü bir kişiden elde edildiği hallerde, inanç anlaşmasının şekline ilişkin tartışmalar, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesi kıstas alınarak yapılmaktadır[65].

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, taşınmaz alım ve satımının vekil aracılığı ile yapıldığı hallerde, vekâlet sözleşmesi bakımından şekil mecburiyeti kabul

[65] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 496; **GÜVENÇ,** s. 133.

edilmelidir[66]. Bu görüşe göre, MK m. 706/f. I ve TBK m. 237/f. I hükümlerinde yer alan şekil mecburiyetinin getirilme amacı düşünüldüğünde, taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmesi bakımından şekil serbestisi kuralının geçerli olduğunun kabulü mümkün değildir[67].

Şekil mecburiyetinin kabul edilme felsefesinde birkaç sebep ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, tarafları girmiş oldukları hukuki işlemlerde düşünmeye sevk etmektir. Bu sayede, tarafları koruma amacı gerçekleştirilmiş olur[68]. TBK m. 512 hükmünde yer alan vekâlet sözleşmesini tek taraflı olarak sona erdirme yetkisinin, tarafları düşünmeye sevk etme durumunu ortadan kaldırıp kaldırmadığı tartışılmışsa[69] da, şeklin tarafları düşünmeye sevk ettiği gerçeğinin değişmediği kabul edilmektedir[70].

Tarafları düşünmeye sevk etme amacıyla şekil mecburiyeti kabul edilse de, bu amaca adi yazılı şekil vasıtasıyla da ulaşılabilir. Fakat taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmeleri bakımından resmi şeklin geçerlilik şekli olduğu, şekil mecburiyetini savunan yazarlar tarafından benimsenmiştir. Bunun sebebi olarak da, resmi şeklin

---

[66] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 374; **ARAL/AYRANCI,** s. 187.

[67] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 373- 374; **ARAL/AYRANCI,** s. 187.

[68] **BAŞPINAR,** Veysel; "Taşınmaz Satımında Vekâlet", AÜHFD. , C. XLV, S. 1-4, Ankara 1996, s. 486; **GÜVENÇ,** s. 133.

[69] Bu tartışma, iki farklı görüş temelinde ortaya çıkmıştır. Taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinde, şeklin tarafları düşünmeye sevk etmediğini savunan görüşe göre, TBK m. 512 hükmü gereğince, vekâlet veren ve vekil tek taraflı olarak her zaman vekâlet sözleşmesini sona erdirebilirler. Her zaman ve tek taraflı olarak vekâlet sözleşmesini sona erdirme hakkı olan tarafları, şekil mecburiyeti getirerek daha fazla düşünmeye sevk etmenin bir anlamı yoktur. Zira taraflar yeterince düşünmeden sözleşmeyi kurmuş olsalar bile, her zaman tek taraflı olarak sözleşmeyi sona erdirebileceklerdir. Bu görüşe karşı çıkan yazarlara göre, sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirme durumu, taşınmaza ilişkin alım ve satımın yapıldığı ana kadar avantaj sağlar. Alım ve satım yapılmışsa, sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilmesi işleme etki etmez. Vekilin taşınmazı kendi adına fakat müvekkil hesabına satın aldığı hallerde, müvekkil, vekili bu iş dolayısıyla girdiği borçlardan kurtarmak, onun yaptığı masrafları ödemek zorundadır. Dolayısıyla, şeklin yararları arasında kabul edilen "tarafları düşünmeye sevk etmek" amacının bu tip işlemlerde de ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 485 vd.

[70] **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 486.

ehliyetsizlik ve irade sakatlığı gibi tehlikeleri bir nebze olsun ortadan kaldırması gösterilmektedir[71].

Taşınmazın alım ve satımına ilişkin verilen temsil yetkisi veya yapılan vekâlet sözleşmesi bakımından şekil mecburiyetinin kabul edilmesinin bir diğer gerekçesi, 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun (NK) 89. maddesidir[72]. İlgili hüküm gereğince, niteliği gereği tapuda işlem yapılmasını gerektiren vekâletnamelerin, noterde düzenleme şeklinde yapılması gerekir. Taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmesi, niteliği itibariyle tapuda işlem yapmayı gerektirir. Bu sebeple, noterde düzenleme şeklinde yapılmalıdır.

Tüm bu gerekçelerle söz konusu görüşe göre, taşınmaz alım satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinin MK m. 706/f. I, TBK m. 237/f. I ve NK m. 89 hükümleri çerçevesinde resmi şekilde yapılması gerektiği kabul edilmektedir. Resmi sözleşmeyi düzenlemeye yetkili makamlar ise, NK m. 89 gereği noterlerdir[73]. Buradan hareketle de şu sonuca ulaşılmaktadır: İnanç konusu taşınmazın üçüncü kişiden elde edilmesini ve daha sonra söz konusu taşınmazın inanana devredilmesini öngören inanç anlaşmalarının da, noterde düzenleme şeklinde yapılması gerekir.

Doktrinde hâkim olan görüşe göre ise, taşınmaz alım ve satımı için yapılan vekâlet sözleşmelerinin geçerliliği şekle bağlı değildir[74]. Vekâlet sözleşmelerinin taşınmaz alım ve satımına ilişkin olduğu hallerde bile, şekil mecburiyetinin olmadığını savunan yazarların dayandığı gerekçeleri birkaç noktada toplamak mümkündür.

İlk gerekçe, TBK m. 12 hükmünde düzenlenen şekil serbestisi ilkesidir[75]. Söz konusu maddenin birinci fıkrasına göre, kanunda aksi öngörülmediği sürece,

---

[71] **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 486; **GÜVENÇ,** s. 133.

[72] **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 487. Tapu Sicil Tüzüğü m. 18 hükmüne göre, tapu siciline yapılacak olan istemlerde, istem vekâleten yapılmışsa, vekilden NK'ya göre düzenlenmiş ve istem konusu işleri yapmaya yetkili olduğunu içerir vekâletname istenir. Tapu işlemi için düzenlenecek vekâletnamelerde, vekâlet verenin imzasının bulunması zorunludur.

[73] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 374; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 487.

[74] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 173; **TANDOĞAN,** Halûk; Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/1, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008, s. 255; **HATEMİ,** s. 140; **YAVUZ,** Cevdet; Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983, s. 151; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 488 vd. ; **GÜVENÇ,** s. 135.

[75] **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 151; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 488-489; **GÜVENÇ,** s. 136.

sözleşmelerin geçerliliği hiçbir şekle bağlı değildir. Taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinin geçerliliği bakımından, herhangi bir şekil şartı kanunda öngörülmemiştir. Her ne kadar NK m. 89 hükmünde, niteliği gereği tapuda işlem yapılmasını gerektiren vekâletnamelerin, noterde düzenlenmesi gerektiği öngörülse de, söz konusu hüküm bir geçerlilik şartı olmayıp, noterlerin uymakla yükümlü olduğu düzenleyici bir kuraldır[76]. TBK m. 504/f. III hükmünde, vekilin özel olarak yetkilendirilmedikçe taşınmazı devredemeyeceği veya bir hak ile sınırlandıramayacağı hüküm altına alınmışsa da, bu geçerlilik şekline ilişkin bir düzenleme değildir. Bu hüküm yetkinin sınırlarına ilişkin olup, bazı önemli işlerde özel yetkinin olması gerektiğini düzenlemiştir[77]. Dolayısıyla, taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinin, belirli bir şekilde yapılmasını açıkça öngören bir kanun hükmü yoktur. Aksine, TBK m. 503 hükmünde, bazı hallerde vekâlet sözleşmelerinin zımni kabul ile kurulabileceği öngörülmüştür. Bu sebeple, TBK m. 12'de düzenlenen genel kurala bağlı kalarak, bu tip sözleşmeler bakımından sekil serbestisi kuralının geçerli olduğunu kabul etmek gerekir.

İkinci gerekçe, vekâlet sözleşmelerinin niteliğine ilişkindir[78]. Üçüncü bir kişiden taşınmaz satın alınmasına ilişkin vekâlet sözleşmesinin konusu, üçüncü kişi ile taşınmaz satışı sözleşmesi yapmak değil, sözleşmede öngörülen hizmetin yerine getirilmesidir[79]. Dolaylı temsilci olarak taşınmazı üçüncü bir kişiden satın alan vekilin, taşınmazı müvekkile devretme borcu, satış vaadinden değil, vekâlet sözleşmesinden kaynaklanır[80]. Vekil, vekâlet sözleşmesinde üstlendiği işi özenle yerine getirmek zorundadır. Bu durum, sözleşmeden ve kanundan kaynaklanan bir yükümlülüktür[81]. Dolayısıyla, taşınmaz alım

---

[76] **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 151; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 492-493; **GÜVENÇ,** s. 136.

[77] **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 492; **GÜVENÇ,** s. 135.

[78] Bu görüşün temelini, İsviçre Federal Mahkemesinin 15 Temmuz 1955 tarihli kararı oluşturur. Bu kararda, taşınmaz alımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinde, sözleşmenin konusunu taşınmaz satışı sözleşmesinin kurulmasının değil, sözleşmede vaat edilenlerin yerine getirilmesinin olduğu, dolayısıyla sözleşmenin resmi şekilde yapılmasına gerek olmadığı vurgulanmıştır. BGE 81 II 227, 231, http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F81-II-227%3Ade&lang=de&type=show_document. Aynı yönde bkz. **HATEMİ,** s. 139-140; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 149-150; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 492; **GÜVENÇ,** s. 135-136.

[79] **HATEMİ,** s. 139-140; **SİRMEN,** s. 319; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 151; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 492; **GÜVENÇ,** s. 135-136.

[80] **HATEMİ,** s. 139-140; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 151.

[81] **HATEMİ,** s. 140; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 151; **GÜVENÇ,** s. 135-136.

ve satımına ilişkin dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri, MK m. 706/f. I hükmünde düzenlenen taşınmaz mülkiyetinin devrini amaçlayan sözleşmeler arasında değerlendirilemez[82]. Bu sebeple, TBK m. 12 hükmünde düzenlenen şekil serbestisi kuralı, taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmeleri bakımından da geçerli olacaktır.

Yargıtay, bu meseleyi nâm-ı müstear perspektifinde ele almış, taşınmaz alımına ilişkin vekâlet sözleşmeleri bakımından herhangi bir geçerlilik şeklinin söz konusu olmadığını vurgulamıştır[83].

b. Değerlendirme

Yukarıda bahsedilen iki görüş irdelendiğinde, kanaatimizce de taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmeleri herhangi bir geçerlilik şekline tâbi değildir.

Zira taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinin, adi yazılı şekil veya resmi şekilde yapılması gerektiğini öngören bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Bu tip vekâlet sözleşmelerinin noterde düzenleme şeklinde yapılması gerektiğini savunan azınlık görüşün referans noktalarından bir tanesini oluşturan NK m. 89 hükmünün, bu kapsamda değerlendirilmesi mümkün değildir. Hâkim görüşün de belirttiği üzere, NK m. 89 hükmü, maddi hukuka ilişkin bir düzenleme olmayıp, noterler için getirilmiş olan bir düzen kuralıdır[84]. MK m. 706/f. I hükmünde, taşınmaz mülkiyetinin devrini amaçlayan sözleşmelerin geçerliliği resmi şekilde yapılmış olmasına bağlansa da, İsviçre Federal Mahkemesi'nin yukarıda anılan kararında haklı olarak belirtildiği üzere, vekâlet

---

[82] **HATEMİ,** s. 140; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 151; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 490; **GÜVENÇ,** s. 136.

[83] YİBGK. 05.02.1947 tarih ve E. 1945/20, K. 1947/6 sayılı kararında, hem taşınırlar bakımından hem de taşınmazlar bakımından, nâm-ı müstear durumlarında, resmi senet veya şekil meselesinin söz konusu olmadığını vurgulamıştır. Karar için bkz. **ÖZKAYA,** s. 1200.

[84] Yarg. 3. HD. , 24.04.1979 tarih ve E. 1979/2774, K. 1979/2851 sayılı kararında bu durumu, *"Noterlik Kanunu miras hukuku ile ilgili müesseseleri düzenleyen bir kanun olmadığından bu kanunla ancak noterliklerin yükümlülük ve hakları, sorumluluk ve ücretleri, hukuki güvenliğin sağlanması ve işlemlerin belgelendirilmesi düzenlendiğinden, sözü geçen 89. maddenin özel hüküm niteliğini taşıyan Medeni Kanun'un 611. maddesinin son fıkrasını yürürlükten kaldırdığından söz edilemez."* şeklinde ifade etmiştir. Bu karardan hareketle, Noterlik Kanunu'nda yer alan hükümlerin maddi hukuka ilişkin olmayıp, noterlere ilişkin düzenleme kuralı oldukları sonucuna ulaşılabilir. (www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 01.07. 2018).

sözleşmeleri bu kapsamda değerlendirilemeyecektir. Vekâlet sözleşmeleri, niteliği itibariyle sözleşmede vaat edilen edim fiilinin taahhüt edildiği sözleşmelerdir[85]. Taşınmazı müvekkili hesabına elde edilen vekilin iade yükümlülüğü, vekâlet sözleşmelerinin içerisinde taşınmaz satış vaadi[86] olduğu anlamına gelmez. İade yükümlülüğünün kaynağı sözleşme ve kanundur. Taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinin geçerliliği bakımından herhangi bir şekil şartı kanunda öngörülmediğinden, TBK m. 12'de hüküm altına alınan şekil serbestisi kuralı uygulanmalı, bu tip sözleşmelerin herhangi bir şekle tabi olmadığı sonucuna ulaşılmalıdır.

Yukarıda değinilen tartışmalara[87] ilişkin olarak, dikkatli bir şekilde ele alınması gereken bir husus vardır. BAŞPINAR'ın da belirttiği üzere[88], taşınmaz alım ve satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinin, tarafları düşünmeye sevk etmek ve onları korumak amacıyla herhangi bir yasal düzenleme olmamasına karşın, resmi şekilde yapılması gerektiğini savunmak, tarafların adi yazılı şekilde kendilerini koruma yoluna gittikleri durumları dışlar. Bu da tarafların iradelerini yok saymak anlamına gelir. Kanunda açıkça bir düzenleme olmamasına karşın, tarafların iradelerinin yok sayılması, borçlar hukukuna hâkim olan irade serbestisi ilkesi ile bağdaşmaz. Bu noktada, vekâlet sözleşmesinin tarafları yeterince koruyacak imkânları bünyesinde barındırdığının kabulü uygun olacaktır[89].

---

[85] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 377; **EREN,** Özel Hükümler, s. 710; **ARAL/AYRANCI,** s. 438; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 633; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 598-599.

[86] Taraflardan birinin veya her iki tarafın gelecekte bir taşınmaz satış sözleşmesi yapmayı taahhüt ettiği sözleşmelere taşınmaz satış vaadi sözleşmesi adı verilir. Bu hususta bkz. **ÇENBERCİ,** Mustafa; Gayrimenkul Satış Vaadi, Sevinç Matbaası, Ankara 1973, s. 1; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 390; **EREN,** Özel Hükümler, s. 192; **ÖZENLİ,** Soysal; Uygulamada Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi ve Neden Olduğu Davalar, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara 1986, s. 3; **DEMİRBOĞA,** Dursun Ali; "Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi Yapılmasına İmar Kanunu ve Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Tarafından Getirilen Sınırlamalar ve Noterin Sorumluluğu", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 6, S. 11, Ankara 2018, s. 93.

[87] Bu hususta bkz. II. Bölüm, V, A, 2, a.

[88] **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 491.

[89] Aynı yönde bkz. **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 152; **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet, s. 488 vd. ; **GÜVENÇ,** s. 134-135.

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalar, içerisinde dolaylı temsili barındıran vekâlet sözleşmelerinin, taşınmaz alım ve satımına ilişkin olması halinde, söz konusu vekâlet sözleşmelerinin şekline ilişkindir. Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere[90], inanç konusu taşınmazın üçüncü kişiden elde edildiği durumların ayrı olarak ele alınması gerekir. Taşınmazın üçüncü bir kişiden elde edildiği saf inançlı işlemlerde, inanç anlaşmasının tek fonksiyonu iş görme değil, söz konusu taşınmazın ileride müvekkile devrini de sağlamaktır[91]. Dolayısıyla bu fonksiyon, inanç anlaşmasının MK m. 706/f. I hükmünde düzenlenen taşınmaz mülkiyetinin devrini amaçlayan sözleşme kapsamında değerlendirilmesi ve resmi şekilde yapılması gerektiği sonucuna ulaştırmaktadır[92].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inanç konusunun taşınmaz olduğu hallerde, inanç anlaşması bakımından resmi şeklin aranması, hem kurumun uygulama alanını daraltacak hem de henüz uygulamada taşınmazın devri için hukuki sebep olarak bile görünmeyen inançlı işlemler bakımından gerçekçi olmayacaktır[93]. Bu durumu engellemek adına, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri ile inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler arasındaki sıkı bağdan yola çıkılabilir.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ele alınacağı üzere, kanaatimizce, vekâlet sözleşmelerinin bazı hükümleri inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlere de uygulanabilecektir. Bu noktada, TBK m. 508 hükmünden yararlanılabilir[94]. TBK m. 508 hükmüne göre, vekil, vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene vermekle yükümlüdür. Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri ile taşınmazın üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin büyük benzerliği karşısında, ilgili hükmün inançlı işlemlerde de uygulanabileceği, dolayısıyla devrin yasal bir dayanağının olabileceği kanaatindeyiz. İnançlı işlemlerin uygulamada hukuki sebep olarak kabul edilmesindeki sıkıntılar da göz önünde bulundurulduğunda, inanç konusu taşınmazın üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inanç anlaşmasının geçerliliği bakımından herhangi bir geçerlilik şartının söz konusu olmadığı sonucuna ulaşmaktayız.

---

[90] **GÜVENÇ,** s. 136 vd.

[91] **GÜVENÇ,** s. 136.

[92] Bu hususta bkz. **GÜVENÇ,** s. 136-137.

[93] Aynı yönde bkz. **GÜVENÇ,** s. 137.

[94] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 381; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 495-496; **SİRMEN,** s. 330, dp. 295; **GÜVENÇ,** s. 137.

Yargıtay da inanç konusu taşınmazın, üçüncü kişilerden elde edildiği durumlarda, bu ilişkinin *"dolaylı temsili içeren inançlı vekâlet"* olduğunu; bu tip inançlı işlemlerde, taşınmaz mülkiyetinin inanan kişiye geçirilmesinin vekillik sözleşmesinin yasal bir sonucu olması sebebiyle, inanç anlaşmasının resmi şekilde yapılmasına gerek olmadığını vurgulamıştır[95].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inanç anlaşmasının şekline ilişkin olarak yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalar, geçerlilik şekline ilişkindir. İspat şekline ilişkin hususlar, üçünü bölümde ele alınacağı için ilgili kısma atıf yapmakla yetinilecektir[96].

B. Devir İşlemi *(Verfügungsgeschäft)*

İnanç konusunun üçüncü kişilerden kazanıldığı inançlı işlemlerin diğer unsuru, inanç konusunun inanılana devridir. Bu unsur, inanç anlaşması gibi tüm inançlı işlemlerde bulunur. Klasik inançlı işlemlerden farkı, inanç konusu doğrudan doğruya inananın malvarlığından değil, üçüncü bir kişinin malvarlığından inanılanın malvarlığına geçer[97]. Malvarlığına yaptığı etki bakımından inanç konusunun devri, tasarruf işlemi niteliğindedir[98]. Çünkü inanılanın malvarlığının aktif kısmında bir artış meydana gelir. İnanç anlaşmasında öngörülen yükümlülüklerin ortaya çıkmasının olmazsa olmaz şartı, inanç konusunun inanılan kişiye devridir[99]. İnanılanın, inanç konusunu üçüncü bir kişiden elde ettiği ihtimalleri yukarıda ele aldığımız için sadece ilgili kısma atıf yapmakla yetiniyoruz[100].

---

[95] YHGK'nın 17.05.2000 tarih ve E. 2000/2-888, K. 2000/885 sayılı kararı, (www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 01.07.2018).

[96] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, VI.

[97] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 110; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **ÖZKAYA,** s. 47; **GÜVENÇ,** s. 87.

[98] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365; **ALTAŞ/KURT,** s. 5; **GÜVENÇ,** s. 89.

[99] **GÜVENÇ,** s. 86.

[100] Bu hususta bkz. II. Bölüm, IV.

İnançlı işlemlerin unsurlarından bir tanesini oluşturan devir işlemi, inanç anlaşmasının ifası amacıyla yapılan bir tasarruf işlemi niteliğindedir. İnanılan üçüncü kişiden elde etmiş olduğu inanç konusu üzerinde tam bir hak kazanır[101].

Tasarruf işlemi niteliğindeki inançlı devirlerin şekli, inanç konusunun türüne göre belirlenir[102].

İnanç konusunun taşınır olduğu hallerde, mülkiyetin devri, zilyetliğin devri ile gerçekleşir[103]. Zilyetliğin devri teslimli veya teslimsiz olabilir[104]. İnanç konusunun alacak olduğu hallerde, devir işlemi yazılı şekilde yapılır (TBK m. 184/f. I). Kıymetli evrakın inançlı işleme konu olması halinde, inançlı devir, ilgili TTK hükümlerine göre yapılır.

---

[101] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1; **ALTAŞ/KURT,** s. 3; **AYANOĞLU MORALI,** s. 3; **AYDINCIK,** s. 132; **GÜVENÇ,** s. 26; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 119.

[102] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 86 vd. ; **ÖZKAYA,** s. 46-47; **ALTAŞ/KURT,** s. 5; **PARLAK BÖRÜ,** s. 256.

[103] Doktrinde, tapusuz taşınmazların mülkiyetinin zilyetliğin devri suretiyle nakledileceği, dolayısıyla inanç konusunun tapusuz taşınmaz olduğu hallerde, inanç konusu tapusuz taşınmazın zilyetliğinin devri ile inanılana devredilebileceği kabul edilmektedir. Bu hususta bkz. **ÖZKAYA,** s. 51. Doktrinde başka bir görüşe göre, üzerinde mülkiyet hakkı bulunan tapusuz taşınmazların maliki tarafından bir devir işlemi yapılmak isteniyorsa, bu işlem yapılmadan önce tapuya kayıt ve tescil işlemlerinin yapılması gerekir. Aksi takdirde mülkiyetin bir başkasına devredilmesi mümkün değildir. Tapusuz taşınmazların ancak kayıt ve tescil işlemlerinden sonra devredilebileceğini öngören bu görüşe göre, tapusuz taşınmazlara, taşınırlara ilişkin hükümleri uygulamak isabetli değildir. Bu hususta bkz. **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 399 vd. ; **SİRMEN,** s. 341 vd. Tapusuz taşınmazların devrine ilişkin olarak YİBGK'nın vermiş olduğu 22.11.1944 tarih ve 27/32 sayılı kararda, tapusuz taşınmazların zilyedi tarafından yapılan haricen satışların hükümsüz olduğu belirtilmiştir. YİBGK daha sonra vermiş olduğu 09.10.1946 tarih ve 12/7 sayılı kararında, tapuya kayıtlı olmayan taşınmazlar üzerindeki zilyetliği bir ayni hak olarak nitelendirmiş, tapusuz taşınmazın devrine ilişkin sözleşmenin devir borcu doğurduğunu ve herhangi bir geçerlilik şartına tabi olmadığını kabul etmiştir. Bu hususta bkz. **SİRMEN,** s. 343.

[104] İnanç konusunun teslimi, inanç konusu üzerinde iktidarı sağlayan araçların teslimi ve inanç konusu malın inanılanın fiili hâkimiyetine bırakılması, zilyetliğin teslimli kazanılma halleri iken; kısa elden teslim, hükmen teslim, zilyetliğin havalesi ve emtiayı temsil eden senetlerin devri de zilyetliğin teslimsiz kazanılma halleridir. Teslimsiz kazanılma halleri arasında yer alan hükmen teslim, üçüncü kişileri zarara sokmak veya taşınır rehni kurallarından kurtulmak için yapılmışsa, mülkiyetin nakli sonuç doğurmaz (MK m. 766/f. I). İnanç konusunun, üçüncü kişileri zarara sokmak veya taşınır rehni kurallarından kurtulmak için hükmen teslim yoluyla devredildiği hallerde, söz konusu devir işlemi hüküm ve sonuçlarını doğurmayacaktır. Bu hususta bkz. **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 65 vd. ; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 152; **SİRMEN,** s. 60 vd.

Kıymetli evrakın devri için ilk şart, senedin zilyetliğinin inanılana devredilmesidir (TTK m. 647/f. I). Hamile yazılı senetler bakımından zilyetliğin devri, kıymetli evrakın devri için yeterlidir. Emre yazılı senetlerin devri için zilyetliğin devri yanında ciroya ihtiyaç duyulurken; nama yazılı senetlerin devri için yazılı bir devir beyanına gerek duyulur (TTK m. 647/f. II).

İnanç konusunun taşınmaz olduğu hallerde, mülkiyetin devri MK m. 705/f. I hükmü gereğince tapu siciline tescil ile gerçekleşir. Üçüncü kişi ile inanılan arasında yapılan inanç konusu taşınmazın devrine ilişkin sözleşme, MK m. 706/f. I uyarınca resmi şekilde yapılmalıdır[105].

VI. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN BENZER HUKUKİ KURUMLARLA KIYASLANMASI

A. Muvazaa ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler

1. Muvazaa Kavramı *(Scheingeschäft, Simulation)*

Belirli bir hukuki sonuç doğurmaya yönelik karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarından oluşan iki taraflı hukuki işleme, *"sözleşme"* denir[106]. Bir hukuki işlemin sözleşme olarak nitelendirilebilmesi için, karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarının mevcut olması gerekir. Nitekim bu husus, TBK m. 1/f. I hükmünde de düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, *"Sözleşme tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur."* İrade açıklaması, irade beyanı ve irade faaliyeti olmak üzere ikiye ayrılır[107]. İrade, çoğu zaman, beyan vasıtası ile ortaya koyulduğu için

[105] Resmi şekilde yapılması gereken sözleşme, inanılan ile üçüncü kişi arasında yapılan taşınmazın devrine ilişkin sözleşmedir. Yukarıda da ele aldığımız üzere, inanılanın inanç konusunu üçüncü kişiden elde etmesi genellikle bir dolaylı temsil ilişkisi içerisinde ortaya çıkar. Bu durumda, inanan ile inanılan arasında yapılan inanç anlaşması herhangi bir şekle tabi değildir.

[106] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 51; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 95; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 43; **EREN,** Genel Hükümler, s. 242; **KILIÇOĞLU,** s. 79.

[107] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 63; **EREN,** Genel Hükümler, s. 127.

hukuki işlemler bakımından önemli olan irade beyanıdır. İrade beyanı, objektif ve sübjektif olmak üzere iki unsurdan oluşur. İrade beyanının sübjektif unsuru, irade iken; objektif unsuru, beyandır[108]. Normal bir durumda, irade ile beyan birbirlerine uygundur[109]. Fakat irade ile beyanın birbirine uygun olmadığı haller de mevcuttur. İrade ile beyanın uygunsuzluğu, istenmeden meydana getirilen-istenerek meydana getirilen şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur[110]. İstenerek meydana getirilen irade ve beyan uyumsuzluğu, tek taraflı olabileceği gibi iki taraflı da olabilir[111].

Muvazaa *(Scheingeschäft, simulation)*, tarafların bilerek ve isteyerek, iradeleri ile beyanları arasında uygunsuzluk yaratmaları halidir[112]. Muvazaa, iki taraflı ve istenerek meydana getirilen uygunsuzluk halidir[113]. Muvazaa, mutlak muvazaa *(reine Simulation)* ve nisbi muvazaa *(Teilsimulation)* olmak üzere ikiye ayrılır[114]. Tarafların, gerçekte bir işlem yapmayı istememelerine karşın, üçüncü kişileri aldatmak amacı ile bir sözleşme yaptıkları hallerde, mutlak muvazaanın varlığından bahsedilir[115]. Mutlak muvazaada,

---

[108] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 130; **EREN,** Genel Hükümler, s. 128 vd.

[109] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 70-71; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 90; **EREN,** Genel Hükümler, s. 363.

[110] **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 90-91; **EREN,** Genel Hükümler, s. 363; **KILIÇOĞLU,** s. 232.

[111] **EREN,** Genel Hükümler, s. 363.

[112] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 407; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 219; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 7; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 345; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 127-128; **EREN,** Genel Hükümler, s. 366; **KILIÇOĞLU,** s. 233; **ÖZKAYA,** s. 178-179; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 104; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 103; **SCHWENZER,** s. 225.

[113] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 407; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 219; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 7; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 345; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 127-128; **EREN,** Genel Hükümler, s. 366; **KILIÇOĞLU,** s. 233; **ÖZKAYA,** s. 178-179; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 104; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 103; **SCHWENZER,** s. 225.

[114] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 410; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 41 vd. ; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 220; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 345-346; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 129; **EREN,** Genel Hükümler, s. 370 vd. ; **KILIÇOĞLU,** s. 235-236; **ÖZKAYA,** s. 185 vd.

[115] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 409-410; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 41-42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 220; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 345-346; **OĞUZMAN/ÖZ,**

görünüşteki işlemin arkasına saklanan başka bir işlem yoktur. Tarafların, görünüşte yaptıkları işlemin arkasına, gerçekte yapmak istedikleri işlemi gizledikleri durumlarda, nisbi muvazaa mevcuttur[116]. Nisbi muvazaada, birbirinden farklı iki işlem bulunur[117]. Bunlardan ilki, tarafların, üçüncü kişileri aldatmak amacıyla görünüşte yaptıkları işlemlerdir. İkinci işlem ise, tarafların gerçek iradelerinin bir yansıması olan gizli işlemlerdir. Tüm muvazaa hallerinde karşımıza çıkan unsurlar vardır. Bunlar: görünürdeki işlem *(simuliertes Geschäft)*, muvazaa anlaşması *(Simulationsabrede)* ve aldatma kastıdır *(Täuschungabsicht)*[118]. Nisbi muvazaa hallerinde bu unsurlara, gizli işlem *(dissimuliertes Geschäft)* de eklenir[119]. Nisbi muvazaa, sözleşmenin niteliğinde, konusunda, şartlarında veya taraflarında olabilir[120].

TBK m. 19/f. I hükmü uyarınca, sözleşmenin türü ve içeriğinin belirlenmesinde, sözleşmenin yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları ifadelere bakılmaz. Kıstas alınan irade, tarafların gerçek ve ortak iradeleridir. Muvazaalı işlemlerin bir unsuru olan görünürdeki işlemlerin ortak özelliği, tarafların böyle bir işlemi meydana getirmeyi istememeleridir. Tarafların görünüşteki işlemi gerçekte yapmak istememeleri sebebiyle, muvazaalı işlemlerin bir unsuru olan görünürdeki işlemlere uygulanacak geçersizlik yaptırımının yokluk olduğu ileri

---

Borçlar Hukuku, C. I, s. 129; **EREN,** Genel Hükümler, s. 370; **KILIÇOĞLU,** s. 235; **ÖZKAYA,** s. 185-186; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 130.

[116] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 410; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 220; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 346; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 129; **EREN,** Genel Hükümler, s. 370; **KILIÇOĞLU,** s. 236; **ÖZKAYA,** s. 186; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 132.

[117] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 410; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 42; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 220; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 346; **EREN,** Genel Hükümler, s. 370; **KILIÇOĞLU,** s. 236; **ÖZKAYA,** s. 186.

[118] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 7 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 367 vd. ; **ÖZKAYA,** s. 180 vd. OR Art. 18 tarafların gerçek iradelerini gizlemesinden bahseder. Bu ancak üçüncü kişileri aldatma niyeti ile mümkün olabilir. Bu nedenle aldatma kastı, muvazaanın bir unsuru olarak kabul edilmelidir. Bu hususta bkz. **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 110.

[119] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 59; **EREN,** Genel Hükümler, s. 369; **ÖZKAYA,** s. 184; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 116.

[120] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 411; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 42-43; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 220; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 348 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 371 vd. ; **ÖZKAYA,** s. 180 vd.

sürülmektedir[121]. Hâkim doktrin ise, görünüşteki işlemin kesin hükümsüz olduğunu kabul etmektedir[122]. TBK m. 19 hükmünde yer alan *"tarafların gerçek ve ortak iradeleri"* ifadesi düşünüldüğünde, nisbi muvazaanın unsurları arasında yer alan gizli işlemin geçerli olacağı sonucuna ulaşılabilir[123]. Görünüşteki işlemin geçersizliği, gizli işlemin geçerliliğini etkilemez[124]. TBK m. 27'de düzenlenen sınırlara uymak kaydıyla, kanuni şekle uygun olarak yapılan gizli işlem geçerlidir[125]. Taraflar muvazaalı işlemleri yazılı delil ile ispat edebilirken; üçüncü kişiler her türlü delil ile muvazaanın varlığını ispat edebilir[126].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile muvazaalı işlemlerin kıyaslanması söz konusu olduğunda, incelenmesi gereken muvazaa türü, sözleşmenin taraflarında muvazaadır. Bu sebeple bütün muvazaa halleri bakımından bir kıyaslama yapılmayacak, yalnızca tarafta muvazaa kurumuna ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

2. Tarafta Muvazaa *(Parteisimulation)*

Tarafta muvazaa *(Parteisimulation)* kurumunu incelemeden önce, bu kurumun varlığı hakkındaki tartışmalara değinmek gerekir. Zira doktrinde bazı yazarlar, tarafta muvazaa diye bir hukuki kurumun mevcut olmadığı fikrini benimsemektedirler. Bu

---

[121] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 354-355; **EREN,** Genel Hükümler, s. 373.

[122] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 411-412; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 52; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 130; **KILIÇOĞLU,** s. 236; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 157.

[123] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 412-413; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 60; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 355; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 131; **EREN,** Genel Hükümler, s. 378; **KILIÇOĞLU,** s. 237; **ÖZKAYA,** s. 201.

[124] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 355; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 131; **EREN,** Genel Hükümler, s. 378; **ÖZKAYA,** s. 201; **SCHWENZER,** s. 227.

[125] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 412-413; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 61-62; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 356; **EREN,** Genel Hükümler, s. 378; **KILIÇOĞLU,** s. 237; **ÖZKAYA,** s. 201-202; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 182; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 156, 157; **SCHWENZER,** s. 227.

[126] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 418-419; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 84 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 381; **KILIÇOĞLU,** s. 238-239; **ÖZKAYA,** s. 209 vd.

görüşü savunan yazarlara göre[127], bir işlemin muvazaalı olarak nitelendirilebilmesi için muvazaa anlaşmasının varlığı şarttır. Muvazaa anlaşmasının var olması şartı, görünüşte yapılan işlem ile gizli işlemin taraflarının aynı kişiler olması gerekliliği sonucunu doğurur. Tarafta muvazaa olarak kabul edilen hallerde, gizli işlemin tarafları ile görünüşteki işlemin tarafları farklı kişilerdir. Bu nitelikteki hukuki kurumları, tarafta muvazaa olarak nitelendirmek uygun değildir. Muvazaa anlaşmasının, üç taraflı olarak nitelendirilmesi de mümkün değildir. Muvazaa anlaşması, iki taraflı bir sözleşme olup, üçüncü bir kişinin sözleşmeye taraflardan birinin yanında katılımı söz konusudur. Bu durum, sözleşmeyi üç taraflı hale getirmez.

Tarafta muvazaanın söz konusu olamayacağını kabul eden ADAY'a göre[128], taşınmazın devrini öngören sözleşmeler bakımından getirilen resmi şekil şartı ve sahip olduğumuz tapu sicili sisteminin nitelikleri, tarafta muvazaanın ortaya çıkmasını engellemektedir. Yazar, tarafta muvazaa kavramını sadece taşınmazlar bakımından değerlendirmiş, devir konusunun taşınır vb. olduğu haller üzerine bir tespit yapmamıştır.

Doktrinde hâkim olan görüşe göre[129] ise, sözleşmenin tarafları bakımından muvazaa mümkündür. Bu görüşü savunan yazarlar, tarafta muvazaa kavramını farklı şekilde tanımlasalar da, kavramın varlığını açık bir şekilde kabul etmişlerdir.

TEKİNAY'a göre[130], C şahsının malını görünürde B şahsına sattığı fakat gizli sözleşmede malın gerçek alıcısının A şahsı olduğu hallerde, tarafta muvazaa hali söz konusu olur. Gizli sözleşmenin bir tarafında C şahsı yer alırken, diğer tarafında A ve B şahsı yer alır.

ESENER'e göre[131] tarafta muvazaa, yapılan hukuki işlemden yararlanacak kişi yerine başka bir kişinin ikame edilmesi halidir. A, B ve C'nin kendi aralarında yapmış

---

[127] **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 129. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 114 vd. ; **ADAY,** Nejat; Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muvazaa, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1992, s. 19.

[128] **ADAY,** s. 18-19.

[129] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 411; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 43; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 220; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 351 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 372-373; **ÖZKAYA,** s. 190; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 176.

[130] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 411.

[131] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 43.

oldukları anlaşma çerçevesinde, C'ye ait olan bir malı, görünüşte B almaktadır. Fakat anlaşmaya göre, B gerçekte bu malı A için almakta, B ile C arasında yapılan hukuki işlem, taraflarca gerçek anlamda istenmediği için muvazaalı olmaktadır.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU[132], tarafta muvazaayı tasvir eden bir tanımlama yapmamış, kurumun yapısal özelliklerine dikkat çekmiştir. Yazara göre, taraflardan birinin aynı kaldığı, karşı tarafın değiştiği; her zaman birisi gizli, birisi görünürde iki sözleşmenin bulunduğu hallerde, tarafta muvazaa kurumunun varlığından bahsedilebilir. Yazar, üç durum ile tarafta muvazaa hallerine örnekler vermiştir[133].

İlk durum[134], sözleşmenin gerçek tarafı olan A'nın, kendisini B'nin temsilcisi olarak tanıtıp, C ile, B adına görünüşte bir işlem yapmasıdır. Görünüşteki işlemin tarafları B ile C iken, gizli işlemin tarafları A ile C'dir. B'nin temsilcisi olarak hareket eden A'nın temsil yetkisine sahip olup olmamasının muvazaaya bir etkisi yoktur. Zira A yetkili temsilci de olsa yetkisiz temsilci de olsa, B ile C arasında yapılan işlem, A ile C arasında yapılan işlemi gizlemektedir. Fakat yetkisiz temsilin söz konusu olduğu hallerde, muvazaaya dayanılabileceği gibi yetkisiz temsile de dayanılabilir. Bu durum bakımından yanıtlanması gereken sorulardan bir tanesi de, C'nin A'nın temsil yetkisine sahip olup olmadığını, bilip bilmemesinin nasıl bir öneme sahip olduğudur. Doktrinde bu ayrımı yapan yazarlar, bu hususa ilişkin bir değerlendirme yapmamışlardır. Kanaatimizce, C, A'nın temsil yetkisine sahip olduğunu bilmelidir. Aksi takdirde görünüşte bir işlem vücuda getirilemez. Görünüşte bir işlemin meydana getirildiğini düşünsek bile, bu muvazaa türüne tarafta muvazaa adı verilemez.

---

[132]**KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 351. Aynı yönde bkz. **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 176.

[133] Yazar tarafları isimlendirirken, hem muvazaa anlaşmasında hem de gizli anlaşmada yer alan kişi için A kişisi, yalnızca muvazaalı işlemde yer alan kişi için B kişisi, yalnızca gizli işlemde yer alan kişi için C kişisi ifadelerini kullanmıştır. Biz ise yukarıda yaptığımız nitelendirme paralelinde, hem muvazaa anlaşmasında hem de gizli anlaşmada yer alan kişiyi C kişisi, yalnızca gizli işlemde yer alan kişiyi A kişisi olarak adlandıracağız. Yalnızca muvazaalı işlemde yer alan şahıs için de B kişisi ifadesini kullanacağız.

[134] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 351-352. Aynı yönde bkz. **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 176.

İkinci durum[135], A'nın doğrudan temsilcisi olan B'nin, görünüşte kendi adına fakat gerçekte A adına, C ile işlem yaptığı hallerdir. B'nin C ile yapmış olduğu sözleşme, görünürdeki işlem iken, A ile C'nin yapmış olduğu sözleşme gizli işlemdir. İlk durum da sorulan soru, bu hal bakımından da geçerli olup, kanaatimizce, verilen cevap aynı yöndedir. C, B'nin temsil yetkisine sahip olduğunu bilmelidir. Aksi takdirde A ile C arasında yapılması amaçlanan gizli işlem ortaya çıkmayacaktır.

Üçüncü durum[136], Türk hukukunda tarafta muvazaa deyince akla ilk gelen tarafta muvazaa halidir. Tarafta muvazaanın varlığına ilişkin tartışmalar bu durum üzerinden yapılmıştır. Taraflar arasında yapılacak olan hukuki işlemden faydalanacak tarafın başka bir kişi olarak gösterildiği hallerde, tarafta muvazaanın varlığı kabul edilir. Görünürde B ile C arasında yapılan sözleşme, gerçekte A ile C arasında yapılmak istenmektedir. Bu nitelikteki işlemlerde, A ile B arasında bir temsil ilişkisi yoktur. C ile A bir sözleşme yapmak istemekte, fakat çeşitli nedenlerle bu sözleşmeyi gizleme yoluna gitmektedirler. Gizleme fonksiyonunu yerine getiren sözleşme ise, B ile C arasında yapılan görünüşteki sözleşmedir.

Kanaatimizce, sözleşmenin taraflarında muvazaa mümkündür. Yapılan sözleşmeden faydalanacak olan kişi yerine başka bir kişinin gösterildiği hallerde, tarafta muvazaanın varlığı söz konusudur. Görünürdeki işlem, işlemin mimarları tarafından üçüncü kişileri aldatma kastıyla yapılmakta, sözleşmeden gerçek anlamda yararlanacak kişi ile gizli bir işlem tesis edilmektedir. Bu tipik bir nisbi muvazaa halidir[137]. Görünürde

---

[135] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 352. Aynı yönde bkz. **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 176.

[136] Tarafta muvazaanın bu türünün varlığını kabul eden bazı yazarlar, muvazaa anlaşmasını üç kişi arasında gerçekleşen bir anlaşma olarak tasvir etmişlerdir. *Kocayusufpaşaoğlu*, bu ihtimalde, muvazaa anlaşmasını üç kişi arasında gerçekleştirilen bir anlaşma olarak nitelendirmenin doğru olmayacağını savunmaktadır. Yazara göre, muvazaa anlaşması daima görünüşteki sözleşmeyi yapan taraflar arasında gerçekleşir. Görünüşteki işlemin B ile C, gizli işlemin A ile C arasında yapıldığı hallerde, muvazaa anlaşmasının tarafları B ile C'dir. B ile C arasındaki anlaşmaya, A'nın rıza göstermesi onu sözleşmenin tarafı haline getirmez. Sözleşmenin ortaya çıkarılması amacına onay vermek ile sözleşmenin tarafı olmak birbirlerinden farklı kavramlardır. Bu hususta bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 353.

[137] Doktrinde bazı yazarlara göre, tarafta muvazaa şeklinde özel bir muvazaa türü yoktur. A ile C aralarında bir sözleşme kurmalarına karşın, bu sözleşmenin B ile C arasında kurulmuş gibi gösterildiği hallerde, B ile C arasındaki sözleşme muvazaalıdır. Bu muvazaanın türü de mutlak muvazaadır. Bu hususta bkz. **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 129.

yapılan işlem ile gizli işlem gizlenmeye çalışılmakta, görünürdeki işlem, taraflarca üçüncü kişileri aldatmak maksadıyla yapılmaktadır. Görünürdeki işlem, tarafların gerçek iradelerine uygun bir işlem olmadığı için geçersizdir. Gizli işlem, tarafların gerçek iradelerini yansıtan bir işlem olduğu için şekil vb. sebeplerle geçersiz olmadığı sürece geçerli bir işlemdir.

3. Değerlendirme

Konumuzu oluşturan inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin, muvazaalı işlemler karşısındaki durumunu ele alırken, tüm muvazaa hallerini incelemekten ziyade, yalnızca bu nitelikteki inançlı işlemlere benzerlik gösteren muvazaa hallerini incelemenin, çalışma bakımından daha yararlı olacağı kanaatindeyiz. Bu sebeple, inançlı işlemler ile muvazaalı işlemler kıyaslaması, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ve tarafta muvazaa halleri kapsamında yapılacaktır.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin, tarafta muvazaa halleri karşısındaki durumu ele alırken, üçüncü kişinin, yapılan sözleşmenin bilgisine ne ölçüde sahip olduğu kıstas alınarak bir değerlendirme yapılacaktır. İnanç konusunu devreden üçüncü kişinin, inanılan konumunda olan şahsın durumunu bilmesi önem taşımaz. Zira bu durum bilinse de her iki taraf, sözleşmenin yapılması hususunda iradelerini ortaya koyar. Muvazaa durumunda ise, taraflar bilerek ve isteyerek iradeleri ile beyanları arasında uygunsuzluk meydana getirmekte, görünürdeki işlemi ciddi olarak yapmak istememektedirler. Üçüncü kişinin inanılanın durumunu bilmediği hallerde ise, özellik arz eden bir durum yoktur. Tarafların iradesi, hukuki işlemi vücuda getirmeye yöneliktir.

Teorik olarak yaptığımız bu değerlendirmeyi bir örnek üzerinden açıklayacak olursak: B kişisinin, inanılan sıfatıyla, üçüncü kişi C'den inanç konusunu edindiğini varsayalım. A ile B arasında ise, inanç konusunun nasıl kullanılacağı ve iadesine ilişkin inanç sözleşmesinin akdedildiğini düşünelim. A ile B arasında yapılan inanç sözleşmesinin, C tarafından bilindiği hallerde, ilişkinin yapısı ilk bakışta tarafta muvazaa hallerine benzetilebilir[138]. Ancak bu iki durum çok temel noktalarda birbirinden ayrılır.

[138] **ÖZKAYA,** s. 1183.

Tarafta muvazaa halinde, ne malı veya hakkı devreden C, ne malı devralan B, ne de sözleşmeden asıl yararlanacak kişi konumunda olan A, sözleşmeye konu mal veya hakların B'ye devrini istemektedir. İnançlı işlemlerde ise, inanç konusunu devreden C, A ile B arasında yapılan inanç sözleşmesinin varlığını bilse bile, hem C, hem de A ile B, bu devrin gerçekleşmesini istemektedir. Tarafların iradesi, inanç konusunun B'ye devrine yöneliktir. B ile C arasında yapılan sözleşme, üçüncü kişileri aldatmak maksadıyla yapılan görünürdeki işlem niteliğinde değildir. Bu sebeple, B ile C arasında yapılan sözleşme geçerli olup, yapılan devir işlemi geçerli bir sözleşmeye dayanmaktadır. A ile B arasında yapılan inanç sözleşmesi, B ile C arasında yapılan sözleşmeyi ortadan kaldırmaktan ziyade, bazı sınırlamalar getirmekle birlikte, bu devrin ciddi anlamda gerçekleştirilmesine yöneliktir.

A ile B arasında yapılan inanç sözleşmesinin, C tarafından bilinmediği hallerde ise, tarafta muvazaanın varlığından bahsedilemez[139]. Zira bu halde C, A ile B arasındaki iç ilişkiden habersizdir. Böyle bir durumda, C'nin B ile yaptığı sözleşme gerçek iradenin bir ürünüdür. Dolayısıyla, başka bir geçersizlik sebebi olmadığı sürece yapılan işlem geçerli olacaktır.

B. Kanuna Karşı Hile ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler

1. Kanuna Karşı Hile Kavramı *(Gesetzesumgehung)*

Kanuna karşı hilenin *(Gesetzesumgehung)* bağımsız bir hukuki kurum olarak varlığının bulunup bulunmadığı, tartışmalı bir husustur.

Bir görüşe göre[140], kanuna karşı hile bağımsız bir hukuki kurum olmayıp, kanun hükümlerinin ihlali niteliğindedir. Kanuna karşı hile teşkil eden işlem, duruma göre hukuka, ahlaka veya adaba aykırı olabilir. Yine kanuna karşı hile, emredici hukuk kurallarının dolanılması niteliğindedir. Dolayısıyla, kanuna karşı hile diye bağımsız bir müessese yoktur.

---

[139] **ÖZKAYA,** s. 1184.

[140] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 241; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 16-17.

Doktrinde hâkim olan görüşe göre ise[141], kanuna karşı hile bağımsız bir hukuki kurumdur. Fakat kanuna karşı hile teşkil eden işlemlere ilişkin özel bir yaptırım yoktur. Kanuna karşı hileye başvurmaya sebep olan hukuki işlemin yaptırımı ne ise, kanuna karşı hile teşkil eden hukuki işlemin yaptırımı da odur[142].

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU[143], kanuna karşı hile kurumunu incelerken, gerçek kanuna karşı hile ile gerçek olmayan kanuna karşı hile kavramları birbirinden ayırt etmiş, kanuna karşı hile denilince, akla gerçek kanuna karşı hile gelmesi gerektiğini vurgulamıştır[144]. Yazara göre, kanunun yasakladığı bir durumdan kurtulmak amacıyla, kanunun başka bir hükmünü kullanarak dolanma yoluna gidildiği takdirde, gerçek kanuna karşı hilenin varlığından bahsedilir[145]. Bu halde, kanunun emredici düzenlemeleri ile yasakladığı bir amaca ulaşmak için meşru bir araç tercih edilmektedir. Amacın yasaklanmadığı hallerde, amaca ulaştıran araç meşru ise kanuna karşı hileden bahsedilemez[146]. Fakat amacın yasaklandığı hallerde, amaca giden her araç da yasaklanmıştır[147]. Gerçek olmayan kanuna karşı hilede ise, yasal olarak yasaklanan bir amaca ulaşmak için bir işlem tesisi yoluna gidilmekte, ancak bu işlem taraflarca ciddi olarak istenmemektedir. Taraflarca ciddi olarak tesisi istenmeyen işlemler, muvazaalı işlemler olarak nitelendirildiği için, bu tip kanuna karşı hile hallerine gerçek olmayan kanuna karşı hile adı verilmiştir[148]. Çalışmamız bakımından kanuna karşı hile kavramından anlaşılması gereken, gerçek kanuna karşı hiledir. Tarafların gerçek iradelerini yansıtmayan bir işlem muvazaalı olup, kanuna karşı hile bahsinde ele alınmasına gerek yoktur.

---

[141] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 424; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 391; **EREN,** Genel Hükümler, s. 391. Ayrıca bkz. **ÖZKAYA,** s. 1225.

[142] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 424; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 391; **EREN,** Genel Hükümler, s. 391.

[143] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 386-387.

[144] Bu hususta bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 386 vd.

[145] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 386-387.

[146] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 14; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 386; **EREN,** Genel Hükümler, s. 390; **ÖZTÜRK,** s. 99; **ÖZKAYA,** s. 1223.

[147] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 386; **EREN,** Genel Hükümler, s. 390; **ÖZTÜRK,** s. 99; **ÖZKAYA,** s. 1222-1223.

[148] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 387-388.

Emredici veya yasaklayıcı hukuk kurallarından kurtulmak maksadıyla, hukuk düzeninin izin verdiği bir işlemi yapmak suretiyle, söz konusu hukuk kurallarının dolanıldığı hallerde, kanuna karşı hilenin varlığından bahsedilir[149].

Kanuna karşı hilenin üç unsurunun olduğu kabul edilmektedir. Bunlar:

- Emredici veya yasaklayıcı bir hukuk kuralına tabi olan bir işlem[150],
- Meşru, caiz ve geçerli olarak yapılan bir işlem[151],
- Hukuk düzenin izin verdiği bu geçerli işlemin, yasaklanan işlemin ortaya çıkaracağı sonucu gerçekleştirmeye elverişli olması[152]

Bu üç unsurun yanında, kanuna karşı hile kastının aranıp aranmayacağı tartışmalıdır. Doktrinde hâkim olan görüşe göre[153], bir kanun hükmünün doğrudan ihlal edildiği hallerde, ihlal kastının varlığı aranmazken, kanun hükmünün dolaylı ihlal edildiği kanuna karşı hile halinde, evleviyetle böyle bir kastın varlığı aranmamalıdır. Yasaklanan amaca bir şekilde ulaşılması yeterlidir. Ayrıca hile kastının aranmasına gerek yoktur.

---

[149] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 420; **TOPÇUOĞLU,** Hamide; Kanuna Karşı Hile, Selüloz Basımevi, İzmit 1950, s. 187 vd. ; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 240; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 13; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 386-387; **EREN,** Genel Hükümler, s. 389; **ÖZTÜRK,** s. 98; **ÖZKAYA,** s. 1222-1223.

[150] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 421; **EREN,** Genel Hükümler, s. 390. Bazı yazarlar bu unsuru, kanunun öngördüğü amacın ve ruhun çiğnenmesi olarak tasvir etmişlerdir. Bu hususta bkz. **TOPÇUOĞLU,** s. 187; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 387.

[151] Kanuna karşı hilenin bu unsurunu "olayın değiştirilmesi" olarak nitelendiren yazarlar, kanuna karşı hilenin unsurlarından biri olarak kanunun izin verdiği bir hukuki işlemle, kanun tarafından yasaklanan bir sonuca ulaşma diye açıkladıkları "olayın değiştirilmesi" kavramını kullanmışlardır. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 240; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 15; **ÖZKAYA,** s. 1223. "Olayın değiştirilmesi" kavramını kullanmayan yazarlar için bkz. **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 422; **TOPÇUOĞLU,** s. 187; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 387; **EREN,** Genel Hükümler, s. 390; **ÖZTÜRK,** s. 100.

[152] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 422; **EREN,** Genel Hükümler, s. 390.

[153] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 387; **ÖZKAYA,** s. 1224; Aksi yönde bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 240; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 15.

Yazılı bir delil ile ispatı zorunlu olmayan kanuna karşı hile, her türlü delil ile ispat edilebilir[154]. Emredici bir hukuk kuralını dolanmak amacıyla yapılması sebebiyle, davanın her aşamasında ileri sürülebilirken, hâkim tarafından da re'sen dikkate alınır[155].

2. Değerlendirme

İnançlı işlemleri meydana getiren unsurları bünyesinde barındıran kanuna karşı hile teşkil eden işlemler, bu yönüyle inançlı işlemlerin özel bir görünümü olarak nitelendirilmektedir[156]. Gerçekten bu işlemleri yapma konusundaki saik aynıdır. Her iki müessesede de işlemi yapma konusunda dış dünyaya yansıyan sebep ile gerçek sebep birbirlerinden farklıdır[157]. Her iki kurumda da, hukuk dünyasına yansıtılan işlem gerçek olarak istenmektedir. Taraf iradeleri, söz konusu işlemlerin vücuda getirilmesine yöneliktir[158]. İki kurumun bir diğer benzer yönüne ilişkin olarak, ikisinin de yasal olarak düzenlenmemesi gösterilse[159] de, bu yapısal bir benzerlik olmayıp, tesadüfi bir benzerliktir.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile kanuna karşı hile teşkil eden işlemlerin birbirinden ayırt edilmesi önemlidir. Zira bu iki kurum, yapılma saiki konusunda benzerlik gösterse de çok temel hususlarda birbirinden ayrılır. İnançlı işlemler, hukuk düzenince izin verilen geçerli işlemler olduğu halde; kanuna karşı hile teşkil eden işlemler, yasaklanan amaca uygulanan yaptırıma tabidirler. Dolayısıyla, kanuna karşı hile teşkil eden işlemler kesin hükümsüzdür.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile kanuna karşı hile kurumunun ilişkisi, özellikle yabancıların taşınmaz edinmeleri konusunda göze çarpar. Tarihsel süreç içerisinde, çeşitli devletlerde o devletin vatandaşı olmayan kişilerin taşınmaz edinimleri kısıtlanmış, bazı hallerde yasaklanmıştır. Bu kısıtlamaları aşmak isteyen kişiler, o devlet sınırları içerisinde taşınmaz edinme hakkına sahip olan kişileri

---

[154] **TOPÇUOĞLU,** s. 294; **ÖZTÜRK,** s. 101; **ÖZKAYA,** s. 1225-1226.

[155] **TOPÇUOĞLU,** s. 294; **ÖZTÜRK,** s. 101; **ÖZKAYA,** s. 1226.

[156] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 424.

[157] **TOPÇUOĞLU,** s. 219; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 241-242; **PARLAK BÖRÜ,** s. 253.

[158] **ÖZTÜRK,** s. 101.

[159] **TOPÇUOĞLU,** s. 219.

aracı kişiler olarak kullanıp, taşınmaz edinimi yoluna gitmişlerdir. Bu tip işlemler inançlı işlemler olarak nitelendirilmiş, inançlı işlem kategorisi içerisinde ele alınmıştır. Kanunun elverişsiz hükümlerinden inançlı işlemler vasıtası ile kurtulma çabası, yapılan işlemlerin kanuna karşı hile olup olmadığı problemini ortaya çıkarmıştır. Zira doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, inançlı işlemler, kanuna karşı hile teşkil eden bir işlemi vücuda getirme hususunda oldukça elverişli bir araçtır[160]. İşte bu noktada, inançlı işlemler ile kanuna karşı hile teşkil eden işlemleri birbirinden ayıracak kriterleri ortaya koymak gerekir.

Yabancı uyruklu A kişisinin, Türkiye'de taşınmaz ediniminin kısıtlandığını varsayalım. A kişisi, C kişisinin taşınmazını almak istemekte, bunun için B kişisi ile bir anlaşma yapmaktadır. B kişisi, taşınmazı C kişisinden elde edecek, A kişisi taşınmaz edinimi noktasında hak kazanınca, B kişisi taşınmazı A'ya devredecektir. Bu tip hallerde, kanunun öngördüğü hükümlerin dolanılması suretiyle kanuna karşı hileli işlemlerin meydana getirildiği ileri sürülebilir[161]. Fakat ilk bölümde de ele aldığımız üzere, bu tip işlemler arasında nüans bulunmaktadır[162]. Kanuna karşı hile teşkil eden işlemler, emredici niteliği olan kanun hükümlerinin ihlal edilmesini amaçlar. İnançlı işlemler ise, bazı hallerde ulaşılmak istenen amaca giden yolda uygulanabilecek elverişsiz kanun hükümlerinden kaçınmayı amaçlayabilir[163]. Elverişsiz kanun hükümlerinin emredici nitelikte olduğu hallerde, bu tip işlemleri kanuna karşı hile teşkil eden işlemler olarak nitelendirmek, dolayısıyla emredici kanun hükmünün ihlali durumunda öngörülen yaptırımı uygulamak gerekir. Aksi halde işlem inançlı işlem olarak nitelendirilmeli ve geçerli olarak kabul edilmelidir.

Dolayısıyla inanılan kişinin inanç konusunu üçüncü kişilerden elde ettiği işlemlerde, amaç bir kanun hükmünü dolanmak ise, bu inançlı işlem aynı zamanda kanuna karşı hile teşkil eder ve inanılan ile üçüncü kişi arasında yapılan işlem kesin hükümsüz olarak kabul edilir.

---

[160] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 242; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 388.

[161] **ÖZTÜRK,** s. 98.

[162] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, VII, C.

[163] **ÖZKAYA,** s. 38; **PARLAK BÖRÜ,** s. 253.

C. Dolaylı Temsil ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler

1. Dolaylı Temsil Kavramı *(Mittelbare Stellvertretung)*

Roma hukukunda, doğrudan temsil kurumu kabul edilmemiş, onun yerine vekilin yapmış olduğu işlemlerden doğan sonuçların, bizzat vekil nezdinde doğmasını öngören vekâlet sözleşmesi *(mandatum)* kabul edilmiştir[164]. Yapılan hukuki işlemin tarafı vekil olurken, işlemden kaynaklanan alacak ve borçlar da ona ait oluyordu[165]. Vekil, vekâlet sözleşmesi sebebiyle elde ettiği alacak ve borçları, ayrı bir hukuki işlemle vekâlet veren kişiye devrediyordu[166]. Vekâlet sözleşmesinin bu yapısı, alacak ve borçların doğrudan temsil olunan nezdinde doğduğu doğrudan temsil kurumuna çok uzak olup, dolaylı temsil kurumunu çağrıştırmaktaydı. Bu sebeple, Roma hukukunun doğrudan temsil kurumunu reddedip, dolaylı temsil kurumunu benimsediği kabul edilmektedir[167].

İsviçre-Türk hukukunda ise, temsil kurumu denilince akla gelen temsil türü, doğrudan temsildir *(unmittelbare stellvertretung)*[168]. TBK m. 40 vd. hükümlerde, doğrudan temsil kurumu düzenlenmiştir. Doğrudan temsilde, temsilci, sahip olduğu temsil yetkisine binaen, temsil olunan kişinin ad ve hesabına işlemler yapar. Temsilcinin yapmış olduğu işlemin hüküm ve sonuçları, ayrı bir işlem yapmaya gerek kalmaksızın temsil olunan nezdinde doğar[169].

---

[164] **KOSCHAKER/AYİTER,** s. 244; **RADO,** s. 118; **TAHİROĞLU,** Bülent; Roma Borçlar Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2016, s. 246; **EMİROĞLU,** Halûk; "Roma Hukuku'nda Vekâlet Sözleşmesi (Mandatum) ve Hukuki İşlemlerde Temsil, AÜHFD, C. 52, S. 1, Ankara 2003, s. 101 vd.

[165] **KOSCHAKER/AYİTER,** s. 244; **RADO,** s. 118; **TAHİROĞLU,** s. 250; **EMİROĞLU,** s. 106-107.

[166] **KOSCHAKER/AYİTER,** s. 244; **RADO,** s. 118; **TAHİROĞLU,** s. 250-251; **EMİROĞLU,** s. 106-107.

[167] **KOSCHAKER/AYİTER,** s. 68; **RADO,** s. 118; **TAHİROĞLU,** s. 252-253; **EMİROĞLU,** s. 108-109.

[168] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 632; **AKYOL,** s. 46-47; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 213; **EREN,** Genel Hükümler, s. 447; **KILIÇOĞLU,** s. 302; **ZÄCH,** Roger/**KÜNZLER,** Adrian; Berner Kommentar, Art. 32-40 OR, Stellvertretung Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligatioenenrecht, Allgemeine Bestimmungen, Stämpfli Verlag, Bern 2014, Art. 32-40, N. 5; **SCHWENZER,** s. 305.

[169] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 631; **AKYOL**, s. 46; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 213; **EREN,** Genel Hükümler, s. 447;

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin, temsil kurumu karşısındaki yerini incelerken ele alacağımız temsil türü, doğrudan temsilden ziyade dolaylı temsildir. Çünkü doğrudan temsilde yukarıda da bahsettiğimiz üzere, temsilcinin yapmış olduğu hukuki işlemin hüküm ve sonuçları doğrudan temsil olunan nezdinde doğar. Hukuki yapısı itibariyle tez konumuzu oluşturan inançlı işlemlere herhangi bir benzerliği bulunmayan doğrudan temsili, benzer hukuki müesseseler içerisinde ele almanın gerekli olmadığı kanaatindeyiz. Dolayısıyla, çalışmamızın bu bölümünde doğrudan temsil kurumuna yalnızca tanım olarak değinilmiş olup, bundan sonraki açıklamalar dolaylı temsil kurumu çerçevesinde yapılacaktır.

TBK'nın "Temsil" *(Stellvertretung)* başlıklı m. 40 vd. hükümlerinde, doğrudan temsil düzenlenmiştir. Dolaylı temsil kurumu ise TBK ve TTK'nın farklı maddelerinde dağınık bir şekilde hüküm altına alınmıştır[170]. TBK m. 40/f. III, dolaylı temsile değinilen hükümlerden bir tanesi olarak değerlendirilmektedir[171]. İlgili hükme göre, *"Diğer durumlarda, alacağın devri veya borcun üstlenilmesine ilişkin hükümler uygulanır".* Diğer hallerden anlaşılması gerekenin, temsilcinin, temsil yetkisini *"açıklama ilkesi"(offenheitsprinzip)*[172] gereğince açıklamayarak, kendi adına başkası hesabına hareket ettiği dolaylı temsil hali olduğu, doktrin tarafından kabul edilmektedir[173]. Dolaylı temsilin yer aldığı bir diğer hüküm, TBK m. 532 vd. hükümlerde düzenlenen komisyon sözleşmesidir. TBK m. 532/f. I hükmüne göre, alım satım komisyoncusu kişi, komisyon sözleşmesi kapsamında, kendi adına vekâlet veren hesabına taşınır veya kıymetli evrak

---

KILIÇOĞLU, s. 302; **ZÄCH/KÜNZLER,** Art. 32-40, N. 5; **SCHÖBİ,** Christian; Orell Füssli Kommentar, OR Kommentar Schweizerisches Obligationenrecht, Zürich 2016, Art. 32, N. 17; **SCHWENZER,** s. 305.

[170] **EREN,** Genel Hükümler, s. 449.

[171] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167-168; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630-631; **AKYOL,** s. 59; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449-450; **ZÄCH/KÜNZLER,** Art. 32-40, N. 5; **SCHÖBİ**, Art. 32, N. 17; **SCHWENZER,** s. 305.

[172] Temsilcinin yapmış olduğu hukuki işlemin hüküm ve sonuçlarının temsil olunan nezdinde doğması için, başka biri hesabına işlem yaptığını üçüncü kişiye açıklaması gerekir. Yapılan işlemin hüküm ve sonuçlarının temsil olunan nezdinde doğması için gerekli olan bu ilkeye *"açıklama ilkesi" (offenheitsprinzip)* adı verilir. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **ESENER,** Turhan; Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk - İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Salahiyete Müstenit Temsil, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961, s. 97 vd. ; **AKYOL,** 57-58.

[173] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167-168; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630-631; **AKYOL,** s. 59; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449-450.

alım satımını üstlenir. Yine TTK m. 917 vd. hükümlerde düzenlenen taşıma işleri komisyoncusu, sözleşmeyi kendi adına fakat gönderen hesabına yapar. Hem alım satım komisyoncusu hem de taşıma işleri komisyoncusu, dolaylı temsilci konumundadır.

Açıklama ilkesini bünyesinde barındırmayan dolaylı temsil kurumu, bu özelliği sebebiyle çeşitli biçimlerde ifade edilmiştir.

BUCHER'e göre[174], geçmişte doğrudan temsilin zıttı bir kavram olarak değerlendiren dolaylı temsil, dolaylı da olsa temsilin bir çeşidi olarak değerlendirilmekteydi. Fakat bu anlayış günümüz bakımından reddedilmelidir. Çünkü dolaylı temsil kavramı, bugünün hukuk düzeninde, temsil ilişkisinin bulunmadığını gösteren negatif bir ölçüt olarak kullanılmaktadır.

AKYOL'a göre[175], açıklama ilkesinin yerine getirilmediği hukuki işlemlerde, yapılan işlemin hüküm ve sonuçları, temsil olunan nezdinde doğmaz. Sonuçları temsil olunan nezdinde doğmayan hukuki işlemi doğuran hukuki kurumun, temsil olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Ancak çekirdek halinde de olsa dolaylı temsil, temsil kurumu ile ilişkilidir. Bu iki durumu sebebiyle, dolaylı temsil *"temsil teorisinin yetimidir"* denilebilir.

EREN'e göre[176], dolaylı temsil kurumu, TBK ve TTK'da dağınık bir biçimde düzenlenmiştir. Temsil denilince akla ilk gelen ve yasal düzenlemesi temsil başlığı altında olan kavram doğrudan temsildir. Bu sebeple, dolaylı temsil, *"gerçek olmayan temsil"* diye adlandırılabilir.

YAVUZ'a göre[177], "temsil" ifadesi dar ve geniş anlamda ifade edilebilir. Dar anlamda temsilden kasıt, doğrudan temsildir. Fakat kavramın sınırlandırılmaması, dolaylı temsili de içine alacak şekilde tarif edilmesi gerekir. Doğrudan temsil ve dolaylı temsil, başkasına etkili hukuki işlem yapma yöntemlerindendir. Hem doğrudan temsilci hem de dolaylı temsilci, başkası hesabına hareket eden kişilerdendir. Bu nedenle, temsil

[174] **BUCHER,** s. 598.

[175] **AKYOL,** s. 58.

[176] **EREN,** Genel Hükümler, s. 449. Aynı yönde bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 631.

[177] **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 58-59.

kavramını, doğrudan ve dolaylı temsili içine alan bir üst kavram olarak değerlendirmek uygun olacaktır.

Temsil kavramı içerisinde değerlendirilse de değerlendirilmese de dolaylı temsil kurumu, hukuk dünyasında kendisine yer bulmuş, bazı yasal düzenlemelerde bu kavrama değinilmiştir.

Bir kişinin, dolaylı temsil yetkisine dayanarak, kendi adına fakat başkası hesabına üçüncü bir kişi ile hukuki işlem yaptığı hallerde, dolaylı temsilin varlığından bahsedilir[178]. Bu tanımdan hareketle, dolaylı temsilin üç unsurunun bulunduğu kabul edilmektedir[179]. Bunlar:

- Dolaylı temsil yetkisinin varlığı[180],
- Dolaylı temsilcinin kendi adına işlem yapması,
- Dolaylı temsilcinin başkası hesabına işlem yapması.

Dolaylı temsilin üç unsurunun yanında, bir hukuki ilişkinin temsil olarak nitelendirilebilmesi için üç kişinin varlığı zorunludur[181]. İlki, dolaylı temsilcinin hesabına hukuki işlem yaptığı temsil olunandır. İkincisi temsil olunanın verdiği temsil yetkisine binaen, kendi adına temsil olunan hesabına işlem yapan dolaylı temsilcidir. Üçüncüsü ise, dolaylı temsilcinin hukuki işlem yaptığı üçüncü kişidir.

Dolaylı temsilci, üçüncü kişi ile yaptığı hukuki işlemde, temsil olunan adına değil kendi adına hareket eder[182]. Yapmış olduğu hukuki işlemden doğan alacak ve borçlar,

---

[178] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630-631; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 57; **AKYOL,** s. 57; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449; **KILIÇOĞLU,** s. 302; **ZÄCH/KÜNZLER,** Art. 32-40, N. 5; **SCHÖBİ,** Art. 32, N. 17; **SCHWENZER,** s. 305.

[179] **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 57; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449.

[180] *Kocayusufpaşaoğlu'na* göre, dolaylı temsilcinin, tek taraflı ve bağımsız bir hukuki işlemle yetkilendirilmesine gerek yoktur. Tek taraflı bağımsız bir hukuki işlemle yetkilendirme, doğrudan temsil kurumuna ilişkindir. Temel bir ilişkiye dayanmadan, dolaylı temsil yetkisi verilemez. Dolaylı temsil yetkisinden anlaşılması gereken, temel ilişkinin bünyesinde bulunan yetkidir. Bağımsız bir yetki verme işlemine gerek yoktur. Bu hususta bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 631-632, dp. 46.

[181] Bu hususta bkz. **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 57.

[182] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 57; **AKYOL,** s. 58; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449; **KILIÇOĞLU,** s. 302; **ZÄCH/KÜNZLER,** Art. 32-40, N. 5; **SCHÖBİ**, Art. 32, N. 17; **SCHWENZER,** s. 305.

bizzat temsilci nezdinde doğar. Dolayısıyla, temsilcinin fiil ehliyetine sahip olması gerekir[183]. Hukuki işlemin tarafı, temsilci ve üçüncü kişidir[184]. Temsilci kendi adına hareket etse de, temsil olunan kişi hesabına hareket eder[185]. Temsilci, üçüncü kişi ile yapılan hukuki işlemden elde ettiği tüm hakları, temel ilişkiye istinaden temsil olunan kişiye devretmekle yükümlüdür[186]. İşlemin konusuna göre gerekli işlemler yapılır. Hukuki işlemin konusunun taşınmaz olduğu hallerde, tapu siciline tescil, taşınır olduğu hallerde zilyetliğin devri, alacak olduğu hallerde alacağın temliki yoluna gidilir[187]. Nama yazılı senetlerde, senedin teslimi ve temlik; emre yazılı senetlerde ciro ve senedin teslimi; hamile yazılı senetlerde de senedin devri işlemi yapılır[188]. Temsilcinin temsil olunan hesabına hareket etme niyetinin olmadığı hallerde, dolaylı temsilin varlığından bahsedilemez[189]. Temsilcinin, üçüncü kişi ile yapmış olduğu hukuki işlemden kaynaklanan masrafların akıbeti, temsilci ile temsil olunan arasındaki temel ilişki kapsamında belirlenecektir[190].

2. Değerlendirme

İnançlı işlemler ile dolaylı temsil kurumunun birbiriyle kıyaslanması, inançlı işlemlerde inanan kişinin korunması için uygulanabilecek kanun hükümlerinin tespiti bakımından gündeme gelmiştir[191]. İnanç konusu üzerinde tam hak sahibi olan inanılanın güçlü hukuki durumu, inananı korumaya yönelik yasal imkânları bulma arayışı sonucunu doğurmuştur. Bu kapsamda, TBK m. 509 hükmü doktrin tarafından tespit edilmiş, bu

---

[183] **EREN,** Genel Hükümler, s. 450.

[184]**KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 57; **AKYOL,** s. 58; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449-450; **KILIÇOĞLU,** s. 302.

[185] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 57; **AKYOL,** s. 58; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449-450; **KILIÇOĞLU,** s. 302; **ZÄCH/KÜNZLER,** Art. 32-40, N. 5; **SCHÖBİ**, Art. 32, N. 17; **SCHWENZER,** s. 305.

[186] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 157 vd. ; **AKYOL,** s. 60-61; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449-450.

[187] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630-631; **AKYOL,** s. 60-61; **EREN,** Genel Hükümler, s. 450.

[188] **AKYOL,** s. 61.

[189] **EREN,** Genel Hükümler, s. 450.

[190] **EREN,** Genel Hükümler, s. 450.

[191] **H,** Özel Borç İlişkileri, s. 552 vd. ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 83 vd. ; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368 vd.

hükmün inançlı işlemlere uygulanıp uygulanamayacağı üzerine görüşler ileri sürülmüştür[192]. İşte bu noktada, inançlı işlemin, dolaylı temsil kurumu karşısındaki durumunun ne olduğu problemi tartışılmış, farklı görüşler ortaya atılmıştır.

TBK m. 509 hükmü, TBK'nın özel borç ilişkilerini düzenleyen kısmında, vekâlet sözleşmesi başlığı altında hüküm altına alınmıştır. Çalışmamızın bu başlığında, öncelikle dolaylı temsil ile inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin birbirleri karşısındaki durumlarını ele alacağız. Daha sonra, tez konumuzu oluşturan inançlı işlemlerin bu türünün, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri karşısındaki durumunu tespit edeceğiz. TBK'nın yukarıda bahsettiğimiz hükmünün, inançlı işlemlere uygulanıp uygulanamayacağı hususu, üçüncü bölümde ele alınacağı için bu hususa ilişkin değerlendirmeler bu başlık altında yapılmayacaktır.

Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, dolaylı temsil ile inançlı işlem benzerliği, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde daha da belirginleşir[193]. Özellikle saf inançlı işlemlerde, inanç konusunun yönetimine ilişkin hukuki sonuçlar, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olan inanılan üzerinde doğmakta, inanç anlaşmasında belirlenen süre sonunda inanç konusu inanan kişiye devredilmektedir[194]. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin çoğunda, inanılan inanç konusunu üçüncü bir kişiden elde etmekte, inanç anlaşması doğrultusunda bu inanç konusunu tam hak sahibi bir kişi olarak elinde tutup daha sonra inanan kişiye devretmektedir. Üçüncü kişi ile yapılan işlemde, inanılan kendi adına hareket etse de, nihai olarak inanan kişi hesabına hareket etmektedir[195]. Dolayısıyla, biz de doktrinde ileri sürülen, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği bazı durumlarda, inanılanın dolaylı temsilci olduğu ve dolaylı bir temsil ilişkisi bulunduğu görüşüne katılmaktayız.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre[196], inançlı işlemler ile dolaylı temsil kurumları birbirinden son derece farklı kurumlardır. Her şeyden önce, inanç anlaşması iki taraflı hukuki işlem niteliğindeki bir sözleşme iken, temsil tek taraflı bir

---

[192] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 552 vd. ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 83 vd. ; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368 vd.

[193] **GÜVENÇ,** s. 109.

[194] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 366 vd. ; **GÜVENÇ,** s. 109.

[195] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 548; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 378.

[196] **GREMMELS,** s. 1. Ayrıca bkz. **GÜVENÇ,** s. 111.

yetkilendirmedir[197]. Dolaylı temsil, bir hukuki sonuca ulaşmak için tercih edilen araç veya yol iken; inançlı işlem amaçlanan hukuki sonucun bizatihi kendisidir[198]. Araç ile amaç durumunda olan iki müessese birbiriyle kıyaslanamaz. Fakat GÜVENÇ'in de haklı olarak belirttiği üzere[199], sırf bu sebeple bu iki kurumun bir arada bulunamayacağını ileri sürmek mümkün değildir. Hatta bu nitelendirme, iki kurumun bir arada bulunabileceğinin bir göstergesidir. Nitekim dolaylı temsil genellikle temel bir ilişki çerçevesinde ortaya çıkar. Bu temel ilişki, genellikle bir vekâlet sözleşmesidir[200]. Fakat bu temel ilişkinin bir inanç anlaşması olmasında herhangi bir engel yoktur. İnanılan ile inanan arasında yapılan inanç anlaşması ile inanılanın dolaylı temsilci olarak hareket ettiği bir temsil ilişkisi, pekâlâ iç içe geçebilir. Dolayısıyla bu iki müessesenin bir arada bulunamayacağını ileri sürmek, kanaatimizce isabetli değildir.

Dolaylı temsil ile inançlı işlemin birbiriyle bağdaşmayacağını savunan diğer bir görüşe göre[201], dolaylı temsil ilişkisinde, dolaylı temsilcinin üçüncü kişiyle yapmış olduğu hukuki işlemden doğan hukuki sonuçlar, önce dolaylı temsilci nezdinde doğar. Dolaylı temsilci, üçüncü kişi ile yapmış olduğu hukuki işlemden elde ettiği hakları, temsil olunana bir an önce devretmek zorundadır. İnançlı işlemlerde ise, inanılan, inanç konusunu belirli bir zaman dilimi içerisinde elinde tutar. Ayrıca dolaylı temsilci, kendi adına temsil olunan hesabına hareket ettiği halde; inanılan kendi adına ve kendi hesabına hareket eder[202].

Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, süre kıstas alınarak yapılan ayrım isabetli değildir[203]. Zira kısa süreli inançlı bir işlem olabileceği gibi, uzun süreli bir temsil ilişkisi de olabilir. İnanılan, üçüncü kişi ile yapmış olduğu hukuki işlemde, kendi adına hareket etse de inanç konusunu nihayetinde inanan şahsa devredecektir. Dolayısıyla kendi adına

---

[197] **UYGUR,** s. 184.

[198] **GREMMELS,** s. 1.

[199] **GÜVENÇ,** s. 111.

[200] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 631.

[201] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 236-237; **AKYOL,** s. 62; **PARLAK BÖRÜ,** s. 252; **UYGUR,** s. 184.

[202] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 237.

[203] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 556; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 87; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 378-379.

da hareket etse, inanan hesabına hareket etmektedir. Bu nedenle, kendi adına ve kendi hesabına hareket ettiğini ileri sürmek isabetsizdir.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin görünüm biçimlerini yukarıda ele almıştık[204]. İnanılanın dolaylı temsilci olarak üçüncü bir kişiden inanç konusunu elde ettiği haller, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği durumlardan en yaygını olmakla birlikte, yalnızca bir tanesidir. Bu halde, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği tüm haller bakımından, bir dolaylı temsilin mevcut olup olmayacağı fikri akla gelir. Acaba diğer durumlarda ya da inanç konusunun inanan tarafından inanılana devredildiği hallerde de inanılan dolaylı temsilci konumunda mıdır?

Doktrinde bir görüş[205], inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği tüm hallerde, inanılan ile inanan arasında bir dolaylı temsil ilişkisinin bulunduğunu kabul etmektedir. Bu görüş, tezini bir adım daha ileri götürerek, inanç konusunun inanandan devredildiği hallerde bile, inanılanın dolaylı temsilci konumunda olduğunu savunmaktadır[206]. Bu görüşe göre, inanılanın inanç konusunu inanan kişiden devraldığı hallerde, inanılan inanç konusunu kendi adına devralsa da inanan hesabına devralmaktadır. Dolayısıyla, bu durumda da inanılanı dolaylı temsilci olarak nitelendirmekte bir sakınca yoktur.

Kanaatimizce, inanç konusunun inanandan kazanıldığı hallerde, inanılanın dolaylı temsilci olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Zira temsilde daima üçlü bir hukuki ilişki gerekir. Ancak inançlı işlemlerde, inanç konusu inanandan inanılana devrediliyorsa, ikili bir hukuki ilişki söz konusu olur. İnanılan her zaman üçüncü kişi ile bir işlem yapmak zorunda değildir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği tüm durumları, dolaylı temsil kapsamında değerlendirmek de mümkün değildir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerin en yaygın türü, inanılanın dolaylı temsilci olduğu hallerdir. Bu haller bakımından dolaylı temsil ile inançlı işlemin bir arada bulunduğu kabul edilmelidir. Diğer istisnai hallerde ise, inanılanın kendi adına inanan hesabına hareket ettiğini gösteren bir durum olmadıkça, genel bir kural getirilmemelidir.

---

[204] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, IV.

[205] **GÜVENÇ,** s. 109.

[206] **GÜVENÇ,** s. 109-110.

3. Dolaylı Temsili İçeren Vekâlet Sözleşmelerinin İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler Karşısındaki Durumu

a. Genel olarak

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalar, inanç konusunun üçüncü kişilerden kazanıldığı inançlı işlemler ile dolaylı temsile ilişkindir. Doktrinde tartışılan bir diğer durum, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile dolaylı temsile dayalı vekâlet sözleşmelerinin kıyaslanmasıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu tartışmaların çıkış noktası, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerine ilişkin bir düzenleme olan TBK m. 509 hükmünün, inançlı işlemlere uygulanması hususudur. Bu nedenle iki kurum arasındaki kıyaslamalar da bu hüküm üzerinden yapılmıştır.

b. Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri ile inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin farklı olduğuna ilişkin görüşler

aa. Kişi sayısını kıstas alan görüş

Doktrinde ileri sürülen bu görüşe göre[207], dolaylı temsili bünyesinde barındıran vekâlet sözleşmelerinde, dolaylı temsilci konumunda olan vekil, müvekkil ve üçüncü kişi olmak üzere üç kişi bulunmaktadır. İnançlı işlemlerde ise, inanılan ve inanan olmak üzere iki kişi yer alır. İnançlı işlemlerde, inanç anlaşması ile devir işleminin tarafları aynı kişiler iken; dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinde, vekâlet sözleşmesinin tarafları ile hakkın devrine ilişkin sözleşmenin tarafları farklı kişilerdir. Dolayısıyla, bu iki kurum arasında herhangi bir benzerlik yoktur. Bu görüş, inançlı işlemler ile dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerini kıyaslarken, dolaylı yoldan inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edilemeyeceğini savunmuştur[208].

---

[207] **DROİN,** Jacques: Acte Fiduciaire et Representation İndirecte, SZJ 55, Zürich 1959, s. 138-139 (**TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 557'den naklen) ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 89. Aynı yönde bkz. **HATEMİ,** s. 131-132.

[208]Bu görüşü kabul eden yazarlar için bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 557; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 89.

bb. Hak taşıyıcısı *(Rechtsträger)*-yetki taşıyıcısı *(Vollmachtträger)* ayrımını benimseyen görüş

Bu görüşü savunan yazarlara göre[209], inanılan, elde ettiği inanç konusu üzerinde, tam hak sahibi olan bir kişidir. Dolaylı temsilci konumunda olan vekil ise, vekâlet sözleşmesinin ifası sebebiyle elinde bulundurduğu şey üzerinde zilyetlik kazanır. Zilyet sıfatına sahip olan vekilin zilyetliği kazanma sebebi, dolaylı temsil yetkisine sahip olmasıdır. Doktrinde bu durum, hak taşıyıcılığı-yetki taşıyıcılığı olarak tasnif edilmiştir. İnanılan, inanç konusu üzerinde mülkiyet hakkı sahibi olduğu için hak taşıyıcısı iken; vekil, vekâletin ifası dolayısıyla zilyet olduğu şeyler bakımından yetki taşıyıcısıdır. Bu ayrımı benimseyen görüşe, bazı noktalarda eleştiriler getirilmiştir[210].

İlk eleştiri, sözleşmenin konusunun taşınmaz olduğu durumlara ilişkindir. Dolaylı temsilci sıfatını haiz olan vekilin, üçüncü kişiden taşınmaz elde ettiği hallerde, yalnızca yetki taşıyıcısı olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Sözleşme konusunun taşınmaz olduğu hallerde, tapu siciline tescil gerekir. Tapu siciline malik olarak tescil edilecek kişi, yapılan işlemde kendi adına hareket eden dolaylı temsilcidir. Dolaylı temsilci daha sonra yapacağı devir işlemiyle taşınmazı müvekkile devredecek, müvekkil adına tapuda tescil işlemi yapılacaktır. Fakat bu işlemin gerçekleşmesi aşamasına kadar geçen zaman diliminde, tapuda malik olarak dolaylı temsilci tescil edilir. Tapuda malik olarak görünen kimse, yetki taşıyıcısı değil hak taşıcısıdır. Dolayısıyla böyle bir kıstas belirlenerek bu iki kurum arasında karşılaştırma yapılamaz.

Bu görüşe getirilen ikinci eleştiri[211], dolaylı temsilci sıfatıyla hareket eden kişinin, yaptığı işlem dolayısıyla avans almadığı ve üçüncü kişi ile yapmış olduğu işlemden doğan alacakları müvekkile temlik ettiği hallerde, herhangi bir şeye zilyet olmayacağıdır.

---

[209] **OSER,** Hugo/**SCHÖNENBERGER,** Wilhelm: Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bd. V, Das Obligationenrecht, Zürich 1945, Art. 32-40, N. 6 (**TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 554'ten naklen).

[210] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 554; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 86; **GÜVENÇ,** s. 112.

[211] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 554; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 86.

cc. Süreyi kıstas alan görüş

Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleriyle, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemleri ayırt etmek için kullanılan kıstaslardan en fazla kabul göreni, süreye ilişkin olandır. Bu kıstası kabul eden yazarlara göre[212], dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri, süre itibariyle geçicidir. Dolaylı temsilci sıfatına sahip olan vekil, vekâletin ifası dolayısıyla iktisap ettiği şeyi, müvekkile hemen devretme yükümlülüğü altındadır. Dolayısıyla, bu tür bir ilişki süre itibariyle geçicidir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde ise, inanılan inanç konusunu "az çok uzun bir süre" elinde tutacak, daha sonra inanan kişiye devredecektir. Dolayısıyla, bu ilişki sürekli bir nitelik taşır.

Bugün doktrinde hâkim olan görüş[213], süre kriterine dayanarak yapılan ayrımı reddetmektedir. Bu görüşe göre, uzun sürecek işleri yapabilmek adına vekâlet sözleşmesi yapılabileceği gibi, kısa süreli inançlı işlemler de yapılabilir.

Süre kriterini kıstas alan yazarlar, bu eleştiriye şu şekilde cevap vermişlerdir[214]: İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri arasında yapılan ayrım, bu iki kurumun süresine ilişkin değildir. Dikkate alınan süre, elde edilen hakkın kendi hakkı gibi kullanılması bakımından geçen süredir. Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinde, vekil, vekâletin ifası dolayısıyla devraldığı şeyi, uzun bir süre kendi uhdesinde tutmaz. Bir an önce devraldığı şeyi müvekkile devretmek durumundadır. Vekâlet sözleşmesi yapılırken, tarafların iradeleri dolaylı temsilci konumunda olan vekilin, müvekkil hesabına elde ettiği hakkı bir an önce devretmesine yöneliktir. İnançlı işlemlerde ise, inanılan ile inanan, inanılanın bu hakkı belirli bir süre kendi hakkı gibi kullanması yönünde iradelerini açıklarlar. Fakat bu gerekçe de eleştiriye uğramıştır. Bu görüşü kabul etmeyen yazarlara göre[215], inançlı işlemlerde inanılan en sonunda elde ettiği hakkı, inanan kişiye devretmek zorundadır. Bu

---

[212] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 236- 237; **AKYOL,** s. 62; **PARLAK BÖRÜ,** s. 252; **UYGUR,** s. 184. Ayrıntılı bilgi için bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 555 vd. ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 86 vd.

[213] Bu hususta bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 555-556; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 86-87; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 378.

[214] **WÄLLI,** Pierre: Das reine fiduziarische Rechtsgeschäft, Schultess Verlag, Zürich 1969, s. 38-39 (**TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 555'ten naklen); **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 87.

[215] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 556; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 88.

sürenin uzun veya kısa olması önem taşımaz. Süre kıstas alınarak bu iki kurum arasında ayrım yapılamaz.

dd. Başkası hesabına hareket-başkası menfaatine hakları elinde tutma ayrımını benimseyen görüş

Bu görüşe göre[216], dolaylı temsilci, üçüncü kişi ile girmiş olduğu hukuki ilişkide, başkası hesabına hareket eden bir kişi konumunda iken; inanılan, inanç konusunun maliki konumundadır. Dolaylı temsilcinin, vekil veya komisyoncu gibi bir konumu yoktur. Dolaylı temsilci başkası hesabına hareket ederken, inanılan başkası menfaatine bir hakkı elinde tutar.

Bu görüş, inanılanın, bazı hallerde inanan menfaatine hakları elinde tutabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir[217].

c. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerini aynı kapsamda değerlendiren görüşler

Bu görüşü savunan yazarlara göre[218], inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile dolaylı temsili bünyesinde barındıran vekâlet sözleşmeleri arasında bir ayrım yapmaya gerek yoktur. Süre kriteri, bu iki kurumu birbirinden ayırt etmek için yeterli değildir. Dolayısıyla, bu hususta yapılacak olan değerlendirme, ilişkinin dolaylı temsili içeren vekâlet mi yoksa inançlı işlem mi olduğuna ilişkin olmamalıdır. Bu iki kurum bir çatı altında değerlendirilmeli, tarafta muvazaa mı inançlı işlem mi olduğuna ilişkin belirleme yapılmalıdır[219].

---

[216] **DROİN,** s. 90 (**TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 557-558'ten naklen); **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 90.

[217] Bu hususta bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 558; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 90.

[218] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 558; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 91; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 378-379.

[219] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 378.

Bu görüşü savunan yazarlardan KOCAYUSUFPAŞAOĞLU[220], dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerini, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile aynı kapsamda değerlendirirken, inançlı işlem türlerinden saf inançlı işlemleri kıstas almıştır. Yazar inançlı işlem başlığı altında yaptığı değerlendirmeleri, saf inançlı işlemler üzerinden yapmış, karma inançlı işlemleri rehin hukuku kapsamında değerlendireceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, yazarın inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerini aynı kapsamda değerlendirirken kıstas aldığı inançlı işlem türü, saf inançlı işlemlerdir.

TANDOĞAN ise[221], inançlı işlemin türüne göre bir belirleme yapmamıştır. Yazar, inanan kişinin korunması için TBK m. 509 hükmünün uygulanıp uygulanmayacağı hususunu ele alırken, dolaylı temsili içeren vekâlet ile inançlı işlemler arasında esaslı bir ayrım yapılamayacağını vurgulamış, ilgili hükmün inançlı işlemlere de uygulanabileceğini kabul etmiştir. Ancak yazar, bu hükmün karma inançlı işlemlere uygulanamayacağını savunan yazarların savundukları tezi oluşturan, inançlı işlemlerin üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, genellikle saf inançlı işlemlerin gündeme geleceği gerekçesine de aykırı bir görüş ileri sürmemiştir[222]. Dolayısıyla, yazarın inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, genellikle inançlı işlemin saf inançlı bir işlem olduğu görüşünü benimsediği sonucuna ulaşılabilir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında, dolaylı temsili bünyesinde barındıran vekâlet sözleşmesi ile inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemleri bir çatı altında toplayarak, *"dolaylı temsili içeren inançlı vekâlet"* kavramını kullanmıştır[223]. Karara konu olan olayda, davacının eşi konumunda olan davalı, üçüncü bir kişiden taşınmaz elde etmekte, elde ettiği bu taşınmazı aralarında yaptıkları inanç anlaşması gereğince elinde bulundurmaktadır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, söz konusu olayda uyuşmazlığa konu taşınmazın, üçüncü bir kişiden elde edildiğini, inançlı işlemlerde inanç konusunun inanan kişinin malvarlığından çıkabileceği gibi üçüncü bir

[220] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 366 vd.

[221] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 553 vd. ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 83 vd.

[222] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 560-561; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 93-94.

[223] YHGK.'nın 17.05.2000 tarih ve E. 2000/2-888, K. 2000/885 sayılı kararı. Karar için bkz. **ÖZKAYA,** s. 67 vd.

kişinin malvarlığından da çıkabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca, bu tip bir hukuki ilişki *"dolaylı temsili içeren inançlı vekâlet"* olarak nitelendirilmiştir.

d. Değerlendirme

Önceki başlıklarda da vurgulandığı üzere[224], inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinin birbirleri karşısındaki durumlarına ilişkin tartışmaların çıkış noktası, TBK m. 509 hükmüdür. Bu hüküm, "edinilen hakların vekâlet verene geçişi" kenar başlığı ile düzenlenmiş olup, vekilin dolaylı temsilci olarak hareket ettiği hallerde, vekâlet sözleşmesi dolayısıyla üçüncü kişilerdeki alacaklarına ve üçüncü kişilerden elde ettiği taşınırlara ilişkin bazı özel düzenlemeler içermektedir. Hükmün ilk fıkrası, alacakların yasal olarak vekâlet verene devrini düzenlerken, ikinci ve üçüncü fıkralar, vekilin iflas etmesi halinde, vekâlet sözleşmesi dolayısıyla elde edilen alacak ve taşınırların akıbetini düzenlemektedir. Dolaylı temsil ilişkisinin hukuki yapısı sebebiyle elde edilen hakların dolaylı temsilcinin malvarlığında yer alması, temsil olunan bakımından bazı tehlikeleri beraberinde getirmektedir. Temsil olunan konumunda olan vekâlet vereni korumak adına getirilen TBK m. 509 hükmü, bu anlamda inançlı işlemler bakımından da yeni bir yol açmış, inananın korunması probleminin çözümünde yararlanılan hükümlerden bir tanesi olmuştur. Bu hükmün inançlı işlemlere uygulanıp uygulanmayacağı üçüncü bölümde[225] ele alınacağı için söz konusu çalışmanın bu başlığı altında, bu açıklamalarla yetinilecek olup, yalnızca önceki başlıklarda ileri sürülen görüşlerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Doktrinde kişi sayısını kıstas alarak, dolaylı temsili içeren vekâlet ile inançlı işlemlerin farklı kurumlar olduğunu benimseyen görüş kanaatimizce isabetli değildir. Zira daha önce de belirttiğimiz üzere[226], inanç konusu inananın malvarlığından kazanılabileceği gibi, üçüncü bir kişinin malvarlığından da kazanılabilir. Dolayısıyla, işlemde yer alan kişi sayısını kıstas alarak, inançlı işlemler ile dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri arasında bir ayrım yapılamaz.

---

[224] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 3, a.

[225] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, e.

[226] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, III, B.

İki kavramı ayırt etmek üzere, hak taşıyıcısı- yetki taşıyıcısı ayrımı ileri sürülmüş, bu görüşe karşı da iki temel eleştiri getirilmiştir[227]. İlk eleştiri, işlemin konusunun taşınmaz olduğu hallerde, tapu siciline malik olarak kaydedilen temsilcinin, yetki taşıyıcısı olmadığı yönündedir. İkinci eleştiri ise, bazı durumlarda dolaylı temsilcinin zilyet bile olmadığına ilişkindir. Kanaatimizce, doktrinde getirilen ilk eleştiri yerindedir. Zira tapu siciline tescil ilkesi gereğince, kendi adına hareket eden dolaylı temsilcinin, tapu siciline malik olarak kaydedilmesi gerekir. Malik olarak kaydedilen kimsenin, yetki taşıyıcısı olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Bu nedenle iki kurumu ayırt etmek için getirilen ikinci eleştiri de kanaatimizce isabetlidir. Dolaylı temsilcinin zilyet olmadığı durumların varlığı, zilyetlik kıstas alınarak yapılan ayrımın gerekçesini ortadan kaldırır.

İki kurumu birbirinden ayırt edebilmek adına getirilen diğer bir kıstas, süredir. Bu görüşü savunan yazarlar[228], dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesinde, temsilcinin vekâlet dolayısıyla sahip olduğu şeyi, en kısa süre devretmesi gerektiğini, dolayısıyla bu tip bir ilişkinin geçici nitelikte olduğunu; inançlı işlemlerde ise inanç konusunu üçüncü kişiden elde eden inanılanın, belirli bir süre inanç konusunu elinde tutması gerektiğini, dolayısıyla bu tipte bir ilişkinin sürekli nitelikte olduğunu kabul etmişlerdir. Bu görüş, doktrinde haklı olarak eleştiriye uğramıştır. Süre, bu iki kurumu ayırt etmeye yarayan bir kıstas değildir. İnançlı işlem kısa süreli olabileceği gibi, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesi uzun süreli de olabilir.

Doktrinde iki kurumu karşılaştırırken yapılan bir diğer ayrım, başkası hesabına hareket ve başkası menfaatine hakkı elinde tutma ayrımıdır. Bu görüşü benimseyen yazarlar[229], dolaylı temsilcinin başkası hesabına hareket eden bir kişi konumunda olduğunu, inanılanın ise başkası menfaatine hakkı elinde tutan bir kişi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüş, inanılanın bazı durumlarda hakkı inanan menfaatine elinde tutabileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir[230]. Kanaatimizce bu ayrım da, bu ayrıma getirilen eleştiri de yerinde değildir. İnançlı işlemlerde yapılan, saf-karma inançlı işlem ayrımında, tarafların menfaati de ön plandadır. Saf inançlı işlemlerde, inananın menfaati ön planda

[227] Bu eleştiriler için bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 3, b.

[228] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 3, b.

[229] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 3, b.

[230] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 3, b.

iken; karma inançlı işlemlerde inanılanın menfaati ön plandadır[231]. Dolayısıyla her iki tarafın da menfaatine ilişkin inançlı işlem yapılabiliyorsa, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerini, inançlı işlemlerden ayırabilmek adına menfaat kriteri getirilemez. Bu görüşe getirilen eleştiri de kanımızca isabetsizdir. Zira bu eleştiri, inanılanın bazı hallerde inanan menfaatine hakkı elinde tutabileceği yönündedir. Fakat menfaat ayrımını yapan görüş de zaten bunu söylemekte, inanılanın hakkı başkasının menfaatine elinde tuttuğunu savunmaktadır. Dolayısıyla yapılan eleştiri, ileri sürülen görüşün gerekçesini ortadan kaldırmamakta, aksine desteklemektedir.

Kanaatimizce, bu iki kurum ancak "tam hak iktisabı teorisi" çerçevesinde ayırt edilebilir. Bu ayrım ise, kesin çizgilerle yapılmamalıdır. İnanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi bir kişi konumundadır. Bu durum, onu çok güçlü bir hukuki duruma sokar. Onu sınırlandıran, borçlar hukuku karakteri bulunan inanç anlaşmasıdır. Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinde, dolaylı temsilcinin bu denli güçlü bir durumda olduğu hallerde, bu ilişkiyi inanç ilişkisi olarak nitelendirmekte kanımızca bir sakınca yoktur. Bu durum yukarıda bahse konu olan Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında da vurgulanmış[232], bu tip bir hukuki ilişki, *"dolaylı temsili içeren inançlı vekâlet"* olarak nitelendirilmiştir. Dolaylı temsilcinin böyle güçlü bir hukuki konumunun olmadığı durumlarda, bu iki kurum birbirinde ayırt edilebilirse de, vekâlet sözleşmelerine uygulanan hükümlerin, inançlı işlemlere de uygulanıp uygulanamayacağı değerlendirilmelidir. Zira doktrinde kabul edildiği üzere, vekâlet sözleşmelerine ilişkin hükümler, inançlı işlemlerin bünyesine uygun düştüğü ölçüde inançlı işlemlere de uygulanabilir[233].

Bu konuyla ilgili ele alacağımız son husus, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlem türünün ne olduğuna ilişkindir. Birinci bölümde de ele aldığımız üzere[234], inançlı işlemler, saf inançlı işlemler ve karma inançlı işlemler olmak

---

[231] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 44, 56; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 366; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **ÖZTÜRK,** s. 67, 71; **JÄGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 192, 202; **SCHWENZER,** s. 228.

[232] YHGK.'nın 17.05.2000 tarih ve E. 2000/2-888, K. 2000/885 sayılı kararı. Karar için bkz. **ÖZKAYA,** s. 67 vd.

[233] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135-137; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **EREN,** Genel Hükümler, s. 384; **AYANOĞLU MORALI,** s. 29.

[234] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, VI, A.

üzere ikiye ayrılır. Saf inançlı işlemler, idare amaçlı olarak yapılırken; karma inançlı işlemler teminat amaçlı olarak yapılır. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler, daha çok saf inançlı işlemler bağlamında ele alınsa da, karma inançlı işlem şeklinde de karşımıza çıkabilir. Üçüncü kişiden, teminat amaçlı olarak inanç konusunun devralındığı hallerde, ayrıca bir vekâlet sözleşmesi yapılması gerektiği, bazı yazarlarca kabul edilmektedir[235]. Fakat doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere[236], inanç anlaşması, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edilmesi için tek başına yeterli olabilir. Böyle bir durumda, inanç anlaşması, verilen dolaylı temsil yetkisinin temel ilişkisini oluşturur. İşlemin teminat amaçlı olarak yapılması, inanılanın dolaylı temsilci olarak hareket etmesini engellemediği gibi, karma inançlı işleme, vekâlet sözleşmesine ait bazı hükümlerin uygulanmasını da engellemez. Fakat her durum için vekâlet sözleşmesinin varlığı şart değildir. İnanç anlaşması, dolaylı temsilin dayandığı temel ilişki kapsamında değerlendirilebilir.

D. Nâm-ı Müstear ve İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler

1. Nâm-ı Müstear *(Strohmann)* Kavramı ve Tarihçe

Sözlük anlamı, *"kendini belli etmemek için alınan takma ad"*[237] olan nâm-ı müstear *(Strohmann)*[238], hesabına hareket ettiği kişinin ismini gizlemek suretiyle, kendi adına,

---

[235] **ENGEL,** Pierre: Traite des Obligations en Droit Suisse Dispositions Generales du CO, Stäpfli Verlag, Bern 1997, s. 229 (**AYANOĞLU MORALI,** s. 112, dp. 365'ten naklen).

[236] **AYANOĞLU MORALI,** s. 112, dp. 365; **GÜVENÇ,** s. 109, dp. 125.

[237] **DEVELLİOĞLU,** Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, s. 1194, (https://tr.scribd.com/document/172517067/Ferit-Devellio%C4%9Flu-Osmanl%C4%B1ca-Turkce-Ansiklopedik-Lugat-pdf, **ERİŞİM,** 01.08.2018).

[238] Fransızca karşılığı "prête-nom" (iğreti ad) olan nâm-ı müstear, İsviçre ve Alman hukuklarında, "Strohmann" (kukla şahıs) veya "interposita persona" (araya sokulan şahıs) olarak adlandırılmıştır. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 228; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 176; **POSTACIOĞLU,** s. 1011; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 379; **AYAN,** Mülkiyet, s. 184; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 376-377; **ÖZKAYA,** s. 1179; **ÖZDEMİR,** s. 75; **GÜVENÇ,** s. 117-118; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 137; **JAGGİ/GAUCH/HARTMANN,** Art. 18, N. 179; **SCHWENZER,** s. 228.

fakat gizlenen kişi hesabına hareket eden şahsı nitelendirmek üzere kullanılan bir kavramdır[239].

Günümüz hukukunda pozitif olarak düzenlenmeyen nâm-ı müstear, eski hukuk sistemimize ait bir kavram olup, ortaya çıkış nedeni siyasi olduğu ifade edilmektedir[240]. Osmanlı Devleti döneminde, gayrimüslimlerin kurmuş oldukları vakıfların, Osmanlı Devleti toprakları içerisinde taşınmaz elde etme haklarının olmadığı, bu durumu aşmak amacıyla, elde edilmek istenen taşınmazların, güvenilir bir kişi veya hayali bir kişi adına tapuya kayıt edildikleri belirtilmektedir[241]. Bu durum, 01.02.1912 tarihli "Eşhâs-ı Hükmiyenin Emvâl-i Gayrimenkuleye Tasarruflarına Mahsus Kanun-u Muvakkat'ın yürürlüğe girmesine kadar devam etmiştir[242]. Bu düzenleme ile birlikte, güvenilir veya hayali şahıslar adına tescil edilen taşınmazlar, ilgili vakıflar adına tescil edilmiştir[243]. Vakıflara sunulmuş olan bu imkân, 30.03.1913 tarihli "Emvâl-i Gayrimenkulenin Tasarrufu Hakkında Kanun-ı Muvakkat ile belirli bir süre ile sınırlanmış, nâm-ı müsteara ilişkin iddiaların dinlenmeyeceği kabul edilmiştir[244].

Günümüz hukukunda, yabancıların taşınmaz edinmelerine ilişkin böyle bir sınırlama yoktur. Cumhurbaşkanının belirlediği ülkenin vatandaşları, ülke içerisinde taşınmaz edinebilirler[245]. Tapu Sicil Tüzüğüne göre, tapuda işlem yapan kişilerin kimlik gösterme zorunlulukları olduğu için, başka bir kişinin veya hayali bir kişinin taraf olarak yer alması mümkün değildir[246]. Dolayısıyla, nâm-ı müstear tarihsel süreçte ortaya çıkmış

---

[239] **POSTACIOĞLU,** s. 1011; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 376; **EREN,** Genel Hükümler, s. 387.

[240] **HATEMİ,** s. 127 vd. ; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 228 vd. ; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 177; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 379 vd. ; **AYAN,** Mülkiyet, s. 185; **EREN,** Genel Hükümler, s. 387; **ÖZKAYA,** s. 1177; **ÖZDEMİR,** s. 76; **GÜVENÇ,** s. 119.

[241] **AYAN,** Nâm ı Müstear Kavramı, s. 379; **AYAN,** Mülkiyet, s. 185; **ÖZKAYA,** s. 1177; **ÖZDEMİR,** s. 76-77.

[242] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 379; **ÖZKAYA,** s. 1177; **ÖZDEMİR,** s. 77.

[243] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 379; **AYAN,** Mülkiyet, s. 185; **ÖZKAYA,** s. 1177; **ÖZDEMİR,** s. 77.

[244] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 380; **AYAN,** Mülkiyet, s. 185; **ÖZKAYA,** s. 1177; **ÖZDEMİR,** s. 77.

[245] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, VII, C.

[246] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 198 vd. ; **SİRMEN,** s. 176 vd. ; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 226 vd.

olduğu bağlamından kopmuştur[247]. Bugünün hukuk düzeninde nâm-ı müstear, muvazaa, inançlı işlem ve dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri kapsamında değerlendirilmektedir[248]. Konusu çoğunlukla taşınmaz alım-satımı olan nâm-ı müstear, ekonomik, sosyal, kişisel veya psikolojik nedenlerle tercih edilmektedir[249]. Özellikle, çeşitli sebeplerle girmiş olduğu hukuki işlemlerde isminin gizli kalmasını isteyen kişiler, nâm-ı müsteara başvururlar[250].

Hukukumuzda pozitif olarak düzenlenmeyen nâm-ı müstear, yargı içtihatlarında kendisine yer bulmuştur. Bu hususta, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun vermiş olduğu iki tane içtihadı birleştirme kararı göze çarpar. 05.02.1947 tarih, 20/6 sayılı içtihadı birleştirme kararı, nâm-ı müstearın kendi adına fakat, ismi gizli kalan şahıs hesabına elde ettiklerinin kime ait olacağına ilişkindir[251]. Aynı kararda, nâm-ı müstear iddialarının dinlenebilir olduğu, fakat bu iddiaların yazılı delil ile kanıtlanması gerektiği vurgulanmıştır[252]. 07.10.1953 tarih, 8/7 sayılı içtihadı birleştirme kararı ise, nâm-ı müstearın üçüncü kişi ile girmiş olduğu hukuki ilişkiden elde ettiği hakları, ismi gizli kalan şahsa devretmediği durumlarda, aralarında yapılan sözleşmenin devre ilişkin bir zorlama hakkı verip vermeyeceğine ilişkindir[253]. Bu kararların detaylı incelemesi üçüncü bölümde yapılacağı için şimdilik bu açıklamalarla yetinilecektir.

2. Hukuki Niteliği

Tek bir görünüm biçimi olmayan nâm-ı müstearın hukuki niteliği konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Doktrin ve yargı kararlarında, nâm-ı müstearın bağımsız bir

---

[247] **HATEMİ,** s. 130-131; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 229; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 177; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 380; **AYAN,** Mülkiyet, s. 186; **EREN,** Genel Hükümler, s. 387; **ÖZKAYA,** s. 1178-1179; **ÖZDEMİR,** s. 77-78; **GÜVENÇ,** s. 119.

[248] **HATEMİ,** s. 131 vd. ; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 230 vd. ; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 177; **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 382 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 388; **ÖZKAYA,** s. 1182 vd. ; **ÖZDEMİR,** s. 79.

[249] **AYAN,** Mülkiyet, s. 186; **ÖZDEMİR,** s. 78.

[250] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 380-381; **ÖZKAYA,** s. 1180; **ÖZDEMİR,** s. 78; **SCHWENZER,** s. 228.

[251] Karar için bkz. **ÖZKAYA,** s. 1187 vd.

[252] **ÖZKAYA,** s. 1187.

[253] Karar için bkz. **ÖZDEMİR,** s. 87.

hukuki müessese olmadığı, her somut olayda farklı bir kurum görünümünde ortaya çıkabileceği belirtilmiştir[254].

a. Muvazaa görüşü

Nâm-ı müstear kavramını muvazaa olarak niteleyen görüşler, iki noktada toplanmaktadır.

Bir görüşe göre[255], nâm-ı müstear bir şahısta muvazaa halidir. Nâm-ı müstear olarak adlandırılan kişi ile üçüncü kişi arasında yapılan işlem, taraflarca gerçekten istenmediği için muvazaa sebebiyle geçersizdir. İsmi gizli kalan şahıs ile üçüncü kişi arasındaki sözleşme, diğer geçerlilik şartları mevcut olduğu sürece geçerlidir.

Diğer görüşe göre, nâm-ı müstear, tipik bir nisbi muvazaa halidir[256]. Nâm-ı müstear ile üçüncü kişi arasında yapılan işlem ile gizlenen şahıs ve üçüncü kişi arasında yapılan gizli işlem gizlenmektedir. Nâm-ı müstearın üçüncü kişi ile yapmış olduğu işlem, taraflarca ciddi anlamda istenmemektedir. Dolayısıyla, muvazaa sebebiyle geçersizdir. Gizli işlem, diğer geçerlilik şartları mevcut olduğu sürece geçerli olsa da nâm-ı müstear çoğunlukla taşınmaz alım- satımına ilişkin olduğu için resmi şekil şartı aranacak, bu şekil şartı sağlanamadığı için gizli işlem de geçersiz olacaktır.

---

[254] Yarg. 4. HD'nin 03.07.1973 tarih ve E. 1972/7053, K. 1973/7760 sayılı kararı. Karar için bkz. **HATEMİ,** s. 130.

[255] **ÖKTEM,** İmran: 07.10.1953 tarih, 8/7 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı Muhalefet Şerhi. Bu şerh için bkz. **ÖZDEMİR,** s. 81. Doktrinde bazı yazarlar nâm-ı müstear kavramını ikiye ayırarak incelemişlerdir. Üçüncü kişinin, nâm-ı müstearın durumunu bildiği hallerde, üçüncü kişi ile nâm-ı müstear arasında yapılan sözleşmenin muvazaalı olduğu kabul edilirken; üçüncü kişinin bu durumu bilmediği hallerde işlemin geçerli olduğu kabul edilmiştir. Bu hususta bkz. **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 181 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 389.

[256] Bu görüşü benimseyen yazarlar hakkında bkz. **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 383; **AYAN,** Mülkiyet, s. 187.

b. İnançlı işlem görüşü

İnançlı işlemler, inanç konusunun kazanıldığı kişilere göre ikiye ayrılmaktadır. İnanç konusu, inanan tarafından inanılana devredilebileceği gibi, üçüncü bir kişi tarafından da devredilebilir. Nitekim inançlı işlemin bu ikinci türü çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. İnanç konusunun inanan tarafından devredildiği haller ile nâm-ı müstear kurumu arasında herhangi bir benzerlik yoktur. Fakat inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, nâm-ı müstear kurumuna benzerlik göze çarpar. Bu benzerlikten yola çıkan bazı yazarlar[257], nâm-ı müstearın, inançlı bir işlem olduğunu kabul etmişlerdir.

Nâm-ı müstearın inançlı bir işlem olduğunu kabul eden yazarlar da kendi içerinde iki farklı görüşe sahiptir.

Bir görüşe göre[258], nâm-ı müstearın inançlı işlem olarak kabul edilebilmesi için, nâm-ı müstearın işlem yaptığı üçüncü kişinin bu durumu bilmemesi ve nâm-ı müstearın elde ettiği hakkı az çok uzun bir süreliğine idare etmesi gerekir. Üçüncü kişinin bu durumu bildiği hallerde, ortada inançlı bir işlem yoktur. İnanç anlaşması, inanan ile inanılan arasındaki iç ilişkiyi düzenleyen, borçlar hukuku karakterli bir anlaşmadır. Üçüncü kişinin, nâm-ı müstearın durumunu bildiği hallerde, birbirinden farklı konumda olan üç kişi bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu ilişki inançlı bir işlem olarak nitelendirilemez[259]. Bu ilişki olsa olsa muvazaa ilişkisi olabilir. Bu nedenle görünüşteki işlemin geçersiz olması gerekir. Nâm-ı müstearın inançlı işlem olarak nitelendirilebilmesi için gerekli olan diğer şart, nâm-ı müstearın elde ettiği hakkı az çok uzun bir süre idare etmesidir[260]. Bu şart gerçekleşmediği takdirde, hukuki ilişki inançlı işlem değil, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesi olur[261].

---

[257] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 234; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 183-184; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377-378; **ÖZKAYA,** s. 1185-1186; **ÖZDEMİR,** s. 93.

[258] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 234; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 183-184; **ÖZKAYA,** s. 1185-1186; **ÖZDEMİR,** s. 93.

[259] **ÖZKAYA,** s. 1185.

[260] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 234; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 183-184; **ÖZKAYA,** s. 1185-1186; **ÖZDEMİR,** s. 93.

[261] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 183-184; **ÖZKAYA,** s. 1186-1187; **ÖZDEMİR,** s. 97 vd.

Nâm-ı müstearın inançlı işlem olduğunu kabul eden diğer görüşe göre[262], üçüncü kişinin nâm-ı müstearın durumunu bilip bilmemesinin, elde ettiği hakkı az çok uzun bir süre elinde tutup tutmamasının bir önemi yoktur. Üçüncü kişinin nâm-ı müstear ile ismi gizlenen şahıs arasındaki ilişkiyi bilmesi, tek başına işlemi muvazaalı hale getirmez. Nâm-ı müstearın hakkı kısa bir süre sonra devredecek olması, aradaki ilişkinin inançlı işlem olmasını etkilemez. Nâm-ı müstear, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin bir türüdür. Dolayısıyla geçerli bir işlemdir.

c. Dolaylı temsili içeren vekâlet görüşü

Temsilcinin, kendi adına fakat temsil olunan hesabına hareket ettiği dolaylı temsili içeren vekâlet durumu, yapısı itibariyle nâm-ı müsteara benzetilmektedir[263]. Nâm-ı müstear, "özel hukukun trigonometrisi" olarak nitelendirilen, üç köşeli hukuki ilişkilerin bir türüdür[264].

Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinde, temsilci, üçüncü kişi ile yapmış olduğu hukuki işlemlerde kendi adına müvekkil hesabına hareket etmekte, sözleşmenin tarafı olmaktadır[265]. Üçüncü kişi ile yapılan hukuki işlemden doğan haklar, kanuni temlik hali saklı olmak üzere, temsil olunan kişiye devredilir[266]. Nâm-ı müstear kurumu da tipik bir dolaylı temsili içeren vekâlet halidir[267]. Nâm-ı müstear, üçüncü kişiden bir taşınmaz elde etmekte, ardından bu taşınmazı ismini çeşitli nedenlerle gizlemek isteyen kişiye devretmektedir. Nâm-ı müstear dolaylı temsilci konumunda iken, nâm-ı müstear ile ismini gizlemek isteyen şahıs arasındaki sözleşme vekâlet sözleşmesi niteliğindedir. Dolayısıyla nâm-ı müstear hali, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinin özel bir görünümü niteliğindedir.

---

[262] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377-378.

[263] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 389-390; **AYAN,** Mülkiyet, s. 192; **ÖZDEMİR,** s. 97 vd.

[264] **ÖZDEMİR,** s. 99.

[265] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 389; **AYAN,** Mülkiyet, s. 192; **ÖZKAYA,** s. 1186.

[266] **AYAN,** Nâm ı Müstear Kavramı, s. 389-390; **AYAN,** Mülkiyet, s. 192; **ÖZKAYA,** s. 1186.

[267] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 389-390; **AYAN,** Mülkiyet, s. 192; **ÖZDEMİR,** s. 97 vd.

d. Değerlendirme

Doktrinde nâm-ı müstear kurumunun hukuki niteliğini açıklamak üzere çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Çalışmamızın bu başlığı altında, bu görüşlere getirilen eleştirilere değinilecek olup, kurumun hukuki niteliği konusunda değerlendirmeler yapılacaktır.

Nâm-ı müstearın hukuki niteliğini açıklayan görüşlerden ilki, bu tipteki hukuki ilişkilerin muvazaalı olduğunu kabul eden görüştür. Ancak muvazaa görüşü çeşitli yönlerden haklı olarak eleştirilmiştir. Nâm-ı müstearın tipik bir muvazaa hali olduğuna ilişkin görüşe getirilen eleştirileri birkaç noktada toplamak mümkündür. İlki, nâm-ı müstear halinin, muvazaa kavramından daha geniş bir anlama sahip olduğu, dolayısıyla her nâm-ı müstear halinde bir muvazaa olmayacağı fikridir[268]. İkinci eleştiri, nâm-ı müstear halinde, taraf iradelerinin ciddi anlamda bir hukuki işlem meydana getirmeye yönelik olduğuna ilişkindir[269]. Daha önce de bahsedildiği üzere, tarafların iradeleri ile beyanları arasında bilerek uygunsuzluk ortaya çıkardıkları hallerde, muvazaanın varlığından bahsedilir[270]. Nisbi muvazaa hallerinde, taraflar görünüşte bir işlem yaparak, gizli işlemi gizlemektedirler. Görünüşte yapılan işlem, tarafların iradelerini yansıtmadığı için geçersizdir. Fakat nâm-ı müstear durumlarında, tarafların iradeleri, nâm-ı müstear ile üçüncü kişi arasında ciddi anlamda bir hukuki işlem tesisine yöneliktir. İsmini çeşitli nedenlerle gizlemek isteyen şahıs da, böyle bir hukuki işlemin yapılmasını ciddi olarak istemektedir. Taraf iradelerinin işlemin tesisine yönelik olduğu hallerde, muvazaanın varlığından bahsedilemez. Kanaatimizce, muvazaa görüşüne getirilen bu eleştiri isabetlidir. Hukuki işlem tesisinin ciddi olarak istendiği hallerde, muvazaadan bahsedilemez. Çoğunlukla bir kişinin isminin gizlenmesi adına yapılan bir işlemin, gizleme fonksiyonunu yerine getirilebilmesi için, taraflarca ciddi olarak istenmesi gerekir. Üçüncü kişinin, nâm-ı müstear durumunu bilip bilmemesi de, kanaatimizce önem taşımaz. Bu durumun varlığına ilişkin bilgi, yapılan işlemi tek başına muvazaalı hale getirmez.

---

[268] **ÖZDEMİR,** s. 93.

[269] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 384; **AYAN,** Mülkiyet, s. 189; **EREN,** Genel Hükümler, s. 389; **ÖZKAYA,** s. 1183-1184; **ÖZDEMİR,** s. 95-96.

[270] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, A, 1.

Nâm-ı müstearı açıklayan diğer bir görüş, inançlı işlem görüşüdür. Bu görüşü benimseyen yazarlar, nâm-ı müstearın tipik bir inançlı işlem olduğunu ve inanç konusunun da üçüncü kişiden elde edildiğini kabul etmişlerdir. Bu noktada, nâm-ı müstearın, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin bir türü olduğuna ilişkin iki temel eleştiri getirilmiştir. İlki, nâm-ı müstear halinde, nâm-ı müstear olarak nitelendirilen şahıs, hakkı üçüncü kişiden elde ederken; inançlı işlemlerde, inanılanın hakkı inanandan elde ettiği fikridir[271]. Bu eleştiri isabetli değildir. Zira daha önce de bahsettiğimiz üzere, inanç konusunun üçüncü kişiden elde edilmesine bir engel yoktur. Dolayısıyla, hakkın kazanıldığı kişi ayrımı yapılarak, bu iki kurum birbirinden ayırt edilemez. İkinci eleştiri, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri için de getirilen süre kıstasıdır[272]. Nâm-ı müstear, hakkı bir an önce devretmekle yükümlü iken, inanılan hakkı az çok bir süre elinde tutar. Bu görüşü benimseyen yazarlar, nâm-ı müstearın hakkı kısa bir süreliğine elinde tuttuğunu kabul ederek, nâm-ı müstear kavramını dolaylı temsili içeren vekâlet olarak nitelendirmişlerdir. Dolaylı temsil başlığı altında da ele aldığımız üzere, süre kıstası bu kavramları birbirinden ayırt etmekte yetersizdir. İnanılan hakkı uzun bir süre elinde tutabileceği gibi, kısa bir süre de elinde tutabilir.

Kanaatimizce, nâm-ı müstear hali, inanç konusunun üçüncü kişiden elde edildiği inançlı işlemlerin bir türüdür. İsmini çeşitli nedenlerle gizlemek isteyen kişi, güvendiği bir kişi aracılığıyla, bir taşınmazı elde etmek ister. Tapu siciline gizlenmek isteyen kişinin adı malik olarak tescil edilemeyeceği için aracı şahsım malik olarak kaydedilmesi, taraflarca ciddi olarak istenir. Aracı şahıs, elde ettiği bu taşınmazı ismi gizli kalan kişi ile yapmış olduğu anlaşma uyarınca, bu şahsa devretme yükümlülüğü altındadır. Bu anlaşma, tipik bir inanç anlaşmasıdır. Dolayısıyla, nâm-ı müstear, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin özel bir görünümü niteliğindedir.

Bu noktada, nâm-ı müstearın duruma göre muvazaa, duruma göre inançlı işlem veya dolaylı temsili içeren vekâlet olduğu görüşlerine katılmıyoruz. Yapılan işlemin taraflarca istenmediği hallerde, ilişki kaç köşeli olursa olsun, muvazaalı bir işlemdir. Muvazaalı bir işlemi, nâm-ı müstear olarak adlandırmanın bir anlamı yoktur. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği haller ile dolaylı temsili içeren vekâlet

[271] **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı, s. 387 vd. ; **AYAN,** Mülkiyet, s. 191-192.

[272] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 234; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 183-184; **ÖZKAYA,** s. 1185-1186; **ÖZDEMİR,** s. 93.

sözleşmelerinin iç içe geçebileceğini, hatta bu nitelikteki işlemlere *"dolaylı temsili içeren inançlı vekâlet"* adı verildiğini daha önce belirtmiştik. Şu an itibariyle Türk hukukunda, nâm-ı müstear kavramından anlaşılması gereken, inanç konusunun taşınmaz olduğu, dolaylı temsili içeren inançlı vekâlet halleridir. Bu sebeple, nâm-ı müstear kavramının kullanılmasına gerek yoktur[273]. Zira nâm-ı müstear tarihsel süreç içerisinde çıkmış olduğu bağlamdan kopmuştur. Bu noktada, elde edilmek istenen malvarlığı değerinin taşınmaz olduğu hallerde, *"Dolaylı temsilci konumunda olan inanılan"* veya *"inançlı vekil"* kavramları, nâm-ı müstear kurumunu karşılayan kavramlar olarak kullanılabilir[274].

[273] Aynı yönde bkz. **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 387; **SİRMEN,** s. 332.

[274] Söz konusu çalışmada şu an için Türk hukukunda nâm-ı müstear kavramının kullanılmasına gerek olmadığı görüşü benimsenmiş olsa da, çalışma konusuna ilişkin tartışmaların kaynağı ile olan bağlantının kesilmemesi adına, çalışmanın bazı bölümlerinde nâm-ı müstear kavramının kullanımı tercih edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN HÜKÜM VE SONUÇLARI, SONA ERMESİ VE İSPATI

I. GENEL OLARAK

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin hüküm ve sonuçları ele alınırken, inançlı işlem iç ve dış ilişkideki farklı boyutları ile değerlendirilir. Tüm inançlı işlemlerde olduğu gibi, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde de, inanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olup, bu konumun getirdiği tüm hak ve yükümlülükleri üzerinde taşır[1]. İnanılanın inanan ile yapmış olduğu inanç anlaşmasının, üçüncü kişiler nezdinde herhangi bir anlamı yoktur. Bu nedenle bütün inançlı işlemler bakımından dış ilişkideki kural açıktır[2]: İnanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olan kişiye ait olan tüm avantajlardan faydalanabilir. Nisbi karakterli inanç anlaşmasının dış ilişkide herhangi bir fonksiyonu bulunmamaktadır.

İnançlı işlemlerin diğer boyutu ise, inanan ile inanılan kişi arasındaki iç ilişkidir. Dış ilişkide herhangi bir fonksiyonu bulunmayan inanç anlaşması, iç ilişkinin temelini oluşturur. İnançlı işleme uygulanacak hükümler, inanç anlaşması çerçevesinde belirlenir[3]. Bu noktada, inanç anlaşmasının hukuki niteliği önem taşır. Zira daha önce de belirttiğimiz üzere[4], inanç anlaşması *sui generis* bir sözleşme olup, unsurları kısmen veya tamamen kanunun öngördüğü sözleşme tiplerinde bulunmaz[5].

---

[1] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 145; **ÖZTÜRK,** s. 141 vd. ; **ÖZKAYA,** s. 57; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 151.

[2] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 145; **ÖZTÜRK,** s. 151; **ÖZKAYA,** s. 57; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 151.

[3] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 145; **ÖZTÜRK,** s. 141; **ÖZKAYA,** s. 58; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 151.

[4] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, V, A, 1.

[5] **ARAL/AYRANCI**, s. 56; **EREN,** Özel Hükümler, s. 949; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 15; **OKTAY,** Saibe; "İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması, İÜHFM, C. LV, S. 1-2, İstanbul 1995-1996, s. 275; **KUNTALP,** Erden; Karışık Muhtevalı Akit (Karma Sözleşme), Banka ve

İnançlı işlemlerde, isimsiz bir sözleşme olan inanç anlaşmasına, hangi sözleşmeye ait hükümlerin uygulanacağının tespiti gerekmektedir. Tarafların hak ve borçlarının tespiti ve uyuşmazlıkların çözümü noktasında bu tespit önem taşımaktadır. Bu noktada, iç ilişkiye uygulanacak hükümleri belirlerken öncelikle inanç anlaşması dikkate alınmalı, inanç anlaşmasında hüküm bulunmayan hallerde *sui generis* sözleşmelerin yorumu ve bu tip sözleşmelerdeki boşlukların doldurulmasında kullanılan yöntemler dikkate alınmalıdır. Aşağıda bu hususa ayrıntılı olarak değinilecektir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inanan ve inanılan arasındaki iç ilişkiye değinilecektir. İç ilişkiye uygulanacak hükümlerin tespitinin ardından, bu tip inançlı işlemlerdeki dış ilişki meselesi ele alınacaktır. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemleri sona erdiren haller ile ispat meselesi, bu bölümde ele alınacak diğer konu başlıklarını oluşturmaktadır.

II. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE İÇ İLİŞKİ

A. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemlerde Uygulanacak Hükümlerin Tespiti

İnançlı işlemin unsurlarından bir tanesini oluşturan inanç anlaşması, inançlı devirlerin hukuki sebebini oluşturmasının yanında, tarafların hak ve yükümlülüklerini, inanç konusunun iade şartlarını düzenleyen ve inanılanı iç ilişkide sınırlandıran bir sözleşmedir[6]. Niteliği konusunda tartışmalar yapılmış olsa da, kanunun kısmen veya tamamen öngörmediği unsurları bünyesinde barındırdığı için *sui generis* bir sözleşme olarak kabul edilmektedir[7].

Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s. 291; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 12; **YÜCER AKTÜRK,** İpek; İsimsiz Sözleşme Genel Teorisi ve Uzaktan Öğretim Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 51.

[6] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, IV.

[7] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, V, A, 1.

Sui generis sözleşmelere uygulanacak hükümleri tespit ederken dikkat edilmesi gereken ilk husus, *"bireysel sözleşmenin üstünlüğü"* ilkesidir[8]. Bu ilke çerçevesinde, ortaya çıkan uyuşmazlıklar bakımından tarafların öngördüğü özel bir kuralın var olup olmadığı tespit edilir[9]. Uyuşmazlıkları çözecek nitelikte bir hükmün doğrudan veya kıyasen uygulanabildiği hallerde, ilgili sözleşme hükmü dikkate alınır. Sözleşmede uyuşmazlıklara uygulanacak bir hükmün tespit edilememesi halinde, TBK'nın genel ve özel hükümlerine gidilir[10]. Her ne kadar TBK'nın özel hükümler kısmında *sui generis* sözleşmelere doğrudan uygulanabilecek bir hukuk kuralı olmasa da, *sui generis* sözleşmenin kanunda düzenlenen bir sözleşme tipine benzemesi halinde, bu sözleşmeye ait olan hükümler, kıyasen *sui generis* sözleşmelere de uygulanabilir[11]. Kıyasen uygulamada dikkat edilmesi gereken husus, uygulanacak hükümlerin *sui generis* sözleşmenin niteliğine aykırı olmamasıdır. Doktrinde de ifade edildiği üzere[12], uygulanacak hükümler, *sui generis* sözleşme ile *"ahenkli bir bütün oluşturmalıdır*." Bu noktada, *sui generis* sözleşmenin kendine özgü yapısını bozan kıyaslamalar yapılmamalı, benzer sözleşmelere ait hükümler, *sui generis* sözleşmesinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanmalıdır.

Sözleşme ve kanunda uyuşmazlığa uygulanacak bir hukuk kuralının bulunmaması halinde ise, hâkim öncelikle MK m. 1/f. II uyarınca örf ve adet hukukuna başvuracak; örf ve adet hukukunda bir hüküm bulamazsa, hukuk yaratma yoluna gidecektir[13]. Hâkimin yarattığı hukuk kuralının niteliği, *sui generis* sözleşmenin tipik veya atipik olmasına göre farklılık gösterir[14]. *Sui generis* sözleşmenin benzersiz bir atipik sözleşme olması halinde,

---

[8] **ARAL/AYRANCI,** s. 61; **EREN,** Özel Hükümler, s. 951; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294; **YÜCER AKTÜRK,** s. 55.

[9] **EREN,** Özel Hükümler, s. 951; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294; **YÜCER AKTÜRK,** s. 55.

[10] **EREN,** Özel Hükümler, s. 951; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 12; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 16.

[11] **ARAL/AYRANCI,** s. 64; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 295; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 12; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 16; **YÜCER AKTÜRK,** s. 113.

[12] **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 295. *Yücer Aktürk'e* göre kıyasen uygulanma MK m. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralına aykırı düşmediği ölçüde mümkündür. Bu hususta bkz. **YÜCER AKTÜRK,** s. 113.

[13] **ARAL/AYRANCI,** s. 64; **EREN,** Özel Hükümler, s. 951; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 12; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 16; **YÜCER AKTÜRK,** s. 112.

[14] Bu hususta bkz. **ARAL/AYRANCI,** s. 64; **EREN,** Özel Hükümler, s. 962-963; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294-295; **YÜCER AKTÜRK,** s. 112.

MK m. 4 hükmüne benzer kazuistik bir yöntem ile somut bir kural koyularak sözleşme boşluğu tamamlanır[15]. Söz konusu sözleşmenin tipik bir sözleşme olması halinde ise, hâkim kendisi kanun koyucu olsa nasıl bir hukuk kuralı koyacaksa, o şekilde bir hüküm öngörecek ve uyuşmazlığı çözecektir[16]. Bu yöntemle yaratılan hukuk kuralı, soyut ve genel bir nitelik taşımaktadır[17].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlere uygulanacak hükümlerin tespitinde, inanç anlaşması önem arz etmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, *sui generis* sözleşme niteliğinde olan inanç anlaşmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, öncelikle inanç anlaşması hükümleri dikkate alınarak uyuşmazlık çözülmeye çalışılır[18]. Bir başka ifadeyle, taraflar arasında çıkabilecek uyuşmazlıklara doğrudan uygulanabilecek hükümlerin varlığı halinde, ilgili inanç anlaşması hükümleri çerçevesinde uyuşmazlık çözülür[19]. Ancak inanç anlaşması niteliği itibariyle çok farklı içeriklere sahip olabileceği için, ortaya çıkan uyuşmazlıklarda uygulanabilecek hükümlerin her inanç anlaşmasında bulunması mümkün değildir. Bu durum ise, sözleşme boşluğunu ortaya çıkarmakta ve uyuşmazlığın çözümü bakımından sözleşme boşluklarının doldurulmasını zorunlu kılmaktadır[20].

Sui generis bir sözleşme olan inanç anlaşmasındaki esaslı noktalar dışındaki boşluklar doldurulurken, öncelikle TBK'nın genel hükümlerinde düzenlenen tamamlayıcı hukuk kurallarına başvurulacak, herhangi bir sonuç alınamaması durumunda örf ve adet hukukundan yardım alınacaktır[21]. Örf ve adet hukukunda da uyuşmazlığa bir

---

[15] **ARAL/AYRANCI,** s. 64; **EREN,** Özel Hükümler, s. 951; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294-295; **YÜCER AKTÜRK,** s. 112.

[16] **ARAL/AYRANCI,** s. 64; **EREN,** Özel Hükümler, s. 951; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294-295; **YÜCER AKTÜRK,** s. 112.

[17] **ARAL/AYRANCI,** s. 64; **EREN,** Özel Hükümler, s. 951; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294-295; **YÜCER AKTÜRK,** s. 112.

[18] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 145; **ÖZTÜRK,** s. 141; **ÖZKAYA,** s. 58; **AYANOĞLU MORALI,** s. 237; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 151-152.

[19] İnanç anlaşmasının hükümleri yorumlanırken, güven teorisinden faydalanılarak tarafların iradeleri tespit edilir. Bu hususta bkz. **GÜVENÇ,** s. 151.

[20] **GÜVENÇ,** s. 152.

[21] **EREN,** Özel Hükümler, s. 962; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294-295; **YÜCER AKTÜRK,** s. 112; **GÜVENÇ,** s. 152.

çözüm bulunamaması halinde, MK m. 1/f. II hükmü çerçevesinde, soyut ve genel nitelikli bir hukuk kural yaratılarak uyuşmazlığın çözümü yoluna gidilecektir[22].

Sui generis sözleşmelerdeki boşlukların tamamlanmasında kullanılan bir yöntem olan benzer sözleşmelere ait hükümlerin kıyasen uygulanması, inanç anlaşması bakımından da gündeme gelir[23]. Bu noktada, inançlı işlem türü bakımından bir ayrım yapılmalıdır. İdare amacının ön planda olduğu saf inançlı işlemler ile teminat amacının ön planda olduğu karma inançlı işlemlere aynı sözleşme tipine ait hükümlerin kıyasen uygulanması, hakkaniyete uygun düşmez[24]. Bu nedenle, inançlı işlemin niteliğine göre kıyasen uygulanacak hükümler tespit edilmelidir.

Saf inançlı işlemlere vekâlet sözleşmesine ait hükümlerin kıyasen uygulanması gerektiği, doktrinde birçok yazar tarafından kabul edilmektedir[25]. Saf inançlı işlemlerde inanç konusunun idare amacıyla devredilmesi, yapılan inanç anlaşmasının iş görme sözleşmeleri arasında değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur[26]. TBK m. 502/f. II hükmünde ise, vekâlet sözleşmesine ait hükümlerin, TBK'da düzenlenmemiş olan iş görme sözleşmelerine de uygulanabileceği öngörülmüştür. Vekâlet sözleşmesi ile saf inançlı işlemler arasındaki benzerlikler, hatta inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, bu iki kurumun iç içe geçmesi, vekâlet sözleşmelerine ait hükümlerin, saf inançlı işlemlere kıyasen uygulanmasını beraberinde getirmiştir. Bu noktada, vekâlet sözleşmelerinin hangi hükümlerinin uygulanabileceğinin tespiti yapılmalıdır.

İnanç anlaşmasının temelinde güven unsurunun bulunması, TBK m. 506'da düzenlenen vekilin işi şahsen, sadakat ve özenle ifaya ilişkin hükümlerinin, inanç

---

[22] **EREN,** Özel Hükümler, s. 962; **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit, s. 294-295; **ZEVKLİLER/ GÖKYAYLA,** s. 12; **YÜCER AKTÜRK,** s. 112; **GÜVENÇ,** s. 152.

[23] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 134; **ÖZSUNAY,** Ergun; "Saf İnançlı Muamelelerde Vekâlet Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Uygulanması", Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu, 14-16 Haziran 1976, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayınları, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977, s. 116.

[24] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 134; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s 134; **ÖZTÜRK,** s. 142-143; **AYANOĞLU MORALI,** s. 237-238; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 152 vd.

[25] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135-137; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **EREN,** Genel Hükümler, s. 384; **SİRMEN,** s. 330; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 677-678; **ÖZKAYA,** s. 59; **AYANOĞLU MORALI,** s. 29; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 152-153.

[26] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 117; **GÜVENÇ,** s. 152.

anlaşmasına da uygulanması sonucunu doğurur[27]. Bunun yanında, inanç anlaşmasına göre, inanılan öngörülen olgular gerçekleşince inanç konusunu inanan kişiye devretmek zorundadır. Bu kapsamda, vekilin hesap verme borcunu düzenleyen TBK m. 508 hükmünün inançlı işlemlere de uygulanabileceği kabul edilmektedir[28]. Vekâlet veren kişinin vekili vekâletin ifası dolayısıyla girmiş olduğu borçlardan kurtarma ve zararların tazmini borcunu düzenleyen TBK m. 510 hükmü, saf inançlı işlemlere uygulanması öngörülen diğer vekâlet sözleşmesi hükmüdür[29]. TBK m. 505 (talimatlara uyma borcu), TBK m. 509 (edinilen hakların vekâlet verene geçişi), TBK m. 512 (vekâlet sözleşmesinin tek taraflı olarak sona erdirilmesi) hükümlerinin inanç anlaşmasına uygulanıp uygulanamayacağı ise tartışmalıdır. Bu hususa ilişkin değerlendirmeler ilerleyen başlıklarda ele alınacağı için bu aşamada bu açıklamalarla yetinilmektedir.

Karma inançlı işlemlere uygulanacak hükümler tespit edilirken, saf inançlı işlemlerde olduğu gibi, işlemin niteliğinden yola çıkılır. Bu tip işlemler, yasal teminat araçlarının yetersizliği sebebiyle yapılan teminat amaçlı işlemlerdir[30]. Dolayısıyla, bu nitelikteki inançlı işlemlere MK'da düzenlenen rehin hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmektedir[31]. Vekâlet sözleşmesine ait hükümler ise, karma inançlı işlemler bakımından sınırlı bir şekilde uygulama alanı bulur[32]. Ancak inanılanın dolaylı temsilci olarak hareket ettiği hallerde, vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler, karma inançlı işlemlere daha geniş bir şekilde uygulanabilir. Bu noktada, TBK m. 506 (şahsen ifa, özen ve sadakat ile ifa

---

[27] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 117-118; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153.

[28] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 118; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153.

[29] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 149; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153.

[30] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, VI, A.

[31] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 137 vd. ; **SİRMEN,** s. 330; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **OKTAY ÖZDEMİR**, Mülkiyet Devri, s. 676-677; **GÜVENÇ,** s. 154. MK'nın rehin hükümlerinin karma inançlı işlemlere uygulanması hususu, kayıtsız şartsız kabul edilmemelidir. Hem rehin sözleşmesi hem de karma inançlı işlem teminat amaçlı olarak yapılsa da, yapı itibariyle farklıdır. Zira karma inançlı işlemler bakımından inanılanın sahip olduğu hak, rehinde olduğu gibi sınırlı ayni haklardan değildir. İnanılan, inanç konusu üzerinde mülkiyet hakkına sahiptir. Dolayısıyla uygulanacak rehin hükümleri belirlenirken bu husus göz ardı edilmemelidir. Bu hususta bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 126-127.

[32] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 137 vd. ; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **SİRMEN,** s. 330; **AYANOĞLU MORALI,** s. 124 vd. ; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 154.

borcu), TBK m. 508 (hesap verme borcu) ve TBK m. 510 (borçtan kurtarma ve zararların tazmini borcu) hükümlerinin, karma inançlı işlemlere uygulanabileceği doktrinde kabul edilmektedir[33].

B. İnananın Borçları ve Hakları

1. İnananın Borçları

a. İnanç konusunu devretme borcu

Bir borç ilişkisine hukuki tipini ve özelliğini veren edim yükümlülüğüne, *"asli edim yükümlülüğü"* adı verilir[34]. İnançlı işlemlerde inananın asli edim yükümlülüğü (asıl borç), inanç konusunun inanılana devridir[35]. İnananın asli edim yükümlülüğünün belirlenmesinde, inançlı işlem türünün bir önemi yoktur. Gerek saf inançlı işlemlerde gerekse karma inançlı işlemlerde, inanan, inanç konusunu inanılana devretmekle yükümlüdür[36].

Bu noktada, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından herhangi bir farklılık olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Zira bu nitelikteki inançlı işlemlerde, inanç konusu inanandan değil, üçüncü bir kişiden elde edilmekte; devir işlemi bu kişi tarafından yapılmaktadır. Devir işleminin üçüncü bir kişi tarafından yapıldığı inançlı işlemlerde, inananın inanç konusunu devretme gibi bir asli edim yükümlülüğü var mıdır?

Doktrinde GÜVENÇ'e göre[37], inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, inanç konusunun devrine ilişkin yükümlülük halen inanana aittir. Bu tip bir inançlı işlemde, üçüncü kişinin yapmış olduğu devir işlemi, inananın devir borcunun ifası niteliğindedir. Dolayısıyla inanç konusunun devrine ilişkin yükümlülük, inananın asli edim yükümlülüğü olmaya devam eder. Bunun sonucu olarak üçüncü kişinin devri yerine getirmediği hallerde, TBK m. 112 vd. hükümleri uygulama alanı bulur. Böyle bir

---

[33] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **AYANOĞLU MORALI,** s. 130; **GÜVENÇ,** s. 154.

[34] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 17; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 4; **EREN,** Genel Hükümler, s. 31; **KILIÇOĞLU,** s. 40.

[35] **AYANOĞLU MORALI,** s. 239; **GÜVENÇ,** s. 155.

[36] **AMMANN,** s. 37, 39; **GÜVENÇ,** s. 155.

[37] **GÜVENÇ,** s. 155-156.

durumda inanan kişinin bir sorumluluğun olmayacağının kabulü, inançlı işlem nitelendirmesinin anlamsızlaşması sonucunu doğurur. İnanç konusunun devredilmediği bir işlem, inançlı işlem olarak nitelendirilemez. Yazar değerlendirmesinde, üçüncü kişi tarafından gerçekleştirilen devir işleminin niteliğine ilişkin bir değerlendirme yapmamıştır. Doktrinde bu konuya ilişkin olarak başka bir görüşe de rastlanmamıştır. Ancak üçüncü kişinin ifası ile inananın devir borcunun ifa edildiği kabul ediliyorsa, bu ifanın hukuki niteliğinin tespit edilmesi gerekir. İnançlı işlemin hangi türü olursa olsun, inanç konusu, inanılana devredilmelidir. Bir başka deyişle, inanan, inanç konusunun inanılana devrini borçlanmaktadır. Bu noktada, üçüncü kişinin ifası ile inananın devir borcunu yerine getirdiği kabul ediliyorsa iki müessese gündeme gelir: İfa yerine geçen edim ve üçüncü kişinin ifası.

Üçüncü kişinin ifasından bahsedebilmek için, üçüncü kişinin ifa kastı ile hareket etmesi gerekir[38]. İnançlı işlem üzerinden yapılan bu değerlendirmede, üçüncü kişinin ifa kastından bahsedilemez. Dolayısıyla yapılan ifa üçüncü kişinin ifası kapsamında değerlendirilemez.

İfa yerine geçen edim ise, niteliği itibariyle bir ifa ikamesidir[39]. Kural olarak borçlu, borçlandığı edimi ifa etmekle yükümlüdür. Ancak bazı durumlarda, borçlunun, borçlandığı edim konusundan farklı bir şekilde edimini ifa etmesi mümkündür. Bu hallerde borçlu, borcunu ifa etmiş olur. İşte bu istisnalara ifa ikameleri adı verilir[40]. İfa yerine geçen edimde taraflar, kararlaştırılan edim yerine geçen yedek bir edimin ifası hususunda anlaşırlar[41]. Yedek edimin yerine getirilmesi ile birlikte, borç sona erer[42]. Yedek edimin yerine getirilmesi hususunda tarafların bir anlaşması söz konusudur. Bu anlaşma, sözleşmenin kurulması ile edimin ifası arasında kalan bir zaman dilimi

[38] **EREN,** Genel Hükümler, s. 952.

[39] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 762; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 273; **EREN,** Genel Hükümler, s. 943.

[40] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 762; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 274; **EREN,** Genel Hükümler, s. 943.

[41] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 762; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 274; **EREN,** Genel Hükümler, s. 943.

[42] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 762; **OĞUZMAN/ÖZ**, Borçlar Hukuku, C. I, s. 274; **EREN,** Genel Hükümler, s. 943.

içerisinde yapılır[43]. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, üçüncü kişinin devir işlemi ile inananın asli edim yükümlülüğünü yerine getirmesi, ifa yerine geçen edimin tüm şartlarını tam anlamıyla karşılamasa da, doğurduğu hukuki sonuç ifa yerine geçen edim ile aynıdır. Taraflar sözleşmenin yapıldığı sırada, üçüncü kişinin devir işlemine, inananın devir borcunun ifası sonucu bağlanmaktadır. Ancak inananın devir konusundaki asli edim yükümlülüğü de devam etmektedir. Üçüncü kişinin devir işlemi ile devir borcu ifa edilmiş sayıldığı için, bu devir işlemin hukuki sonucu, ifa yerine geçen edim ile aynıdır.

b. Borçtan kurtarma ve zararları tazmin etme borcu

İnananın borçtan kurtarma ve zararları tazmin etme borcuna uygulanacak hüküm, TBK m. 510'dur. Dolayısıyla yapılacak olan açıklamalar, bu hüküm ışığında olacaktır.

TBK m. 510/f. I hükmüne göre, vekâlet veren, vekâlet sözleşmesinin ifası dolayısıyla vekilin yapmış olduğu giderleri, vermiş olduğu avansları faizi ile ödemekle yükümlüdür. Vekilin vermiş olduğu avanstan kasıt, para olarak yapılan harcamalardır[44]. Bunun dışında, vekil, vekâletin ifası dolayısıyla borç altına girmişse, vekâlet veren, vekili bu borçtan kurtarmakla yükümlüdür (TBK m. 510/f. I). Vekâlet verenin borçtan kurtarma borcunu düzenleyen bu hüküm, düzenleyici bir nitelik taşıdığı için taraflarca aksi öngörülebilir[45].

TBK m. 510/f. II hükmünde ise, vekilin, vekâletin ifası dolayısıyla uğramış olduğu zararların tazmini öngörülmüştür. İlgili hükme göre, vekil, vekâletin ifası dolayısıyla uğramış olduğu zararların tazminini, vekâlet verenden talep edebilir. Vekâlet veren, kusuru olmadığını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir (TBK m. 510/f. II).

---

[43] **EREN,** Genel Hükümler, s. 943. *Oğuzman/Öz'e* göre, ifadan önce borcun konusunun değiştirildiği hallerde, ifa yerine geçen edim değil, borç ilişkisini değiştiren bir sözleşme söz konusudur. Bu hususta bkz. **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 275.

[44] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 576 vd. ; **ARAL/AYRANCI,** s. 458; **EREN,** Özel Hükümler, s. 741; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 667; **ERKAN,** Vehbi Umut; "6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na göre Vekâlet Sözleşmesinde Vekâlet Verenin Ücret Ödeme Borcu Dışındaki Diğer Borçları", AÜHFD, C. 62, S. 2, Ankara 2013, s. 446.

[45] **EREN,** Özel Hükümler, s. 742; **ERKAN,** s. 444.

TBK m. 510 hükmünün inançlı işlemlere de uygulanabileceği kabul edilmektedir[46]. Bu hükmün saf inançlı işlemlere uygulanması konusunda herhangi bir tartışma yoktur[47]. Karma inançlı işlemler bakımından ise, böyle bir netlik mevcut değildir. Karma inançlı işlemlerde tarafların hak ve borçlarını ele alan yazarlar, inanana ait böyle bir borcun varlığını kabul etmemişlerdir[48]. Buna karşılık bazı yazarlar, sınırlı da olsa TBK m. 510/f. I hükmünün karma inançlı işlemlere de uygulanabileceğini kabul etmektedir[49].

Kanaatimizce, TBK m. 510/f. I hükmü hem saf inançlı işlemlere hem de karma inançlı işlemlere uygulanabilir. Bu noktada, inanç konusunun kimden elde edildiğinin bir önemi yoktur. İnanandan elde edildiği hallerde olduğu gibi, üçüncü kişilerden elde edildiği durumlarda da ilgili hüküm uygulanabilir. Hükmün ikinci fıkrası ise, yalnızca saf inançlı işlemlere uygulanabilecek niteliktedir. TBK m. 510/f. II, vekâletin ifası dolayısıyla vekilin uğramış olduğu zararların, vekâlet verenden talep edilebilmesini düzenlemektedir. Yönetim amacıyla yapılması sebebiyle saf inançlı işlemlerin niteliğine uygun olan bu hüküm, teminat amacıyla yapılan karma inançlı işlemlere uygulanamaz. Yönetim faaliyeti, vekâletin ifası kapsamında değerlendirilse de, teminat amaçlı olarak tam hak sahibi olmak bu kapsamda değildir.

c. Ücret ödeme borcu

İnananın ücret ödeme borcunun varlığı ve kapsamı belirlenirken kıyasen uygulanması kabul edilen vekâlet hükmü, TBK m. 502/f. III hükmüdür. İlgili hükme göre, sözleşme veya teamül varsa, vekil ücrete hak kazanacaktır. Tarihsel süreç içerisinde hatır amacıyla yapılması sebebiyle ücret unsurunu bünyesinde barındırmayan vekâlet sözleşmesi, günümüzde bu kapsamda değerlendirilmemektedir[50]. Doktrinde de haklı

---

[46] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 149; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 122; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153-154.

[47] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 149; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 122; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153-154.

[48] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 149; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 122; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ALTAŞ/KURT,** s. 17.

[49] Bu hususta bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 130; **GÜVENÇ,** s. 154.

[50] **ARAL/AYRANCI,** s. 438; **EREN,** Özel Hükümler, s. 707; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 604.

olarak belirtildiği üzere[51], bugün itibariyle "*ivazlı vekâlet sözleşmesi kural, ivazsız vekâlet sözleşmesi istisnadır."*

TBK m. 502/f. III hükmü ışığında, inançlı işlemler bakımından da inanılanın ücrete hak kazandığı, dolayısıyla inanan bakımından ücret ödeme borcunun ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Günümüz hukuki ve ekonomik şartlarında, ücretsiz bir inançlı işlemin ortaya çıkacağının kabulü, gerçekçi değildir. Bu noktada, inanç konusunun kimden kazanıldığı önemli olmasa da, inançlı işlemin niteliği önemlidir. Zira doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, inançlı işlemlerde ücret, yalnızca saf inançlı işlemler bakımından gündeme gelir[52]. Ancak ücret sözleşmenin zorunlu bir unsuru olmayıp, ücret ödeme borcunu içermeyen bir inanç anlaşması yapılması mümkündür[53]. Karma inançlı işlemlerde ise, inanılan, ücret talep edemez[54]. Zira taraflar inananın borcuna teminat oluşturmak amacıyla karma inançlı işlemlere başvurmaktadır. Bu amaçla yapılan bir işlemde, inananın ücret ödeme borcu olduğunu kabul etmek mümkün değildir. İnananın hem borcuna teminat teşkil etmek üzere inanç konusunu devretmesi hem de inanılana bu devir sebebiyle ücret ödemesi, işlemin niteliği ile bağdaşmamaktadır.

d. Diğer borçlar

İnanan kişinin devir ve ücret ödeme borcunun yanında, farklı yükümlülükler altına girmesi inanç anlaşmasında öngörülebilir. Bunun dışında inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği karma inançlı işlemlerde, MK m. 876'düzenlenen, rehinli malların zorunlu giderlerine ilişkin rehin verenin sorumluluğunu öngören hükümler kıyasen uygulanabilir[55].

---

[51] **ARAL/AYRANCI,** s. 438; **EREN,** Özel Hükümler, s. 707; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 604.

[52] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **AYANOĞLU MORALI,** s. 57; **GÜVENÇ,** s. 156.

[53] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **AYANOĞLU MORALI,** s. 57; **GÜVENÇ,** s. 156.

[54] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **AYANOĞLU MORALI,** s. 57; **GÜVENÇ,** s. 156.

[55] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 153; **AYANOĞLU MORALI,** s. 242-243; **GÜVENÇ,** s. 156.

2. İnananın Hakları

a. İnanç konusunun inanç anlaşmasında öngörülen amaca uygun kullanılmasını talep etme hakkı

İnançlı işlemler, inanılan kişinin inanç konusu üzerinde tam hak sahibi konumunda olduğu işlemler olmasına karşın, inanç anlaşması ile inanılana belirli ölçüde bir sınırlama getirilmiştir. Bu sınırlama nisbi nitelikte olup, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez[56]. Bununla birlikte tarafların borçları incelendiğinde, inanılan kişinin, inanç anlaşmasında öngörülen amaca uygun olarak inanç konusunu kullanma borcunun olduğu kabul edilir. Bu borcun karşısında, inananın, inanç konusunun inanç anlaşmasında öngörülen amaca uygun kullanılmasını talep etme hakkı bulunur[57]. Bu talep, yalnızca inanılana karşı ileri sürülebilir. İnanılanın borca aykırı davranması durumunda, üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün değildir[58]. Böyle bir halde inanan, inanılanın sözleşmeye aykırılıktan doğan (TBK m. 112 vd.) sorumluluğuna gidebilir[59]. İnananın inanç konusunun devrine veya inanç anlaşmasına aykırılıktan doğan tazminata ilişkin talep hakkı, TBK m. 146 uyarınca on yıllık zamanaşımına tabidir[60].

b. Talimat verme hakkı

Talimat verme kavramının inançlı işlemler bakımından gündeme gelmesi, vekâlet sözleşmesi eksenli olmuştur. TBK m. 505 hükmüne göre, vekil, vekâlet verenin açık talimatına uymakla yükümlüdür. Bu hükmün inançlı işlemlere uygulanması, ayrıca ele alınması gereken bir husustur. Ancak bu değerlendirme yapılmadan önce, talimat kavramı ve ilgili hükme ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

"Vekâlet verenin, vekâlet sözleşmesinin kurulmasından sonra, vekile, vekâlet sözleşmesinde belirlenen işin nasıl göreceğini belirten, tek taraflı ve varması gerekli

---

[56] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, IV.

[57] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 145-146, 150; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **GÜVENÇ,** s. 157.

[58] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 172; **ÖZTÜRK,** s. 150-151; **ÖZKAYA,** s. 61; **ALTAŞ/KURT,** s. 18.

[59] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **ÖZTÜRK,** s. 150; **ÖZKAYA,** s. 60; **ALTAŞ/KURT,** s. 18.

[60] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 225; **ÖZKAYA,** s. 55.

irade açıklamasına", talimat adı verilir[61]. Doktrinde bazı yazarlar, talimat vermenin yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğinde olduğunu kabul etmektedir[62]. Bu görüşe karşı çıkan yazarlara göre ise[63], yenilik doğuran haklar, niteliği itibariyle kullanıldıktan sonra geri alınamaz ve değiştirilemezler. Talimat, verildikten sonra geri alınabilir ve değiştirilebilir. Verildikten sonra değiştirilip, geri alınabilen bu kavram, yenilik doğuran hakların kullanılması olarak değerlendirilemez.

İşin görülmesine ilişkin irade açıklamalarının talimat olarak nitelendirilebilmesi için, söz konusu irade açıklamalarının vekâlet sözleşmesi kurulduktan sonra yapılması gerekir[64]. Vekâlet sözleşmesi kurulmadan önce işin görülmesine ilişkin yapılan açıklamalar, sözleşmenin içeriği kapsamında değerlendirilir[65]. Dolayısıyla karşı tarafın kabulü gerekir[66].

Talimat, vekâletin kapsamını belirli ölçüde sınırlandırmasının yanında, iş görme ediminin somutlaşmasını sağlar[67]. Talimat, vekâletin kapsamını genişletip, vekilin durumunu ağırlaştırmaya yarayan bir araç değildir. Vekilin durumunun ağırlaştığı hallerde, söz konusu irade açıklamasını yeni bir vekâlet önerisi kapsamında değerlendirmek gerekir[68].

Vekâlet verenin verdiği talimatların üçüncü kişilere karşı ileri sürülüp sürülemeyeceği, vekâlet sözleşmesinin yapısına göre değişiklik gösterir[69]. Çalışmamız kapsamında değerlendirilmesi anlamlı olan vekâlet sözleşmesi ise, vekilin dolaylı temsilci olarak hareket ettiği hallerdir. Vekilin dolaylı temsilci olarak hareket ettiği

---

[61] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 436; **ARAL/AYRANCI,** s. 453; **EREN,** Özel Hükümler, s. 729; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 657; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 617-618.

[62] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 436.

[63] **ARAL/AYRANCI,** s. 453; **EREN,** Özel Hükümler, s. 729.

[64] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 437.

[65] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 437.

[66] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 437.

[67] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 438; **ARAL/AYRANCI,** s. 453; **EREN,** Özel Hükümler, s. 729; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 657; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 618.

[68] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 438; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 657; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 618.

[69] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 440-441; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 657-658.

hallerde, vekâlet verenin talimatları üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez[70]. Kural bu olmakla birlikte, istisnai hallerin de olduğu doktrinde kabul edilmektedir[71]. TANDOĞAN'a göre[72], vekilin üçüncü kişi ile anlaşarak vekâlet verenin vermiş olduğu talimatların dışına çıktığı hallerde, TBK m. 61 hükmünde öngörülen müteselsil sorumluluk hali gündeme gelebilir. Yazara göre[73], vekilin üçüncü kişi ile anlaşarak vekâlet verenin talimatlarının dışına çıktığı bazı durumlarda, inanılan, 5327 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) düzenlenen güveni kötüye kullanma suçunu işlerken; inanılan ile işlem yapan üçüncü kişi de bu suça yardımcı olarak katılmaktadır. TCK anlamında suç olan bir fiilin, TBK bakımından da haksız fiil olarak değerlendirilebileceği varsayımından hareket eden yazar, TBK m. 61 hükmü çerçevesinde bir sorumluluk ortaya çıkabileceğini kabul etmektedir. İlgili hükme göre, birden fazla kişi birlikte bir zarara sebebiyet veriyorsa, vermiş oldukları zarardan müteselsilen sorumlu olurlar[74]. Yukarıda bahsedilen ihtimalde, inanılan ile üçüncü kişinin haksız fiil ile inanana zarar verdiğini kabul eden TANDOĞAN, inanılan ve üçüncü kişinin, inanana vermiş olduğu zarardan müteselsil sorumlu olduğunu kabul etmiştir[75].

Müvekkil tarafından verilen talimatın üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesi hususu, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da geçerlidir. Tam hak sahibi konumunda olan bir kişi ile işlem yapan üçüncü kişilere karşı herhangi bir talimat ileri sürülmesi mümkün değildir. Peki iç ilişkide talimatın rolü nedir? Vekâlet sözleşmesinde, müvekkilin hakları arasında değerlendirilen talimat verme hakkı, inançlı işlemlerin bünyesine uygun mudur?

---

[70] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 441; **ARAL/AYRANCI,** s. 455; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 657-658.

[71] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 441; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 658.

[72] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 441. Aynı yönde bkz. **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 658.

[73] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 441.

[74] Alacaklının birden fazla borçlunun her birinden borcunun tamamını veya bir kısmını isteyebildiği, borcun tamamı ifa edilinceye kadar tüm borçluların sorumlu olduğu borç ilişkisine "müteselsil borç ilişkisi" *(Solidarschuldverhältnis)* denir. Müteselsil borç ilişkisi, hukuki işlemden kaynaklanabileceği gibi, kanundan da kaynaklanabilir. Müteselsil sorumluluk hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 285 vd. ; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 458 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1228 vd. ; **DALCI ÖZDOĞAN,** Nurcihan; Müteselsil Sorumluluk (Özellikle TBK md. 61 ve md. 162 vd. Hükümleri Bağlamında), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 25 vd.

[75] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 441.

İnançlı işlemlerde talimatın söz konusu olup olamayacağı tartışmaları, birçok konuda olduğu gibi inançlı işlemin türü üzerinden yapılmaktadır.

İnanan kişinin menfaatlerinin ön planda olduğu saf inançlı işlemlerde, inananın, inanılan kişiye talimat verme hakkının bulunduğu hususunda herhangi bir tartışma yoktur[76]. İnanılanın bağımsız hareket etme hakkını ortadan kaldırmayan, inanç anlaşmasında öngörülen amaca aykırılık teşkil etmeyen talimatların verilebileceği kabul edilmektedir[77].

Karma inançlı işlemler bakımından ise, durum bu denli açık değildir. Karma inançlı işlemler teminat amacıyla yapılması sebebiyle, inanılan kişinin menfaatlerinin ön planda olduğu işlemlerdir. İnananın menfaatlerinin ön planda olduğu inançlı işlemlerde, inananın talimat hakkının bulunduğu kabul edilse bile, inanılanın menfaatlerinin ön planda olduğu inançlı işlemlerde bu hakkın olup olmadığı, işlemin felsefesi doğrultusunda değerlendirilmelidir. Bu noktada, karma inançlı işlemlerde talimatın söz konusu olup olmayacağı hususunda iki farklı görüş bulunmaktadır.

Bir görüşe göre[78], vekâlet verenin talimat vermesine ilişkin vekâlet hükümlerinin, kıyasen de olsa karma inançlı işlemlere uygulanabilmesi mümkün değildir. İnanılan kişinin verilen talimatlara uyma yükümlülüğü bulunduğunun kabulü, karma inançlı işlemlerin karakteristik özelliğini zedeler. Dolayısıyla karma inançlı işlemler bakımından inanılan, talimatlara uymakla yükümlü bir vekil olarak değerlendirilmemeli, inananın talimat verme hakkının bulunmadığı kabul edilmelidir.

Diğer bir görüşe göre ise[79], karma inançlı işlemlerde taraf menfaatleri birbiri ile çatıştığı için talimat kavramı işlemin bünyesine yabancı olsa da, bu yabancılık mutlak anlamda değerlendirilmemelidir. Yapılan işin niteliği, inançlı işlemin amacıyla çelişmeyecek ölçüde talimat verilmesine olanak sağlıyorsa, talimatın karma inançlı işlemlerde de mümkün olabileceği kabul edilmelidir.

Kanaatimizce her iki işlem türünde de inanan, inanılan kişiye talimat verebilir. Saf inançlı işlemlerde, talimat verme hakkı geniş bir şekilde uygulama alanı bulabilirken;

[76] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 126; **AYANOĞLU MORALI,** s. 257-258; **GÜVENÇ,** s. 157-158.
[77] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 126; **AYANOĞLU MORALI,** s. 257-258; **GÜVENÇ,** s. 157-158.
[78] **AYANOĞLU MORALI,** s. 258.
[79] **GÜVENÇ,** s. 158.

karma inançlı işlemlerde bu hak oldukça sınırlı bir şekilde kabul edilmelidir. Aksi halde karma inançlı işlemlerin doğasına aykırı bir durum ortaya çıkar. Doktrinde de haklı olarak belirtildiği üzere[80], karma inançlı işlemlerde talimat verme hakkı, *"inanç gayesinin elverişli olduğu ölçüde"* kabul edilmelidir.

Vekâlet sözleşmesinde vekilin, müvekkilin vermiş olduğu talimatlara uymamasının sonuçları, TBK m. 505/f. II hükmünde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, vekil, talimattan ayrılabileceği durumlar dışında talimatlara uymazsa, uymamadan doğan zararı karşılamadıkça, işi görmüş olsa bile vekâlet borcunu ifa etmiş olmaz. Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinde vekilin talimatlara aykırı davranması halinde, TBK m. 505/f. II hükmünün uygulanacağı kabul edilmektedir[81]. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da bu hüküm kıyasen uygulanabilir niteliktedir.

c. Hesap talep etme ve bilgi edinme hakkı

TBK m. 508/f. I hükmünde, vekilin hesap verme borcu düzenlenmiş olup, inananın hesap talep etme ve bilgi edinme hakkına ilişkin olarak, bu hükmün kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir[82]. İlgili hükme göre, vekil, yürüttüğü işin hesabını vermekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün ortaya çıkabilmesi için vekâlet veren tarafından hesap verilmesine ilişkin bir talep olması gerektiği hükümde düzenlense de, sadakat yükümlülüğü gereği, vekilin talep olmaksızın işin gidişatı hakkında hesap verme borcu olduğu, doktrinde kabul edilmektedir[83]. Vekilin hesap verme borcu karşısında, vekâlet verenin hesap talep etme hakkı yer alır. Hesap talebi yalnızca hesaba ilişkin talebi değil, iş hakkında bilgi edinmeyi de kapsar[84].

---

[80] **ÖZSUNAY,** s. 153.

[81] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 450; **ARAL/AYRANCI,** s. 455; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 659.

[82] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 149; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153.

[83] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 480; **ARAL/AYRANCI,** s. 455.

[84] **EREN,** Özel Hükümler, s. 735; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 623.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından TBK m. 508 hükmünün uygulanabileceği kabul edilmektedir[85]. İnanan, inanç konusunun durumuna ilişkin bilgi edinme hakkına sahip olduğu gibi, inançlı işleme ilişkin hesap da talep edilebilir. Doktrinde hâkim olan görüşe göre, ilgili hüküm hem saf inançlı işlemlere hem de karma inançlı işlemlere uygulanabilir[86].

d. İnanç konusunun devrini isteme hakkı

İnançlı işlemlerin en klasik ayrımı, inançlı işlemin amacı kıstas alınarak yapılan ayrımdır. Taraflar yönetim veya teminat amaçlı olarak gerekli devir işlemlerini yaparlar. İnanç anlaşmasında belirlenen amacın gerçekleşmesi ile birlikte, inanılana devredilen inanç konusunun, inanan kişiye devredilmesi gerekir. Saf inançlı işlemler bakımından inançlı işlemden beklenen amaç, inanç konusunun yönetimidir. Karma inançlı işlemler bakımından ise, inananın bir borcuna karşılık teminat amacıyla yapılan bir devir söz konusudur. Gerek yönetim faaliyetinin gerçekleştirilmesi gerekse teminat altına alınan borcun ifa edilmesi veya ifa dışında bir sebeple borcun sona ermesi halinde, inanç konusunun inanana devredilmesi gerekir. İnanılan bu devir işlemini yapmakla yükümlüdür[87]. İnanç anlaşmasından kaynaklanan bu yükümlülüğün karşısında, inananın bu devri talep etme hakkı yer alır. İnanan, inanç konusunun veya inanç konusunun yerine geçen değerlerin kendisine devrini talep edebilir[88]. Örneğin dolaylı temsilci konumunda olan inanılan, üçüncü kişiden elde ettiği taşınmazı inanç anlaşması uyarınca yönetecek ve yönetim faaliyetinin sona ermesi ile birlikte inanan kişiye inanç konusu taşınmazı devredecektir. Aynı şekilde teminat amacıyla yapılan karma inançlı işlemlerde, inançlı işlem ile teminat altına alınan borcun herhangi bir nedenle sona ermesi halinde, inanç konusunun inanan kişiye devredilmesi gerekir. Teminat amaçlı olarak, müstakbel alacakların devri de mümkündür. Teminat altına alınan borcun ödenmesi halinde, müstakbel alacakların durumunun ne olacağı, cevaplanması gereken bir sorudur. Müstakbel alacaklara ilişkin çözüm, TBK m. 509 ile mümkün olabilir. Zira ilgili hüküm,

---

[85] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 149; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153.

[86] **GÜVENÇ,** s. 153-154.

[87] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148-150, 152; **GÜVENÇ,** s. 158-159.

[88] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148-150, 152; **GÜVENÇ,** s. 158-159.

vekâlet sözleşmesinden kaynaklanan tüm borçların ifa edilmesi ile birlikte, vekilin, üçüncü kişiden olan alacaklarının, vekâlet verene yasal olarak devrini düzenlemektedir. İnanç konusunun müstakbel alacak olduğu hallerde, TBK m. 509 hükmünden yola çıkılarak yasal alacak devrinin mümkün olduğu sonucuna ulaşılabilir[89].

C. İnanılanın Borçları ve Hakları

1. İnanılanın Borçları

a. Özen borcu

Bir amaca ulaşmak için akıl ve iradenin kullanılması olarak tasvir edilen özen[90], hukuki anlamda, sözleşmede öngörülen asıl borcun ifa edilebilmesi adına, borçlunun göstermesi gereken zorunlu dikkat, fikri ve bedensel yetenek gibi özelliklerin tamamı olarak tanımlanmıştır[91]. Özen, insan davranışını ifade etmekte ve beşeri bir davranışın ölçüsü olarak kabul edilmektedir[92].

Bütün sözleşmeye dayalı ilişkiler, içerisinde belirli bir ölçüde güven unsurunu barındırsa da, inançlı işlemler, güven unsurunun ilişkinin temelini oluşturduğu hukuki işlemlerdendir[93]. Yapılan sözleşmenin tam olarak ifa edilmesine yardımcı olan bir yan yükümlülük olarak değerlendirilen özen yükümlülüğü, kaynağını MK m. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralından alır[94]. Güven unsurunun kurumun temelinde yer aldığı inançlı işlemlerde, özen borcu daha özel bir anlama sahiptir.

İnançlı işlemlerde, inanan kişi, inanılana güvenmekte, buna istinaden inanç konusu üzerinde herhangi bir hakka sahip olmama riskine katlanmaktadır. Bu durum, inanılanın özen borcunu daha da önemli bir hale getirir.

---

[89] Bu hükmün inançlı işlemlere uygulanması hakkında bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2.

[90] **ARAL/AYRANCI,** s. 448.

[91] **BAŞPINAR,** Veysel; Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, Yetkin Yayınları, Ankara 2004, s. 124; **BAŞPINAR,** Veysel; "Avukatın Özen Borcu", GÜHFD, C. XII, S. 1-2, Ankara 2008, s. 42.

[92] **ARAL/AYRANCI,** s. 448; **BAŞPINAR,** Vekilin Özen Borcu, s. 124.

[93] **AYANOĞLU MORALI,** s. 263.

[94] **EREN,** Özel Hükümler, s. 731; **AYANOĞLU MORALI,** s. 263-264.

İnançlı işlemlerde özen borcunun kapsamı ve özellikleri belirlenirken, TBK m. 506/f. II hükmünden yararlanılır. Bu hüküm, vekâlet sözleşmesinde vekilin özen borcunu düzenlemekte olup, inançlı işlemlere de kıyasen uygulanabileceği kabul edilen hükümlerdendir[95]. TBK m. 506/f. II, niteliği itibariyle hem saf inançlı işlemlere hem de karma inançlı işlemlere uygulanabilecek bir vekâlet hükmüdür. Vekâlet sözleşmesine ait hükümlerin karma inançlı işlemlere kıyasen uygulanması son derece sınırlı olsa da, vekilin özen borcuna ait bu hükmün karma inançlı işlemlere de uygulanabileceği kabul edilmektedir[96].

Vekâlet sözleşmesinde vekil, sözleşme ile üstlenmiş olduğu iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, özenle yürütmek zorundadır (TBK m. 506/f. I). Vekilin göstermekle yükümlü olduğu özenin derecesi ise, TBK m. 506/f. III'te düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, vekilin özen borcundan doğan sorumluluğunun belirlenmesinde, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranış esas alınır. Bu hükümle birlikte, vekilin özen yükümlülüğünün belirlenmesinde objektif ölçütlerden hareket edilmektedir[97].

İnançlı işlemlerde ise, gösterilecek özen bakımından kalıplar belirlemek mümkün değildir[98]. İnanç anlaşmasında güdülen amaca ve inanç anlaşmasının içeriğine göre, özen borcunun ölçüsü değişebilir[99]. Bu sebeple, inançlı işlemler bakımından her somut duruma göre değişen özen ölçütü tespit edilmelidir. Bu noktada şu husus önemle vurgulanmalıdır ki, inanılanın tam hak sahipliği, inanılana bağımsız bir konum bahşetmekte, dolayısıyla daha ağır bir özen yükümlülüğünün kabul edilmesine neden olmaktadır[100].

---

[95] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 145-146; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **AYANOĞLU MORALI,** s. 265; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153.

[96] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **AYANOĞLU MORALI,** s. 130; **GÜVENÇ,** s. 154.

[97] **EREN,** Özel Hükümler, s. 731; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 653; **GÜMÜŞ,** Mustafa Alper; Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. II, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s. 162 vd.

[98] **AMMANN,** s. 38; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146.

[99] **AMMANN,** s. 38; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146.

[100] 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun (eBK) 390. maddesinin 1. fıkrasında, vekilin özen borcunun belirlenmesi hususunda hizmet sözleşmesine atıf yapılmıştı. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile vekilin özen yükümlülüğünün belirlenmesinde objektif ölçütler belirlenmiştir. Vekilin işçiye göre daha bağımsız bir konumda olması, özen yükümlülüğünün daha objektif ve ağır hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. İnançlı işlemler bakımından ise, bu bağımsızlık daha fazladır. Bu sebeple, inanılanın özen yükümlülüğü

İnançlı işlemlerin bütün türlerinde inanılanın özen yükümlülüğünün bulunduğu kabul edilse de, bu yükümlülüğün içeriğinin belirlenmesinde, saf ve karma inançlı işlemler bakımından farklı değerlendirmeler yapılmalıdır.

İdare amacıyla yapılan saf inançlı işlemlerde inanılan, inanç konusunun yönetiminde basiretli bir yönetici gibi davranmalıdır[101]. Bu kapsamda, inanç anlaşmasında belirlenen süre zarfında, inanç konusunu muhafaza etmeli, inananı zarara uğratacak davranışlardan kaçınmalıdır. Ayrıca inanan, inanç anlaşmasında belirlenen amacı yerine getirmek için alınması gereken tüm tedbirleri almalıdır[102].

Karma inançlı işlemlerde, tıpkı saf inançlı işlemlerde olduğu gibi, inanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olduğu süre boyunca inanç konusunu özenle muhafaza etmeli, inananı zarara uğratacak davranışlardan kaçınmalıdır[103]. Karma inançlı işlemlerde inanılanın özen borcu, yalnızca borcun ifa edilmesi için beklenen süre içerisinde değil, inanç konusunun paraya çevrildiği hallerde, paraya çevirme aşamasında da devam eder[104]. İnanılan, özen borcunun gereği olarak inanç konusu malı bir an önce paraya çevirmekle yükümlüdür[105]. İnanç konusunun bir an önce paraya çevrilmesine ilişkin yükümlülüğün kaynağı, inanç ilişkisinin niteliğidir. İnanç konusunun bir an önce paraya çevrilmesi ile borcunu ifa etmediği için paraya çevirme prosedürü ile karşılaşan inananın uğrayacağı zararların artması engellenmiş olur[106]. Ayrıca borcun miktarını aşan bir kısım bulunması halinde, bu kısmın bir an önce inanana devredilmesi sağlanır[107].

---

değerlendirilirken, daha ağır bir özen yükümlülüğü altına girdiğini kabul etmek gerekir. Bu hususta bkz. **GÜVENÇ,** s. 163. Ayrıca bkz. **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 613-614.

[101] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146; **AYANOĞLU MORALI,** s. 263-264; **GÜVENÇ,** s. 163.

[102] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146; **ÖZKAYA,** s. 59; **GÜVENÇ,** s. 163.

[103] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 150; **ÖZKAYA,** s. 59; **AYANOĞLU MORALI,** s. 264; **ALTAŞ/KURT,** s. 17.

[104] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **ÖZKAYA,** s. 59; **AYANOĞLU MORALI,** s. 264.

[105] **AYANOĞLU MORALI,** s. 264.

[106] **AYANOĞLU MORALI,** s. 264.

[107] **AYANOĞLU MORALI,** s. 264. Borcun miktarını aşan kısmın devri hususu, *lex commissoria* yasağının bir yansımasıdır. Karma inançlı işlemler ile *lex commissoria* yasağı arasındaki ilişki ilerleyen başlıklarda ele alınacağı için, bu aşamada ilgili başlığa atıf yapmakla yetinilecektir. Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, C, 1, f.

b. İnanç konusunu inanç amacıyla sınırlı kullanma borcu

İnançlı işlemlerde, inanılanın tam hak sahibi bir kişi olması ve bu durumun yalnızca inanç anlaşması ile sınırlandırılması, böyle bir borcun ortaya çıkmasına neden olmuştur[108]. İnanç anlaşması, inanılanı nisbi olarak sınırlandırmaya yarayan, borçlar hukuku karakterli bir sözleşmedir[109]. İnanılan, inanç anlaşması ile inanç konusunu, öngörülen amaç ile kullanma borcu altına girer. Bu kapsamda, saf inançlı işlemlerde yönetim faaliyetinin gerektirdiği davranışlarda bulunan inanılan[110], karma inançlı işlemlerde teminat amacıyla sınırlı olarak inanç konusuna sahip olur[111].

İnanılanın inanç konusunu inanç amacıyla sınırlı olarak kullanma borcu, inananın talimat verme hakkı ile yakından ilişkilidir. Nitekim inanılan kişinin inanç gayesine aykırı davranışlarda bulunmak suretiyle inanç anlaşmasını ihlal ettiği durumlarda, inanan kişinin talimat verme hakkının olup olmadığı gündeme gelebilir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, hem saf inançlı işlemlerde hem de karma inançlı işlemlerde, belirli bir ölçüde talimat verme hakkının bulunduğu kabul edilmektedir[112]. Fakat inananın vermiş olduğu talimatın üçüncü bir kişiye etkisi yoktur. İnanılanın talimatlara aykırı hareket etmesi halinde inanan, TBK m. 505/f. II hükmüne dayanabilir. İnanılanın, inanç anlaşmasına aykırı hareket etmesi halinde ise, TBK m. 112 vd. hükümlerde düzenlenen sözleşmeye aykırılık gündeme gelir.

c. Şahsen ifa borcu

İnançlı işlemlerde şahsen ifa borcu, sadece saf inançlı işlemler bakımından kabul edilmektedir[113]. Dolayısıyla, yapılacak olan açıklamalar saf inançlı işlemler ekseninde olacaktır.

---

[108] **AYANOĞLU MORALI,** s. 251-252; **GÜVENÇ,** s. 157.

[109] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 85; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 365; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **ÖZTÜRK,** s. 45; **ALTAŞ/KURT,** s. 4; **AYANOĞLU MORALI,** s. 16; **GÜVENÇ,** s. 75.

[110] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 145-146.

[111] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 150; **AYANOĞLU MORALI,** s. 251-252; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 157-158.

[112] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, B, 2, b.

[113] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 147.

TBK m. 83 hükmüne göre, alacaklının borcun bizzat borçlu tarafından ifa edilmesinde menfaati bulunmadıkça, borçlu, borcunu şahsen ifa etmekle yükümlü değildir. Bu hüküm gereğince, borç, bizzat borçlu tarafından ifa edilebileceği gibi, üçüncü bir kişi tarafından da ifa edilebilir. Borçlunun şahsen ifa etme zorunluluğu olmamasına, *"ifanın gayri şahsiliği ilkesi"* adı verilir[114]. Borcun, borçlu tarafından şahsen ifası zorunlu olmasa da, bu durumun aksi sözleşmede veya kanunda öngörülebilir[115]. İş görme edimlerinin yer aldığı sözleşmeler, ifanın gayri şahsiliğinin istisnasını oluşturur[116]. Şahsen ifanın kural olduğu iş görme sözleşmeleri, niteliği itibariyle güven unsurunu bünyesinde barındırır[117].

İş görme sözleşmeleri arasında yer alan vekâlet sözleşmelerinde de, kural olarak borç bizzat borçlu tarafından ifa edilmelidir[118]. Bu durum, TBK m. 506/f. I hükmünde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, vekil, vekâlet borcunu bizzat ifa etmekle yükümlüdür. Fakat TBK m. 506/f. I ve TBK m. 507 hükümleri gereğince, bu durumun istisnaları mevcuttur.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde de, inanılan, inanç anlaşmasından kaynaklanan borcunu şahsen ifa etmekle yükümlüdür. İş görme sözleşmeleri bakımından öngörülen şahsen ifa borcuna, inançlı işlemler bakımından bir istisna öngörülüp öngörülemeyeceği, çözülmesi gereken bir problemdir. Zira vekâlet sözleşmeleri bakımından da şahsen ifa kural olmakla birlikte, bu kuraldan ayrılmak mümkündür.

Kanaatimizce, inançlı işlemler bakımından bu hususu kabul etmemek gerekir. Şahsen ifa borcunun kabul edildiği sözleşmelerde güven, ilişkinin temelinde yatan bir unsurdur. İnançlı işlemler bakımından ise, güven, sözleşmenin olmazsa olmazıdır. Güven unsurunun bu denli ön planda olduğu inançlı işlemler bakımından, şahsen ifa borcuna

---

[114] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 767; **EREN,** Genel Hükümler, s. 950; **KILIÇOĞLU,** s. 706.

[115] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 767; **EREN,** Genel Hükümler, s. 950; **KILIÇOĞLU,** s. 706.

[116] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 767; **EREN,** Genel Hükümler, s. 951; **KILIÇOĞLU,** s. 706.

[117] **EREN,** Genel Hükümler, s. 952; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 620.

[118] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 456; **ARAL/AYRANCI,** s. 450; **EREN,** Özel Hükümler, s. 724; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 654-655.

herhangi bir istisna getirmemek gerekir. Aksi durumun kabulü, inançlı işlem felsefesi ile bağdaşmaz. İnanan, inanılana duyduğu güvene istinaden onu tam hak sahibi bir kişi konumuna sokmakta, bu durumun getirdiği riskleri inanılana güvendiği için üzerine almaktadır. İnanılanın, inanç anlaşmasından kaynaklanan borçlarını bir başkasına bırakmasının kabulü, inançlı işlemin temelinde yatan güven unsurunu hiçe saymak anlamına gelir. Dolayısıyla, inançlı işlemler bakımından şahsen ifa borcu, istisna getirilemeyecek bir borç olarak kabul edilmelidir.

d. Sadakat borcu

İnançlı işlemlerde sadakat borcu, sır saklama yükümlülüğü kapsamında ele alınmıştır[119]. Bu çalışmada ise, sır saklama yükümlülüğünün üst başlığı olan sadakat borcu çerçevesinde değerlendirmeler yapılacaktır[120].

İnançlı işlemlerde sadakat borcu kavramı, genellikle saf inançlı işlemler bakımından ele alınmış; karma inançlı işlemlere ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır[121]. Gerçekten teminat amacıyla yapılması sebebiyle, bu nitelikteki işlemler bakımından sadakat borcunun kabul edilmesine gerek yoktur.

Saf inançlı işlemlerde sadakat borcunun kapsamı belirlenirken kıyasen uygulanacak hüküm, TBK m. 506/f. II hükmüdür. İlgili hükme göre, vekil, vekâlet sözleşmesinde üstlendiği iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakatle yürütmek zorundadır. Vekilin sadakat borcunun kaynağı, taraflar arasında hâkim olan güven ilişkisidir[122]. Sadakat borcu, *"vekilin, vekâlet sonucunu elde etmeye yönelik gerekli olan her şeyi yapmak ve vekâlet verenin zarara uğraması sonucunu doğuracak her şeyden kaçınmak zorunda olması"* olarak tanımlanmıştır[123]. Kanun

[119] Bu hususta bkz. **AMMANN,** s. 38; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146; **ALTAŞ/KURT,** s. 17.

[120] Sadakat borcu ve sır saklama yükümlülüğü ilişkisi hakkında bkz. **EREN,** Özel Hükümler, s. 733-734; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 660-661.

[121] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 150 vd. ; **AYANOĞLU MORALI, s**. 251 vd. ; **ALTAŞ/KURT,** s. 17-18; **GÜVENÇ,** s. 151 vd.

[122] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 407; **ARAL/AYRANCI,** s. 447; **EREN,** Özel Hükümler, s. 733; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 660; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA, s**. 616.

[123] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 407; **ARAL/AYRANCI,** s. 447; **EREN,** Özel Hükümler, s. 733; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 660; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 616; **GÜMÜŞ,** s. 154.

koyucu, sadakat borcunun neler olduğunu tüketici bir biçimde saymamıştır. Her somut olaya göre değişse de, sır saklama borcu, bilgi verme borcu, kendi kendisiyle sözleşme yapmaktan veya çifte temsilden kaçınma borcu, sadakat borcunun görünüm biçimleri olarak kabul edilmektedir[124].

İnançlı işlemlerde inanılanın sadakat borcu, yukarıda da bahsedildiği üzere sır saklama yükümlülüğü kapsamında ele alınmıştır. İnanılan, inanç ilişkisinin yapısı gereği bilgisine sahip olduğu sırları saklamakla yükümlüdür[125]. Kural olarak, ilişkilerdeki güven unsurunun yoğunluğu arttıkça, sadakat yükümü de artacaktır[126]. Ancak inançlı işlemlerde, bu kural çerçevesinde bir değerlendirme yapılmamıştır. Zira inançlı işlemlerde güven unsuru ilişkinin temelinde yer almasına karşın, sır saklama yükümlülüğünün belirli bir ölçüde olduğu kabul edilmiş, bu fikre herhangi bir gerekçe getirilmemiştir[127].

Kanaatimizce, böyle bir fikrin gerekçesi, inanılanın bağımsız konumu olabilir. Zira sır saklama yükümlülüğü, tarafların yakın kişisel ilişkileri dolayısıyla bazı bilgilerin edinilmesi üzerine gündeme gelmiştir. İnançlı işlemlerde güven unsuru ön planda olsa da, inanılanın tam hak sahibi bir kişi olması onu bağımsız hale getirmekte, bu sebeple girilecek olan kişisel ilişkinin yakınlığını azaltmaktadır. Kişisel ilişkinin belirli bir düzeyde olduğu işlemlerde, sır saklama yükümlülüğünün de belirli ölçüde mümkün olabileceği kabul edilebilir. Bu başlık altında yapılan tüm açıklamalar, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da geçerlidir. Zira bu nitelikteki işlemler, niteliği itibariyle genellikle saf inançlı işlemlerdendir ve inanılan genellikle inanan kişinin dolaylı temsilcisi konumundadır. Bu bağlamda, inanç konusunun üçüncü kişilerden edildiği inançlı işlemlerde de inanılanın sadakat borcu bulunmakta; inanılanın bağımsız konumu, sadakat borcunun bir görünümü olan sır saklama yükümlülüğünün belirli bir düzeyde ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

---

[124] **ARAL/AYRANCI,** s. 448; **EREN,** Özel Hükümler, s. 734; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 660-661; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 617; **GÜMÜŞ,** s. 154-155.

[125] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146; **ALTAŞ/KURT,** s. 17.

[126] **EREN,** Özel Hükümler, s. 734.

[127] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146.

e. Hesap verme borcu

Yukarıda ele alınan[128], inananın hesap talep etme ve bilgi edinme hakkının karşısında, inanılanın hesap verme borcu yer alır. Hesap verme borcunun kapsamı belirlenirken, TBK m. 508 hükmü inançlı işlemin niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanabilir[129]. İnanılanın hesap verme borcu, hem saf hem de karma inançlı işlemler bakımından kabul edilmektedir[130]. Hesap verme borcu, inanç ilişkisinden kaynaklanan özen ve sadakat borçlarının bir sonucu niteliğindedir[131]. Kapsam olarak, inanılanın, inanç anlaşmasının ifasına ilişkin bilgi ve hesap verme borcunu içerir[132]. Yan edim yükümlülüğü olarak nitelendirilen hesap verme borcu, bu özelliği sebebiyle dava konusu edilebilir[133].

f. İnançlı işlem dolayısıyla elde ettiklerini verme borcu

İnanılan, inançlı işlemden beklenen amaca ulaşılması halinde, üzerinde tam hak sahibi olduğu inanç konusunu, inanan kişiye iade etmekle yükümlüdür. İnanılanın bu borcu, *"inanç konusunu iade borcu"* olarak adlandırılmaktadır[134]. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından, bu terimin kullanılması isabetsizdir. Zira inançlı işlemlerin bu türünde, inanç konusu inanandan değil, üçüncü bir kişiden elde edilmektedir. İnananın devretmediği inanç konusunu ona iade etmek mümkün değildir. Bu sebeple çalışma bakımından, inanılanın, inanç konusunu inanan kişiye devretmesine ilişkin borcunu, "inançlı işlem dolayısıyla elde edilenleri verme borcu" olarak adlandırmak daha isabetli olacaktır.

İnanılan, inanç konusunu inanç amacıyla sınırlı olarak kullanmak ve inançlı işlemden beklenen amaca ulaşılmasıyla birlikte, inanç konusunu inanana devretmekle

---

[128] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, B, 2, c.

[129] **GÜVENÇ,** s. 153.

[130] **GÜVENÇ,** s. 153-154.

[131] **ARAL/AYRANCI,** s. 455; **EREN,** Özel Hükümler, s. 736; **GÜMÜŞ,** s. 177.

[132] **EREN,** Özel Hükümler, s. 735.

[133] **EREN,** Özel Hükümler, s. 735.

[134] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146-147, 152; **ÖZTÜRK,** s. 144, 149; **AYANOĞLU MORALI,** s. 262; **ALTAŞ/KURT,** s. 17-18; **PARLAK BÖRÜ,** s. 266; **GÜVENÇ,** s. 158-159.

yükümlüdür[135]. Bu borç, inanç gayesine uygun olarak kullanma borcunun bir yansıması olarak nitelendirilmektedir[136].

Saf inançlı işlemlerde, inanç konusunun yönetimi üzerine bir inanç anlaşması yapılır. Anlaşmada öngörülen yönetim faaliyetinin tamamlanmasının ardından, inanç konusu ve inanç konusunun yerine geçen değerlerin inanan kişiye devri gerekir[137]. Karma inançlı işlemlerde, bu borç teminatın sebebi olan borcun ifa edilmesi veya bu borcun herhangi bir şekilde sona ermesi halinde doğar[138]. Fakat karma inançlı işlemler bakımından her durumda borç ifa edilmeyebilir. Borcun ifa edilmemesi halinde, inanç konusunun paraya çevrilmesi süreci başlar[139]. Bu prosedürden elde edilen paranın borcu karşılamayan kısmı kadar, inananın şahsi malvarlığına gidilebilir[140].

---

[135] **AMMANN,** s. 38-39; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146-147, 152; **ÖZTÜRK,** s. 144, 149; **AYANOĞLU MORALI,** s. 262; **ALTAŞ/KURT,** s. 17-18; **PARLAK BÖRÜ,** s. 266; **GÜVENÇ,** s. 158-159.

[136] **GÜVENÇ,** s. 158.

[137] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146-147; **ÖZTÜRK,** s. 144; **AYANOĞLU MORALI,** s. 252-253; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 158-159.

[138] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 152; **ÖZTÜRK,** s. 149; **AYANOĞLU MORALI,** s. 252-253; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **UYGUR,** s. 190-191; **GÜVENÇ,** s. 159 vd.

[139] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **ÖZTÜRK, s**. 149; **AYANOĞLU MORALI,** s. 256; **ALTAŞ/KURT,** s. 17-18; **UYGUR,** s. 191; **GÜVENÇ,** s. 159.

[140] Karma inançlı işlem ile teminat altına alınmış olan borcun ödenmemesi halinde, inanç konusunu paraya çevirmeksizin doğrudan borçlu inananın şahsi malvarlığına başvurulup başvurulamayacağı tartışmalı bir husustur. Tartışmanın odak noktasında olan kanun hükmü ise, İİK m. 45 (SchKG Art. 41) hükmüdür. İlgili hükme göre, bir alacak rehinle teminat altına alınmış ise, o alacağın borçlusu iflasa tabi şahıslardan olsa bile, alacaklı yalnızca rehnin paraya çevrilmesi yolu ile takip yapabilir. Rehin konusunun paraya çevrilmesinin ardından, rehin tutarının borcu ödemeye yetmediği hallerde, borçlunun şahsi malvarlığına başvurulabilir. İsviçre doktrinindeki yazarlara göre, alacaklının doğrudan borçlunun şahsi malvarlığına başvuramamasına ilişkin kanun hükmü, yalnızca alacağın rehin ile teminat altına alındığı haller bakımından geçerlidir. Dolayısıyla, alacağın karma inançlı işlemler vasıtası ile teminat altına alındığı hallerde, önce inanç konusuna başvurmak gibi bir zorunluluk yoktur. Ancak doktrindeki hâkim görüşe göre, alacağın karma inançlı işlemler ile teminat altına alındığı hallerde, öncelikle inanç konusu paraya çevrilmelidir. İnanç konusunun paraya çevrilmesinden elde edilen değerin alacağı karşılamaya yetmediği hallerde ise, doğal olarak borçlunun şahsi malvarlığına gidilecektir. Bu görüşün temelini iki farklı gerekçe oluşturmaktadır. Bunlardan ilki inançlı işlemlerin niteliğidir. Zira karma inançlı işlemlerde, inanç konusu bir borca teminat teşkil etmek üzere inanılana devredilir. Dolayısıyla aksi kararlaştırılmadığı sürece, tarafların iradesi öncelikle inanç konusunun paraya çevrilmesine ilişkindir. İkinci gerekçe ise, MK m. 2

Bu noktada, karma inançlı işlemlerin *lex commissoria* yasağı karşısındaki durumlarını ele almak gerekir. Borcun muaccel olmasından önce yapılan ve borçlunun borcunu ifa etmediği takdirde, rehin konusu taşınır veya taşınmazların alacaklının mülkiyetine geçeceğini hüküm altına alan sözleşmelerin geçersiz olacağını öngören *lex commissoria* yasağının[141] (MK m. 873/f. II, m. 949), teminat amaçlı yapılan tüm sözleşmelere uygulanacağı kabul edilmektedir[142]. Karma inançlı işlemler bakımından, bu yasağın iki noktada ele alınması gerekir. İlki, hukuki ilişkinin en başında alacaklı konumunda bulunan inanılana yapılan mülkiyet devrinin *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil edip etmeyeceği hususudur. İkincisi ise, karma inançlı işlemlerde, teminatın sebebini oluşturan borcun ödenmemesi halinde, alacağın elde edilmesi için başvurulan hukuki prosedürün, bu yasak karşısındaki durumudur.

Öncelikle şu husus belirtilmelidir ki, karma inançlı işlemler kural olarak *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil etmez. Doktrinde hâkim olan görüşe göre de, karma inançlı işlemler bu yasağı ihlal edici nitelikteki işlemlerden değildir[143]. Zira bu yasağın kabul edilme amacı, rehin veren kişiyi korumaktır[144]. *Lex commissoria* yasağına aykırılık

---

hükmünde düzenlenen dürüstlük kuralıdır. Borcu teminat altına almaya yetecek değerde bir inanç konusunun varlığına rağmen doğrudan borçlunun şahsi malvarlığına başvurmak, hakkın kötüye kullanılması niteliğindedir. Bu tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **AYANOĞLU MORALI,** s. 260-261; **GÜVENÇ,** s. 161-162.

[141] **HELVACI,** İlhan; Türk Medeni Kanununa Göre Lex Commissoria (Mürtehinin Merhuna Temellük) Yasağı, Alfa Yayınevi, İstanbul 1997, s. 81 vd. ; **KUNTALP,** Erden; "Lex Commissoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı", İnan Kıraç'a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1994, s. 153 vd. ; **NOMER,** Haluk Nami; "Teminat Amaçlı Vefalı Satışlar ile İnanç Sözleşmeleri ve Lex Commissoria Yasağı", MÜHFHAD, 22 (3), İstanbul, s. 2012; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 954; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 753 vd. ; **SİRMEN,** s. 673-674; **SEROZAN,** s. 357.

[142] **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 161; **SİRMEN,** s. 623.

[143] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 140; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 160-161; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** Eşya Hukuku, s. 955; **SİRMEN,** s. 624; **HELVACI,** s. 119-120; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 670; **SEROZAN,** s. 357; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 159-160; **AYAN,** Mülkiyet, s. 182; **NOMER,** s. 2013 vd. ; **AYANOĞLU MORALI,** s. 225; **UYGUR,** s. 189.

[144] Rehin veren borçlu, kredi almak amacıyla, borcunu zamanında ödeyeceği düşüncesi ve inancı ile borç muaccel olmadan önce rehin konusunun mülkiyetinin alacaklıya geçmesini kabul etmektedir. Bu durumun getirebileceği ağır sonuçların önlenmesi amacıyla, *lex commissoria* yasağı öngörülmüştür. Bu hususta bkz.

teşkil eden hallerde, rehin konusunun borcun ödenmemesi halinde rehin alan alacaklıya geçeceği kararlaştırılmaktadır[145]. Bu durumun kararlaştırıldığı an, borcun muaccel olmasından önceki bir zamandır[146]. Rehin veren borçlu, sözleşmenin yapıldığı andaki konumu sebebiyle büyük ölçüde aleyhine olabilecek bu hususu kabul etme mecburiyetinde kalmaktadır[147]. Bunun sonucunda genellikle borcun miktarının üstünde bir değer olan rehin konusu, inanılanın mülkiyetine geçmektedir[148]. Bu durumu önlemek adına da *lex commissoria* yasağı kabul edilmiştir[149].

Karma inançlı işlemlerde ise, durum farklıdır. Burada inanan kişi, inanç konusunun inanılanın mülkiyetine geçmesi hususunu sözleşme yapılırken kabul etmekte ve gerekli devir işlemlerini yapmaktadır. Bu nedenle, inanan kişiyi rehin veren olarak değerlendirmemek gerekir[150]. İnanan, kanunda öngörülen teminat araçlarını kullanmak yerine, karma inançlı işlemlere başvurmaktadır. Dolayısıyla bu durumun getirdiği sonuçları göze almaktadır[151]. Ayrıca inanılan, borç ifa edildiği takdirde, inanç konusunu inanan kişiye devretmeyi inanç anlaşması ile üstlenmektedir. Karma inançlı işlemlerde borç ifa edildiği takdirde, inanılan, inanç konusunu inanana devretmekle yükümlüdür[152].

KUNTALP, Lex Commissoria, s. 153. Ayrıca bkz. **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 954; **SİRMEN,** s. 624; **SEROZAN,** s. 357; **NOMER,** s. 2012.

[145] **HELVACI,** s. 81 vd. ; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 153; **NOMER,** s. 2012; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 954; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 753; **SİRMEN,** s. 622-623; **SEROZAN,** s. 357.

[146] **HELVACI,** s. 81 vd. ; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 153; **NOMER,** s. 2012; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 954; **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ,** s. 753; **SİRMEN,** s. 623; **SEROZAN,** s. 357.

[147] **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 153; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 954; **SİRMEN,** s. 623; **SEROZAN,** s. 357; **NOMER,** s. 2012.

[148] **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 154; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 954; **SİRMEN,** s. 623; **SEROZAN,** s. 357; **NOMER,** s. 2012.

[149] **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 153. *Serozan'a* göre lex commissoria yasağına giren hallerde *"buram buram tefeci sömürüsü kokmaktadır."* Bu hususta bkz. **SEROZAN,** s. 357.

[150] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 264; **AYANOĞLU MORALI,** s. 225; **PARLAK BÖRÜ,** s. 264; **UYGUR,** s. 201-202.

[151] **AYANOĞLU MORALI,** s. 225.

[152] **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 681; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 160; **AYANOĞLU MORALI,** s. 225; **PARLAK BÖRÜ,** s. 264.

Tüm bu nedenlerle, inanan kişiyi korumak adına, karma inançlı işlemlerin *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil ettiğini kabul etmek mümkün değildir[153].

Karma inançlı işlemlerde, borcun ifa edilmemesi halinde de *lex commissoria* yasağı bakımından değerlendirmeler yapılmalıdır. Öncelikle yukarıda da vurgulandığı üzere, borcun ifa edilmemesi durumunda izlenmesi gereken hukuki prosedür, inanç konusunun paraya çevrilmesi prosedürüdür. Karma inançlı işlemlerde, taraflar, borcun ifa edilmemesi durumunda izlenecek hukuki prosedürü genellikle belirlemektedirler[154]. Ancak belirlenmediği haller bakımından, inanç konusunun paraya çevrilmesi prosedürünün izleneceğini kabul etmek gerekir[155]. Ancak tarafların borcun ifa edilmediği hallerde, inanç konusunun inanılanda kalmaya devam edeceğini kararlaştırmaları da mümkündür. Bu noktada, sözleşme taraflarının inanç anlaşmasına koydukları böyle bir hükmün, *lex commissoria* yasağı çerçevesinde ele alınması gerekir.

Doktrinde kabul edilen bir görüşe göre[156], borç ödenmediği takdirde inanç konusunun inanılanda kalacağına ilişkin bir kayıt, *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil eder. Borçlunun rehindeki psikolojik durumu ile inançlı işlemdeki psikolojik durumu aynıdır. *Lex commissoria* yasağının amacının borçlunun içinde bulunduğu durum sebebiyle sömürülmesini engellemek olduğu düşünüldüğünde, inançlı işlemler bakımından bu yasağın uygulanmamasını gerektirecek hukuki bir sebep yoktur.

Doktrinde kabul edilen diğer görüşe göre[157], borcun ödenmemesi halinde inanç konusunun inanılanda kalabileceğini öngören bir kayıt, *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil etmez. Ancak bunun için bazı şartlar gerekir. Öncelikle, borcun ödenmediği hallerde, inanılanın inanç konusunu paraya çevirmeksizin muhafaza edebileceğini kabul edebilmek için, inanç anlaşmasında bu yönde açık bir hükmün

---

[153] Aynı yönde bkz. Yarg. 1. HD'nin 02.12.2014 tarih ve E. 2013/14869, K. 2014/18833 sayılı kararı, www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 04.10.2018. Ayrıca bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 140; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 160-161; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 955; **SİRMEN,** s. 624-625; **HELVACI,** s. 119-120; **SEROZAN,** s. 357; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 159-160; **NOMER,** s. 2013 vd. ; **AYANOĞLU MORALI,** s. 225; **UYGUR,** s. 189.

[154] **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 681; **AYANOĞLU MORALI,** s. 225.

[155] **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 159 vd.

[156] **HELVACI,** s. 137.

[157] **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 159-160; **SİRMEN,** s. 624-625; **SEROZAN,** s. 357; **NOMER,** s. 2014; **AYANOĞLU MORALI,** s. 231.

bulunması gerekir[158]. Açık bir hüküm bulunmadığı hallerde, sadece inanç konusunun paraya çevrilmesi yoluna başvurulabilir. Ayrıca inanç konusunun değerinin, borcun miktarından yüksek olduğu hallerde, aşan miktarın inanana verilmesi gerekir[159]. Bu durum, hem inanç konusunun paraya çevrildiği haller hem de inanç konusunun inanılanda kalacağının kararlaştırıldığı haller bakımından geçerlidir[160]. Aksi bir yorum, *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil edecektir[161].

Yargıtay kararları açısından durum ele alındığında ise, öğretideki çoğunluk görüş gibi Yargıtay da taşınmaz rehni bakımından MK m. 873/f. II, taşınır rehni bakımından MK m. 949'da öngörülen *lex commissoria* yasağının, karma inançlı işlemlere uygulanamayacağı görüşündedir[162].

Kanaatimizce yukarıda da ele alındığı üzere, karma inançlı *işlemler lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil etmez. Bir başka deyişle teminat amaçlı olarak inanç konusunun inanılana devredilmesi, tek başına *lex commissoria* yasağına aykırı değildir. Ancak karma inançlı işlemi yapmaya sevk eden borcun ifa edilmemesi durumunda, *lex commissoria* yasağının bir kez daha değerlendirilmesi gerekir. Taraflar inanç anlaşmasını yaparken işlemi yapmaya sevk eden borcun ifa edilmeme durumuna ilişkin olarak iki farklı seçenek öngörebilirler. İnanç anlaşması uyarınca borcun ifa edilmemesi halinde inanç konusu paraya çevrilebileceği gibi, inanılanda kalmaya devam edebilir. Bu iki durum bakımından da inanç konusunun değeri borcun miktarını aşıyorsa,

---

[158] **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 159.

[159] *Lex commissoria* yasağının kabul edilme amacı iyi irdelenmelidir. Bu yasak, rehin veren kişiyi korumak adına kabul edilmişse de, korunmak istenen durum, rehin konusunun alacaklıya geçmesi değildir. Bu yasağın öngörülmesindeki amaç, alacaklının alacağının daha üstündeki bir miktarı, borçlunun içerisinde bulunduğu durum itibariyle elde etmesini önlemektir. O halde, rehin konusu nesnenin alacak miktarını aşan kısmının rehin konusunun malikine geri verildiği hallerde, *lex commissoria* yasağından bahsedilemez. Bu hususta bkz. **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 154, 159. Aynı yönde bkz. **SEROZAN,** s. 357; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 681.

[160] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 152; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 160; **SİRMEN,** s. 624-625; **ÖZTÜRK,** s. 149; **AYANOĞLU MORALI,** s. 262; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **PARLAK BÖRÜ,** s. 267; **UYGUR,** s. 203; **GÜVENÇ,** s. 159.

[161] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 140; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 155; **AYANOĞLU MORALI,** s. 229 vd. ; **PARLAK BÖRÜ,** s. 267; **UYGUR,** s. 188 vd. ; **GÜVENÇ,** s. 159.

[162] Yarg. 1. HD'nin 02.12.2014 tarih ve E. 2013/14869, K. 2014/18833 sayılı kararı, www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 04.10.2018.

aşan kısmın inanana verilmesi gerekir. Aşan kısmın da inanılanda kalacağını öngören anlaşmalar *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil eder. Böyle bir durumda inanan sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak aşan kısmın kendisine devredilmesini talep edebilir[163].

Karma inançlı işlemlerde *lex commissoria* yasağının uygulama alanına ilişkin yapılan değerlendirmelerden sonra ele alınması gereken diğer husus, inanılanın, inanç anlaşması sebebiyle elde ettiklerini devretme borcuna hangi hükümlerin kıyasen uygulanacağıdır. Bu noktada, inanılanın, inançlı işlem dolayısıyla elde ettiği inanç konusunu inanana devretme borcuna ilişkin olarak TBK m. 508 hükmünün kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir[164]. İlgili hüküm her ne kadar *"hesap verme"* kenar başlığı altında düzenlense de, hükmün ilk fıkrasında, vekilin, vekâletle ilişkili olarak aldıklarını vekâlet verene verme borcu düzenlenmiştir. İlgili hüküm, vekilin dolaylı temsilci olarak hareket ettiği haller için öngörülen bir düzenlemedir. İkinci bölümde de vurgulandığı üzere, dolaylı temsilci, kendi adına başkası hesabına hareket eden bir kişidir[165]. Vekâletin ifası dolayısıyla elde ettiği malvarlığı değerleri, öncelikle kendi malvarlığına dâhil olur. Dolayısıyla vekâlet sözleşmesi sebebiyle elde edilen değerler, ayrı bir hukuki işlem ile vekâlet verene devredilmelidir.

Vekilin vekâlet sözleşmesi sebebiyle aldıklarını verme borcu, niteliği itibariyle verme borcudur[166]. Vekâlet verene devredilecek olan şeyler, üçüncü bir kişiden elde edilebileceği gibi, vekâlet verenden de elde edilebilir[167]. Çalışmanın konusunu oluşturan inançlı işlemler bakımından ise, devredilecek değerler, üçüncü kişiden elde edilmektedir. Vekil, taşınırlarda zilyetliğin devri, taşınmazlarda tapuda tescil, alacaklarda TBK m. 509 hükmü saklı kalmak üzere alacağın devri işlemi yapmak suretiyle, elde ettiklerini vekâlet verene devreder[168]. Nama yazılı senetlerde, yazılı devir ve senedin zilyetliğinin devri, emre yazılı senetlerde ciro ve senedin zilyetliğinin devri, hamile yazılı senetlerde ise

[163] **SİRMEN,** s. 625.

[164] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 146; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 153.

[165] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 1.

[166] **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 663.

[167] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 491-492; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 663; **GÜMÜŞ,** s. 175.

[168] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 495-496; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 663-664.

yalnızca senedin teslimi gerekir[169]. Bu kurallar, işlemin niteliğine uygun düştüğü ölçüde, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlere de uygulanabilir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere, dolaylı temsilci konumunda olan vekilin, üçüncü kişilerden elde etmiş olduğu taşınır, taşınmaz, alacak vb. değerler, vekilin malvarlığına dâhildir. Vekâlet verenin bunlar üzerinde mülkiyet hakkı yoktur. Aynı durum, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da geçerlidir. Üçüncü kişiden elde edilen inanç konusu, inanılanın malvarlığına dahil olup, inanılan, bu değerleri inanana devretmekle yükümlüdür. Bu hususa ilişkin Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun vermiş olduğu çok tartışmalı iki karar bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, YİBGK'nın 05.02.1947 tarih ve 20/6 sayılı içtihadı birleştirme kararıdır[170]. Söz konusu karar, vekilin, vekâlet sözleşmesine istinaden üçüncü kişiden elde ettiği taşınmazın mülkiyetinin kime ait olacağına ilişkindir. YİBGK, vekilin, vekâlet sözleşmesi dolayısıyla üçüncü kişiden elde ettiği taşınmazın mülkiyetinin vekâlet verene ait olduğuna hükmetmiştir. Doktrinde haklı olarak kabul edildiği üzere, bu karar son derece isabetsizdir[171]. Zira taşınmazlarda mülkiyet veya sınırlı ayni hak kazanılabilmesi için tapu siciline tescil gerekir (MK m. 705/f. I). Bazı istisnai hallerde, taşınmazın tescilden önce kazanılması mümkündür. Fakat taşınmazın tescilden önce kazanılabilmesi için kanunda açıkça bir düzenleme olması gerekir[172]. Vekilin, kendi adına fakat müvekkil hesabına üçüncü kişiden taşınmaz elde ettiği hallerde, tapu sicilinde malik olarak vekil tescil edilir. Dolayısıyla taşınmazın mülkiyeti ona ait olur. Vekâlet verenin malik olabilmesi için tapuda gerekli devir işleminin yapılması gerekir. Bu olay özelinde, sicil dışı bir kazanma hali de kanunda öngörülmediği için bu karara katılmak mümkün değildir. TBK m. 509 hükmünün de bu uyuşmazlık bakımından uygulanması mümkün değildir. İlgili hüküm, vekilin, vekâlet sözleşmesi dolayısıyla elde ettiği hakların vekâlet verene geçişini düzenlemektedir. Hükmün ilk iki fıkrası elde edilen alacak haklarına ilişkin iken, son fıkra taşınır eşyaya ilişkin bir düzenleme içermektedir. TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanıp uygulanmayacağı problemini ilerleyen başlıklarda

[169] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 495-496; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 663-664.

[170] Karar için bkz. **ÖZKAYA,** s. 1187 vd.

[171] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 388; **SİRMEN,** s. 332; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 228; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 381; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 665; **AYAN,** Mülkiyet, s. 194.

[172] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 404; **AYAN,** Mülkiyet, s. 194.

ele alacağımız için bu başlık altında yalnızca ilgili YİBGK kararı üzerinden değerlendirme yapacağız.

TBK m. 509 hükmünün ilk fıkrasında, dolaylı temsilci konumunda olan vekilin kendi adına fakat müvekkil hesabına görmüş olduğu işlerden doğan üçüncü kişilerdeki alacakların, vekâlet verene geçişi hususu düzenlenmiştir. Bu geçiş niteliği itibariyle bir yasal devir hali (TBK m. 185) olup, yalnızca alacaklar bakımından geçerlidir. Tapu siciline tescil ilkesinin hâkim olduğu taşınmazlar bakımından böyle bir yasal devir halinin kabul edilmesi mümkün değildir[173]. Hükmün üçüncü fıkrasında, vekilin iflas etmesi halinde, vekâletin ifası dolayısıyla üçüncü kişilerden elde ettiği taşınırlara ilişkin ayırma hakkı düzenlenmiştir. Bu hüküm de yalnızca taşınırlara ilişkin olup, taşınırlar bakımından bir ayırma hakkı öngörmüştür. TBK m. 509/f. III hükmü, alacaklarda öngörüldüğü gibi yasal bir devir imkânı vermez. Bu hükmün de taşınmazlar bakımından uygulanması mümkün değildir. Dolayısıyla YİBGK kararında bahsedildiği gibi, taşınmazın doğrudan vekâlet verene geçişini öngören bir kanun hükmü yoktur. Bu sebeple, taşınmazın doğrudan vekâlet verene ait olacağını öngören YİBGK kararı kanaatimizce de isabetsizdir.

Vekilin vekâlet dolayısıyla elde ettiklerini vekâlet verene devretme borcunun niteliği itibariyle verme borcu olduğu yukarıda vurgulanmıştı. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, inanç konusunu inanana devretme borcu bakımından da aynı durum geçerli olup, bu borç niteliği itibariyle verme borcudur. İnanılanın inanç konusunu devretmeye yanaşmaması halinde, bu borcun ifasına ilişkin hükümlere gidilebilir. Bu noktada yukarıda bahsetmiş olduğumuz tartışmalı YİBGK kararlarından ikincisi gündeme gelir. YİBGK'nın 07.10.1953 tarih ve 8/7 sayılı içtihadı birleştirme kararı, vekâlet sözleşmesinin, vekâletin ifası dolayısıyla elde edilen taşınmazın devri konusunda mülkiyeti nakil borcu doğuran bir sözleşme olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunu konu edinmektedir[174]. YİBGK, bu kararında, vekil ile müvekkil arasında yapılan vekâlet sözleşmesinin, vekilin üçüncü kişiden elde ettiği taşınmazın mülkiyetinin devredilmesi için MK m. 716'da (eMK m. 642) öngörülen biçimde davalıyı tescile zorlayacak niteliğe sahip olmadığını vurgulamıştır.

---

[173] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 388; **SİRMEN,** s. 332; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 381; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 665.

[174] Karar için bkz. **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 168 vd.

Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, bu karar isabetsizdir[175]. MK m. 716 hükmü, tescili isteme hakkını düzenlemektedir. İlgili hükme göre, mülkiyetin kazanılması hususunda hukuki bir sebebe dayanarak mülkiyetin kendi adına tescilini isteme noktasında kişisel hak sahibi olan kişi, malikin bu tescili yapmaktan kaçınması halinde hâkime başvurabilir. Doktrinde bu dava, *"tescile zorlama davası"* olarak adlandırılmaktadır[176]. Söz konusu hükümde, tescile zorlama davası açabilmek için mülkiyetin kazanılmasına esas olacak bir hukuki sebebe dayanma şartı öngörülse de, hangi sözleşmelerin bu kapsamda değerlendirileceği düzenlenmemiştir[177]. Vekâlet sözleşmesi, MK m. 716 anlamında, tescile zorlama hakkı veren sözleşmeler kapsamında değerlendirilebilir[178]. Çünkü TBK m. 508 hükmü, vekâlet dolayısıyla elde edilenlerin, vekâlet verene geçişini düzenler. Taşınmazın vekâlet verene devredilmesi, kanundan kaynaklanan bir borcun ifası niteliğindedir. Dolayısıyla, vekilin üçüncü kişiden elde etmiş olduğu taşınmazı vekâlet verene devretmekten kaçınması halinde, MK m. 716 uyarınca tescile zorlama davası açılabilir. Vekâlet sözleşmesi dolayısıyla elde edilenlerin verilmesine ilişkin alacak, ifaya yönelen sözleşmeye dayalı bir alacak niteliği taşır[179]. Bu yönüyle tazminat alacağı değildir[180].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da durum aynıdır[181]. İnanılan, üçüncü kişiden elde ettiği inanç konusu üzerinde tam hak sahibidir. İnançlı işlem ile güdülen amaca ulaşılmasıyla birlikte, inanç konusunun inanana devredilmesi gerekir. İnananın, inanç konusu üzerinde ayni bir hakkı yoktur. Dolayısıyla

---

[175] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 388; **SİRMEN,** s. 332; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 228; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 382; **AYAN,** Mülkiyet, s. 194.

[176] **SİRMEN,** s. 345.

[177] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 388; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 170; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 663.

[178] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 388; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 170; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 663; **AYANOĞLU MORALI,** s. 241.

[179] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 489.

[180] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 489.

[181] Yukarıda ele alınan YİBGK kararları, her ne kadar vekâlet sözleşmesi kapsamında ele alınsa da, bu kararlar, nâm-ı müstear kurumunun Yargıtay tarafından kabul edildiğini gösteren kararlar olarak nitelendirilmektedir. İkinci bölümde de ele alındığı üzere, nâm-ı müstear, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin bir türüdür. Bu kapsamda, ilgili içtihadı birleştirme kararlarında yapılan değerlendirmeler, esasen inanç konusu taşınmazın üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlere ilişkindir. Bu sebeple, kıyasen uygulanacak hükümler ile yapılan değerlendirmeler aynı kapsamdadır.

istihkak davası açamaz[182]. İnanılanın, inanç konusunun devrine yanaşmadığı hallerde yapılan talep, şahsi hakka dayanır[183]. Bu sebeple, örneğin taşınmazlar bakımından açılacak dava MK m. 716 uyarınca tescile zorlama davasıdır[184]. İnanç anlaşması, MK m. 716'da öngörülen, taşınmaz mülkiyetinin nakli bakımından tescile zorlama yetkisi veren sözleşmeler arasında değerlendirilebilir. Zira TBK m. 508 hükmü de kıyasen inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlere uygulanabilecek niteliktedir.

MK m. 716 hükmüne dayanılarak açılan bir davada, hâkim öncelikle davacının sözleşmedeki taahhüdünü yerine getirip getirmediğini değerlendirir[185]. Hâkim bu taahhüdün yerine getirildiğini tespit ederse, mülkiyetin davacıya geçirilmesine ilişkin karar verir[186]. Tescile zorlama davası, eda davası niteliğinde olmasına karşın, dava sonunda verilen hüküm yenilik doğuran bir karardır[187]. Mülkiyet, hükmün kesinleşmesi ile davacıya geçer[188]. Dolayısıyla tapu siciline yapılacak olan tescil açıklayıcıdır[189].

İnananın inanç konusunun kendisine devrini talep edebilmesi için, inanç anlaşmasından kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekir[190]. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemlerde, inanç konusunun bedeli

---

[182] **AYANOĞLU MORALI,** s. 241; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **GÜVENÇ,** s. 164.

[183] **AYANOĞLU MORALI,** s. 241; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **GÜVENÇ,** s. 164.

[184] **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 151; **SİRMEN,** s. 331; **AYAN,** Mülkiyet, s. 183; **AYANOĞLU MORALI,** s. 241; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **GÜVENÇ,** s. 164. Yargıtay böyle bir durumda MK m. 1025 uyarınca açılan yolsuz tescilin düzeltilmesi davasını da kabul etmektedir. Bu hususta bkz. **ALTAŞ/KURT,** s. 18. MK m. 716 uyarınca açılabilecek olan tescile zorlama davası, inanç konusunun inanılanın mülkiyetinde olduğu durumlar bakımından gündeme gelir. İnanç konusu taşınmazın üçüncü bir kişiye devredilmesi halinde inananın korunması problemi gündeme gelir. Bu probleme ilişkin değerlendirmeler ilerleyen başlıklarda yapılacaktır. Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B.

[185] **SİRMEN,** s. 346.

[186] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 407-408; **SİRMEN,** s. 346; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 252.

[187] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 407; **SİRMEN,** s. 346; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 252.

[188] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 408; **SİRMEN,** s. 346; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 252.

[189] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 408; **SİRMEN,** s. 346; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 253.

[190] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 153; **AYANOĞLU MORALI,** s. 252 vd. ; **GÜVENÇ,** s. 165.

ve yapılan masraflar inanan kişi tarafından karşılanmaktadır[191]. İnanan bu yükümlülüğünü yerine getirmediği sürece, inanılan, TBK m. 97 uyarınca ödemezlik def'i ileri sürebilir[192]. Karma inançlı işlemlerde ise, ödemezlik def'inin ileri sürülüp sürülemeyeceği tartışmalıdır[193]. Doktrinde karma inançlı işlemler bakımından TBK m. 97 hükmüne ihtiyaç olmadığı kabul edilmektedir[194]. Bu görüşe göre, karma inançlı işlemlerde inananın borcunu ifa etmemesi halinde, inanılan inanç konusunu iade etmeyecek, inanç konusunun paraya çevrilmesi yoluna gidecektir. O halde, kurumun yapısı içerisinde bulunan bu imkâna rağmen ödemezlik def'ine başvurmaya gerek yoktur.

[191] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **AYANOĞLU MORALI,** s. 57; **GÜVENÇ,** s. 156.

[192] Ödemezlik def'i, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde karşılıklı edimlerin eş zamanlı olarak ifasını sağlamayı amaçlayan bir def'idir. Kural olarak tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde gündeme gelir. İkinci bölümde de vurgulandığı üzere, ücretin kararlaştırıldığı saf inançlı işlemlerde, inanç anlaşması tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme iken, ücretin kararlaştırılmadığı sözleşmelerde eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler bakımından ödemezlik def'i kural olarak ileri sürülemese de, vekâlet sözleşmeleri bakımından istisnai bir hususun olduğu doktrinde bazı yazarlar tarafından kabul edilmektedir. Bu görüşe göre, ücretin kararlaştırılmadığı vekâlet sözleşmeleri nitelik itibariyle eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olsa da, vekil, vekâlet sözleşmesinin ifası dolayısıyla yaptığı masraflar ödenmedikçe, vekâlet verenin devir talebine karşılık ödemezlik def'i ileri sürebilir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemlerde de ücret kararlaştırılmamışsa, aynı çözüm tarzı benimsenebilir. Zira yukarıda da ele alındığı üzere, inanç konusunun inanana devredilmesi hususunda, ilgili vekâlet sözleşmesi hükümleri kıyasen uygulanabilir. Bu hususta bkz. **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 828-829; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1015; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 502-503.

[193] Bu tartışmanın çıkış noktası, Yarg. 1. HD'nin 21.02.2007 tarih ve E. 2007/989, K. 2007/1712 sayılı kararıdır. Yargıtay uyuşmazlığa konu olayda, davacının inanç anlaşmasına dayanarak inanç konusu taşınmazın tapu kaydının iptalini ve kendi adına tescilini isteyebilmesi için TBK m. 97 uyarınca önce kendi edimini yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Karar için bkz. www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 05.10.2018.

[194] **AYANOĞLU MORALI,** s. 121-122; **GÜVENÇ,** s. 165.

2. İnanılanın Hakları

a. İnançlı işlem dolayısıyla yapılan masraf ve ortaya çıkan zararların tazminini talep etme hakkı

İnanılanın, inançlı işlem dolayısıyla yapmış olduğu masrafların ve uğramış olduğu zararların tazminini talep etme hakkı, saf inançlı işlemler bakımından gündeme gelir[195]. İnanılanın bu hakkının kapsamı belirlenirken, TBK m. 510 hükmünden faydalanılabilir[196].

İlgili hükmün ilk fıkrasında, vekâlet verenin, vekâletin gereği gibi ifası için yapılan masrafları ve vermiş olduğu avansları, faiziyle birlikte ödeme borcu düzenlenmiştir. İlk fıkranın devamında, vekâlet verenin, vekâletin icrası dolayısıyla yüklenilen borçları ödeme yükümlülüğü de düzenlenmiştir. Hükmün ikinci fıkrası ise, vekilin, vekâlet sözleşmesinin ifası dolayısıyla uğradığı zararların tazminini düzenler. Daha önceki başlıklarda da vurgulandığı üzere[197], TBK m. 510 hükmü saf inançlı işlemlere kıyasen uygulanabilir. Karma inançlı işlemler bakımından ise yalnızca hükmün ilk fıkrası sınırlı bir şekilde uygulama alanı bulur[198].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemlerde, inanç konusu için ödenecek olan bedel inanan tarafından karşılanır[199]. Taraflar, söz konusu

---

[195] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ÖZTÜRK,** s. 143-144; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **GÜVENÇ,** s. 153.

[196] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ÖZTÜRK,** s. 143-144; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **GÜVENÇ,** s. 153.

[197] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, A.

[198] **AYANOĞLU MORALI,** s. 130.

[199] Örneğin iki kardeş olan A ile B, bedeli yarı yarıya ödeyerek Ü'den taşınmaz almak istemektedirler. Ancak A çeşitli nedenlerle işlemde taraf olarak gözükmek istememektedir. Bu nedenle tapu sicilinde B malik olarak gözükmekte, daha sonra ½ payı A'ya devretmektedir. Örnek için bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 377-378. Bu örnek incelendiğinde, inanç konusunun bedelinin inanan tarafından ödendiği sonucuna ulaşılabilir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, genellikle dolaylı temsilci konumunda olan inanılan, inanç konusunun bedelini inanandan elde etmektedir. Aynı yönde bkz. **ERDÖNMEZ,** Güray; "Nâm-ı Müstear ve Tasarrufun İptali Davaları", Bankacılar Dergisi, S. 59, 2006, s. 88.

bedelin inanç konusunun devrinden önce verilmesini kararlaştırabilecekleri gibi, devir sonrasında verilmesine ilişkin anlaşma da yapabilirler.

Ayrıca inanılan, inançlı işlem dolayısıyla uğradığı zararların giderilmesini isteyebilir[200]. İnanan zararın ortaya çıkmasında herhangi bir kusurunun olmadığını ispatlarsa, zarardan sorumlu olmaz[201]. İnançlı anlaşmasında öngörülen sürenin sona ermesine binaen, inananın inanç konusunun devrini talep ettiği hallerde, inanılanın yapmış olduğu masraflar ve ödemiş olduğu avanslar, faiziyle birlikte ödenmezse, inanılan bu talebe karşılık TBK m. 97 uyarınca ödemezlik def'i ileri sürebilir[202].

b. Ücret talep etme hakkı

İnanılan lehine ücret öngörülmesi hususu, saf inançlı işlemlere özgü bir durumdur[203]. Yukarıda da vurgulandığı üzere, vekâlet sözleşmeleri bakımından ücret zorunlu bir unsur olmasa da, ücretsiz vekâlet sözleşmeleri istisnai bir hal almıştır[204]. Bu durum inançlı işlemler bakımından da geçerlidir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemlerde de genellikle inanılan lehine bir ücret öngörülür. İnanç anlaşmasında böyle bir düzenlemenin yer aldığı veya TBK m. 502/f. III hükmü gereğince ücrete hak kazanıldığı hallerde, inanılanın ücret talep etme hakkı bulunmaktadır.

c. İnanç konusunu paraya çevirme hakkı

İnanılanın inanç konusunu paraya çevirme hakkı, karma inançlı işlemler bakımından uygulama alanı bulan bir haktır[205]. Karma inançlı işlemin yapılmasına sebep

---

[200] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 156.

[201] **GÜVENÇ,** s. 156.

[202] Bu hususta bkz. **GÜVENÇ,** s. 165-166.

[203] **AMMANN,** s. 39; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 148; **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZTÜRK,** s. 143; **ÖZKAYA,** s. 59; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **AYANOĞLU MORALI,** s. 57; **GÜVENÇ,** s. 156.

[204] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, B, 1, c.

[205] İnanç konusunun paraya çevrilmesi, inanılan bakımından hem bir hak hem de bir yükümlülüktür. Temel borcun ödenmemesi halinde, inanç konusunun inanılanda kalacağının kararlaştırıldığı hallerde, inanç konusunu paraya çevirme yükümlülüğünden bahsedilemez. Böyle bir durumda, yalnızca borcun miktarını

olan borcun ödenmemesi halinde, inanılan, inanç konusunu paraya çevirme hakkına sahiptir[206]. Karma inançlı işlemlerde, genellikle inanç konusunun paraya çevrilmesi usulü inanç anlaşmasında öngörülür[207]. İnanç anlaşmasında paraya çevirme usulünün kararlaştırılmadığı hallerde, inanılanın özel paraya çevirme usullerinden herhangi birini seçebileceği kabul edilmektedir[208]. İnanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi bir kişi konumunda olduğu için bu imkânı ona tanımak gerekir[209].

Ayrıca inanılan 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İİK) m. 145 vd. hükümlerde düzenlenen rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapmak zorunda değildir[210]. Karma inançlı işlemlerde inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olan inanılanı rehin veren ile aynı şartlara tâbi tutmamak gerekir[211]. Bu kolaylık, teminat amaçlı bir işlem yapmak isteyen kişileri inançlı işlemleri tercih etmeye sevk eder[212].

İnanç konusunun paraya çevrilmesinden elde edilen miktar borcu karşılamaya yetmiyorsa, inananın şahsi malvarlığına gidilebilir[213]. Bu miktarın borcun değerinin üstünde olduğu hallerde ise, geriye kalan kısmın inanana devri gerekir[214]. İnanan, inanç

---

aşan kısmın inanana devir yükümlülüğü ortaya çıkar. İnanç konusunun paraya çevrilmesinin hem hak hem de yükümlülük olduğu hakkında bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151-152; **GÜVENÇ,** s. 159. Doktrinde bazı yazarlar, inanç konusunun paraya çevrilmesini, inanılanın inanç anlaşmasından kaynaklanan borçları arasında değerlendirmiştir. Bu hususta bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 256 vd.

[206] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 152; **ÖZTÜRK,** s. 148 vd. ; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **AYANOĞLU MORALI,** s. 256-257; **UYGUR,** s. 191; **GÜVENÇ,** s. 159.

[207] **AYANOĞLU MORALI,** s. 256-257.

[208] **AYANOĞLU MORALI,** s. 257.

[209] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **AYDINCIK,** s. 184; **AYANOĞLU MORALI,** s. 257.

[210] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **AYANOĞLU MORALI,** s. 257.

[211] *Ayanoğlu Moralı*'ya göre, inanılanın, İİK hükümlerine göre rehnin paraya çevrilmesi yoluna başvurması, karma inançlı işlemin niteliğine uygun düşmez. Bu hususta bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 257.

[212] **AYANOĞLU MORALI,** s. 257.

[213] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **ÖZTÜRK,** s. 149; **AYANOĞLU MORALI,** s. 262; **ALTAŞ/KURT,** s. 17-18; **UYGUR,** s. 191; **GÜVENÇ,** s. 161.

[214] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 152; **KUNTALP,** Lex Commissoria, s. 160; **SİRMEN,** s. 624-625; **ÖZTÜRK,** s. 149; **AYANOĞLU MORALI,** s. 262; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **PARLAK BÖRÜ,** s. 267; **UYGUR,** s. 203; **GÜVENÇ,** s. 159.

konusunun paraya çevrilmesine katlanmakla yükümlü olmasına karşın, bu hallerde geriye kalan kısmın iade edilmesine ilişkin talep hakkına sahiptir[215].

Daha önce de ele alındığı üzere[216], karma inançlı işlem yapılmasına neden olan borcun ödenmemesi halinde, taraflar, inanç konusunun inanılanda kalmaya devam etmesini öngören bir kaydı inanç anlaşmasına koyabilirler. Fakat bu hallerde, inanç konusunun değeri borcun miktarını aşıyorsa, aşan kısmın inanana devri gerekir. Aksi bir kabul, *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil eder.

III. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE DIŞ İLİŞKİ

A. Genel Olarak

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde dış ilişki kavramı, inanan veya inanılanın üçüncü kişilerle olan ilişkilerini ifade etmek üzere kullanılan bir tabirdir. İnançlı işlemler bakımından üçüncü kişi denilince anlaşılması gereken, inanç anlaşmasına taraf olmayan kişilerdir[217]. İnanç konusunun elde edildiği kişi, çalışma bakımından üçüncü kişi olarak adlandırılsa da, dış ilişki meselesi genellikle inanç konusu inanılana devredildikten sonra gündeme gelir. Dolayısıyla inanç konusunun edinildiği üçüncü kişi, dış ilişki bakımından kastedilen üçüncü kişi olarak algılanmamalıdır.

İnançlı işlemin klasik görünümünde olduğu gibi, inanç konusunun üçüncü bir kişiden elde edildiği inançlı işlemlerde de, inanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi bir kişidir[218]. Bu durum inanç anlaşması ile sınırlansa da, üçüncü kişiler nezdinde hukuki

---

[215] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 151; **ALTAŞ/KURT,** s. 18.

[216] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, C, 1, f.

[217] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 179; **ÖZTÜRK,** s. 151; **ÖZKAYA,** s. 61.

[218] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1; **ALTAŞ/KURT,** s. 3; **AYANOĞLU MORALI,** s. 3; **AYDINCIK,** s. 132; **GÜVENÇ,** s. 26; **KRAMER/SCHMİDLİN,** Art. 18, N. 119; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 18, N. 143.

durum son derece nettir. İnanç konusu üzerinde hak sahibi olan kişi inanılan olup, inanç anlaşması kaynaklı nisbi talebin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün değildir[219].

İnanılan, inanç anlaşmasına aykırı olarak inanç konusunu üçüncü kişilere satış, bağışlama vb. bir sözleşme ile devreder veya bu kişilere inanç konusu üzerinde sınırlı bir ayni hak sağlarsa, üçüncü kişi mülkiyeti veya sınırlı ayni hakkı kazanır[220]. Zira inanılan, inanç konusu üzerinde tasarruf yetkisi bulunan tam hak sahibi bir kişidir. Bu nedenle üçüncü kişinin iyiniyetli veya kötüniyetli olması önem taşımaz[221]. Kötüniyetten kasıt, MK m. 3 bağlamında inanılanın tam hak sahipliğinin inançlı işlemden kaynaklandığını bilmek veya bilebilecek durumda olmaktır[222].

Bu açıklamalar ışığında, inanılanın inanç anlaşmasına aykırı hareket ederek inanç konusunu üçüncü bir kişiye devrettiği hallerde, yapılan devir işlemi tasarruf yetkisine sahip tam hak sahibi bir kişi tarafından yapılmış olup, hukuken geçerlidir. Böyle bir halde, üçüncü kişiye karşı ayni hakka dayalı talepler ileri sürülemez[223]. İnananın, inanç anlaşmasından kaynaklı nisbi taleplerinin muhatabı ise inanılandır. İnanılanın, inanç anlaşmasına aykırı davranarak inanç konusunu üçüncü kişilere devretmesi veya inanç konusu üzerinde sınırlı ayni hak tesis etmesi halinde, inananın sorumluluğu TBK m. 112 vd. hükümlere göre belirlenir[224].

İnanılanın inanç anlaşmasın aykırı tasarruflarda bulunduğu hallerde, inananın yalnızca sözleşmeden kaynaklı talepler ileri sürmesi, onun hukuki durumunu zayıf hale

---

[219] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 172; **ÖZTÜRK,** s. 151; **ÖZKAYA,** s. 61; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **AYANOĞLU MORALI,** s. 269 vd.

[220] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 179; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 367; **EREN,** Genel Hükümler, s. 386; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 386; **SİRMEN,** s. 331; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 668; **ÖZTÜRK,** s. 151; **ÖZKAYA,** s. 61; **AYANOĞLU MORALI,** s. 270; **ALTAŞ/KURT,** s. 18.

[221] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 179; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 367; **EREN,** Genel Hükümler, s. 386; **AYAN,** Mülkiyet, s. 182; **ÖZTÜRK,** s. 151; **ÖZKAYA,** s. 61; **AYANOĞLU MORALI,** s. 270; **ALTAŞ/KURT,** s. 18.

[222] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 179; **ÖZTÜRK,** s. 151; **AYANOĞLU MORALI,** s. 270-271.

[223] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 172; **EREN,** Genel Hükümler, s. 385-386; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 668; **ÖZTÜRK,** s. 151; **ÖZKAYA,** s. 61; **ALTAŞ/KURT,** s. 18.

[224] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 172; **EREN,** Genel Hükümler, s. 385-386; **SİRMEN,** s. 331; **ÖZTÜRK,** s. 150; **ÖZKAYA,** s. 60; **ALTAŞ/KURT,** s. 18; **GÜVENÇ,** s. 166.

getirmektedir. İşte bu noktada, inananın korunması problemi ortaya çıkmış, inananın zayıf konumunun getirdiği sorunları çözmek adına çeşitli çözüm yolları aranmıştır.

B. İnananın Korunması Problemi

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da temel problem, inananın korunması hususudur. Koruma kavramından anlaşılması gerekenleri birkaç noktada toplamak mümkündür. Bunlar:

- İnanılanın inanç anlaşmasına aykırı davranarak inanç konusunu üçüncü kişilere devrettiği veya üzerinde sınırlı bir ayni hak kurduğu hallerde, inanç anlaşmasına aykırılık dışında başka hukuki imkânların bulunması,
- İnanılanın iflası halinde, tam hak sahibi bir kişi olduğu için iflas masasına girecek inanç konusunu masadan çıkarmaya yarayacak hukuki imkânların bulunması,
- İnanılanın kişisel borçları sebebiyle inanç konusunun haciz tehlikesi ile karşılaştığı hallerde, bu tehlikeyi ortadan kaldıracak hukuki imkânların bulunması,
- İnanılanın inançlı malik olduğunu bilerek işlem yapan üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecek taleplerin dayanağını oluşturabilecek hukuki imkânların bulunmasıdır.

Şu husus önemle belirtilmelidir ki, inanılan ile üçüncü kişi arasında yapılan hukuki işlemin muvazaalı olduğu hallerde, inananın korunması probleminden bahsedilemez[225]. Yapılan işlemin muvazaalı olduğu bu hallerde, inanan, işlemin geçersizliğini[226] ileri sürebilir[227]. Böyle bir durumda, inanan üçüncü kişi durumunda olduğu için muvazaayı tanık dâhil olmak üzere her türlü delil ile ispat edebilir[228]. Dolayısıyla işlemin muvazaa sebebiyle geçersiz olduğu bu hallerde, inananın korunması problemi ortaya çıkmaz. İnanan muvazaa iddiasını ispatlayarak, inanç konusunun üçüncü kişiye devrini engelleyebilir.

---

[225] Aynı yönde bkz. **ÖZKAYA,** s. 61; **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 668.

[226] Muvazaanın yaptırımı konusundaki tartışmalar için bkz. İkinci Bölüm, VI, A, 1.

[227] **ÖZKAYA,** s. 61.

[228] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 418-419; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 84 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 381; **KILIÇOĞLU,** s. 238; **ÖZKAYA,** s. 209 vd.

Bu başlık altında öncelikle, inananın korunması problemini çözmeye yarayacak yasal düzenlemelerin neler olabileceği hususu değerlendirilecek, ardından inananın korunması problemine getirilen çözüm önerilerine değinilecektir.

1. TBK m. 49/f. II Hükmü Çerçevesinde Koruma

a. Ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar verme kavramı

TBK m. 49/f. I hükmünde, haksız fiil sorumluluğu düzenlenmiş olup, bu sorumluluğun kurucu unsurlarından bir tanesi olarak da hukuka aykırılık kabul edilmiştir. Söz konusu hükümde, hukuka aykırılıktan ne anlaşılması gerektiği açıklanmamış, bu kavramın içinin doldurulması, doktrine ve mahkeme içtihatlarına bırakılmıştır[229].

Hukuka aykırılık kavramını açıklamak üzere, doktrinde objektif hukuka aykırılık ve sübjektif hukuka aykırılık teorileri ileri sürülmüştür[230]. İsviçre-Türk hukukundaki hâkim görüş, objektif hukuka aykırılık teorisine üstünlük tanımaktadır[231]. Objektif hukuka aykırılık teorisine göre[232], *"özel hukuk veya kamu hukukuna ait bir davranış kuralının ihlali, hukuka aykırılık sonucunu doğurur."* Kişilere yönelik olarak emir veya yasak içeren davranış kuralları, kendi içerisinde temel koruma normları ve özel koruma normları olmak üzere ikiye ayırılır[233]. Temel koruma normları, kişilerin mutlak haklarını korumayı amaçlarken; özel koruma normları, kişilerin mutlak hakları dışındaki hakları korumayı amaçlar[234]. Temel koruman normlarından birinin ihlal edildiği hallerde, hukuka

---

[229] **TANDOĞAN,** Halûk; Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdi Mes'uliyet), Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s. 17; **EREN,** Genel Hükümler, s. 611; **KIRCA,** Çiğdem; Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk, BATİHAE, Ankara 2004, s. 13; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** Pınar; Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 156.

[230] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 476; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 14; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 17-18; **KIRCA,** s. 13; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 156.

[231] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 476; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 14; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 18; **KIRCA,** s. 13; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 156.

[232] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 476; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 14; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 18; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 157.

[233] **KIRCA,** s. 15-16; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 161.

[234] **KIRCA,** s. 15-16; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 161.

aykırılık unsurunun gerekçelendirilmesine gerek yoktur[235]. Mutlak haklar dışındaki haklar bakımından ise, hukuka aykırılığın oluşabilmesi için mutlak surette bu hakkı koruyan özel bir norm olmalıdır[236]. Mutlak hakların ihlali durumunda sonuç hukuka aykırı iken; mutlak hakları dışındaki hakların ihlalinde davranış hukuka aykırıdır[237]. Bir fiilin hukuka aykırı kabul edilebilmesi için bu iki durumdan birinin ortaya çıkması gerekir. Koruma normları yazılı olabileceği gibi, yazılı olmayan bir davranış kuralı da olabilir[238].

TBK m. 49/f. II hükmü ise, ahlâka aykırı bazı fiilleri hukuka aykırılık kavramı ile aynı kapsamda değerlendirmiştir[239]. Ancak söz konusu hükmün uygulama alanının daraldığına ilişkin görüşler doktrinde ileri sürülmektedir[240]. Zira TBK m. 49/f. I hükmünde düzenlenen hukuka aykırılık hali, yukarıda da bahsedildiği üzere, yazılı olmayan emredici davranış kurallarının ihlalini de içerisine alır. Ahlâk kuralları da yazılı olmayan hukuk kuralları arasında değerlendirilir[241]. Bu husus ise, TBK m. 49/f. I ve TBK m. 49/f. II hükümlerinin farklı şartları bünyesinde barındırması sebebiyle önem arz etmektedir. Zira TBK m. 49/f. I hükmü, sorumluluğun doğması için ihmali yeterli görmekteyken; TBK m. 49/f. II hükmü, kasıtlı bir fiil aramaktadır. Dolayısıyla yazılı olmayan ahlâk kurallarına aykırı bir fiilin ortaya çıkması halinde, ilk fıkrada ihmal yeterli olurken, diğer fıkra bakımından kast gerekmektedir. Doktrinde bu nedenle TBK m. 49/f.

---

[235] **KIRCA,** s. 15.

[236] **KIRCA,** s. 16.

[237] **KIRCA,** s. 17.

[238] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 478-480; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 25; **EREN,** Genel Hükümler, s. 611.

[239] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 481; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 65; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 27; **EREN,** Genel Hükümler, s. 624; **KAPANCI,** Kadir Berk; Ahlaka Aykırı Bir Fiille Kasten Verilen Zararın Tazmini, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, s. 7; **ATEŞ,** Derya; Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlaka Aykırılık, Turhan Kitabevi, Ankara 2007, s. 186-187.

[240] Bu görüşü benimseyen yazarlar için bkz. **EREN,** Genel Hükümler, s. 624-625. Ayrıca bkz. **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 29-30; **ATEŞ,** s. 189-190.

[241] **TEKİNAY/AKMAN/BURCOĞLU/ALTOP,** s. 480-481; **EREN,** Genel Hükümler, s. 624.

II hükmünün uygulama alanının daraldığı kabul edilse de[242], hüküm hala varlığını korumakta, ahlâka aykırı kasıtlı fiillere karşı uygulanabilmektedir[243].

TBK m. 49/f. II hükmü gereğince, zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlâka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren kimse[244], bu fiilinden doğan zararı gidermekle yükümlüdür. Söz konusu hükme göre, sorumluluğun ortaya çıkabilmesi için fiilin ahlâka aykırı olması gerekir. Ahlâktan anlaşılması gereken, bireysel ahlâk değil, sosyal ve genel ahlâktır[245]. Ahlâka aykırı davranışın ihmal şeklinde ortaya çıkması yeterli değildir[246]. TBK m. 49/f. II hükmü çerçevesinde sorumluluğun gündeme

---

[242] **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 29-30; **EREN,** Genel Hükümler, s. 624-625. *Ateş,* hükmün uygulama alanının daralmasını farklı gerekçelerle açıklamıştır. Yazara göre, sosyal ve ekonomik düzlemde yaşanan gelişmeler kişilik hakkına ilişkin koruma, dürüstlük kuralına dayanan koruma ve bazı özel kanunlarla getirilen korumalarla birlikte hükmün uygulama alanı daralsa da, tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu hususta bkz. **ATEŞ,** s. 189-190.

[243] TBK m. 49/f. II hükmünün temelinde, herhangi bir hukuka aykırılığı bulunmayan ancak vicdani olarak rahatsızlık oluşturan fiillerin yaptırıma uğraması gerektiği düşüncesi yatar. Mehaz İsviçre Borçlar Kanunu'nun ilk halinde yer almayan bu hüküm, BGB § 826 hükmünden esinlenerek 1911 değişikliği ile OR Art. 41 hükmüne eklenmiştir. İsviçre'de bu konuda düzenleme yapılması gerekliliğini doğuran diğer sebep, ahlâka aykırı fillerin hukuka aykırılık unsurunun geniş yorumlanması ile yaptırıma tabi tutulmasıdır. Bu noktada, geniş yorumlama faaliyetinin sakıncalarını bertaraf etmek adına yasal bir düzenleme yapılmıştır. TBK m. 49/f. II hükmünün temelleri hakkında bkz. **KAPANCI,** s. 7 vd. ; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 328 vd.

[244] eBK döneminde, *"bilerek"* ifadesi yer almaktaydı. Ancak kasıt kavramının bilme ve isteme unsurlarını bünyesinde barındırması, bu ifadenin kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olup olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirdi. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda *"kasten"* ifadesinin kullanılmasıyla birlikte, bu tartışmalar sona ermiştir. Bu hususta bkz. **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 370-371.

[245] Burada kastedilen ahlâk kavramını karşılamak üzere, *"objektif genel ahlâk"* kavramı kullanılmıştır. *"Belirli bir yerde ve zamanda o topluma ait sosyolojik kurallar ile ahlâk kurallarından temel alan, kamusal vicdandan benimsenen; dürüst, namuslu, makul insanlara ait sosyal ve hukuki kurallar"* olarak tasvir edilen objektif genel ahlak kuralları, TBK m. 49/f. II hükmü uygulanırken kıstas alınması gereken kurallardır. Bu hususta bkz. **KAPANCI,** s. 17. Ayrıca bkz. **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 66; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 27; **EREN,** Genel Hükümler, s. 625.

[246] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 493; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 67; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 30; **EREN,** Genel Hükümler, s. 625; **KILIÇOĞLU,** s. 367; **KAPANCI,** s. 22-23; **ATEŞ,** s. 191.

gelebilmesi için, fiilin kasten yapılması[247] ve bu fiil sonucunda bir zarar ortaya çıkması gerekir. Bu zarar maddi veya manevi bir zarar olabilir[248].

b. TBK m. 49/f. II hükmünün inançlı işlemlerde uygulanması

İnançlı işlemlerde, inananın hukuki durumu sebebiyle ortaya çıkan tehlikeleri önlemek adına yararlanılması düşünülen yasal imkânlardan ilki, TBK m. 49/f. II hükmüdür[249].

İlk olarak belirtilmesi gereken husus, daha önce de vurgulandığı üzere, inanılan tam hak sahibi bir kişi olup, inanç konusu üzerinde tasarruf yetkisine sahiptir. Dolayısıyla, inanılanın inanç konusunu üçüncü kişiye devrettiği veya üzerinde sınırlı ayni hak tesis ettiği hallerde, üçüncü kişinin kazanımı korunacaktır. Üçüncü kişinin inanılanın inançlı malik olduğunu bilmesi önem taşımaz. İyiniyetli de olsa kötüniyetli de olsa yapılan devir işlemi geçerli olacaktır.

İşte bu noktada, TBK m. 49/f. II hükmünden yararlanma fikri ortaya çıkmaktadır. Zira ilgili hüküm, zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralının bulunmadığı hallerde

---

[247] Hükümde yer alan "kasten" ifadesinin nasıl anlaşılması gerektiği tartışmalı bir hususdur. Bu tartışmanın çıkış noktasını, hükmün kaynağını oluşturan BGB § 826 hükmü ile mehaz kanun olan OR Art. 41 hükmünde farklı ifadeler kullanılması hususu oluşturur. BGB'de *"vorsatz"* ifadesi kullanılmasına karşın, OR'de *"absicht"* ifadesi kullanılmıştır. *"Vorsatz"* genel anlamda kast olarak kabul edilirken, *"absicht"* daha ağır düzeyde bir kast olarak ifade edilmektedir. Doktrinde hâkim olan görüşe göre, *"absicht"* ifadesi bilinçli bir kullanım değildir. Dolayısıyla TBK m. 49/f. II hükmünün uygulanması bakımından ağır düzeyde bir kast aranmaz. Bu hususta bkz. **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 371-372. Doktrindeki diğer görüşe göre, *"absicht"* ifadesi, özel kastın varlığına işaret eder. Zira TBK m. 49/f. II hükmü niteliği itibariyle geniş bir uygulama alanı yaratmaya müsaittir. Hükmün yaratmış olduğu "belirsizlik evreni" özel kast şartı ile sınırlandırılabilir. Bu nedenle genel bir kastın varlığı yeterli görülmemelidir. Bu hususta bkz. **KAPANCI,** s. 31-32.

[248] **EREN,** Genel Hükümler, s. 625; **ATEŞ,** s. 193. Doktrinde bir görüşe göre, bir fiil TBK m. 49/f. II kapsamına girmesine rağmen kişilik hakkının zedelenmesi sonucunu doğurmuyorsa, TBK m. 49/f. II hükmüne dayanılarak manevi tazminat talep edilemez. Bu hususta bkz. **KAPANCI,** s. 181 vd.

[249] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 179; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 83; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 551-552; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 367-368; **EREN,** Genel Hükümler, s. 386; **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 387; **SİRMEN,** s. 331; **ÖZTÜRK,** s. 150-151; **AYANOĞLU MORALI,** s. 274 vd. ; **ALTAŞ/KURT,** s. 19; **GÜVENÇ,** s. 167.

uygulanmaktadır. İnanılanın, inanç konusunu üçüncü kişilere devrettiği hallerde, devir işlemini yasaklayan bir hukuk kuralı yoktur. İnanılan tam hak sahibi, tasarruf yetkisi olan bir kişidir. İnanç anlaşmasına aykırı davranışı sebebiyle TBK m. 112 hükmü gereğince sorumlu olsa da, muvazaa olmadığı sürece üçüncü kişinin kazanımını engelleyen bir hukuk kuralı mevcut değildir. Dolayısıyla TBK m. 49/f. II hükmünün uygulanması için elverişli bir hukuki durum mevcuttur. İlgili hüküm gereğince, üçüncü kişi kasten, ahlâka aykırı bir fiille inanana zarar vermişse, bu zararı gidermekle yükümlüdür. İnanç konusu, üçüncü bir kişinin mülkiyetine geçtiği veya üzerinde sınırlı ayni hakkı kazanıldığı için, inananın zarara uğradığını kabul etmek mümkündür. Dolayısıyla, söz konusu hüküm, inananı belirli ölçüde koruyacak hukuki imkânları sağlamaktadır. Ancak bu korumayı sağlamada bazı problemler yaşanabilir.

Örneğin ahlâka aykırılıktan ne anlaşılması gerektiği yanıtlanması gereken bir sorudur[250]. Zira doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, üçüncü kişinin, inanan ile inanılan arasındaki inanç ilişkisini bilmesi, TBK m. 49/f. II hükmüne dayalı olarak talepte bulunabilmek için tek başına yeterli değildir[251]. İnançlı ilişkinin bilinmesine ek olarak bazı şartların da bulunması gerekir. İnançlı ilişkinin bilinmesi, ahlâka aykırılık anlamına gelmez. Dolayısıyla söz konusu hükmün uygulanabilmesi için inançlı işlemin bilinmesine ek olarak hangi şartların gerçekleşmesi gerektiği tespit edilmelidir. Üçüncü kişinin fiilinin ahlâka aykırılık sayılması için gerekli şartlar tespit edilse bile, bunların ispatı hiç de kolay

[250] Alman hukukunda ahlaka aykırılık kavramının getirmiş olduğu belirsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla olay grupları oluşturma yöntemine başvurulmaktadır. Bu yöntem ile karşılaşılma sıklığına bağlı olarak çeşitli olaylar gruplanmakta, hükmün uygulama alanına ilişkin bir sistematik oluşturulmaktadır. Yapılan değerlendirmeler normatif bir eksende yapılmakta, fiile ilişkin saik, araç, amaç, hedef ve ihlal edilen menfaatler kıstas olarak belirlenmektedir. Bu sayede soyut olan ahlaka aykırılık kavramı bir nebze olsun somutlaştırılmaya çalışılmaktadır. İsviçre-Türk hukukunda da olay grupları oluşturma yönünde bir eğilim mevcuttur. Bu kapsamda sözleşmenin bir tarafını sözleşmeye aykırı davranmaya teşvik etme, haklı bir sebep olmaksızın sözleşme yapmayı reddetme, dava ve şikayet hakkının kötüye kullanılması, ihale sürecinde yapılan anlaşmalar sıklıkla karşılaşılan olaylar arasında değerlendirilmektedir. Bu olay grupları sınırlı sayıda olmayıp, genişletilebilecek niteliktedir. Bu hususta bkz. **KAPANCI,** s. 20; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 360 vd. Olay gruplarının oluşturulmasını savunan yazarlar olduğu kadar, bu yöntemin sakıncalarını belirten yazarlar da mevcuttur. Bu yazarların çıkış noktası, olay gruplarına mutlak surette bağlı olmanın getireceği olumsuz sonuçlardır. Bu hususta bkz. **KAPANCI,** s. 20; **ÇAĞLAYAN AKSOY,** s. 367 vd.

[251] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 482.

değildir[252]. Çünkü bu ahlâka aykırı fiilin kasten ortaya çıkması gerekir. Dolayısıyla inananı korumak adına uygulanması düşünülen bu hüküm, her zaman istenilen sonucu vermeyebilir[253].

Üçüncü kişinin inananı zarara uğratma kastı tespit edilip, ispatlandığı takdirde, inananın zararlarının tazmini gündeme gelir. Haksız fiillerde tazminatın belirlenmesi, TBK m. 51 hükmünde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, tazminatın kapsamı ve ödenme biçimi hâkim tarafından belirlenir. Hâkim, durumun gereğini ve kusurun ağırlığını göz önünde bulundurur. İnananın uğramış olduğu maddi zararlar, iki şekilde tazmin edilebilir[254]: Aynen tazmin ve nakden tazmin.

Aynen tazmin, zararın ortaya çıkmasından önceki malvarlığı durumunun doğrudan doğruya tesisini amaçlar[255]. Üçüncü kişinin zararı aynen tazmin etmesi hâkim tarafından takdir edilirse, inanç konusunun inanana devredilmesi gerekir[256]. Üçüncü kişinin, inanç konusunu bir başkasına devretmesi halinde, zararın aynen tazmini mümkün olmaz[257]. Zira aynen tazmin, inanç konusunun inanana devredilmesine imkân verse de, niteliği itibariyle tazminat alacağıdır. Bu durumda, sadece nakden tazmin gündeme gelecektir.

---

[252] TBK m. 49/f. II hükmü gereğince, ahlâka aykırı bir fiile kasten zarar verme halinin şartlarının oluştuğuna ilişkin ispat yükü inanandadır. Bu hususta bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 275.

[253] Aynı yönde bkz. **GÜVENÇ,** s. 167.

[254] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 581; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II, s. 70; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 253; **EREN,** Genel Hükümler, s. 799-800; **KILIÇOĞLU,** s. 533-534.

[255] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 581; **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku, s. 253; **EREN,** Genel Hükümler, s. 800.

[256] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 552; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368; **SİRMEN,** s. 331; **AYANOĞLU MORALI,** s. 275-276; **GÜVENÇ,** s. 167.

[257] İnanılan durumunda olan B kişisinin inanç konusunu C'ye devrettiği, C'nin de inanan durumunda olan A'ya zarar verme kastının bulunduğu hallerde, A, C'ye karşı TBK m. 49/f. II hükmüne başvurabilecek ve TBK m. 51 hükmü uyarınca aynen tazmin imkânı söz konusu olabilecektir. Ancak C'nin inanç konusunu D'ye devrettiği ihtimalde, aynen tazmin için D'nin ahlaka aykırı bir şekilde kasten zarar verme amacının olması gerekir. Hem C'nin hem de D'nin ahlaka aykırı amaç güttüğü hallerde TBK m. 27 uyarınca kesin hükümsüz bir hukuki işlemle sonuçlanma durumları saklıdır. Örnek için bkz. **KAPANCI,** s. 153-154. Ayrıca bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 552.

Bu konuda değinilmesi gereken son husus, inanılanın inanç anlaşmasına aykırı hareket ederek inanç konusunu üçüncü kişiye devrettiği, üçüncü kişinin de inanana ahlâka aykırı bir biçimde zarar verme kastı ile bu devri kabul ettiği hallerde, inanılan ve üçüncü kişi TBK m. 61 hükmü gereğince müteselsilen sorumlu olduklarıdır[258].

2. TBK m. 509'a Dayalı Koruma

İnananın korunması probleminin çözümünde yararlanılacak kanun hükümlerinden bir diğeri, TBK m. 509 hükmüdür[259]. İlgili hüküm, vekilin, vekâlet dolayısıyla elde ettiği hakların vekâlet verene geçişini düzenlemektedir. Çalışmanın bu başlığı altında, öncelikle TBK m. 509 hükmü genel hatları ile alınacak, sonrasında ilgili hükmün inançlı işlemlere kıyasen uygulanması hususu değerlendirilecektir.

a. Genel olarak

"Edinilen hakların vekâlet verene geçişi" kenar başlığı ile düzenlenen TBK m. 509 hükmü, vekilin, dolaylı temsilci olarak hareket ettiği durumlar için öngörülen bir kanun hükmüdür. Hükmün ilk iki fıkrası, vekilin kendi adına fakat vekâlet veren hesabına girmiş olduğu işlemlerden kaynaklanan üçüncü kişilerdeki alacağına ilişkindir. Hükmün son fıkrası ise, vekilin, kendi adına vekâlet veren hesabına elde ettiği taşınırların, vekilin iflas etmesi durumunda, akıbetlerinin ne olacağına ilişkindir.

---

[258] Üçüncü kişinin inanılan ile birlikte müteselsil sorumlu olması farklı sebeplere dayanmaktadır. Üçüncü kişi ile inanılanın aynı ahlaka aykırı amacı taşıdığı hallerde, TBK m. 49/f. II hükmüne başvurmaya gerek yoktur. Böyle bir durumda tarafların yapmış olduğu işlemler TBK m. 27 uyarınca geçersiz olacaktır. Bu hususta bkz. **KAPANCI,** s. 153. Ayrıca bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 552; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368; **AYANOĞLU MORALI,** s. 275.

[259] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 206 vd. ; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 552 vd. ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 83 vd. ; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 386; **AYANOĞLU MORALI,** s. 276 vd. ; **ALTAŞ/KURT,** s. 19 vd. ; **PARLAK BÖRÜ,** s. 266; **UYGUR,** s. 192-193; **GÜVENÇ,** s. 175 vd. ; **FELLMANN,** Walter; Berner Kommentar, Band/Nr. VI/2/4, Der eiinfache Auftrag, Art. 394-406 OR Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligatioenenrecht, Die einzelnen Vertragsverhältnisse, Stämpfli Verlag, Bern 1992, Art. 401, N. 11; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 8; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 4.

Dolaylı temsil başlığında da vurgulandığı üzere, dolaylı temsilci, kendi adına başkası hesabına hareket eden bir kişidir[260]. Dolaylı temsil kurumu bünyesinde açıklama ilkesini barındırmadığı için, temsilcinin girmiş olduğu işlerdeki haklar bizzat kendisine ait olur[261]. Temsilci daha sonra yapacağı devir işlemiyle, elde ettiği bu hakları temsil olunana devreder[262]. Vekilin dolaylı temsilci olarak hareket ettiği hallerde de, vekâlet sözleşmesi dolayısıyla girişilen işlerden doğan haklar öncelikle vekile ait olur[263]. Vekil, elde etmiş olduğu hakkın konusuna göre ilgili devir işlemini gerçekleştirerek, hakkı vekâlet verene devreder[264]. Ancak bu devir işleminin gerçekleşmesine kadar geçen sürede, hakkın sahibi vekil olduğu için vekâlet veren bakımından çeşitli tehlikeler ortaya çıkar. Vekilin elde ettiği hakkı devretmeye yanaşmaması, devirden önce vekilin iflas etmesi veya ilgili hakkın haciz tehlikesi ile karşılaşması, vekâlet veren bakımından tehlike arz eden durumlar olarak kabul edilebilir[265].

TBK m. 509 hükmü de bahsi geçen tehlikeleri ortadan kaldırmak amacıyla getirilmiş olan bir hükümdür[266]. TBK m. 509 hükmü, vekilin sözleşmeye aykırı davranması veya iflas etmesi halinde, ekonomik anlamda hakkın sahibi olarak nitelendirilse de, hukuki olarak malik olmayan vekâlet vereni, korumayı amaçlamıştır[267]. Vekâlet verene üçüncü kişi ile doğrudan hukuki ilişki kurma imkânı veren TBK m. 509

---

[260] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 1.

[261] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 157 vd. ; **AKYOL,** s. 60-61; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449-450.

[262] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 167; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 630; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 157 vd. ; **AKYOL,** s. 60-61; **EREN,** Genel Hükümler, s. 449-450.

[263] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 512; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 736-737; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 680-681; **GÜMÜŞ,** s. 188; **FELLMANN,** Art. 401, N. 12.

[264] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 512; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 736-737; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 680-681; **GÜMÜŞ,** s. 188; **FELLMANN,** Art. 401, N. 12.

[265] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 512; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **GÜMÜŞ,** s. 188; **FELLMANN,** Art. 401, N. 10; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 1; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 3.

[266] **FELLMANN,** Art. 401, N. 11; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 3.

[267] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 512-512; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **YAVUZ,** Dolaylı Temsil, s. 230 vd. ; **GÜMÜŞ,** s. 188; **FELLMANN,** Art. 401, N. 12; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 1.

hükmü, bu yönüyle dolaylı temsil kurumunu doğrudan temsil kurumuna yaklaştırmıştır[268].

b. Yasal devir kavramı *(Legalzession)*

TBK m. 183 hükmüne göre, kanun, sözleşme veya işin niteliği engel olmadığı sürece, alacaklı, alacağını üçüncü bir kişiye devredebilir. Alacağın temliki bakımından, borçlunun rızası aranmaz (TBK m. 183/f. I). TBK m. 184 hükmünde ise, alacağın devredilmesi işleminin şekli düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, alacağın devrinin geçerliliği, yazılı şekilde yapılmış olmasına bağlıdır (TBK m. 184/f. I). Alacağın devri sözü verme ise, herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir (TBK m. 184/f. II). Alacağın devri hususunda temel kural bunlar olsa da, TBK m. 185 hükmünde istisnai durumlar öngörülmüştür. TBK m. 185 hükmüne göre, alacağın devri kanun gereğince gerçekleşmişse, ilgili devir işlemi herhangi bir özel şekle tabi değildir. Ayrıca önceki alacaklının rıza açıklamasına gerek olmaksızın, alacağın devri üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecektir.

TBK m. 509/f. I hükmü, vekilin, kendi adına müvekkil hesabına görmüş olduğu işlerden kaynaklanan üçüncü kişilerdeki alacakların, vekâlet verene yasal olarak geçişini düzenlemektedir. TBK m. 185 hükmünde öngörüldüğü üzere, alacağın yasal olarak devredildiği hallerde, devir işleminin geçerliliği özel bir şekle bağlı değildir. TBK m. 509 hükmünde düzenlenen yasal alacak devri bakımından da, herhangi bir geçerlilik şekli söz konusu değildir[269]. Hükmün öngördüğü şartların gerçekleşmesiyle birlikte, ilgili alacaklar

[268] **EREN,** Özel Hükümler, s. 737-738; **GÜMÜŞ,** s. 188; **FELLMANN,** Art. 401, N. 13; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 3. *Serozan* bu durumu, temsilsiz vekâletin temsilli vekâlete yakınlaşması olarak nitelendirmiştir. Bu hususta bkz. **SEROZAN,** s. 34.

[269] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 522-523; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 737; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 683; **GÜMÜŞ,** s. 190; **FELLMANN,** Art. 401, N. 16; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 10.

vekâlet verene geçer[270]. Devir işleminin geçerliliği için yazılı şekilde yapılmış olan devir sözleşmesine gerek yoktur[271].

TBK m. 509/f. I hükmü gereğince, yasal alacak devrinin gerçekleşmesi için bazı şartların varlığı gerekir. Bu şartlar:

- Geçerli bir vekâlet ilişkisinin bulunması[272],
- Vekilin kendi adına başkası hesabına hareket etmesi[273],
- Devredilebilir ve belirlenebilir bir alacak olması[274],
- Alacak hakkının üçüncü bir kişiden elde edilmesi[275],
- Müvekkilin, vekâlet sözleşmesinden kaynaklanan tüm borçlarını ifa etmesi[276],
- Dış ilişkiyi oluşturan hukuki ilişkinin sona ermemiş olmasıdır[277].

---

[270] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 522-523; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 737; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 683; **GÜMÜŞ,** s. 190.

[271] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 522-523; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 737; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 683; **GÜMÜŞ,** s. 190; **FELLMANN,** Art. 401, N. 16; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 10.

[272] **GÜMÜŞ,** s. 189; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 2.

[273] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 515; **EREN,** Özel Hükümler, s. 737-738; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 680; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 2.

[274] **GÜMÜŞ,** s. 189; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 2.

[275] **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 2. Hem alacağın yasal devri hem de taşınırlara ilişkin ayırma hakkı bakımından bu şartın aranıp aranmayacağı tartışmalı bir husustur. Doktrinde bir görüşe göre, TBK m. 509 (OR Art. 401) hükmü, yalnızca üçüncü kişilerden elde edilen alacak ve taşınırlara ilişkindir. Alacağın vekâlet verene karşı olduğu veya taşınırın vekâlet verenden elde edildiği hallerde, bu hükmün uygulanması mümkün değildir. Bu hususta bkz. **FELLMANN,** Art. 401, N, 36. Doktrinde diğer bir görüşe göre ise, vekâlet dolayısıyla elde edilen malvarlığı değerinin vekâlet veren tarafından devredildiği veya alacağın vekâlet verene karşı olduğu hallerde de TBK m. 509 (OR Art. 401) hükmünün uygulanması mümkündür. Bu hususta bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 534-535.

[276] TBK m. 509 hükmünde, *"bütün borçların ifa edilmesi"* ifadesi kullanılsa da, *Yavuz'un* da belirttiği üzere, ifa edilmesi gereken borçlar, vekâlet ilişkisinden kaynaklı borçlardır. Nitekim OR Art. 401 hükmünde *"allen Verbindlichkeiten aus dem Auftragverhältnisse"* (vekâlet ilişkisinden doğan bütün borçlar) ifadesi kullanılmıştır. Bu hususta bkz. **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 682. Ayrıca bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 520; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **GÜMÜŞ,** s. 189.

[277] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 522; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 681; **FELLMANN,** Art. 401, N. 23; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 2.

Bu şartların gerçekleşmesiyle birlikte, yasal devir kendiliğinden gerçekleşir[278]. Bu sebeple, yasal devre ilişkin ifa davası açılamaz. Yasal devrin şartlarının oluştuğuna dair tespit davasının açılması yeterlidir[279]. Yasal devrin gerçekleşmesi ile birlikte, vekil, ilgili alacaklar üzerindeki tasarruf yetkisini kaybeder. Dolayısıyla yasal temlikten sonra vekilin yapmış olduğu tasarruflar, tasarruf yetkisinin yokluğu sebebiyle geçersiz olacaktır[280]. Yasal devrin zamanını belirleme fonksiyonu olan şart, vekâlet sözleşmesinden kaynaklanan tüm borçların yerine getirilmesidir[281]. Yasal alacak devri ile vekâlet sözleşmesinden kaynaklanan tüm borçların ifa edilmesi, eş zamanlı olarak gerçekleşir[282].

Alacak hakkının yasal devrine bağlı olarak, alacağa bağlı haklar da vekâlet verene geçer[283]. Yenilik doğuran haklar ve alacağın temelinde yatan borç ilişkisi, yasal devrin kapsamında yer almaz[284]. Yasal devir bakımından özel bir düzenleme yapılmadığı için TBK'nın alacağın devrine ilişkin bazı hükümleri, yasal devir bakımından da uygulanabilir[285]. TBK m. 186 hükmü, yasal devre uygulanabilecek hükümlerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir[286]. İlgili hükme göre, alacağın devri hususunun devreden veya devralan tarafından borçluya bildirilmediği hallerde, borçlu, önceki alacaklıya iyiniyetle ifada bulunmuşsa, borcundan kurtulur. Vekilin işlem yaptığı üçüncü kişiye, yasal devir durumu bildirilmediği sürece, bu kişi iyiniyetle vekile yaptığı ifa ile

---

[278] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 522-523; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 683; **GÜMÜŞ,** s. 190; **FELLMANN,** Art. 401, N. 38; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 10; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 9.

[279] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 523; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 683.

[280] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 526.

[281] Vekâlet ilişkisinden kaynaklanan borçların vekilin hesabına yatırılması ile birlikte, yasal alacak devri gerçekleşir. Borcun tartışmalı olduğu hallerde, yasal alacak devri, söz konusu miktarın mahkemenin hesabına yatırılması ile gerçekleşir. Bu hususta bkz. **FELLMANN,** Art. 401, N. 66.

[282] **FELLMANN,** Art. 401, N. 37, 66.

[283] **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **GÜMÜŞ,** s. 190; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 11.

[284] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 517; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 369; **FELLMANN,** Art. 401, N, 17; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 6.

[285] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 523; **GÜMÜŞ,** s. 190; **FELLMANN,** Art. 401, N. 71.

[286] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 525; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 369; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **GÜMÜŞ,** s. 190; **FELLMANN,** Art. 401, N. 71.

borcundan kurtulacaktır[287]. Bu nedenle, TBK m. 509'da öngörülen yasal devrin şartlarının ortaya çıkması ile birlikte, durumun borçlu üçüncü kişiye bildirilmesi gerekir[288]. Aksi takdirde borçlu üçüncü kişi, vekile yaptığı ifa ile borcundan kurtulur.

Yasal devir bakımından uygulanacak bir diğer hüküm, TBK m. 188'dir[289]. TBK m. 188/f. I hükmüne göre, borçlu, devri öğrendiği sırada devredene karşı sahip olduğu savunmaları, alacağı devralan kişiye karşı da ileri sürebilir. Dolayısıyla üçüncü kişi vekile karşı ileri sürebileceği savunmaları, vekâlet verene karşı da ileri sürebilir.

Yasal alacak devrine uygulanabilecek genel hükümlerden bir diğeri de, TBK m. 191/f. II hükmüdür[290]. İlgili hüküm gereğince, alacağın kanun gereğince başkasına geçtiği hallerde, devreden veya önceki alacaklı, alacağın varlığından veya borçlunun ödeme gücünden sorumlu değildir. Bu hüküm, TBK m. 509 hükmü için doğrudan uygulama alanı bulabilir. Zira TBK m. 509/f. I hükmü, kanun gereği alacağın bir başkasına geçişini düzenlemektedir. Dolayısıyla vekilin, alacağın varlığından veya üçüncü kişinin ödeme gücünden sorumlu olmadığı düşünülebilir. Fakat bu hüküm, vekilin özen borcu ışığında değerlendirilmelidir[291]. Özen borcu başlığında[292] da ele alındığı üzere, vekil, sözleşme ile üstlenmiş olduğu iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, özenle yürütmek zorundadır. Vekilin özen borcunu yerine getirmediği durumlarda, alacağın varlığından veya üçüncü kişi borçlunun ödeme gücünden sorumlu olmadığını kabul etmek mümkün değildir. Bu nedenle, TBK m. 191/f. II hükmünün, TBK m. 509/f. I hükmünde düzenleme alanı bulan yasal devre uygulanabilmesi için, vekilin özen borcunu gereği gibi yerine getirmesi gerekir[293].

---

[287] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 525; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 369; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **GÜMÜŞ,** s. 190; **FELLMANN,** Art. 401, N. 72; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 6.

[288] **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 11.

[289] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 525; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 525; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **FELLMANN,** Art. 401, N. 70.

[290] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 525.

[291] Bu hususta bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 525.

[292] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, C, 1, a.

[293] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 525.

TBK m. 509/f. I hükmü, niteliği itibariyle emredici bir hüküm değildir[294]. Dolayısıyla taraflar, yasal devri kendi sözleşmeleri bakımından kaldırabilirler[295]. Özellikle, inançlı işlemler bakımından bu durum önem arz eder[296]. Alacağın idare amacıyla inanılanın malvarlığı içerisinde belirli bir süre yer aldığı haller, bu duruma örnek olarak gösterilmektedir[297]. Zira bu tip bir inançlı işlemde, inanılanın belirli bir süre alacağı idare etmesi gerekir. Fakat TBK m. 509/f. I uyarınca yasal devir gerçekleşirse, istenilen bu amaca ulaşılamayabilir. Dolayısıyla böyle bir halde taraflar, yasal devri yapacakları bir anlaşma ile ortadan kaldırabilirler. Bu kaldırma mutlak anlamda düşünülmemelidir. İnanç ilişkisinin herhangi bir sebeple sona erdiği hallerde, yasal devrin diğer şartları da gerçekleşmişse, TBK m. 509/f. I hükmü uygulama alanı bulacaktır[298].

TBK m. 509/f. II hükmü ise, vekilin iflas etmesine ilişkin olarak özel bir düzenleme öngörmüştür. Bu hükme göre, vekilin iflası halinde, vekâlet veren, TBK m. 509/f. I çerçevesinde yasal devrin gerçekleştiğini, söz konusu alacakların kendisine geçtiğini iflas masasına karşı da ileri sürebilir. İflasın açılmasından önce yasal devrin gerçekleşmesi halinde, ilgili alacaklar iflas masasına girmez[299]. İflasın açılmasından önce ilgili şartlar gerçekleşmemiş, daha da özelde vekâlet ilişkisinden kaynaklanan tüm borçlar vekile ifa edilmemişse, iflasın açılmasıyla birlikte bu borçlar iflas masasına ifa edilebilir[300]. Hükümde yalnızca vekilin iflasına ilişkin bir düzenleme yapılsa da, haciz, ihtiyati haciz ve konkordato durumlarında da uygulanabileceği kabul edilmektedir[301].

---

[294] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368; **FELLMANN,** Art. 401, N. 64; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 21.

[295] **FELLMANN,** Art. 401, N. 64; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 21; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 9.

[296] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368; **FELLMANN,** Art. 401, N. 63; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 21; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 9.

[297] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368.

[298] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368; **FELLMANN,** Art. 401, N. 65; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 21; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 10.

[299] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 524; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **FELLMANN,** Art. 401, N. 88.

[300] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 524; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738; **FELLMANN,** Art. 401, N. 94-95; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 14.

[301] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 527; **GÜMÜŞ,** s. 191; **FELLMANN,** Art. 401, N. 133.

c. Ayırma hakkı kavramı *(Aussonderungsrecht)*

TBK m. 509/f. III hükmünde, vekilin kendi adına, vekâlet veren hesabına elde ettiği taşınır eşyaların, vekilin iflası halinde iflas masasından ayrılmasını öngören ayırma hakkı düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, vekâlet veren, vekilin kendi adına, vekâlet veren hesabına edinmiş olduğu taşınır eşyanın iflas masasından ayrılarak kendisine verilmesini isteyebilir. Hüküm her ne kadar vekilin iflasına ilişkin olarak kaleme alınsa da, taşınır malın haczedilmesi, ihtiyati haciz ve konkordato hallerinde de uygulanabileceği doktrinde kabul edilmektedir[302].

Ayırma hakkının gündeme gelebilmesi için yasal devir bahsinde ele alınan bütün şartların gerçekleşmesi gerekir[303]. Bu şartlar daha önce değerlendirildiği için yalnızca ilgili kısma atıf yapmakla yetinilecektir[304]. Ayırma hakkı ile yasal devrin en temel farklılığı, yasal devir, alacak haklarına ilişkin olarak yasal bir devri öngörürken; ayırma hakkı, vekilin iflası halinde, dolaylı temsilci sıfatıyla elde ettiği taşınır malların iflas masasından ayrılmasına ilişkin bir talep hakkı verir[305].

İİK m. 184/f. I hükmüne göre, iflas açıldığı zaman, müflisin haczi kabil bütün malları, nereden bulunursa bulunsun bir masa teşkil eder. Vekilin iflas ettiği durumlarda, haczi kabil bütün malları iflas masasına girer[306]. Bunun yanında İİK m. 191 hükmü gereğince, iflasın açılmasından sonra masaya ait mallar üzerinde, borçlunun yapmış olduğu her türlü tasarruf işlemi, alacaklılara karşı hükümsüzdür.

Vekil, kendi adına müvekkil hesabına elde ettiği haklar üzerinde önce kendisi hak sahibi olmaktadır. Elde edilen haklar, TBK m. 508 uyarınca ayrı bir devir işlemiyle

---

[302] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 539; **GÜMÜŞ,** s. 191; **FELLMANN,** Art. 401, N. 133.

[303] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 528 vd. ; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 739; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 686 vd. ; **GÜMÜŞ,** s. 192 vd. ; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 15; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 12.

[304] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, b.

[305] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 540; **ARAL/AYRANCI,** s. 456; **EREN,** Özel Hükümler, s. 739; **GÜMÜŞ,** s. 191; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 12.

[306] **KURU,** Baki; İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, Legal Yayınevi, İstanbul 2016, s. 405; **ARSLAN,** Ramazan/**YILMAZ,** Ejder/**TAŞPINAR AYVAZ,** Sema; İcra ve İflâs Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 473; **PEKCANITEZ,** Hakan/**ATALAY,** Oğuz/**SUNGURTEKİN ÖZKAN,** Meral/**ÖZEKES,** Muhammet; İcra İflâs Hukuku Ders Kitabı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 401; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 541.

vekâlet verene devredilmektedir. Vekilin bu borcunu ifa etmeden iflas etmesi halinde, söz konusu haklar iflas masasına girmekte, yapılan tasarruflar alacaklılara karşı hükümsüz olduğu için vekâlet dolayısıyla elde edilen değerlerin vekâlet verene devredilememe tehlikesiyle karşılaşılmaktadır[307].

Ayrıca İİK m. 198 hükmüne göre, konusu para olmayan alacaklar, kendisine muadil bir değerde para alacağına dönüşür. Vekilin teslim borcunu yerine getirmemesi halinde, vekâlet veren, diğer alacaklılar gibi alacağını para olarak almak zorunda kalabilir. TBK m. 509/f. III hükmü bu noktada devreye girmekte, taşınır eşyanın teslimine ilişkin alacağın, paraya ilişkin alacağa dönüşmesini engellemektedir[308]. Bu yönüyle söz konusu hüküm vekâlet vereni korumaya yönelik bir hüküm olarak nitelendirilebilir.

Ayırma hakkı, yalnızca elde edilen eşyanın taşınır bir eşya olduğu hallerde gündeme gelebilir[309]. Kıymetli evrak bakımından da ayırma hakkı mümkündür[310]. Vekilin, kendi adına müvekkil hesabına para elde ettiği haller ise iyi irdelenmelidir. Zira yasal devirde olduğu gibi, taşınır eşyanın da belirli bir eşya olması gerekir[311]. Para, kime ait olduğunun belirlenmesi zor bir değerdir[312]. Nitekim vekilin iflası halinde masaya girecek olan para, vekilin şahsi parası olabileceği gibi, vekâlet dolayısıyla üçüncü kişilerden elde ettiği para da olabilir. Bu noktada paranın bireyselleştirilmesi[313] ve vekâlet

---

[307] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 512-513.

[308] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 371; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 687.

[309] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 537; **GÜMÜŞ,** s. 192; **FELLMANN,** Art. 401, N. 102; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 16; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 7.

[310] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 537; **GÜMÜŞ,** s. 192; **FELLMANN,** Art. 401, N. 102; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 16; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 7.

[311] **FELLMANN,** Art. 401, N. 106; **GÜMÜŞ,** s. 193; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 13.

[312] **FELLMANN,** Art. 401, N. 107; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 17; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 14.

[313] İsviçre Federal Mahkemesi, paranın bireyselleştirilmesi bakımından çeşitli kıstaslar getirmiştir. Örneğin üçüncü kişilerden elde edilen paranın, bir banka hesabına yatırılması gerekir. Bu hesabın vekâlet veren adına açılmış olması gerekir. Vekilin, hesaba yatırılan para üzerinde rahatlıkla tasarruf işlemlerini gerçekleştirebildiği hallerde, paranın bireyselleşmesinden söz edilemez. Bu hususta bkz. **FELLMANN,** Art. 401, N. 107; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 17; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 16. Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, mutlaka vekâlet veren adına bir banka hesabı açılması gerekmez. Paranın bireyselleştirilmesini sağlamak adına açılan herhangi bir banka hesabı yeterlidir. Bu görüş için bkz. **FELLMANN,** Art. 401, N. 110.

dolasıyla elde edildiğinin ispatlanması gerekir. Aksi takdirde ayırma hakkı talebi kabul edilemez[314].

Taşınmazlar bakımından ise ayırma hakkının kullanılabilmesi mümkün değildir[315]. Vekâlet verenin menfaati ile tapu siciline güvenen kişilerin menfaatleri kıyaslandığında, tapu siciline güven ilkesine öncelik tanınmıştır[316]. Ayrıca TBK m. 509/f. III hükmü, yalnızca taşınırlara ilişkin olup, taşınmazlara ilişkin herhangi bir düzenleme içermemektedir. Ancak doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre[317], taşınmazlar bakımından da ayırma hakkı tanınmalıdır. Bu görüşe göre, taşınır mallar ile taşınmaz mallar arasında bir farklılık yaratmanın gerekçeli bir sebebi yoktur[318]. Dolayısıyla *de lege ferenda* taşınmazlar da TBK m. 509/f. III hükmünün kapsamına alınmalıdır[319].

TBK m. 509/f. III hükmü, taşınır mallara ilişkin bir mülkiyet devri değildir[320]. Bu sebeple, alacaklarda söz konusu olan yasal devir ile aynı kapsamda değerlendirilmemelidir. Ayırma hakkı, niteliği itibariyle ayni bir hak değildir[321]. Alacak

---

[314] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 536; **GÜMÜŞ,** s. 193; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 17; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 14.

[315] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 531-532; **EREN,** Özel Hükümler, s. 739-740; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 689; **GÜMÜŞ,** s. 192.

[316] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 532; **HONSELL/VOGT/WİEGAND,** Art. 401, N. 7.

[317] **FELLMANN,** Art. 401, N. 104.

[318] Bu görüşe göre, taşınır ve taşınmaz mallar arasında ayırma hakkının kullanılabilmesi bakımından yapılan ayrımın temel nedeni, muhtemelen kanunun ilk tasarısında yalnızca taşınır mallar ve kıymetli evrak bakımından bu durumun öngörülmesidir. Komisyon görüşmeleri sırasında ise, taşınmaz malların bu kapsama dâhil edilmesinin unutulması, ayırma hakkının kapsamının taşınırlar ve kıymetli evrak ile sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu hususta bkz. **FELLMANN,** Art. 401, N. 104.

[319] **FELLMANN,** Art. 401, N. 104.

[320] *Yavuz/Acar/Özen'e* göre, dolaylı temsilcinin, üçüncü kişi ile yapmış olduğu hukuki işlemin konusunu oluşturan taşınır malın mülkiyetinin, dolaylı temsil olunana ait olduğunun kabul edilmesi gerekir. TBK m. 509/f. III hükmü, kendi içerisinde ve diğer kanun hükümleri ile çelişmeden ancak bu şekilde yorumlanabilir. Nitekim 1947 tarihli içtihadı birleştirme kararı da ancak bu şekilde anlamlandırılabilir. Ayrıca karşılaştırmalı hukukta yeni hukuki yaklaşım bu yöndedir. Bu hususta bkz. **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 688-689.

[321] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 540; **GÜMÜŞ,** s. 194; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 15.

hakkında dayanması sebebiyle, kişisel bir talep hakkı olarak kabul edilir[322]. Bu noktada daha önce de ele alındığı üzere[323], 05.02.1947 tarih ve 20/6 sayılı içtihadı birleştirme kararına katılmak mümkün değildir. Zira TBK m. 509 hükmünde, taşınmazlara ilişkin bir yasal mülkiyet geçişi düzenlenmemiştir. Yasal devir sadece alacaklara ilişkin olup, taşınırlar bakımından yalnızca ayırma hakkı kabul edilmiştir. Ayırma hakkı ise iflas, haciz, ihtiyati haciz ve konkordato ile sınırlandırılmıştır.

d. Yasal devir ve ayırma hakkının ileri sürülmesine ilişkin prosedür

Bu başlık altında yapılacak olan açıklamalar, TBK m. 509/f. II ve III kapsamındadır. İflas dışında yasal alacak devrinin gerçekleştiği, TBK m. 509/f. I uyarınca vekile ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir. Ayrıca yasal devrin gerçekleştiğinin tespitine ilişkin olarak tespit davası açılabilir[324].

Yasal devir ve ayırma hakkına ilişkin taleplerin ileri sürülmesine ilişkin özel bir hüküm TBK m. 509 hükmünde düzenlenmemiş olup, bu hususta İİK'nın ilgili hükümleri uygulama alanı bulacaktır[325]. Bu başlık altında yapılacak olan açıklamalar öncelikle yasal devre ilişkin prosedüre yönelik olacak, ardından ayırma hakkına ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

TBK m. 509/f. II hükmü uyarınca, vekâlet veren, yasal devrin gerçekleştiğini iflas masasına karşı da ileri sürebilir. Vekâlet verenin vekâlet sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediği hallerde, ifayı iflas masasına yaparak yasal devri ileri sürebileceği kabul edilmektedir[326]. Borcun tartışmalı olduğu hallerde, vekâlet veren

---

[322] eBK'da ayırma hakkı, m. 393/f. III hükmünde düzenlenmişti. İlgili hükümde, müvekkilin, menkul eşya üzerinde istihkak iddiasında bulanabileceği hüküm altına alınmıştı. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 509. maddesinde ise, istihkak ifadesi kullanılmamış; vekâlet verenin, taşınır eşyanın ayrılıp kendisine verilmesini isteyebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu ifade OR Art. 401 hükmündeki ifadeye de uygundur. Nitekim OR Art. 401 hükmünde *"... kann der Auftraggeber im Konkurse des Beauftragten ... die beweglichen Sachen herausverlangen"* ifadesi kullanılarak, vekâlet verenin ayırma hakkına işaret edilmiştir.

[323] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, C, 1, f.

[324] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, b.

[325] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 540 vd. Aynı yönde bkz. **FELLMANN,** Art. 401, N. 122.

[326] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 524; **EREN,** Özel Hükümler, s. 738.

borcunu mahkemeye tevdi edebilir[327]. İflas masasının ifayı yeterli bulmadığı veya yasal devrin gerçekleşmediğini düşünerek talebi reddettiği hallerde, vekâlet verenin dava açması gerekir. Bu davanın İİK m. 228' de düzenlenen istihkak davası olmadığı, vekâlet verenin herhangi bir süreye tabi olmaksızın tespit davası açabileceği doktrinde kabul edilmektedir[328]. Yukarıda da vurgulandığı üzere, TBK m. 509 hükmü yalnızca iflasta değil, haciz, ihtiyati haciz ve konkordatoda da uygulanabilir[329]. Vekilin alacaklılarının yaptığı icra takibi sonucunda, yasal devrin konusunu oluşturan alacaklar haciz tehlikesi ile karşılaşabilir. Vekâlet veren, vekâlet ilişkisinden kaynaklanan tüm borçlarını ifa ederek, yasal devrin gerçekleştiğini alacaklılara karşı da ileri sürebilir[330]. Alacaklıların veya vekilin, yasal devir iddiasına itiraz etmesi halinde, icra müdürü İİK m. 97 uyarınca dosyayı icra mahkemesine gönderir (İİK m. 97/f. I). İcra mahkemesinin takibin ertelenmesi veya devamına ilişkin kararına, 7 gün içerisinde aynı mahkemede istihkak davası açılabilir (İİK m. 97/f. VI).

Vekilin iflas etmesi halinde, vekâlet verenin taşınır mallara ilişkin ayırma hakkı talebi İİK m. 228 çerçevesinde değerlendirilecektir. İlgili hükme göre, üçüncü şahısların ileri sürdüğü istihkak iddialarını değerlendirecek iflas organı, iflas idaresidir (İİK m. 228/f. I). İflas idaresi, ayırma hakkının şartlarının oluştuğunu tespit ederse, taşınırların vekâlet verene devrini kararlaştırır[331]. Vekâlet verenin vekâlet ilişkisinden kaynaklanan tüm borçlarını ifa etmediği hallerde, iflas masası da hapis hakkından faydalanabilir[332].

---

[327] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 522; **FELLMANN,** Art. 401, N. 46. Vekâlet ilişkisinden kaynaklanan borçların tartışmalı olmasından ziyade aradaki vekâlet ilişkisinin tartışmalı olduğu hallerde, borçların mahkemeye depo edilmesi herhangi bir anlam ifade etmez. Böyle bir durumda, dava açılması gerekir (**FELLMANN,** Art. 401, N. 56).

[328] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 524.

[329] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, b.

[330] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 527.

[331] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 541.

[332] Vekâlet veren, vekâlet ilişkisinden kaynaklanan borçları yerine getirmediği sürece, ayırma hakkı talebine karşılık hem vekil hem de iflas masası taşınırlar üzerinde hapis hakkını kullanabilir. TBK m. 509/f. III hükmünde ifade edilen hapis hakkı, MK m. 950'de düzenlenen teknik anlamdaki hapis hakkı değildir. MK m. 950'de düzenleme alanı bulan hapis hakkı, alacaklının zilyetliğinde bulunan taşınır eşya veya kıymetli evrak bakımından gündeme gelen bir ayni haktır. Vekâlet sözleşmesi bakımından ise vekil, söz konusu taşınır eşya veya kıymetli evrakın malikidir. Ayrıca TBK m. 509/f. III hükmünde düzenlenen hapis hakkı, ayni değil şahsi bir haktır. Dolayısıyla bu hükümde düzenlenen hapis hakkını teknik anlamda hapis

Vekâlet verenin borçlarını ifa etmediği veya iflas idaresinin vekâlet verenin ayırma hakkı talebini reddettiği hallerde, iflas idaresi, vekâlet verene icra mahkemesinde dava açması için 7 günlük süre verir (İİK m. 228/f. II). Bu süre içerisinde istihkak davası açılmazsa, ayırma hakkından vazgeçilmiş sayılır (İİK m. 228/f. II). İstihkak davası kazanılırsa, mülkiyet kendiliğinden vekâlet verene geçmez. Mülkiyetin devri için gerekli devir işlemlerinin iflas idaresi tarafından yapılması gerekir[333].

Ayırma hakkına konu olan taşınır eşyalar, vekilin borcu sebebiyle haczedilirse, vekâlet veren İİK m. 96 uyarınca haczi öğrendiği andan itibaren 7 gün içerisinde ayırma hakkını ileri sürmelidir. İcra dairesi, vekil veya vekilin alacaklılarına itiraz etmeleri için üç günlük süre verir (İİK m. 96/f. II). Üç gün içerisinde vekil veya alacaklıları itiraz etmezse haciz kaldırılır[334]. İtiraz etmeleri halinde, icra müdürü dosyayı icra mahkemesine gönderir (İİK m. 97/f. I). Vekâlet veren icra mahkemesinin kararının tefhimi veya tebliğinden itibaren 7 gün içerisinde icra mahkemesinde istihkak davası açmak zorundadır (İİK m. 97/f. VI). Vekâlet veren açtığı bu davayı kazanırsa, icra dairesi taşınır eşyayı ona devreder. Kıymetli evrak bakımından da gerekli devir işlemleri yapılır.

e. TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanması problemi

Dolaylı temsilci durumunda olan vekilin, vekâlet verene devir işlemleri yapılıncaya dek, vekâlet dolayısıyla üçüncü kişilerden elde ettiği hakların sahibi olması, vekâlet verenin çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalması sonucunu doğurmuş; bu sebeple TBK m. 509 hükmü öngörülmüştür. Önceki başlıklarda da ele alındığı üzere, ilgili hüküm, alacakların belirli şartlarda vekâlet verene yasal olarak devrini düzenlemesinin yanında, vekilin iflası halinde, taşınır eşyalar bakımından bir ayırma hakkı öngörmüştür. İnançlı işlemlerde inananın korunması problemine çözüm arayan hukuk doktrini, TBK m. 509 (OR Art. 401) hükmünün belirli ölçüde bu arayışa karşılık verebileceğini kabul

hakkı olarak nitelendirmek mümkün değildir. Bu nedenle TBK m. 509/f. III hükmünde düzenlenen hapis hakkı, *"hapis hakkı benzeri bir hak"* olarak nitelendirilmektedir. Bu hususta bkz. **GÜMÜŞ,** s. 194-195.

[333] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 541-542.

[334] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 542.

etmiş, ilgili hükmün inançlı işlemlere uygulanmasına ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur[335].

TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanıp uygulanmayacağını ele alan yazarlar temelde ikiye ayrılmaktadır.

Bir görüşe göre[336], bu hükmün inançlı işlemlere uygulanması mümkün değildir. Bu görüşü savunan yazarların dayandıkları iki farklı gerekçe mevcuttur.

İlk gerekçe, inançlı işlemlerin geçerliliğine ilişkindir. İnançlı işlemlerin bir çeşit muvazaa olduğunu savunan yazarlar[337], TBK m. 509 hükmüne başvurmanın anlamsız olduğunu kabul etmektedirler. Zira muvazaalı işlemler geçersiz oldukları için inananın korunması gibi bir problem ortaya çıkmaz. İnanan malik olarak kalmaya devam ettiği için, inanılanın tam hak sahipliğinden bahsedilemez.

İkinci gerekçe ise, TBK m. 509 hükmünün dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri bakımından uygulama alanı bulduğu, inançlı işlemlerin bu tip sözleşmelerden farklı olduğu, dolayısıyla ilgili hükmün inançlı işlemlere uygulanamayacağı düşüncesidir[338].

---

[335] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 206 vd. ; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 552 vd. ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 83 vd. ; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368 vd. ; **EREN,** Genel Hükümler, s. 386; **AYANOĞLU MORALI,** s. 276 vd. ; **ALTAŞ/KURT,** s. 19 vd. ; **PARLAK BÖRÜ,** s. 266; **UYGUR,** s. 192-193; **GÜVENÇ,** s. 175 vd. ; **FELLMANN,** Art. 401, N. 65; **REETZ,** s. 281 vd.

[336] Bu görüşü benimseyen yazarlar hakkında bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 552 vd. ; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 83 vd.

[337] Bu görüşü benimseyen yazarlar için bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 546, dp. 610.

[338] Bu görüşü savunan yazarlardan biri olan *Özsunay'a* göre, TBK m. 509 hükmü, inançlı işlemler bakımından sınırlı bir uygulama alanına sahiptir. Zira TBK m. 509 hükmü, dolaylı temsilci konumunda olan vekilin, üçüncü kişilerden elde ettiği alacak ve taşınır eşyalara ilişkin düzenlemeler getirmektedir. Dolayısıyla inanç konusunun inanan tarafından devredildiği hallerde, TBK m. 509 hükmünü uygulamak mümkün değildir. Ayrıca ilgili hüküm vekâlet sözleşmelerine ilişkin olarak getirilmiştir. Saf inançlı işlemler, vekâlet sözleşmelerine benzerlik gösterse de, karma inançlı işlemler bakımından böyle bir durum söz konusu değildir. Bu sebeple, TBK m. 509 hükmünün teminat amaçlı yapılan karma inançlı işlemlere uygulanamayacağının kabulü gerekir. İnançlı işlem türleri bakımından uygulama farklılığı yaratmak, menfaatler açısından tasvip edilemez. Dolayısıyla ilgili hükmü bazı inançlı işlem türlerine uygulamaktan ziyade, hiçbir inançlı işlem türüne uygulamamak daha isabetli olur. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı

Çalışmanın bu bölümünde, bu iki gerekçeye dayanan görüşler ele alınmayacaktır. Zira inançlı işlemlerin muvazaalı işlemlerden farklı, geçerli bir işlem olduğunu yeniden gerekçelendirmek, çalışmanın amacı ile bağdaşmamaktadır. İnançlı işlemlerin dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesi karşısındaki durumu ise, ikinci bölümde ele alınmış olup, yalnızca ilgili kısma atıf yapmakla yetinilecektir[339]. Bu başlık altında, temel olarak TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanabileceğini kabul eden görüşler ele alınacaktır. Ancak TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanabileceği savunan görüşler tek bir tipte değildir. Bazı yazarlar[340], yalnızca inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde TBK m. 509 hükmünün uygulanabileceğini kabul ederken; bazı yazarlar[341], inanan tarafından devir işleminin yapıldığı hallerde de uygulanabileceğini kabul etmektedir.

Ayrıca inançlı işlemin niteliği çerçevesinde de uygulama farklılığı ortaya çıkabileceği ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre[342], TBK m. 509 hükmü yalnızca saf inançlı işlemlere uygulanabilecek bir hüküm iken; diğer bir görüşe göre[343], inançlı işlem türleri arasında uygulama farklılığı oluşturmak hukuki dayanaktan yoksun olup, ilgili hüküm her iki inançlı işlem türü bakımından da uygulanmalıdır.

TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanabileceği savunan bu farklı yaklaşımlar, uygulama bakımından önemli oldukları için bağımsız başlıklar altında ele alınacaktır.

Muameleler, s. 207-208. Bu görüşü benimseyen diğer yazarlar hakkında bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 553, dp. 640.

339 Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, C, 3.

340 Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, e, aa.

341 Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, e, cc.

342 Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, e, bb.

343 Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, III, B, 2, e, cc.

aa. İnanç konusunun yalnızca üçüncü kişiden elde edildiği haller bakımından TBK m. 509 hükmünün uygulanabileceğini savunan görüş

Bu görüşü savunan yazarlar[344], TBK m. 509 hükmünün lafzından hareket etmişlerdir. Görüşlerine gerekçe olarak ise, hükmün ilk fıkrasında yer alan, *"vekilin, kendi adına ve vekâlet veren hesabına gördüğü işlerden doğan üçüncü kişilerdeki alacağı"* ve üçüncü fıkrasında yer alan *"vekilin kendi adına ve vekâlet veren hesabına edinmiş olduğu taşınır eşya"* ifadelerini esas almaktadırlar. Dolayısıyla bu görüşün savunucularına göre, inanç konusunun bizzat inanan tarafından devredildiği hallerde, TBK m. 509 hükmünü uygulamak mümkün değildir. Ayrıca inanç konusunun inanan tarafından devredildiği hallerde, inanılanın, inanç konusunu kendi adına ve vekâlet veren hesabına edindiğini kabul etmek mümkün değildir. Tüm bu sebeplerle, TBK m. 509 hükmü yalnızca inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde inançlı işlemlere uygulanmalı, inanç konusunun inanan tarafından devredildiği haller bakımından hükmün uygulama alanı genişletilmemelidir.

TBK m. 509 hükmünü lafzi yorumlayan yazarların ileri sürdüğü bir diğer görüş ise[345], ilgili hükmün taşınmazlara uygulanamamasıdır. Zira TBK m. 509/f. I hükmünde düzenlenen yasal devir imkânı alacaklara özgü iken; TBK m. 509/f. III hükmünde düzenlenen ayırma hakkı, taşınır eşya ve kıymetli evraka özgüdür. Tapu siciline güven ilkesinin hâkim olduğu taşınmazlar bakımından ilgili hükmün uygulanabileceğini kabul etmek mümkün değildir.

[344] Üçüncü kişiden elde etme, ilk elden olabileceği gibi halefiyet yoluyla da olabilir. Bu hususta bkz. **AMMANN,** s. 140. Bu görüşü benimseyen diğer yazarlar için bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 559, dp. 665.

[345] İnançlı işlemler bakımından ayırma hakkı, sadece taşınırlar ve taşınır olduğu kanıtlanan şeyler için mümkündür. Bu hususta bkz. **AMMANN,** s. 140.

bb. TBK m. 509 hükmünün yalnızca saf inançlı işlemlere uygulanabileceğini savunan görüş

Bu görüşü savunan yazarların çıkış noktası, karma inançlı işlemlerin niteliği ve bu tip inançlı işlemlerde inanç anlaşmasına uygulanabilecek kanun hükümleridir[346]. Önceki başlıklarda da vurgulandığı üzere, inanç anlaşması *sui generis* bir sözleşme olup, anlaşmaya uygulanacak münhasır kanun hükümleri bulunmamaktadır[347]. Dolayısıyla inanç anlaşmasına uygulanacak hükümler, anlaşmanın niteliğine yakın sözleşme tiplerine göre belirlenmektedir.

Yönetim amacıyla yapılan saf inançlı işlemlere, vekâlet sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağı kabul edilirken[348]; teminat amaçlı yapılan karma inançlı işlemlere, rehin hukukuna ilişkin hükümlerin yanında, vekâlet sözleşmesine ait hükümler, nitelikleri uygun düştüğü ölçüde uygulanmaktadır[349].

TBK m. 509 hükmü ise, karma inançlı işlemlere sınırlı da olsa uygulanabilecek vekâlet hükümleri arasında kabul edilmemelidir[350]. Zira karma inançlı işlemlerde, inanılan kişinin menfaatleri daha ağır basmaktadır. İnanılanın menfaatlerinin ön planda olduğu bir işlemde, inanılanı, inananın hesabına hareket eden bir vekil olarak kabul etmek

---

[346] Bazı yazarlar, TBK m. 509 hükmünün karma inançlı işlemlere uygulanmamasına gerekçe olarak, TBK m. 509 hükmünün yalnızca inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde uygulanabileceğini ileri sürmektedirler. Zira karma inançlı işlemlerde, inanç konusu genellikle inanan tarafından inanılana devredilmekte, üçüncü kişinin inanç konusunu devretmesi nadir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple bu görüşün savunucularına göre, TBK m. 509 hükmünün karma inançlı işlemlere uygulanabilmesi mümkün değildir. Bu hususta bkz. **REYMOND,** Claude: L'arret Feras Anstalt et consorts c. Vallugano SA et l'evolution de la jürisprudence du Tribunal federal sur l'acte fiduciare, JdT, I, 1974, s. 596 vd. (**ALTAŞ/KURT,** s. 20'den naklen). Doktrinde bazı yazarlar, TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanıp uygulanamayacağını, yalnızca saf inançlı işlemler çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu hususta bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368 vd.

[347] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, A, 1.

[348] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135-137; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **EREN,** Genel Hükümler, s. 384; **ÖZKAYA,** s. 59; **AYANOĞLU MORALI,** s. 29; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 152-153.

[349] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 137 vd. ; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **AYANOĞLU MORALI,** s. 124 vd. ; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 154.

[350] **AYANOĞLU MORALI,** s. 287; **REETZ,** s. 282-283.

mümkün değildir[351]. Ayrıca karma inançlı işlemlerde alacaklı inanılanın alacağına kavuşması, işlemin temel amaçlarındandır. TBK m. 509 hükmünün karma inançlı işlemlere de uygulanacağı kabul edilirse, alacağın yasal devri veya taşınırlara ilişkin ayırma hakkı ile inanılanın alacağına kavuşması tehlikeye düşebilir. Bu sebeple, en azından karma inançlı işlemin yapılmasına sebep olan borcun sona erme anına kadar, TBK m. 509 hükmü kıyasen uygulanmamalıdır[352].

cc. TBK m. 509 hükmünün inanç konusunun taşınmaz olduğu durumlar hariç tüm inançlı işlemlere uygulanabileceğini savunan görüş

Bu görüşü savunan yazarlara göre[353], TBK m. 509 hükmü, taşınmazları konu edinen inançlı işlemler dışında bütün inançlı işlemlere uygulanabilir. Hatta FELLMANN, tezini bir adım ileri götürerek, TBK m. 509/f. III hükmünün *de lege ferenda* taşınmazlara da uygulanması gerektiğini savunmuştur[354].

Bu görüşün gerekçelerinden ilki, TBK m. 509 hükmünün hem saf inançlı işlemlere hem de karma inançlı işlemlere kıyasen uygulanabilirliğidir[355]. Karma inançlı işlemlerde, inanılanın menfaatleri ön planda olsa da, gerek yasal devir gerekse ayırma hakkı bakımından olmazsa olmaz şart, inananın, inanç anlaşmasından kaynaklanan tüm borçlarını yerine getirmesidir. Karma inançlı işlemlerde, inanan, inanç anlaşmasından kaynaklanan tüm borçlarını yerine getirdiği takdirde, inanılanın menfaatlerine aykırılık ortadan kalkacaktır. Çünkü inananın tüm borçlarını ifa etmesi demek, teminatın sebebi olan borcun da ifa edilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla yasal devir ve ayırma hakkının inanılan bakımından arz ettiği tehlike ortadan kalkar[356].

---

[351] **AYANOĞLU MORALI, s**. 287.

[352] **AYANOĞLU MORALI,** s. 287; **REETZ,** s. 283.

[353] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 562; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 94-95; **SEROZAN,** s. 34-35; **ALTAŞ/KURT,** s. 20-21.

[354] **FELLMANN,** Art. 401, N. 104.

[355] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 561; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 94; **SEROZAN,** s. 34-35; **ALTAŞ/KURT,** s. 20; **GEHRER CORDEY/GİGER,** Art. 401, N. 26.

[356] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 561; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 561; **ALTAŞ/KURT,** s. 20.

Bu görüşün dayandığı ikinci gerekçe, inanç konusu kim tarafından devredilirse devredilsin, TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanabileceğidir[357]. Bu görüşe göre, TBK m. 509 hükmü hakkın kim tarafından devredileceğinden ziyade, hakkın kime karşı ileri sürülebileceğini düzenlemektedir[358].

Bu görüşün savunucularının görüşlerine esas aldığı bir diğer hüküm ise, İİK m. 188'dir[359]. İlgili hükme göre, yalnızca bedelini tahsil etmek için müflise emre veya hamiline yazılı senet devreden kişi, söz konusu senedin geri verilmesini isteyebilir[360]. Devreden kişinin masadan çıkarma hakkını[361] kullanabilmesi için, devir işleminin iflas açılmadan önce yapılması gerekir[362]. Çıkarma hakkı, ileride tayin edilmiş bir ödemeye ilişkin olarak devredilmiş olan emre ve hamiline yazılı senetler bakımından da mümkündür[363].

İİK m. 188 hükmünde bahse konu olan tahsil amacıyla devir işlemi, hukuki niteliği itibariyle inançlı bir işlem olup, inanç konusu bizzat inanan tarafından

---

[357] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 560; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 93; **SEROZAN,** s. 35; **ALTAŞ/KURT,** s. 21. *Kocayusufpaşaoğlu'na* göre, TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanıp uygulanamayacağı değerlendirilirken, inanç konusu taşınır veya alacağın kökenine bakılmamalıdır. İnanç konusu kimden iktisap edilmiş olursa olsun, ilgili hüküm inançlı işlemlere uygulanmalıdır. Bu hususta bkz. **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 372. Ancak yazar yapmış olduğu değerlendirmeleri saf inançlı işlemler üzerinden yapmıştır. Bu nedenle kanaatimizce TBK m. 509 hükmünün inanç konusunun taşınmaz olduğu haller dışında tüm inançlı işlemlere uygulanması gerektiğini savunan yazarlar arasında değerlendirilmemelidir.

[358] **GAUTSCHİ,** Georg: Berner Kommentar, Bd. VI, Obligationenrecht, Der einfache Auftrag, Art. 394-406 OR, Stämpfli Verlag, Bern 1960, Art. 395, N. 15 (**TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 546'dan naklen).

[359] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 559.

[360] İflas açıldığı zaman, müflis, kendisine tahsil amacıyla devredilmiş olan senetleri tahsil etmiş ve şahsi parası ile karıştırmışsa, çıkarma hakkı kullanılamaz. Bu hususta bkz. **KURU,** s. 410; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 475-476; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 406-407.

[361] İİK m. 188 hükmü ele alınırken ayırma hakkı kavramı yerine, İcra ve İflâs Hukukunda kullanılan çıkarma hakkı kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

[362] **KURU,** s. 410; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 475-476; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 406-407.

[363] **KURU,** s. 410; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 475-476; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 406-407.

devredilmektedir[364]. İİK m. 188, bu yönüyle TBK m. 509 hükmünün tüm inançlı işlemlere uygulanması hususunda yol gösterici olmuştur. Zira daha önce de vurgulandığı üzere, TBK m. 509, vekilin üçüncü kişilerden elde ettiği taşınır eşya veya üçüncü kişilerdeki alacağına ilişkindir. Bu durum, ilgili hükmün inançlı işlemlere kıyasen uygulanmasının, yalnızca inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerle sınırlanması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır[365]. İşte bu noktada İİK m. 188 hükmünden yola çıkan yazarlar, bu hükmün inanç konusunun inanan tarafından devredildiği inançlı işlemlerde çıkarma hakkı öngördüğünü, bu nedenle TBK m. 509 hükmünün lafzına bağlı kalınmaksızın, inanç konusu kimden elde edilirse edilsin tüm inançlı işlemlere uygulanması gerektiğini kabul etmişlerdir[366].

Bazı yazarlar ise, hükmün amacından yola çıkmışlardır. Bu görüşe göre[367], TBK m. 509 hükmü, vekâlet vereni korumak adına getirilmiş bir hükümdür. Bu hükmün inançlı işlemlere uygulanma amacı da inananın korunmasıdır. Dolayısıyla mümkün olduğu kadar hükmün uygulama alanını genişletmek gerekir. O halde, ilgili hüküm yalnızca inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerle sınırlı kalmamalı, inanç konusunun inanandan elde edildiği inançlı işlemlere de uygulanmalıdır.

dd. Değerlendirme

TBK m. 509 hükmünün, inançlı işlemlere kıyasen uygulanıp uygulanamayacağı, uygulanacaksa hangi inançlı işlem türüne uygulanabileceği problemi üzerine, yukarıda bahse konu olan görüşler ileri sürülmüştür. Bugün için hâkim olan görüş, ilgili hükmün taşınmazları konu edinen işlemler dışında, tüm inançlı işlemlere uygulanabileceğine ilişkindir[368].

---

[364] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 45; **ÖZTÜRK,** s. 68 vd. ; **ÖZKAYA,** s. 48-49; **EREN,** Genel Hükümler, s. 383; **ALTAŞ/KURT,** s. 7.

[365] Bu hususta bkz. III, B, 2, e, aa.

[366] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 559-560.

[367] **ALTAŞ/KURT,** s. 21.

[368] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 562; **TANDOĞAN,** İnananın Korunması, s. 94 vd. ; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 372; **ALTAŞ/KURT,** s. 20-21; **PARLAK BÖRÜ,** s. 266; **UYGUR,** s. 192-193; **GÜVENÇ,** s. 175-176.

Kanaatimizce bu hükmün inançlı işlemlere uygulanması tartışması üç temel eksende yapılmalıdır:

Birincisi, inançlı işlemlerde inananın korunması hususudur. Zira daha önce de bahsedildiği üzere, TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanması problemi, *"inananı nasıl koruyacağız?"* sorusuna cevap ararken ortaya çıkmıştır.

İkincisi, inananın korunması için başvurulacak hukuki imkânların, inanılanın tam hak sahipliğine ne ölçüde etki edeceğidir. Zira inanılanın tam hak sahipliğini ortadan kaldıran bir uygulama, inançlı işlem felsefesi ile bağdaşmayan sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Tartışmanın son ekseni ise, hukuki güvenlik ilkesinin önemli bir görünümü olan işlem güvenliği ilkesinin, inananın korunması probleminin çözümünden nasıl etkileneceğidir. Çünkü inanılan üçüncü kişiler nezdinde tam hak sahibi bir kişidir. Bu kişiyi sınırlandırmaya yönelik çözümlerin iç ilişkiye yansımaları olduğu gibi, dış ilişkiye yani hukuki işlem hayatına da yansımaları olur. Dolayısıyla bu yansımaların da göz önünde bulundurulması gerekir.

TBK m. 509 hükmünün vekâlet vereni koruma amacı düşünüldüğünde, ilgili hükmün inananın korunması hususunda hukuki bir imkân olarak kullanılması, son derece normaldir. Zira ilgili hüküm, vekilin dolaylı temsilci olarak hareket ettiği durumları düzenlemiştir. Özellikle inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemlerle, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmelerinin ayırt edilemez benzerliği, ilgili hükmün inançlı işlemlere uygulanması hususunda yol gösterici olmuştur. Fakat bu hükmün uygulanmasının, tam hak sahibi bir kişi konumunda olan inanılanın hukuki durumuna ne ölçüde etki edeceği, cevaplanması gereken önemli bir sorudur.

Bu soruya cevap verebilmek için, öncelikle tam hak sahipliğinin getirdiği sonuçlardan bahsetmek gerekir. Tam hak sahibi olan inanılan, inanç konusu üzerinde istediği bütün tasarruflarda bulunabilir[369]. Nisbi bir sınırlandırma aracı olan inanç anlaşması, saf inançlı işlemlerde çoğu kez tam hak sahipliğinin süresini de belirler[370]. Karma inançlı işlemlerde ise, bu süre, tarafları teminat amaçlı bir inançlı işlem yapmaya iten borcun sona ermesi anına kadardır. Sona erme ile birlikte, tarafları karma inançlı işlem yapmaya sevk eden sebep ortadan kalkacaktır. Bu noktada yukarıda cevabı aranan

[369] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 1; **ÖZTÜRK,** s. 43; **ÖZKAYA,** s. 58; **ALTAŞ/KURT,** s. 3.

[370] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 121; **ÖZKAYA,** s. 40.

sorunun biraz daha genişletilmesi gerekir. Acaba inanç anlaşması ile belirlenen veya işlemin niteliğinden kaynaklanan süre içerisinde, TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanması, inanılanın tam hak sahipliğine nasıl bir etki yapacaktır?

Yapılacak olan değerlendirmede, taşınır mallar ile alacakların birbirinden ayırt edilmesi gerekir. Zira TBK m. 509/f. I hükmünde düzenlenen yasal devir, yalnızca alacaklara ilişkindir. Taşınır mallar bakımından ise kanun gereği bir mülkiyet geçişi öngörülmemiş, sadece ayırma hakkı tanınmıştır. Ayırma hakkı ise, iflas, haciz, ihtiyati haciz ve konkordato halleri ile sınırlanmıştır. Taşınmazlar bakımından ise, ne yasal devir ne de ayırma hakkı söz konusudur.

Taşınırlara ilişkin ayırma hakkı, niteliği itibariyle ayni bir hak olmadığı için[371], inanç konusunun taşınır olduğu hallerde, inanılanın tam hak sahipliğine etki edecek bir durum yoktur. Ayrıca TBK m. 509 hükmü, iflas, haciz vb. haller bakımından uygulama alanı bulur. Böyle bir durumda inanılan, inanç konusu üzerindeki tasarruf yetkisini kaybetmekte, dolayısıyla inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olmasının kendisine getirdiği hukuki konumdan zaten faydalanamamaktadır. Dolayısıyla inanç konusu üzerindeki tam hak sahipliği korunmaktadır.

Alacağın yasal devri bakımından ise, durum farklıdır. Zira bu halde, taşınırlarda olmayan bir imkân söz konusu olmaktadır. İnanç ilişkisinden kaynaklanan tüm borçların ifa edilmesiyle birlikte, alacak, inananın malvarlığına geçmektedir. Bu halde, yasal devrin inançlı işlemin bünyesine uygun olup olmadığı sorusu akla gelir. Zira inançlı işlemlerde, inanılan söz konusu hakkın sahibi bir kişi konumundadır. Yasal alacak devri ile onun hak sahipliğinin sona ermesi, inançlı işlemin yapılış amacı ile bağdaşmaz. Bu noktada, TBK m. 509 hükmünün niteliğinden yola çıkılabilir. TBK m. 509 hükmü niteliği itibariyle emredici bir hüküm olmayıp, taraflarca aksi kararlaştırılabilir[372]. Özellikle inanılanın alacak hakkına belirli bir süre sahip olunmasının istendiği inançlı işlemlerde, taraflar, yasal alacak devrini ortadan kaldırabilirler. Yasal alacak devrinin kaldırılmasının yanında, belirli bir süre geçtikten sonra yasal devrin gerçekleşeceğini kararlaştırmaları da mümkündür. Bu hallerde, TBK m. 509/f. I hükmünde düzenlenen yasal alacak devrinin, inanılanın tam hak sahipliğine bir etkisi yoktur. Bunun dışındaki hallerde, inananın gizli kalma isteği devam ettiği sürece, yasal devrin sonuçlarının ortaya çıkması

[371] Bu hususta bkz. III, B, 2, c.

[372] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 368.

engellenebilir[373]. Çünkü inanan yasal devrin gerçekleştiğini borçlu üçüncü kişiye bildirmedikçe, üçüncü kişi, inanılana yapacağı ifa ile borcundan kurtulacaktır. Böylece inanılanın tam hak sahipliğini etkileyen bir durum olmayacaktır.

Taşınmazlar bakımından ise, inanılanın tam hak sahipliğini etkileyen herhangi bir durum yoktur. Zira tapu sicilinde malik olarak görünen kişi, tam hak sahibi olan inanılandır. Yasal bir mülkiyet devri veya iflas, haciz, ihtiyati haciz ve konkordato halinde gündeme gelen ayırma hakkı, taşınmazlar bakımından mümkün değildir. Taşınmazlarda tescil ve tapu siciline güven ilkeleri geçerlidir[374]. Yasal bir mülkiyet geçişi, taşınmazın tescilden önce kazanılması anlamına gelir. Tescilden önce taşınmaz mülkiyetinin kazanılması, ancak bu hususun kanunda düzenlenmesi ile mümkün olur[375]. Dolayısıyla taşınmazlar bakımından mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde, TBK m. 509 hükmünün uygulanma imkânı yoktur. Fakat doktrinde *de lege ferenda* taşınmazların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bir görüş bulunmaktadır[376]. Öncelikle bu görüşe ilişkin şu husus belirtilmelidir ki, hem taşınırlarda hem de taşınmazlarda, TBK m. 509/f. I hükmünde öngörüldüğü gibi yasal bir mülkiyet geçişi söz konusu değildir. Tartışılan husus, çeşitli durumlarda taşınırlar bakımından öngörülen ayırma hakkının, taşınmazlar bakımından da söz konusu olup olamayacağıdır. Tapu siciline güven ilkesinin hâkim olduğu taşınmazlar bakımından, ayırma hakkının kabul edilmesi kolay değildir. Doktrinde bu problemi çözmek adına, şerh müessesesine başvurulması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu görüşü ileri süren yazarlara göre[377], ayırma hakkının tapu siciline şerh edilmesi suretiyle inananın korunması mümkündür. İsviçre-Türk hukukunda[378] şu an için ayırma hakkına ilişkin şerh imkânı söz konusu

---

[373] Aynı yönde bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 562.

[374] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 358 vd. ; **SİRMEN,** s. 117-118; **EREN,** Mülkiyet Hukuku, s. 204 vd.

[375] **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR,** s. 404; **SİRMEN,** s. 344.

[376] **FELLMANN,** Art. 401, N. 104.

[377] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 563-564; **GÜVENÇ,** s. 177.

[378] İsviçre'de *trust* kurumu ile ilgili çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Bu kapsamda İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Hakkında Kanunun 149. maddesinde, *trust'a* özgülenen malvarlığının taşınmaz, gemi veya uçak olması halinde sicile şerh imkânı öngörülmüştür. Ancak söz konusu düzenleme milletlerarası özel hukuka ilişkin bir düzenlemedir. Ancak inançlı işlemler bakımından böyle bir düzenleme söz konusu değildir. Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, III, B.

olmadığından, bu görüş[379] sadece bir öneri olarak değerlendirilmeli, TBK m. 509 hükmünün öngördüğü imkânların hiçbirinin taşınmazlar bakımından mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmalıdır.

TBK m. 509 hükmünün inançlı işlemlere uygulanması problemini incelerken değinilmesi gereken diğer bir husus, inanç konusunu devreden kişiye ve inanç konusunun türüne göre, ilgili hükmün uygulanıp uygulanamayacağını ele alan doktrin görüşleridir. Kanaatimizce, inanç konusunu devreden kişi ve inanç konusunun türü bakımından yapılan tartışmalarda, mümkün oldukça inananı korumaya yönelik yorumlar yapılmalıdır. Bu nedenle TBK m. 509 hükmünün lafzında yer almasa da, inanç konusunun inanandan elde edildiği hallerde de, bu hükmün uygulanması mümkündür. Karma inançlı işlemlerde inanılanın menfaatleri ön planda olsa da, inanç ilişkisinden kaynaklanan yükümlülükler yerine getirilmedikçe, zaten TBK m. 509 hükmü uygulanamayacaktır. Bu sebeple, inançlı işlemin türleri bakımından ayrım yapılmamalı, konusu taşınmaz olan işlemler hariç olmak üzere, tüm inançlı işlemler bakımından TBK m. 509 hükmünün uygulanabileceği kabul edilmelidir.

Yapılan bu açıklamalar ışığında şu temel sonuca ulaşılabilir: TBK m. 509 hükmü, inananın korunması amacıyla konusu taşınmaz olan işlemler hariç olmak üzere, inançlı işlemlere kıyasen uygulanabilecek nitelikte bir hükümdür. Ancak getirmiş olduğu çözüm belirli durumlara özgü olup, bu durumlar dışında inananın korunmasını sağlamaz. Fakat inançlı işlemler bakımından da inananın tam anlamıyla korunmasını amaçlamak, hukuki işlem güvenliğini zedeleyebilir. Nitekim inanan, inanılanın tam hak sahibi bir kişi olmasını ciddi olarak istemekte, böylece inançlı işlemin bazı tehlikelerini göze almaktadır. Hiç şüphesiz inananın bu tehlikeleri göze alması, tam hak sahibi inanılan karşısında tamamen korumasız bırakılması anlamına gelmemelidir. Bu noktada, hangi inançlı işlem türü olursa olsun inananın korunması problemi, hukuki güvenliğin önemli bir unsuru olan işlem güvenliği dikkate alınarak çözüme kavuşturulmalıdır. Bunun sonucu olarak inanç konusunun taşınır ve alacak olduğu hallerde, öngörülen şartların gerçekleşmesi ile birlikte, TBK m. 509 hükmünün işlemin niteliği ne olursa olsun inançlı işlemlere uygulanabileceği kabul edilmeli; tapu siciline güven ve tescil ilkelerinin hâkim olduğu taşınmazlar bakımından ise, bu uygulama mümkün olmamalıdır. Ayırma hakkına

[379] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 563-564; **GÜVENÇ,** s. 177.

ilişkin şerh imkânı şu an itibariyle İsviçre-Türk hukukunda mevcut olmadığı için, bu hususa ilişkin öneriler, *de lege ferenda* kapsamında değerlendirilmelidir.

3. Sermaye Piyasası Kanununda İnananı Korumaya Yönelik Düzenlemeler (SPK m. 53, m. 58)

İsviçre-Türk hukukunda inançlı işlem kavramı yasal olarak düzenlenmese de, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda (SPK), *"inançlı mülkiyet"* kavramına yer verilmiştir. Düzenlediği bazı hükümlerle inananın korunması problemine farklı bir bakış açısı getiren bu kanun, Anglo-Sakson hukukuna ait bir kavram olan *trust* müessesesinde görebileceğimiz bazı hususları da bünyesinde barındırmaktadır[380].

Kanunun 52. maddesinde, yatırım fonlarının tanımı yapılmıştır. İlgili hükümde yatırım fonlarının, tasarruf sahiplerinden alınan paralarla onlar hesabına kurulan, inançlı mülkiyet esasına dayanan, tüzel kişiliği bulunmayan malvarlıkları olduğu düzenlenmiştir (SPK m. 52/f. I). Yatırım fonlarının temsilini, yönetimini veya denetimini portföy yönetim şirketi gerçekleştirir (SPK m. 52/f. III). Portföy yönetim şirketi, yatırım fonuna ait varlıklar üzerinde kendi adına ve fon hesabına tasarruflarda bulunabileceği gibi, bundan doğan hakları da kullanmaya yetkilidir (SPK m. 52/f. III). Aynı kanunun 58. maddesinde, konut finansmanı ve varlık finansmanı fonlarının da inançlı mülkiyet esasına göre kurulduğu hüküm altına alınmıştır. Fon kurulu, konut ve varlık finansmanı fonlarını temsil ve idare eder (SPK m. 58/f. III). Kanunda, yatırım, konut ve varlık finansmanı fonlarının inançlı mülkiyete dayalı olarak kurulduğu vurgulansa da, inançlı mülkiyete ilişkin bir tanımlama bu kanun bünyesinde de yapılmamıştır.

Kanunun m. 53 ve m. 58 hükümlerinde, tasarruf sahiplerini korumaya yönelik bazı düzenlemeler öngörülmüştür. SPK m. 53/f. I hükmüne göre, yatırım fonunun malvarlığı, portföy yönetim şirketi ve portföy saklama hizmetini yapacak kuruluşun malvarlığından ayrıdır. Ayrıca fon malvarlığı, kamu alacaklarının tahsili amacı da dahil olmak üzere, haczedilemez, üzerine ihtiyati tedbir konulamaz ve iflas masasına dahil edilemez (SPK m. 53/f. II). Aynı korumalar, SPK m. 58/f. II hükmünde de düzenlenmiştir. Bu hükme göre, yatırım fonlarında olduğu gibi, konut ve varlık

[380] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 564; **GÜVENÇ,** s. 178.

finansmanı fonuna ait olan malvarlıkları, kamu alacaklarının tahsili amacı da dahil olmak üzere, haczedilemez, haklarında ihtiyati tedbir kararı verilemez ve iflas masasına dahil edilemez.

Gerek yatırım fonlarının gerekse konut ve varlık finansmanı fonlarının inançlı mülkiyet esasına dayanması ve bu fonların malvarlığının inanılan kişinin malvarlığından ayrı olup, iflas masasına girmemesi, haczedilememesi ve üzerine ihtiyati tedbir konulamaması, diğer inançlı işlemlerde inananın korunması probleminin çözümünde yol göstermektedir[381]. Özellikle söz konusu fonlara ait malvarlıklarının, fonları idare edenlerin malvarlığından ayrı olması, dikkate değer bir husustur. Birinci bölümde ele alınan, inançlı işlemlerin Anglo-Sakson hukuk sistemindeki görünümü olan *trust* müessesesinde de *trustee*'ye devredilen malvarlığı onun şahsi malvarlığından ayrıdır[382]. Dolayısıyla *trustee*'nin iflas etmesi halinde, inanç konusu iflas masasına girmeyeceği gibi, *trustee*'nin şahsi borçları sebebiyle icra takibi yapılması halinde, haczi kabil malvarlığı arasında da değerlendirilemez.

Türk hukukunda tasarruf sahiplerini korumak amacıyla SPK'da düzenlenmiş olan bu hükümler, Anglo-Sakson hukukuna özgü bazı hususların Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde de kendisine yer bulduğu anlamına gelmektedir. Ancak bugün için hukukumuzda uygulama alanı bulan inançlı işlemlerde, inanılanın şahsi malvarlığı ile inanç konusunun birbirinden ayrı olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Zira inançlı işlemler tam hak sahipliği esasına dayanır. İnançlı işlemin devir unsuru ile birlikte inanç konusu, inanılanın malvarlığına dahil olmaktadır. TBK m. 49/f. II ve TBK m. 509 hükümleri ile inanılanın tam hak sahipliğinin ortaya çıkardığı bazı tehlikeler önlenmeye çalışılmıştır. Ancak *trust* müessesesinde olduğu gibi ayrı bir malvarlığına dayalı inançlı işlem kurumunun, yasal bir düzenleme olmadıkça, hukukumuz bakımından kabulü mümkün değildir.

---

[381] SPK m. 52 hükmünün gerekçesinde, fon malvarlığının üçüncü kişilerin tasarrufları karşısında koruma altına alınmasının amaçlandığı vurgulanmıştır. Fon malvarlığının inanılan konumunda olan portföy yönetim şirketinin malvarlığından bağımsız olması, inananın korunması probleminin çözümünde "ayrı bir malvarlığı" düşüncesinin gündeme gelmesine sebep olmuştur. Bu hususta bkz. https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss337.pdf, **ERİŞİM,** 17.10.2018.

[382] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, III, C.

4. İnananın Korunması Probleminin Çözümünde Yararlanılabilecek Diğer İmkânlar

İnanılanın, inanç anlaşmasına aykırı davranması halinde kullanabilecek imkânlardan bir diğeri ise, İİK m. 277 vd. düzenlenen tasarrufun iptali davasıdır[383]. İnanılanın yapmış olduğu tasarrufun, İİK kapsamında iptale tabi tasarruflardan olduğu kanıtlandığı takdirde, inananın belirli bir ölçüde korunması mümkün olmaktadır. Çalışma konusu bakımından tasarrufun iptali davası, inananın alacaklılarının korunması noktasında önem arz etmektedir. Dolayısıyla, bu başlık altında yalnızca ilgili kısma atıf yapmakla yetinilecektir[384].

İnananın korunması hususunda başvurulan diğer bir hukuki kurum ise, kanuna karşı hiledir[385]. İnanılanın üçüncü kişi ile yapmış olduğu işlemin kanuna karşı hile teşkil etmesi halinde de, inanan belirli bir ölçüde korunabilecektir.

IV. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE İNANANIN ALACAKLILARININ KORUNMASI

A. Genel Olarak

İnananın alacaklıların korunması meselesi, inançlı işlemlerin mal kaçırma işlevi ile bağlantısı olan önemli bir hususdur[386]. Birinci bölümde de vurgulandığı üzere, inançlı işlemlerin ekonomik işlevlerinden bir tanesi de mal kaçırmadır[387]. İflas veya haciz tehlikesi altında olan borçlu, bu tehlikeyi bertaraf etmek adına kendisine ait bir malvarlığı değerini inandığı bir şahsa devretmekte, tehlike ortadan kalktıktan sonra söz konusu malvarlığının yeniden kendisine devri hususunda inandığı kişiyle bir anlaşma yapmaktadır. Bu tip bir işlemin hukuki niteliği hususunda çeşitli görüş ayrılıklarının olduğu daha önce vurgulanmıştı[388]. Bazı yazarlar, burada tipik anlamda muvazaalı bir

[383] **ÖZKAYA,** s. 57.

[384] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, IV.

[385] **ÖZKAYA,** s. 57.

[386] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 213; **ÖZTÜRK,** s. 154.

[387] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, VII, D.

[388] Bu tartışmalar hakkında bkz. Birinci Bölüm, VII, D.

işlem olduğunu kabul ederken; bazı yazarlar bu tip bir işlemin inançlı işlem olduğunu ileri sürmektedir[389]. İşlemin niteliği alacaklıların korunması bakımından da oldukça önemlidir. Zira alacaklılardan mal kaçırma amacıyla yapılan devirler, muvazaalı olduğu takdirde, işlem geçersiz olduğu için devredilen mal veya haklar borçlunun malvarlığından çıkmamıştır. Dolayısıyla işlemin muvazaalı olduğuna ilişkin tespit davasının açılması yeterli olur[390]. Ancak işlemin inançlı olarak nitelendirilmesi halinde, işlem geçerli olduğu için tespit davasının açılması herhangi bir anlam ifade etmeyecektir. Böyle bir durumda gündeme gelen dava, İİK m. 277 vd. hükümlerinde düzenlenen iptal davasıdır[391].

Alacaklılardan mal kaçırma amacıyla yapılan geçerli hukuki işlemleri iptal etmek adına açılan iptal davası, niteliği itibariyle şahsi bir davadır[392]. İptal davası sonucunda, davaya konu olan hukuki işlem tamamen hükümsüz hale gelmez[393]. Devre konu olan

[389] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, VII, D.

[390] Hukuki işlemin muvazaalı olduğu hallerde, tasarrufun iptali davası açılıp açılamayacağı doktrinde tartışmalı bir hususdur. Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, iptal davası, alacaklıları zarara uğratmak amacıyla yapılan geçerli hukuki işlemler bakımından söz konusu olur. Dolayısıyla işlemin geçersiz olduğu haller bakımından tasarrufun iptali davası açılamaz. Bu hususta bkz. **MUŞUL,** Timuçin; İcra ve İflâs Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 44; **ÖZKAYA,** s. 1235; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 533. Buna karşın bazı yazarlar, işlemin muvazaa sebebiyle geçersiz olduğu hallerde, alacaklıların İİK m. 277 vd. hükümlerde düzenlenen iptal davasına da başvurabileceğini kabul etmektedir. Bu yazarlara göre, teorik olarak doğru olmasa da alacaklıların yaşayabileceği bazı zorlukları önlemek adına iptal davası açabileceklerini kabul etmek, hakkaniyete uygun olacaktır. Bu hususta bkz. **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 107-108; **UYAR,** Talih; "Tasarrufun İptali Davası ve Muvazaa, Nam-ı Müstear, İşletmenin Devri, Kanuna Karşı Hile ve Perdeyi Kaldırma Teorisi", ABD. , 2016/2, Ankara 2016, s. 356; **GÜNEREN,** Ali; İcra ve İflâs Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 69. Doktrinde bazı yazarlar, muvazaanın tespiti davası ile tasarrufun iptali davasının terditli olarak açılmasının, hakkaniyete ve usul ekonomisine faydalı olacağını kabul etmektedir. Bu hususta bkz. **ERDÖNMEZ,** Güray; Alacaklılara Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarrufların İptali, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 24; **CENGİL,** s. 501. Kanaatimizce, muvazaalı işlemler bakımından tasarrufun iptali davası açılamaz. Muvazaalı işlemler geçersiz oldukları için borçlunun malvarlığından çıkan herhangi bir mal veya hak yoktur. Dolayısıyla iptali gereken bir hukuki işlem de yoktur. O halde muvazaa sebebiyle geçersiz olan hukuki işlemin geçersizliğinin tespiti, alacaklılar bakımından yeterli olacaktır.

[391] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 214.

[392] **KURU,** s. 489; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 530; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 532; **MUŞUL,** s. 14-15; **GÜNEREN,** s. 49.

[393] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 529-530; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 531-532; **MUŞUL,** s. 16.

mallar hacze tabi olarak satılır ve elde edilen bedelden alacaklıların alacaklarını alması amaçlanır[394]. Satış işlemi sonucunda arta kalan bir miktar varsa, bu miktar da alacaklı ile işlem yapan üçüncü kişiye iade edilir[395].

Mal kaçırmak amacıyla yapılan işlemlerin inançlı bir işlem mi yoksa muvazaalı bir işlem mi olduğu hususunda, kesin bir kural getirilmemesi gerektiği, yukarıda vurgulanmıştı[396]. O halde işlemin alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapıldığı hallerde, tarafların iradesinin işlemi ciddi olarak meydana getirmek olduğu durumlarda işlemin inançlı olduğunu; taraf iradelerinin işlemi yapma hususunda ciddi bir iradelerinin olmadığı hallerde ise, işlemin muvazaalı olduğunu kabul etmek gerekir.

Sonuç olarak, alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapılan inançlı işlemin iptali, İİK m. 277 vd. hükümlerinde düzenlenen şartların gerçekleşmesiyle birlikte istenebilir[397]. İşlemin muvazaalı olduğu hallerde ise, menfi tespit davasının açılması yeterli olacaktır[398]. Açılan davada işlemin muvazaalı olduğu, inanan tarafından ispat edilecektir. İnanan, inanılan ile üçüncü kişi arasında yapılan devri işlemine taraf olmadığı için muvazaa iddiasını her türlü delil ile ispat edebilir. Zira muvazaalı bir işlemi üçüncü kişiler tanık dahil her türlü delil ile ispat edebilir[399]. İnanılanın yapmış olduğu muvazaalı hukuki işlem bakımından inanan üçüncü kişidir. Dolayısıyla muvazaa iddiasını her türlü delil ile ispat edebilir.

B. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemlerde İptal Davası

İnanç konusunun inanandan elde edildiği hallerde, inançlı işlem alacaklılardan mal kaçırma amacıyla yapılmışsa, inananın alacaklıları hiç kuşkusuz iptal davası

---

[394] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542-543; **MUŞUL,** s. 16; **GÜNEREN,** s. 50.

[395] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 536; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542; **MUŞUL,** s. 16.

[396] Bu hususta bkz. Birinci Bölüm, VII, D.

[397] **MUŞUL,** s. 83; **ÖZKAYA,** s. 1235; **BÖRÜ,** Levent; "İcra ve İflas Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası (İİK m. 280)", AÜHFD, C. 58, S. 3, Ankara 2009, s. 494-495.

[398] **MUŞUL**, s. 83; **ÖZKAYA,** s. 1235.

[399] Muvazaanın ispatı hakkında bkz. İkinci Bölüm, VI, A, 1.

açabilecektir. Acaba inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği ihtimallerde de inananın alacaklıları iptal davası açabilecek midir?

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, devir işleminin üçüncü bir kişi tarafından yapılması, bu nitelikteki işlemler bakımından tasarrufun iptali davası açılıp açılamayacağı sorusunu akla getirmiştir[400].

Alacaklılarından mal kaçırmak isteyen borçlu, haciz veya iflas tehlikesi altında olan malvarlığını inandığı bir kişiye devretmesi halinde, tasarrufun iptali davası ile karşı karşıya kalabilir[401]. Ancak aracı bir şahsı kullanarak üçüncü bir kişiden mal veya hak elde edilmesi yoluna gittiği takdirde, aracı şahsa söz konusu mal veya hakkın bedelini ödemesine rağmen, işlemin takibi zorlaşır. Özellikle üçüncü kişinin işlemi ciddi olarak yapma iradesinin bulunduğu hallerde, alacaklılar bakımından elverişsiz bir durum ortaya çıkabilir. İşte bu noktada, nâm-ı müstear durumunda tasarrufun iptali davası açılıp açılamayacağı ele alınmış, bazı Yargıtay kararlarında bu hususa ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır[402]. İkinci bölümde de vurgulandığı üzere[403], bugün itibariyle Türk hukukunda nâm-ı müstear kavramından kasıt, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemlerdir. Dolayısıyla nam-ı müstear bakımından yapılan değerlendirmeler, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da yapılabilir.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde iptal davası açılıp açılamayacağını değerlendirmeden önce, şahısta muvazaa hallerinde ne olacağı sorusuna cevap bulmak gerekir. A, B ve C'nin kendi aralarında anlaşarak, A ile C arasında yapılan gizli işlemin, B ile C arasında yapılan görünürdeki işlem ile gizlendiği hallerde, şahısta muvazaanın varlığından bahsedilebilir[404]. Doktrinde alacaklılardan mal kaçırma amacıyla şahısta muvazaalı bir işlem yapıldığı takdirde, tespit davasının açılmasının yeterli olacağı savunulmaktadır[405]. Kanaatimizce böyle bir değerlendirme isabetsizdir.

---

[400] Bu hususta bkz. **MUŞUL,** s. 71-72; **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 84 vd. ; **GÜNEREN,** s. 92 vd.

[401] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 213 vd. ; **ÖZTÜRK,** s. 154-155.

[402] Yarg. 15. HD'nin 21.04.1988 tarih ve E. 1987/328, K. 1988/2777 sayılı kararı; Yarg. 15. HD'nin 21.10.1988 tarih ve E. 1988/2561, K. 1988/3344 sayılı kararı. Bu hususta bkz. **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 92-93.

[403] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, D, 2, d.

[404] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, VI, A, 2.

[405] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 86.

Borçlu ile mal veya hakkı devrettiği kişi arasındaki hukuki işlemin muvazaalı olduğu haller ile şahısta muvazaa halleri birbirinden farklı değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Zira şahısta muvazaa hallerinde, işleme konu olan mal veya hak üçüncü bir kişinin malvarlığından çıkmakta, dolayısıyla hukuki işlemin geçersiz olması halinde yine o kişinin malvarlığında yer almaktadır. Böyle bir halde borçlunun alacaklılarının açtığı tespit davası herhangi bir işe yaramayacaktır. Ayrıca şahısta muvazaa halleri, tipik bir nisbi muvazaa hali olup, gizli işlemin şekil şartlarına uygun olarak yapıldığı hallerde, gizli işlem geçerli olacak, dolayısıyla hak veya mal borçlunun malvarlığına girecektir. Böyle bir durumda ise, dava açmakta hukuki bir yarar yoktur. Bu sebeple, şahısta muvazaa halleri bakımından farklı bir değerlendirme yapılmalıdır.

Borçlu A ile üçüncü kişi C arasında yapılan gizli işlemin şekle aykırılık sebebiyle geçersiz olduğu hallerde, işleme konu mal veya hak üçüncü kişi C'nin malvarlığında yer alacağı için menfi tespit davası açılmasının bir anlamı yoktur. Bu halde yapılacak olan şey, eğer A, mal veya hakkın bedelini, C'ye ödemesi için B'ye vermişse, herhangi bir karşılık alınmadığı için İİK m. 278 gereğince iptal davası açmaktır. Borçlu A ile C arasında yapılan gizli işlemin şekil kurallarına uygun olarak yapıldığı hallerde ise, taraf iradeleri işlemin gerçekleşmesine yönelik olduğu için gizli işlem geçerli olur. Dolayısıyla bu halde mal veya haklar gerekli devir işlemleri de yapılmışsa, A'nın malvarlığında yer alır. Bu durumda, alacaklılar doğrudan A'nın malvarlığına başvurabilirler.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde ise, iptal davası ele alınırken çeşitli zaman dilimleri bakımından farklı değerlendirmeler yapılmalıdır.

İnananın, alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla inanç konusunun bedelini inanılana devrettiği fakat inanılanın henüz üçüncü kişiden inanç konusunu elde etmediği hallerde durum basittir[406]. Zira inanç konusuna ilişkin bedel herhangi bir karşılık alınmadan inanılana devredildiği için İİK m. 278 hükmünün kapsamına girer[407]. Böyle bir durumda inananın alacaklıları, tasarrufun iptali için inanan ve inanılana dava açacaklardır[408].

[406] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 89-90.

[407] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 89.

[408] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 90.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, iptal davası bakımından asıl sorun, inanılanın inanç konusunu üçüncü kişiden devraldığı haller bakımından ortaya çıkmaktadır. Alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapılan devir işlemine borçlu inananın taraf olmaması, iptal davası açılabilmesi için gerekli şartların oluşup oluşmadığı noktasında tereddütlere yol açmaktadır[409].

Bu noktada, Yargıtay'ın farklı yöndeki kararları dikkate değerdir. Yüksek Mahkeme eski tarihli bir kararında, nâm-ı müstear kurumunun alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla kullanıldığı hallerde, İİK m. 277 vd. uyarınca tasarrufun iptali davası açılmasının mümkün olmadığına hükmetmiştir[410]. Uyuşmazlığa konu olayda, davalı borçlu, otomobil alım-satım sözleşmesinde otomobilin bedelini ödemesine karşın, sözleşmenin tarafında yer almamakta, onun yerine eşi yer almaktadır. Yargıtay böyle bir halde, İİK m. 277 vd. hükümlerinde düzenlenen tasarrufun iptali davasına başvurulamayacağını, bu davaya başvurabilmek için borçlu tarafından alacaklıları zarara uğratmak amacıyla yapılan bir tasarruf işleminin olması gerektiğini, somut olayda ise ancak muvazaaya ilişkin hükümlere başvurulabileceğini vurgulamıştır. Buna karşın Yargıtay daha sonraki yıllarda verdiği kararlarda, nâm-ı müstear hallerinde de tasarrufun iptali davası açılabileceğini kabul etmiştir[411]. Söz konusu kararlardan bir tanesine konu olan olayda, satın alınan taşınmazın bedeli borçlu tarafından ödenmesine karşın, tapu sicilinde malik olarak borçlunun karısı gözükmektedir. Yüksek Mahkemeye göre, böyle bir halde borçlunun karısına ait olan taşınmazın İİK m. 283 uyarınca paraya çevrilmesi mümkündür.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde tasarrufun iptali davası açılıp açılamayacağı değerlendirilirken, İİK m. 277 vd. hükümleri yalnızca lafzi olarak yorumlanırsa, bu tip hallerde tasarrufun iptali davası açılamayacağı sonucuna ulaşılır. Nitekim ilgili hükümler incelendiğinde, iptale konu olan tasarrufların borçlunun tasarrufları olduğu anlaşılmaktadır. Doktrinde tasarrufun iptali davasının tasviri de,

---

[409] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 90.

[410] Yarg. 15. HD'nin 21.04.1988 tarih ve E. 1987/1432, K. 1988/2777 sayılı kararı, **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 92-93. Ayrıca bkz. Yarg. 4. HD'nin 03.07.1973 tarih ve E. 1973/7053, K. 1973/7760 sayılı kararı, **MUŞUL,** s. 71-72.

[411] Yarg. 15. HD'nin 21.10.1988 tarih ve E. 1988/2561, K. 1988/3344 sayılı kararı, **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 93. Ayrıca bkz. Yarg. 17. HD'nin 11.06.2012 tarih ve E. 2012/1710, K. 2012/7561 sayılı kararı, **MUŞUL,** s. 72-73; **GÜNEREN,** s. 92 vd.

borçlunun yapmış olduğu tasarrufların iptali üzerinden yapılmaktadır[412]. Ancak bu şekilde yapılacak olan katı bir yorum, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin mal kaçırma amacıyla yapılmasının önünü açabilir. Bu noktada ERDÖNMEZ'in de haklı olarak belirttiği üzere[413], borçlu inananın tasarruf işleminin bir tarafı olmadığını ileri sürerek tasarrufun iptali davasının açılamayacağını kabul etmek, hakkaniyete uygun düşmez.

Sonuç olarak, tasarruf işlemine taraf olan kişi ile borçlu arasında herhangi bir bağlantı olmadığı hallerde, tasarrufun iptali davası açılamaz[414]. Ancak alacaklılardan mal kaçırma amacının güdüldüğü inançlı işlemlerde, sırf borçlu inanan tasarruf işlemine taraf olmadığı için iptal davasının açılamayacağının kabulü uygun olmaz. Bu nedenle, inanılan ile borçlu inanan arasında bağlantının tespit edilebildiği hallerde, tasarrufun iptali davasının açılabileceğini kabul etmek gerekir[415].

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde açılacak olan tasarrufun iptali davası, genellikle İİK m. 280 hükmüne dayanılarak açılabilir[416]. İnanan, inanılana inanç konusunun bedelini ivazsız olarak devretse de, inanç konusu onun hesabına alınmaktadır. Dolayısıyla m. 278 hükmünde düzenlenen ivazsız tasarruflardan söz edilemez. İİK m. 280'e göre, malvarlığı borçlarına yetmeyen bir borçlunun, alacaklılarına zarar verme kastıyla yaptığı işlemler iptal edilebilir. Bunun için işlemin karşı tarafının borçlunun içinde bulunduğu mali durumu ve zarar verme kastını bilmesi veya bilinmesini gerektiren açık emarelerin bulunması gerekir (İİK m. 280/f. I).

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, davanın tarafları haciz veya iflas hallerine göre farklılaşır. Haciz durumunda davacı, borçlu inananın alacaklıları

---

[412] **KURU,** s. 488; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 529; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 531-532. *Muşul'a* göre, nâm-ı müstear durumlarında, aracı şahıs, elde ettiği şeyleri gizlenen kişi hesabına elde etmektedir. Dolayısıyla, gizlenen şahsın malvarlığında bir azalma meydana gelmez. Bu nedenle nâm-ı müstear hallerinde tasarrufun iptali davası açılamaz. Bu hususta bkz. **MUŞUL,** s. 71.

[413] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 93-94. Aynı yönde bkz. **GÜNEREN,** s. 92.

[414] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 93.

[415] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 97.

[416] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 98.

iken, davalı inanan ve inanılandır[417]. İnanan ve inanılan, zorunlu dava arkadaşıdır[418]. İflas halinde ise iptal davasının davacısı, iflas idaresidir[419]. Ancak İİK m. 245 gereğince, iflas idaresi sonuçlanmasına gerek görmediği bir davanın takip yetkisini alacaklılara devredebilir[420]. İflas halinde, tasarrufun iptali davasının davalı tarafında değişiklikler söz konusudur. Borçlu inananın iflas etmesi sebebiyle onun aleyhine tasarrufun iptali davası açılmasının bir anlamı yoktur. O halde davalı, aracı kişi konumunda olan inanılandır[421].

İnanılanın inanç konusunu üçüncü bir kişiye devrettiği ve üçüncü kişinin de kötüniyetli olduğu durumlarda da tasarrufun iptali davası açılabilecektir[422].

İİK m. 280 hükmüne dayalı olarak tasarrufun iptali davası açıldığında, alacaklılara zarar verme kastının kanıtlanması gerekir. Bu kastın ispatında, yaklaşık ispatın yeterli olduğu kabul edilmektedir[423]. Ayrıca iddia, her türlü delil ile ispat edilebilir[424].

İptal davası bakımından görevli ve yetkili mahkeme, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) çerçevesinde belirlenir[425]. HMK m. 7 hükmüne göre, davalının birden fazla olduğu hallerde dava, davalılardan herhangi birinin yerleşim

---

[417] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 97-98.

[418] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 98.

[419] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 102.

[420] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 102-103.

[421] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 103.

[422] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 99 vd.

[423] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 98. **ERDÖNMEZ,** Tasarrufun İptali, s. 182. Doktrinde *Albayrak'a* göre, yaklaşık ispatın yeterli olduğu hallerde, hâkim esas uyuşmazlık hakkında karar vermemektedir. Yaklaşık ispatın tipik olarak yeterli olduğu durumlar, bazı usuli taleplerin hâkim tarafından değerlendirildiği hallerdir. Tüm deliller değerlendirilmediği için, yaklaşık ispatın geçerli olduğu hallerde, esas uyuşmazlık hakkında karar verilmez. Yaklaşık ispat kavramı, sıklıkla ilk görünüş ispatı ile karıştırılmaktadır. İlk görünüş ispatında, somut olayın özellikleri çerçevesinde ispatın ölçüsü düşürülür. Bu sayede, uygulanmak istenen normun somut olaya uygulanması sağlanır. Sonuç olarak esas uyuşmazlık hakkında karar verildiği hallerde, ispat ölçüsü düşürülmüşse, yaklaşık ispat söz konusu olmayıp, ilk görünüş ispatı ile yetinilmiştir. Bu hususta bkz. **ALBAYRAK,** Hakan; Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Yaklaşık İspat, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 33 vd.

[424] **GÜNEREN,** s. 93.

[425] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542-543; **MUŞUL,** s. 125; **GÜNEREN,** s. 1155-1156.

yerinde açılabilir[426]. Görevli mahkeme ise, HMK m. 2 uyarınca asliye hukuk mahkemesidir.

Tasarrufun iptali davası açabilmek için öngörülen süre ise, İİK m. 284 hükmünde düzenlenmiştir. Söz konusu hükme göre, iptal davası, tasarrufun yapıldığı tarihten itibaren beş yıl içerisinde açılmalıdır. Hükümde öngörüle süre, niteliği itibariyle hak düşürücü bir süredir. Tasarrufun iptali davalarında uygulanacak yargılama usulü basit yargılama usulüdür (İİK m. 281).

İptal davasının sonuçları, haciz ve iflas hallerine göre farklılık gösterir. Hacizde açılan tasarrufun iptali davası sonucunda, mahkeme alacaklıları haklı görürse, inanç konusunun malikinde bir değişiklik olmaz[427]. İnanç konusu inanılanın malvarlığında kalmaya devam eder. Alacaklılar, haciz prosedürünü takip ederek malı sattırıp, bedelinden alacaklarını alma hakkına sahiptirler[428]. Geriye kalan miktar ise, tam hak sahibi olan inanılana iade edilir[429].

İflasta ise, davayı açan kişiye göre davanın sonuçları farklıdır. Davanın iflas idaresi tarafından açıldığı hallerde, inanç konusu iflas masasına alınır[430]. İflas masasına alınan inanç konusu, iflas idaresi tarafından satılıp, tüm alacaklıların bu satıştan yararlanması sağlanır[431]. Geriye bir miktar kalması halinde, bu miktar da inanılana iade

---

[426] Tasarrufun iptali davası niteliği itibariyle şahsi bir dava olduğu için, inanç konusu taşınmaz bile olsa, taşınmazın aynından doğan davalarda yetki hususunu düzenleyen HMK m. 12 hükmü uygulanmaz. Bu hususta bkz. **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 538; **MUŞUL,** s. 125.

[427] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542-543; **MUŞUL,** s. 438.

[428] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542-543; **MUŞUL,** s. 439.

[429] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542-543; **MUŞUL,** s. 439.

[430] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES**, s. 542-543; **MUŞUL,** s. 459; **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 103.

[431] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/ SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542-543; **MUŞUL,** s. 459; **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 103.

edilir[432]. Davayı alacaklıların açması halinde ise, önce davacı alacaklı alacağını alacak, geriye kalan para iflas masasına girecektir[433].

V. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERİN SONA ERMESİ

A. Genel Olarak

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin sona erme sebepleri ele alınırken, öncelikle inançlı işlemin bu türü bakımından özel bir sona erme halinin olmadığını vurgulamak gerekir. Dolayısıyla inanç konusunun inanandan elde edildiği hallerde inançlı işlem hangi sebeplerle sona eriyorsa, inançlı işlemin bu türü bakımından da aynı durum geçerli olacaktır.

"Sözleşme tarafların kanunudur" prensibinin[434] bir yansıması olarak, inanç anlaşmasında sözleşmenin sona ermesine ilişkin hükümlerin öngörüldüğü hallerde, bu hükümler uygulanır[435]. İnançlı işlemin sona erip ermediğinin tespiti, ilgili sözleşme hükümleri çerçevesinde yapılır[436]. İnanç anlaşmasında inanç ilişkisini sona erdiren sebeplerin düzenlenmediği durumlarda ise, TBK'nın genel hükümlerine gidilebilir.

TBK m. 132-161 hükümleri arasında, borcu sona erdiren sebepler düzenlenmiştir. İlgili hükümlerde düzenlenen sebepler, dar anlamda borcu sona erdiren sebeplerdir[437]. Ancak dar anlamda borç ile geniş anlamda borç birbirinden farklı kavramlardır. Dar anlamda borç[438], *"alacaklının borçludan istemeye yetkili olduğu, borçlunun da bunu*

---

[432] **KURU,** s. 498; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ,** s. 535-536; **PEKCANITEZ/ATALAY/SUNGURTEKİN ÖZKAN/ÖZEKES,** s. 542-543; **MUŞUL,** s. 459; **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 103.

[433] **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear, s. 103.

[434] **EREN,** Genel Hükümler, s. 199-200.

[435] **AYANOĞLU MORALI,** s. 289.

[436] **AYANOĞLU MORALI,** s. 289.

[437] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 984-985; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 537; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1287; **KILIÇOĞLU,** s. 1045 vd.

[438] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 5-7; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 3; **EREN,** Genel Hükümler, s. 21.

yerine getirmek zorunda olduğu bir tek edimdir." Geniş anlamda borç ise[439], *"alacaklı ile borçlu arasında bir veya daha çok alacak hakkı ile bazı tali hakları ve borçları içeren bir hukuki ilişkidir."* Dolayısıyla borç ilişkisinden kaynaklanan bir borcun sona ermesi, borç ilişkisinin sona erdiği anlamına gelmemektedir[440].

İnançlı işlemin sona ermesine ilişkin inanç anlaşmasında herhangi bir hükmün öngörülmediği hallerde, borç ilişkisini, özellikle sözleşme ilişkisini sona erdiren sebeplerden faydalanılabilir[441]. İfa, bozma sözleşmesi (ikale), fesih, dönme, iptal ve geri alma, sözleşme ilişkisini sona erdiren sebeplerdendir[442]. Bunların dışında, bazı sözleşmeler bakımından sözleşme ilişkisini sona erdiren haller bulunmaktadır. Kural olarak taraflardan birinin ölümü sözleşme ilişkisini sona erdirmez. Ancak sözleşmenin niteliği itibariyle taraflardan birinin ölümü, borç ilişkisinin sona ermesi sonucunu doğurabilir[443]. Aynı durum iflas ve fiil ehliyetinin kaybedilmesi bakımından da geçerlidir[444]. Bazı hallerde de taraflar sözleşmeyi belirli bir süreliğine akdedebilirler. Böyle bir durumda, sürenin sona ermesiyle birlikte borç ilişkisi de sona erecektir[445].

Borç ilişkisini sona erdiren hallerin incelenmesi çalışmanın konusu ve kapsamı dışında kalmaktadır. Ancak bazı sona erme sebepleri inançlı işlemlerin niteliği itibariyle önem arz etmektedir. Bu sebeple, çalışmanın bu başlığı altında özellik arz eden bu durumlar incelenecektir.

---

[439] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 5-7; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 3; **EREN,** Genel Hükümler, s. 22.

[440] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 984-985; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 537; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1287; **KILIÇOĞLU,** s. 1045 vd.

[441] **AYANOĞLU MORALI,** s. 289; **GÜVENÇ,** s. 180.

[442] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 984-985; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 537; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1287; **KILIÇOĞLU,** s. 1045 vd.

[443] **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP,** s. 984-985; **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 537-538; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1288.

[444] **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 537-538; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1287-1288.

[445] **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. I, s. 537-538; **EREN,** Genel Hükümler, s. 1288.

B. İfa

Sözleşmeye dayanan tüm borç ilişkilerinde olduğu gibi, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde de, ifa ile birlikte borç ilişkisi sona erer[446]. Bu noktada, inançlı işlem türlerine göre bir ayrım yapmak gerekir. İdare amacıyla yapılan saf inançlı işlemlerde, öngörülen yönetim faaliyetinin gerçekleştirilmesinin ardından inanç konusunun inanan kişiye devredilmesiyle birlikte, inançlı işlem sona erer[447]. Karma inançlı işlemlerde ise, kıstas alınan husus, teminat altına alınan borcun sona ermesidir[448]. Bu borç ifa ile birlikte sona erebileceği gibi, ifa edilmemeyi takiben yapılan paraya çevrilme prosedürüyle de sona erebilir. Ancak inançlı işlemin sona erdiğinden bahsedebilmek için, teminat altına alınan borcun ifa ile sona erdiği hallerde, inanç konusunun; paraya çevirme prosedürü ile sona erdiği hallerde ise, geriye bir miktar artmışsa söz konusu miktarın inanana devredilmesi gerekir[449].

C. Belirli Bir Sürenin Geçmesi

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inanç ilişkisinin devam edeceği süre taraflarca kararlaştırılabilir. Ancak bu noktada inançlı işlem türleri bakımından bir ayrım yapılmadır.

---

[446] **AYANOĞLU MORALI,** s. 290; **GÜVENÇ,** s 180.

[447] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 185; **ÖZTÜRK,** s. 156; **ÖZKAYA,** s. 57; **AYANOĞLU MORALI,** s. 290; **GÜVENÇ,** s. 180.

[448] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 185; **ÖZTÜRK,** s. 156; **ÖZKAYA,** s. 57; **AYANOĞLU MORALI,** s. 290; **GÜVENÇ,** s. 180.

[449] *Özsunay'a* göre, inançlı işlemleri sona erdiren sebeplerden bir tanesi, inançlı işlemden beklenen amacın gerçekleşmesidir. Örneğin saf inançlı işlem niteliği taşıyan tahsil amacıyla alacağın devri hallerinde, alacağın tahsili ve inanan kişiye elde edilen miktarın devredilmesiyle, inanç işlem sona erer. Teminat amaçlı karma inançlı işlemlerde ise, teminat altına alınan borcun ifa edilmesi ile birlikte inançlı işlem sona erecektir. Bu hususta bkz. **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 185. İnançlı işlemde öngörülen amacın gerçekleşmesiyle birlikte inançlı işlemin sona ereceğini öngören bu görüş, doktrinde bazı yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bu yazarlara göre, inanç anlaşmasında öngörülen amacın gerçekleşmesi, inançlı işlemin sona ermesi için yeterli değildir. İnançlı işlem ancak inanç konusu veya inanç konusunun değerinin borcu aşan kısmının inanana devredildiği hallerde sona erer. Bu hususta bkz. **AYANOĞLU MORALI,** s. 290; **GÜVENÇ,** s. 180.

Doktrinde hâkim olan görüşe göre, idare amacıyla yapılan saf inançlı işlemler bakımından belirli bir süre öngörülmesi mümkündür[450]. Söz konusu sürenin geçmesi ile birlikte, inanç ilişkisi sona erecektir. Karma inançlı işlemler bakımından ise, farklı bir değerlendirme yapılmaktadır. Zira teminat amacıyla yapılan bir işlemin süreye bağlanması, işlemin yapılma amacı ile bağdaşmaz[451]. Teminat amaçlı inançlı işlemlerde, inançlı işlemin sona erme süresini belirleyen husus, teminat altına alınan borcun ifasıdır[452]. İfa ile birlikte amaç gerçekleşecek, inanç konusunun inanana devredilmesi ile birlikte de karma inançlı işlem sona erecektir. Dolayısıyla karma inançlı işlemler niteliği itibariyle teminat konusu borç ifa edilinceye kadar devam eder[453]. Belirli bir sürenin belirlenmesi, bu inançlı işlemin niteliğine uygun değildir.

D. Tek Taraflı Sona Erdirme Hakkı

1. Genel Olarak

eBK döneminde azil ve istifa terimleri ile düzenlenen tek taraflı sona erdirme hakkı, vekâlet sözleşmesini sona erdiren hallerden biridir[454]. Vekâlet sözleşmesinin güvene dayalı bir ilişki doğurması, bu sözleşmeye özgü sona erme hallerinin kabulünü beraberinde getirmiştir[455]. TBK m. 512 hükmünde düzenlenen vekâlet sözleşmesini tek taraflı sona erdirme hakkı, bu sözleşmenin bünyesinde yer alan güven unsurunun bir yansıması olup, ahde vefa *(pacta sund servanda)* ilkesine getirilen bir istisna olarak kabul edilmektedir[456]. İlgili hükme göre, vekâlet veren ve vekil her zaman sözleşmeyi tek taraflı

---

[450] **AMMANN,** s. 37; **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 185; **ÖZTÜRK,** s. 156; **ÖZKAYA,** s. 57; **AYANOĞLU MORALI,** s. 291.

[451] **AYANOĞLU MORALI,** s. 291.

[452] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 185; **ÖZTÜRK,** s. 156; **ÖZKAYA,** s. 57; **AYANOĞLU MORALI,** s. 290; **GÜVENÇ,** s. 180.

[453] **AYANOĞLU MORALI,** s. 291.

[454] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 619 vd. ; **ARAL/AYRANCI,** s. 461; **EREN,** Özel Hükümler, s. 743; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 673-674; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 631 vd. ; **GÜMÜŞ,** s. 195; **KAYIHAN,** Şaban/**ÜNLÜTEPE,** Mustafa; "Vekâlet Sözleşmesinin Kendine Özgü Sona Erme Sebepleri", FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S. 3, İstanbul 2014, s. 172-173.

[455] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 613; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 631; **GÜMÜŞ,** s. 195; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 172-173.

[456] **GÜMÜŞ,** s. 195.

olarak sona erdirebilir (TBK m. 512). Tek taraflı olarak sona erdirme ifadesinin hangi anlama geldiği, TBK m. 512 hükmünde düzenlenmemiştir[457]. OR Art. 404 hükmünde "geri almak" *(widerrufen)* ve "feshetmek" *(kündigen)* ifadeleri kullanılmıştır[458].

Öncelikle şu husus belirtilmelidir ki, vekâlet sözleşmesini tek taraflı olarak sona erdirme hakkı, niteliği itibariyle yenilik doğuran bir haktır[459]. Doktrinde bazı yazarlar, bu hakkı geri alma hakkı olarak nitelendirirken[460]; bazı yazarlar fesih hakkı olarak nitelendirmektedir[461]. Hâkim görüşe göre ise[462], ani edimli ve ifasına başlanmamış sürekli edimli vekâlet sözleşmeleri bakımından söz konusu sona erdirme hakkı dönme hakkı niteliğindeyken; ifasına başlanmış sürekli edimli vekâlet sözleşmeleri bakımından fesih hakkı niteliğindedir. Yargıtay, tek taraflı sona erdirme hakkının vekâlet ilişkisini ileriye yönelik olarak sona erdiren bozucu yenilik doğuran bir hak olduğu görüşündedir[463]. Kanaatimizce doktrinde de haklı olarak belirtildiği üzere, terim olarak farklı ifadeler kullanılsa da, vekâlet sözleşmesini sona erdirmeye yarayan tek taraflı irade beyanı ileriye etkili sonuç doğurur[464]. Dolayısıyla fesih niteliğindedir.

Vekâlet sözleşmesini tek taraflı olarak sona erdirebilmek için, haklı bir sebebin varlığı aranmaz[465]. Niteliği itibariyle yenilik doğuran bir hak olduğu için, karşı tarafın

---

[457] Bu durumun sebebi olarak vekâlet sözleşmesinin ani edimli veya sürekli edimli olarak ortaya çıkabileceği gösterilmektedir. Bu hususta bkz. **GÜMÜŞ,** s. 196; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 179.

[458] OR Art. 401/1: *"Der Auftrag kann von jedem Teile jederzeit widerrufen oder gekündigt werden.*", https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19110009/201704010000/220.pdf, **ERİŞİM,** 17.10.2018. Ayrıca bkz. **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 631.

[459] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 620; **ARAL/AYRANCI,** s. 461; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 632; **GÜMÜŞ,** s. 196; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 179 vd.

[460] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 620-621.

[461] **GÜMÜŞ, s**. 196.

[462] Bu görüşü benimseyen yazarlar hakkında bkz. **GÜMÜŞ,** s. 196; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 182.

[463] Yarg. 13. HD'nin 09.03.2010 tarih ve E. 2009/9343, K. 2010/2815 sayılı kararı, www.kazanci.com, **ERİŞİM,** 14.10.2018.

[464] Aynı yönde bkz. **ARAL/AYRANCI,** s. 461.

[465] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 622; **ARAL/AYRANCI,** s. 461; **EREN,** Özel Hükümler, s. 715-716; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 631; **GÜMÜŞ,** s. 197; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 183.

kabulü gerekli değildir[466]. Varması gerekli bir irade beyanı olup, karşı tarafa varması ile birlikte hüküm ve sonuçlarını doğurur[467].

Doktrinde bir görüşe göre[468], TBK m. 512 hükmü niteliği itibariyle emredici bir hükümdür. Dolayısıyla taraflar sözleşmeyi her zaman, herhangi bir sebep göstermeden feshetme yetkisini, sözleşme ile kaldıramazlar. Bu hakkı sınırlandıran bir anlaşma yapamazlar. İlgili hükmün emredici niteliği, vekâlet sözleşmesinin bünyesinde yer alan güven unsurundan kaynaklanmaktadır[469]. Taraflar arasında güven unsurunun ön planda olduğu ilişkilerde, bu güvenin ortadan kalkması halinde, tarafların söz konusu hukuki ilişkiyi sürdürmeleri kendilerinden beklenemez. Dolayısıyla taraflara vekâlet sözleşmesini tek taraflı olarak sona erdirme hakkı verilmeli, bu hakkı ortadan kaldıracak veya sınırlandıracak olan hükümler de geçersiz sayılmalıdır.

Doktrinde kabul edilen hâkim görüşe göre[470], TBK m. 512 hükmü emredici nitelikte değildir. Bu görüşe göre, vekâlet sözleşmeleri bakımından tipik ve atipik olmalarına göre ayrım yapılmalıdır. Güven ilişkisinin yoğun olduğu tipik vekâlet sözleşmelerinde, tek taraflı sona erdirme hakkı sözleşme ile kaldırılamazken; güven unsurunun ön planda olmadığı atipik vekâlet sözleşmeleri bakımından, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde söz konusu hakkın kaldırılabilmesi mümkündür[471].

2. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemlerde Tek Taraflı Sona Erdirme Hakkı

İnançlı işlemlerde tek taraflı sona erdirme hakkının söz konusu olup olamayacağını değerlendirirken dikkate alınması gereken husus, inançlı işlemlere uygulanacak ilgili kanun hükümlerinin tespitidir. Zira inançlı işlemler bakımından

---

[466] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 622; **ARAL/AYRANCI,** s. 461; **EREN,** Özel Hükümler, s. 715; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 632; **GÜMÜŞ,** s. 196-197; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 183.

[467] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 622; **ARAL/AYRANCI,** s. 461; **EREN,** Özel Hükümler, s. 715; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 632; **GÜMÜŞ,** s. 196-197; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 183.

[468] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 623; **GÜMÜŞ,** s. 197.

[469] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 623; **GÜMÜŞ,** s. 197.

[470] **ARAL/AYRANCI,** s. 462; **EREN,** Özel Hükümler, s. 716.

[471] **ARAL/AYRANCI,** s. 462; **EREN,** Özel Hükümler, s. 716.

uygulanıp uygulanamayacağı ele alınan tek taraflı sona erdirme hakkı, vekâlet sözleşmesine ait bir hüküm olup, vekâlet sözleşmesine ait bazı hükümlerin kıyasen uygulanabildiği inançlı işlemler bakımından da uygulanabilir.

Doktrinde birçok yazar tarafından kabul edildiği üzere, TBK m. 512 hükmü saf inançlı işlemler bakımından uygulama alanı bulur[472]. Yönetim amacıyla yapılan saf inançlı işlemlerde, inanan kişinin menfaatleri ön planda olup, inançlı işlemin yapısı gereği güven unsuru ön plandadır. Saf inançlı işlemlerde güven unsurunun ortadan kalktığı hallerde, inanç ilişkisinin devam etmesi taraflardan beklenemez. Bu nedenle, saf inançlı işlemler bakımından hem inananın hem de inanılanın inanç anlaşmasını tek taraflı irade beyanı ile sona erdirme hakları bulunmaktadır[473].

Karma inançlı işlemler bakımından ise, farklı bir değerlendirme yapılmalıdır. Daha önce de vurgulandığı üzere, vekâlet sözleşmesine ait hükümler, karma inançlı işlemler bakımından sınırlı bir uygulama alanı bulur[474]. Karma inançlı işlemler teminat amacıyla yapıldıkları için, inanılan kişinin menfaatleri ön plandadır. Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, TBK m. 512 hükmünün koyulma amacı düşünüldüğünde, teminat amacıyla yapılan karma inançlı işlemlere ilgili hükmün uygulanamayacağı sonucuna varılır[475]. Bu görüşe göre[476], tek taraflı sona erdirme hakkı, güven unsurunun ön planda olduğu vekâlet sözleşmelerinde, söz konusu güvenin ortadan kalkması halinde, tarafları bu ilişkiyi devam ettirmek zorunda bırakmamak adına getirilmiştir. Karma inançlı işlemlerde ise, güven unsurunun ortadan kalkmasıyla birlikte, işlemin teminat fonksiyonu ön plana çıkar[477]. Bu sebeple, karma inançlı işlemler bakımından teminat altına alınan borcun sona ermesi anına kadar, tek taraflı sona erdirme hakkının kabulü mümkün değildir[478].

---

[472] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 135-137; **ESENER,** Muvazaalı Muameleler, s. 148; **EREN,** Genel Hükümler, s. 384; **ÖZKAYA,** s. 59; **AYANOĞLU MORALI,** s. 29; **ALTAŞ/KURT,** s. 17; **GÜVENÇ,** s. 152-153.

[473] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 187; **ÖZTÜRK,** s. 157; **AYANOĞLU MORALI,** s. 291; **GÜVENÇ,** s. 180.

[474] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, II, A, 2.

[475] **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 678; **AYANOĞLU MORALI,** s. 292-293; **GÜVENÇ,** s. 181.

[476] **AYANOĞLU MORALI,** s. 292.

[477] **AYANOĞLU MORALI,** s. 292.

[478] **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri, s. 678; **AYANOĞLU MORALI,** s. 292.

E. Ölüm, Ehliyetin Kaybedilmesi ve İflas

1. Genel Olarak

TBK m. 512/f. I hükmüne göre, sözleşmeden veya işin niteliğinden anlaşılmadığı sürece, sözleşme, vekilin veya vekâlet vereninin ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflası ile kendiliğinden sona erer. Vekâlet sözleşmesinin bünyesinde yer alan güven unsurunun bir sonucu olan bu sona erme halleri, *"vekâlet sözleşmesinin kendine özgü sona erme halleri"* olarak adlandırılmaktadır[479].

Vekâlet sözleşmesinin kendine özgü sona erme hallerinden ilki, ölümdür. Kural olarak parayla ölçülebilen haklar külli halefiyet yolu ile mirasçılara geçer[480]. Bu sebeple, parayla ölçülebilen bir hak doğuran sözleşmeler, ölüm halinde sona ermez. Ancak hak parayla ölçülmesine rağmen, kişisel özelliklerin ön planda olduğu, temelinde güven unsurunun yer aldığı sözleşmelerden kaynaklanıyorsa, ölüm ile birlikte sözleşme sona erecektir[481]. Vekâlet sözleşmesi de bu kapsamda değerlendirilen sözleşmelerdendir.

Taraflardan birinin tüzel kişi olması halinde, tüzel kişiliğin sona ermesi ile birlikte vekâlet sözleşmesi sona erecektir (TBK m. 513/f. I). Hükümde gaiplik bakımından herhangi bir düzenleme yer almasa da, taraflardan birinin hakkında verilen gaiplik kararı ile birlikte vekâlet sözleşmesi sona erecektir[482].

Vekâlet sözleşmesinin kendine özgü sona erme sebeplerinden ikincisi, ehliyetin kaybedilmesidir. Vekilin veya vekâlet verenin fiil ehliyetini kaybetmesi halinde, vekâlet

---

[479] **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 171 vd.

[480] **ÖZTAN,** Bilge; Miras Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2014, s. 17; **DURAL,** Mustafa/**ÖZ,** Turgut; Türk Özel Hukuku, C. IV, Miras Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016, s. 8.

[481] **ÖZTAN,** s. 18; **DURAL/ÖZ,** s. 8-10.

[482] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 664; **ZEVKLİLER/GÖKYAYLA,** s. 636; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 193.

sözleşmesi sona erecektir[483]. Fiil ehliyetinin kaybından kasıt, taraflardan birinin tam ehliyetsiz hale gelmesidir[484].

Madde metninde yer almamasına karşın, taraflardan birinin ehliyetinin sınırlandığı haller bakımından doktrinde değerlendirmeler yapılmıştır. Doktrinde hâkim olan görüşe göre[485], vekâlet verenin sınırlı ehliyetsiz hale gelmesi durumunda, kural olarak vekâlet sözleşmesi sona erer. Yasal temsilcinin sözleşmenin devam etmesine onay verdiği hallerde ise, vekâlet sözleşmesi devam eder[486]. Vekâlet verene yasal danışman atandığı hallerde, MK m. 429 hükmüne göre bir değerlendirme yapılmalıdır[487]. İlgili hükümde sayılan işlerin vekâlet veren tarafından sürdürülebilmesi için, yasal danışmanın onayı gerekmektedir.

Ehliyetin kaybedilmesinin diğer yönü, vekile ilişkindir. Yukarıda da vurgulandığı üzere, vekilin tam ehliyetsiz duruma gelmesi halinde, vekâlet sözleşmesi sona erer. Sınırlı ehliyetsiz veya sınırlı ehliyetli hale geldiği durumlar bakımından ise, vekâlet sözleşmesinin niteliğine göre değerlendirmeler yapılması gerekir. Vekâlet sözleşmesi, taraflar arasındaki güven ilişkisinin yoğun olduğu sözleşmeler arasında değerlendirildiği için, bu haller bakımından da vekâlet sözleşmesinin sona erdiği kabul edilmektedir[488].

Vekâlet sözleşmesinin kendine özgü sona erme sebeplerinin üçüncüsü, taraflardan birinin iflasıdır. Taraflar arasındaki güven ilişkisini bozacağı düşüncesiyle, taraflardan birinin iflas etmesi halinde vekâlet sözleşmesinin sona ereceği hüküm altına alınmıştır[489].

---

[483] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 665-666; **ARAL/AYRANCI,** s. 463-464; **EREN,** Özel Hükümler, s. 744; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 674; **GÜMÜŞ,** s. 202; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 199-200.

[484] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 665-666; **ARAL/AYRANCI,** s. 463-464; **EREN,** Özel Hükümler, s. 744; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 674; **GÜMÜŞ,** s. 202; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 199-200.

[485] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 667; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 200-201.

[486] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 667; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 200-201.

[487] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 667; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 201.

[488] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 668; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 201.

[489] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 669 vd. ; **ARAL/AYRANCI,** s. 463-464; **EREN,** Özel Hükümler, s. 744; **YAVUZ/ACAR/ÖZEN,** s. 674; **GÜMÜŞ,** s. 202; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE,** s. 201-202.

2. İnanç Konusunun Üçüncü Kişilerden Elde Edildiği İnançlı İşlemler Bakımından

a. Ölüm

İnançlı işlemin bu türü bakımından ölümün inanç anlaşmasına yaptığı etki, ikiye ayrılarak incelenebilir. İlk ayrım, saf inançlı işlem-karma inançlı işlem ayrımıdır. İnançlı işlemin iki türü arasında bulunan nitelik farklılığı, yapılan çoğu değerlendirme bakımından farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ölüm sebebiyle inançlı işlemin sona erip ermediğinin tespitinde de, inançlı işlemin türü bakımından farklı değerlendirmeler yapılmalıdır. İkinci ayrım ise, taraflardan hangisinin öldüğünün tespitidir. İnançlı işlemin yapısı gereği, tarafların işlemdeki konumları aynı değildir. Dolayısıyla inançlı işlemin ölüm ile sona erip ermediğini tespit edebilmek için, ölen tarafın sözleşmedeki konumunun değerlendirilmesi gerekir.

Yönetim amacıyla yapılan saf inançlı işlemlerde, güven unsuru ön planda olduğu için inanılanın ölümüyle birlikte, inançlı işlem sona erer[490]. İnanılanın mirasçıları ile inançlı işlemin devam etmesi, inançlı işlemin yapılış amacı ile bağdaşmaz. Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere[491], inanan, çoğu zaman inanılanın mirasçılarını tanımaz. Bu nedenle inanılanın ölümü ile birlikte, saf inançlı işlemlerin sona ereceğini kabul etmek gerekir[492].

Teminat amacıyla yapılan karma inançlı işlemler bakımından ise, durum farklıdır. İnanç konusu üzerinde tam hak sahibi olan inanılanın ölümü ile birlikte, inanç konusu külli halefiyete bağlı olarak inanılanın mirasçılarına geçer[493]. Külli halef konumunda olan mirasçılar, inanılanın inanç ilişkisinden kaynaklanan borçları ile yükümlü oldukları gibi, alacak haklarının da sahibi olur[494]. Saf inançlı işlemler ile kıyaslandığında, karma inançlı

---

[490] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 187; **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 652; **ÖZTÜRK,** s. 157; **ÖZKAYA,** s. 57; **AYANOĞLU MORALI,** s. 293-295; **GÜVENÇ,** s. 181.

[491] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 652-653.

[492] Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, inanan, inanılan ölse bile inanç ilişkisinin devam etmesini istiyorsa, birden fazla inanılan veya ikame inanılan tayin etmelidir. Böyle bir durumda, sağ kalan inanılan ile inanç ilişkisi devam eder. Bu hususta bkz. **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 652-653; **AYANOĞLU MORALI, s**. 294-295.

[493] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 187; **ÖZTÜRK,** s. 157; **AYANOĞLU MORALI,** s. 293.

[494] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 187; **ÖZTÜRK,** s. 157; **AYANOĞLU MORALI,** s. 295.

işlemlerde inanılanın kişisel nitelikleri daha az öneme sahiptir. Bu sebeple inanılanın öldüğü hallerde, karma inançlı işlemin varlığını sürdürdüğünü kabul etmek gerekir[495].

İnananın öldüğü hallerde ise, hem saf inançlı işlemler hem de karma inançlı işlemler bakımından inançlı işlemin devam ettiği kabul edilmektedir[496]. Ancak saf inançlı işlemlerde, bu durumun aksinin sözleşmede kararlaştırılması mümkündür[497].

İnançlı işlemin ölüm ile birlikte sona erdiği hallerde, inanç konusu külli halefiyet yolu ile mirasçılara geçtiği için inanç konusunun inanana devredilmesi gerekir. Bu devir işlemi, inanılanın mirasçıları tarafından yapılır[498]. Bu yükümlülük kaynağını inanç anlaşmasından alır. Devir işlemlerini de inanılanın ölmesi ile birlikte mirasçıları yapar.

b. Ehliyetin kaybedilmesi

Ehliyetin kaybedilmesi, tüm sözleşmeler bakımından bir sona erme sebebi değildir[499]. Saf inançlı işlemlerde, ehliyetin kaybedilmesi inançlı işlemin sona erme sebebi olarak kabul edilirken, karma inançlı işlemler bakımından ehliyet kaybı bir sona erme sebebi değildir[500]. Dolayısıyla bu başlık altında yapılan açıklamalar saf inançlı işlemlere ilişkindir.

Ehliyetin kaybedilmesiyle ilgili olarak vekâlet sözleşmesi bakımından yapılan değerlendirmeler, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler bakımından da geçerlidir[501]. Bu bağlamda, inanan veya inanılanın tam ehliyetsiz duruma gelmesi halinde, inançlı işlem sona erer. Madde metninde yer almasa da, sınırlı ehliyetsizlik durumunda da inançlı işlemin sona ereceği kabul edilmektedir. Kendisine yasal danışman atanan kişiler bakımından ise, görülen işin MK m. 429 kapsamında olup

---

[495] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 187; **ÖZKAYA,** s. 57; **AYANOĞLU MORALI,** s. 295; **GÜVENÇ,** s. 181.

[496] **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler, s. 188; **ÖZTÜRK,** s. 157; **AYANOĞLU MORALI,** s. 296.

[497] **GÜVENÇ,** s. 181.

[498] **AYANOĞLU MORALI,** s. 296.

[499] **EREN,** Genel Hükümler, s. 1287.

[500] Bu hususta bkz. **ÖZKAYA,** s. 57.

[501] Bu hususta bkz. Üçüncü Bölüm, V, E, 1.

olmadığı değerlendirilir. Bu kapsamda ise, inanç ilişkisinin devamı için yasal danışmanın onayı gerekir.

c. İflas

Ehliyetin kaybedilmesi ile ilgili olarak yapılan açıklamalar, iflas hali bakımından da geçerlidir. Vekâlet sözleşmesinin kendine özgü sona erme hallerinin saf inançlı işlemler bakımından da geçerli olduğu kabul edilse de, karma inançlı işlemlerde uygulanamayacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla iflasın inançlı işleme olan etkisi, saf inançlı işlemler bakımından değerlendirilmiştir.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler, vekâlet sözleşmesinde olduğu gibi, inanan veya inanılan kişiden birinin iflas etmesi halinde sona erer[502].

İnananın iflas etmesi halinde, inanç konusunun verilmesine ilişkin alacak hakkı iflas masasına girer[503]. İnananın ücret, tazminat vb. borçları, iflas masasının pasifleri arasında yer alır[504]. İflas idaresi, gerekli gördüğü takdirde inanç anlaşmasına girebilir[505]. Bu durumda inanan sıfatı, iflas idaresine ait olur.

İnanılanın iflas etmesi durumunda, inanılana ait alacaklar ve borçlar iflas masasına girer. TBK m. 509 hükmünde düzenlenen alacağın yasal devri ve ayırma hakkı prosedürleri, iflas idaresi tarafından yürütülür[506].

F. Sona Ermenin Sonuçları

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inançlı işlemin ifa dışında bir sebeple sona ermesi halinde, inanç konusunun inanan kişiye devredilmesi gerekir[507]. Bu durum, tam hak sahipliğinin bir sonucudur. Zira inançlı işlem

---

[502] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 671, 673; **ÖZKAYA,** s. 57; **GÜVENÇ,** s. 181.

[503] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 671.

[504] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 671.

[505] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 671.

[506] **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri, s. 673-674.

[507] **AYANOĞLU MORALI,** s. 296; **GÜVENÇ,** s. 181.

sona erse de, inanç konusu inanılanın malvarlığında kalmaya devam eder. Kendiliğinden inananın malvarlığına dönmesi gibi bir durum söz konusu değildir[508]. Bu sebeple, inanç konusunun türüne göre gerekli devir işlemlerinin yapılması gerekir. İnanç konusu ile birlikte inanç konusunun semerelerinin de devredilmesi gerekir[509]. Kural olarak inanç konusu aynen inanana devredilmelidir[510].

VI. İNANÇ KONUSUNUN ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDEN ELDE EDİLDİĞİ İNANÇLI İŞLEMLERDE İSPAT

MK m. 6 hükmüne göre, "*kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür."* Buna göre, inançlı bir işlem sebebiyle devir, iade, tazminat vb. taleplerde bulunan taraf, inançlı işleme dayanan hak sahipliği bulunduğunu ispatla yükümlüdür[511]. İşlemin tarafları dışında kalan üçüncü kişilerin inançlı işlem ile ilgili dava açması da, çeşitli hallerde mümkün olabilmektedir. Böyle bir durumda, üçüncü kişiler de MK m. 6 uyarınca haklarını dayandırdıkları olguyu ispat etmekle yükümlüdür[512].

İnançlı işlemlerin ispatı hususu değerlendirilirken, geçerlilik şeklinde olduğu gibi, inanç konusu üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır. Ancak bu değerlendirmeler yapılmadan önce, 1947 tarihli içtihadı birleştirme kararından kaynaklanan bazı soruların cevaplanması gerekmektedir. İlgili içtihadı birleştirme kararında, nâm-ı müstear davalarının dinlenebilir olduğu vurgulanmış, nâm-ı müstear iddialarının ancak yazılı bir delil ile ispatının mümkün olduğu hüküm altına alınmıştır[513]. Önceki bölümde de vurgulandığı üzere[514], nâm-ı müstear, inanç konusu taşınmazın üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin bir türüdür. Bu noktada, bütün inançlı işlemler bakımından yazılı bir delil ile ispat zorunluluğu olup olmadığı sorusu akla gelir.

---

[508] **AYANOĞLU MORALI,** s. 296; **GÜVENÇ,** s. 181.

[509] **AYANOĞLU MORALI,** s. 296.

[510] **AYANOĞLU MORALI,** s. 296.

[511] **ÖZKAYA,** s. 51.

[512] **ÖZKAYA,** s. 53.

[513] Karar için bkz. **ÖZKAYA,** s. 1187 vd.

[514] Bu hususta bkz. VI, D, 2, d.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre[515], inanç konusunun türüne göre ispat şekli bakımından farklılık mevcuttur. İnanç konusunun taşınır veya tapusuz taşınmaz olduğu hallerde, inanç anlaşması bakımından herhangi bir geçerlilik şartı söz konusu olmadığı için, inançlı işlem tanık dahil her türlü delil ile ispat edilebilir. Ancak bunun için dava değerinin HMK m. 200'de öngörülen miktarı geçmemesi gerekir[516]. Bu miktarın üstündeki davalarda ise, senetle ispat gerekir[517]. İnanç konusunun alacak ve taşınmaz olduğu hallerde ise, durum farklıdır. Taşınmazları konu edinen inançlı işlemler, genellikle satış sözleşmesi adı altında yapılmaktadır[518]. Bu sözleşmede inanç konusunun daha sonra inanana devredileceği hususu genellikle yer almamakta, bunun dışında da bir inanç anlaşması yapılmamaktadır. Ancak taraflar iade konusunda anlaşmaktadırlar[519]. Taşınmazlara ilişkin yapılan bu satış sözleşmesi resmi şekilde yapılır (MK m. 706/f. I, TBK m. 237/f. I). Resmi şekilde yapılan bir sözleşmeye karşı ileri sürülen iddia bakımından HMK m. 201 hükmünde düzenlenen *"senede karşı senetle ispat kuralı"* geçerlidir[520]. Bu nedenle, taşınmazları konu edinen inançlı işlemler bakımından yazılı bir delilin varlığı aranır[521]. Delil başlangıcı niteliğinde bir belgenin olması halinde ise, tanık dâhil olmak üzere her türlü delil ile inançlı işlem ispat edilebilir[522]. Alacaklar bakımından da, durum taşınmazlara benzer. Alacağın devri taahhüdü herhangi bir şekil şartına tabi olmasa da, devir işlemi, adi yazılı şekilde yapılır. Dolayısıyla inanç konusunun alacak olduğu hallerde, ileri sürülen iddia yazılı bir sözleşmeye karşıdır. Böyle bir durumda, HMK m. 201 hükmü gereğince, yazılı bir delil ile ispat gerekir[523].

Yargıtay içtihatlarında da inanç konusunun türüne göre yapılan ayrım dikkat çekicidir. Yukarıda da vurgulandığı üzere, nâm-ı müstear niteliği itibariyle taşınmazları konu edinen bir inançlı işlem olup, buna ilişkin bir iddia yazılı bir delil ile kanıtlanmalıdır.

---

[515] **ÖZKAYA,** s. 51; **ALTAŞ/KURT,** s. 14.

[516] 2018 yılı için senetle ispat için getirilmiş olan parasal sınır, 2.960 TL'dir. Bu hususta bkz. https://legalbank.net/belge/hmk-ve-iikda-yer-alan-parasal-sinirlar-2018-yili/3009245/, **ERİŞİM,** 15.10.2018.

[517] **ÖZKAYA,** s. 51; **ALTAŞ/KURT,** s. 14-15.

[518] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 376; **ALTAŞ/KURT,** s. 15.

[519] **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU,** s. 376.

[520] **ÖZKAYA,** s. 52; **ALTAŞ/KURT,** s. 15-16.

[521] **ÖZKAYA,** s. 52; **ALTAŞ/KURT,** s. 15-16.

[522] **ALTAŞ/KURT,** s. 16.

[523] **ÖZKAYA,** s. 52; **ALTAŞ/KURT,** s. 16.

Ancak delil başlangıcının olduğu hallerde, tanıkla ispat da mümkündür. Dolayısıyla Yargıtay'ın taşınmazları konu edinen inançlı işlemler bakımından, yazılı delil ile ispat kuralını benimsediği sonucuna ulaşılabilir. Zira inançlı işleme dayanan tapu iptali ve tescili davalarında yazılı bir delilin olması gerektiği, pek çok Yargıtay kararında vurgulanmaktadır[524]. Yargıtay inanç konusunun taşınır olduğu haller bakımından ise, herhangi bir ispat şekli aramamaktadır. Bu hususta Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 14.07.2010 tarih ve E. 2010/14-394, K. 2010/395 sayılı kararı önemlidir[525]. İlgili Hukuk Genel Kurulu Kararında, inanç konusunun taşınır veya tapusuz taşınmaz olduğu hallerde, her türlü delil ile ispatın mümkün olduğu vurgulanmıştır. İnanç konusunun değerinin HMK'da öngörülen sınırı aştığı hallerde ise, senetle ispat kuralı geçerli olduğu hüküm altına alınmıştır. Aynı kararda, uygulamada daha çok resmi veya yazılı bir sözleşmeye dayanan inançlı işlemler ile karşılaşıldığı ve bu nedenle genellikle HMK m. 201 hükmü gereği, senede karşı tanıkla ispat yasağının geçerli olduğu vurgulanmıştır.

Doktrinde kabul edilen diğer görüşe göre[526], hangi amaçla yapılmış olursa olsun, inançlı işlemin türü fark etmeksizin tüm inançlı işlemler yazılı bir delil ile ispat edilmelidir. İrade sakatlığı olan durumlarda, yazılı bir delil ile ispat mümkün olmadığı için, tanık dâhil her türlü delil ile inançlı işlem ispat edilebilir[527]. Ayrıca senetle ispatın mümkün olmadığı yakın hısımlar arasındaki ilişkilerde de, tanık dâhil her türlü delil ile ispat mümkündür[528].

İnançlı işlemin ispat hususunda yukarıda yapılan açıklamalar, inanç konusunun inanandan devredildiği hallere ilişkindir. İnanç konusunun inanandan devredildiği hallerde, taşınmazın devri işlemi bizzat inanan tarafından yapıldığı için resmi şekilde yapılmalı, buna bağlı olarak HMK m. 201 hükmü gereğince senede karşı ancak senet ile ispat kuralı geçerli olmalıdır. Alacağın devri bakımından da durum benzerdir. Alacağın devri taahhüdü herhangi bir şekil şartına tabi olmasa da, alacağın devri adi yazılı şekilde yapılır. Dolayısıyla inanç konusunun alacak olduğu haller bakımından da, HMK m. 201

[524] YHGK'nın 13.05.1992 tarih ve E. 1992/14-249, K. 1992/323 sayılı kararı; YHGK'nın 23.05.1990 tarih ve E. 1990/1-202, K. 1990/315 sayılı kararı; Yarg. 1. HD'nin 05.03.2008 tarih ve E. 2008/262, K. 2008/2776 sayılı kararı. Kararlar için bkz. **ÖZKAYA,** s. 81-82, 89.

[525] Karar için bkz. www.legalbank.net, **ERİŞİM,** 15.10.2018.

[526] **ÖZTÜRK,** s. 169.

[527] **ÖZTÜRK,** s. 169.

[528] **ÖZTÜRK,** s. 168-169.

hükmü geçerli olacaktır. Taşınırlar ve tapusuz taşınmazlar bakımından ise herhangi bir geçerlilik şartı söz konusu olmadığı için, her türlü delil ile inançlı işlem ispat edilebilir. Bu durumun istisnası, HMK m. 200'de öngörülen sınırın aşılmasıdır.

İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde ise, durum bu denli net değildir. Daha öncede vurgulandığı üzere, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği durumların en sık görülen şekli, inanılanın, inananın dolaylı temsilcisi olduğu hallerdir[529]. Kanaatimizce inanç konusu taşınmaz bile olsa, inançlı işlemlerin bu türü bakımından herhangi bir geçerlilik şekli yoktur. Bu çıkarım, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin her türlü delil ile ispat edilebileceğini akla getirse de, bu noktada 1947 tarihli içtihadı birleştirme kararı dikkate alınmalıdır. İlgili kararda, nâm-ı müstear davalarının dinlenebilir nitelikte olduğu ve yazılı delille ispatın mümkün olduğu vurgulanmıştır. Her ne kadar inançlı işlemin taşınmaz olduğu bu halde, inanç anlaşması bakımından herhangi bir geçerlilik şartı öngörülmese de, ispat şekli bakımından yazılı bir delili aramak uygun olacaktır. Ancak inanç konusunun taşınır veya alacak olduğu hallere ilişkin verilen bir içtihadı birleştirme kararı yoktur. İnanç konusunun taşınır veya alacak olduğu hallerde, inanılanın dolaylı temsilci olarak hareket etmesini öngören inanç anlaşması herhangi bir şekle de tabi değildir. Bu durumda, taşınırlar ve alacaklar bakımından herhangi bir ispat şeklinin olmadığını kabul etmek mümkündür. Ancak inanç konusunun değerinin ispata ilişkin getirilmiş olan sınırı aşması halinde, senetle ispat kuralı geçerli olacaktır. Senetle ispat kuralının geçerli olduğu hallerde, delil başlangıcı varsa, tanık dâhil tüm delillerle ispat faaliyeti gerçekleştirilebilir.

[529] Bu hususta bkz. İkinci Bölüm, III, F.

SONUÇ

Çalışmamızda varmış olduğumuz sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. İnançlı işlemleri açıklamak üzere birçok teori ileri sürülmüş olsa da, doktrinde hâkim olan görüşün de kabul ettiği üzere, inançlı işlemler tam hak sahipliğine dayanır. İnanılan, inanç anlaşması ile sınırlandırılsa da, bu sınırlama niteliği itibariyle nisbidir. Dolayısıyla inançlı işlemin bütün türleri bakımından, inanılan, inanç konusu üzerinde her türlü hukuki işlemi yapmaya muktedirdir. Ancak inanç anlaşması vasıtasıyla nisbi olarak sınırlandırılmıştır.

2. İnançlı işlemlerde, inanç anlaşması ile inançlı devir işleminin taraflarının aynı olma zorunluluğu yoktur. Bu kapsamda inanç anlaşması, inanan ve inanılan arasında yapılmaktayken, devir işlemini gerçekleştiren kişi inanan dışında bir kişi olabilir. Bir başka deyişle, inanç konusu doğrudan inananın malvarlığından çıkabileceği gibi, üçüncü bir kişinin malvarlığından da çıkabilir.

3. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler, farklı şekillerde ortaya çıkabilir. İnanılan yararına yapılan sözleşme, inananın, inanılanın doğrudan temsilcisi olarak hareket ettiği durumlar, inanılanın, inanana ait şahsi talep hakkını devralması, tahsil maksadıyla havale, bu durumlar arasında sayılabilir. Ancak inanılanın dolaylı temsilci sıfatıyla üçüncü bir kişiden inanç konusunu elde ettiği haller, inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin en yaygın görünüm biçimidir.

4. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler, genellikle saf inançlı işlemlerdir. Ancak bu tür bir işlemin teminat amaçlı olarak yapılmasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

5. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler de, diğer inançlı işlemler gibi, inanç anlaşması ve devir işlemi olmak üzere iki unsurdan oluşur. İnanç anlaşması, niteliği itibariyle sui generis bir sözleşme olup, inanan ile inanılan arasındaki iç ilişkiyi düzenler. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inanç anlaşması herhangi bir geçerlilik şekline tâbi değildir. İnanç konusunun taşınmaz olması, kanaatimizce bu sonucu değiştirmez. Bu noktada, üçüncü kişiden taşınmaz satın alınmasını öngören vekâlet sözleşmeleri kıstas alınabilir. Zira bu tip bir sözleşmenin resmi şekilde yapılmasını öngören bir kanun hükmü yoktur. Noterlik Kanunu'nda yer alan düzenleme şeklinde yapılma şartı, noterlere ilişkin getirilen bir düzen kuralıdır. TBK m. 504'te düzenlenen özel yetki halleri, bu tip bir vekâlet sözleşmesinin geçerliliğine

ilişkin bir şekil şartı getirmemektedir. Bunun yanında TBK m. 503 hükmünde, vekâlet sözleşmelerinin bazı hallerde zımni kabul ile kurulabileceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca vekâlet sözleşmesinin niteliği de resmi şekil şartının kabul edilmesinin önüne geçmektedir. Zira taşınmaz alım-satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinde, sözleşmenin konusu vekâlet sözleşmesi yapmak değil, sözleşmede kararlaştırılan hizmetin yerine getirilmesidir. Bu yönüyle, vekâlet sözleşmesi MK m. 706/f. I anlamında, taşınmaz mülkiyetinin devrini amaçlayan sözleşmeler arasında değerlendirilemez. Vekilin üçüncü kişiden elde ettiği taşınmazı vekâlet verene devretmesi, satış vaadinden değil, vekâlet sözleşmesinden kaynaklanır. TBK m. 508'de düzenlenen hesap verme borcunun ifası niteliğinde olan devir işlemi, sözleşme ve kanundan kaynaklanan bir yükümlülüğün sonucu niteliğindedir. Tüm bu sebeplerle, taşınmaz alım satımına ilişkin vekâlet sözleşmelerinin herhangi bir geçerlilik şekline tâbi olmadığını kabul etmek gerekir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde durum aynı olmasa da, kıyasen bu çıkarım yapılmalıdır. İnanç konusunun taşınmaz olduğu bu tip bir inançlı işlemde resmi şekil şartı aranması, kurumun uygulama alanı daraltmakla birlikte gerçekçi bir yaklaşım olmaktan da uzaktır. O halde, dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri ile inançlı işlemin bu türü arasındaki sıkı bağdan yola çıkılmalı, inanç konusu taşınmazın üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, inanç anlaşması bakımından herhangi bir geçerlilik şeklinin söz konusu olmadığı sonucuna ulaşılmalıdır.

6. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile muvazaalı işlemleri birbiri ile kıyaslarken kıstas alınan muvazaa türü, tarafta muvazaadır. Yapılan sözleşmeden faydalanacak olan kişi yerine başka bir kişinin gösterildiği hallerde, tarafta muvazaa söz konusu olur. Tarafta muvazaa hallerinde, görünürdeki işlem, tarafların gerçek iradelerini yansıtmadığı için geçersizlik yaptırımına tabi tutulurken; gizli işlem, şekil kurallarına uyulduğu sürece geçerli bir hukuki işlemdir. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde ise, inanılanın üçüncü kişi ile yaptığı hukuki işlem, tarafların ciddi ve gerçek iradelerini yansıttığı için geçerli bir işlemdir. Bu bağlamda, tarafta muvazaa ve inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerin birbirinden ayırt edilmesi son derece önemlidir. Zira hukuki işlemin niteliğine ilişkin yapılan tespit, işlemin geçerliliği bakımından farklı sonuçlar doğuracaktır.

7. İnançlı işlemler ile dolaylı temsil kurumları niteliği itibariyle birbirlerinden farklı hukuki kurumlardır. İnanç anlaşması, sözleşme niteliğinde bir hukuki işlem iken; temsil, tek taraflı bir yetkilendirmedir. Ancak bu nitelik farklılığı iki kurumun bir arada bulunamayacağı anlamını taşımamaktadır. Zira dolaylı temsil genellikle bir temel ilişki

çerçevesinde gündeme gelir. Bu temel ilişki, çoğunlukla bir vekâlet sözleşmesidir. Ancak bu temel ilişkinin inanç anlaşması olmasında herhangi bir sakınca yoktur. Dolaylı temsil bir hukuki sonuca ulaşmak için kullanılan araç iken; inançlı işlem hukuki sonucun kendisidir. Özellikle dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmeleri ile inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler, birbirleri ile ayırt edilemez benzerlikler göstermektedir. Bu iki kurumu birbirinden ayırt etmek adına doktrinde getirilmiş olan kıstaslar yetersizdir. Bu hususta *"tam hak sahipliği"* temel kıstas olmalıdır. Dolaylı temsilci konumunda olan vekilin, tam hak sahibi bir kişi konumunda olduğu durumlarda, dolaylı temsil ve inançlı işlemin iç içe geçtiği kabul edilebilir. Bu noktada *"dolaylı temsili içeren vekâlet"* kavramı kurumlar arasındaki iç içe geçmişliği en iyi tasvir eden kavramdır.

8. Şu an itibariyle Türk hukukunda pozitif olarak düzenlenmeyen nâm-ı müstear, hesabına hareket etmiş olduğu kişinin ismini gizleyerek, kendi adına ve başkası hesabına hareket eden kişidir. Nâm-ı müstear, tarihsel süreçte ortaya çıkmış olduğu bağlamdan kopmuştur. Türk hukukunda bugün itibariyle nâm-ı müstear; muvazaa, inançlı işlem ve dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesi kapsamında ele alınmaktadır. Kanaatimizce, nâm-ı müstear kavramının kullanılmasına gerek yoktur. Nâm-ı müstearı, muvazaa ile birlikte değerlendirmeye de gerek yoktur. Zira tarafların bir hukuki işlemi yapmayı ciddi olarak istemediği hallerde, o hukuki ilişkiyi nâm-ı müstear olarak nitelendirmenin bir anlamı yoktur. Hukuki ilişkinin üç köşeli olması, işlemin muvazaa olarak nitelendirilmesine engel olmaz. Nâm-ı müstear ile benzerlik arz eden iki temel hukuki ilişki vardır. Dolaylı temsili içeren vekâlet sözleşmesi ile inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemler, nâm-ı müstear kurumu ile aynı hukuki yapıya sahip kurumlar olup, iç içe geçtiği kabul edilmektedir. Bu noktada, nâm-ı müstear, inanç konusu taşınmazın üçüncü kişilerden elde edildiği saf inançlı işlemler kapsamında değerlendirilmeli ve inançlı işlemin bir türü olarak kabul edilmelidir.

9. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, iç ilişkiye uygulanacak hükümler belirlenirken, öncelikle inanç anlaşması dikkate alınır. Ancak inanlı işlemler birçok uyuşmazlık çıkarma potansiyeline sahip olduğu için her konunun inanç anlaşmasında düzenlenmesi mümkün değildir. Bu durumda, sözleşmede oluşan boşlukların doldurulması gerekir. Sözleşmede yer alan esaslı noktalar dışındaki boşluklar doldurulurken, öncelikle TBK'nın genel hükümlerinde düzenlenen tamamlayıcı hukuk kurallarına başvurulacak, bir sonuç alınamadığı takdirde, örf ve adet hukukundan yardım alınacaktır. Örf ve adet hukukunda da bir cevap bulunamaması halinde, hâkim MK m.

1/f. II uyarınca hukuk yaratacaktır. Ayrıca benzer sözleşmelere ait hükümlerin kıyasen uygulanması da, boşlukların doldurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, saf inançlı işlemlere, vekâlet sözleşmesine ait hükümler kıyasen uygulanabilir. Karma inançlı işlemler bakımından ise, MK'nın rehin kurumuna ilişkin hükümleri kıyasen uygulanabilir. Vekâlete ilişkin hükümler, karma inançlı işlemler bakımından sınırlı bir şekilde uygulanabilir. Hangi sözleşme türüne ilişkin hükümler uygulanırsa uygulansın, kıyasen uygulanacak kanun hükmü, inançlı işlemin niteliğine uygun düşmeli, inançlı işlem ile ahenkli bir bütün oluşturmalıdır.

10. Kişilerin teminat amacıyla karma inançlı işlem tesisi yoluna gitmesi, kural olarak *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil etmez. Karma inançlı işlemlerde, inanç konusu henüz işlemin başında inanılana devredilmektedir. Dolayısıyla inanan, rehin veren gibi değerlendirilmemelidir. Ancak teminat altına alınan borcun ifa edilmediği hallerde de, *lex commissoria* yasağı bakımından bazı değerlendirmeler yapılmalıdır. Şu husus önemle vurgulanmalıdır ki, borcun ifa edildiği hallerde, inanç konusu inanana devredilmelidir. Bu yükümlülük, inanç anlaşmasından kaynaklanır. Borcun ifa edilmediği hallerde ise, taraflar iki farklı yöntem belirleyebilirler. İlk yöntem, inanç konusunun paraya çevrilmesi prosedürüdür. İkinci yöntem ise, inanç konusunun inanılanda kalmaya devam edeceğinin kararlaştırılmasıdır. Her iki ihtimal bakımından da borcun miktarını aşan kısmın inanana devredilmesi gerekir. Aksi takdirde *lex commissoria* yasağı gündeme gelir. Böyle bir durumda inanan, sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak, borcun miktarını aşan kısmın verilmesini talep edebilir.

11. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemlerde, dış ilişki bakımından kural son derece açıktır. İnanılan, inanç konusu üzerinde istediği tasarrufta bulunabilir. Üçüncü bir kişiye yaptığı tasarruf işlemi, başka bir sebeple geçersiz olmadığı sürece hukuken geçerlidir. Bu noktada, üçüncü kişinin iyiniyetli veya kötüniyetli olması önem taşımaz. Dolayısıyla üçüncü kişinin hak kazanımı korunur.

12. İnanılanın güçlü hukuki durumu, inananın korunması problemini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda, bazı kanun hükümlerinden faydalanılabileceği kabul edilmektedir. TBK m. 49/f. II, TBK m. 509 bu hükümler arasında sayılabilir. TBK m. 49/f. II hükmü, ahlaka aykırı fiil kavramının tespiti ve ispatının zor olması sebebiyle tam anlamıyla bir koruma sağlamamaktadır. TBK m. 509 hükmü ise, inananın korunması problemi üzerine en fazla gündeme gelen kanun hükmüdür. Kanaatimizce, inanç konusunun kazanıldığı kişi ve inançlı işlemin türünden bağımsız olarak, ilgili hüküm tüm inançlı işlemlere uygulanabilir. Hükmün uygulama alanına ilişkin tek sınırlama, inanç

konusunun taşınmaz olduğu hallerdir. İnanç konusunun taşınmaz olduğu hallerde, ne yasal devir ne de ayırma hakkı söz konusudur. Taşınmazların değerinin yüksek olması ve uygulamada sıklıkla inançlı işlemlere konu edilmesi sebebiyle, inananın korunması taşınmazlar bakımından son derece önemli olsa da, bu korumanın hukuki işlem hayatına etkisi de aynı derecede önemlidir. Tapu siciline güven ilkesinin hâkim olduğu taşınmazlar bakımından, inananın korunması tam manasıyla sağlanamaz. Zira inananın korunması kadar, hukuki işlem güvenliğinin de korunması da önemlidir. Bu noktada, taşınmazlar bakımından tapu siciline tescil ilkesi geçerli olduğu için yasal mülkiyet devri mümkün değildir. Tescilsiz kazanım halleri arasında düzenlendiği takdirde, böyle bir ihtimal söz konusu olabilir. Ayırma hakkı bakımından da tapu siciline güven ilkesinin zedelenmesi sonucu doğabilir. Bu kapsamda, doktrinde ileri sürülen şerh imkânı getirilmesi görüşü dikkate değerdir. Ancak bunun için yasal bir düzenleme yapılmalıdır.

13. Sermaye Piyasası Kanunu'nda yer alan inançlı mülkiyet kavramı, İsviçre-Türk hukukundaki inançlı işlem kavramı ile birebir örtüşmez. Nitekim İsviçre-Türk hukukunda inanç konusu inanılan kişinin malvarlığında yer alır. İnanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibidir. Sermaye Piyasası Kanunu'nda yer alan hükümlerde ise, inanç konusu, inanılanın malvarlığından ayrıdır. Bu durum, Anglo-Sakson hukukunda yer alan *trust* kurumunu çağrıştırmaktadır. *Trust* kurumu, Anglo-Sakson hukukunda inançlı işlem adı ile bilinir. Ancak İsviçre-Türk hukukunda kabul edilen inançlı işlemler ile çok temel noktalarda farklılaşır. Ancak Trust'a Uygulanacak Hukuk ve Trust'ın Tanınmasına Dair Lahey Konvansiyonu'nun birçok ülkede iç hukukun bir parçası haline getirilmesi, *trust* kurumunun uygulanma sahasını genişletmiştir. Özellikle İsviçre'de Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu'nda öngörülen şerh imkânı, inananın korunması problemine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Ancak İsviçre-Türk hukukunda inançlı işlem kavramı denilince akla gelen inançlı işlem türü, Roma hukuku kaynaklı *fiducia* işleminin modern görünümüdür.

14. İnanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği inançlı işlemler ile ilgili bir diğer önemli husus, tasarrufun iptali davasıdır. Tasarrufun iptali davası, iki durum bakımından önemlidir. İnanılanın, inanana zarar verme kastıyla yaptığı devirler, İİK uyarınca tasarrufun iptali davası açılmasına sebep olabilir. Nitekim inanılan, inanç anlaşmasından kaynaklı olarak inanç konusunu, işlemin türüne göre belirlenen bir anda inanana devretmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğe aykırı olarak inanç konusunun üçüncü bir kişiye devredildiği hallerde, tasarrufun iptali davasının şartlarının oluşup oluşmadığı değerlendirilebilir. Tasarrufun iptali davasının gündeme geldiği diğer bir durum ise,

inananın alacaklılarının korunmasıdır. İnananın, alacaklılarından mal kaçırmak amacıyla, inanç konusunu inanana devrettiği hallerde, durum basittir. Eğer İİK uyarınca yapılan tasarruf iptale tabi tasarruflardan ise, inananın alacaklıları tasarrufun iptali davası açabilir. Ancak inanç konusunun üçüncü kişilerden elde edildiği hallerde, durum bu denli açık değildir. İnanan, inanç konusunun bedelini kendisi ödemesine karşın, tasarruf işleminin tarafı değildir. Bu durum ise, tasarrufun iptali davası açılıp açılamayacağı sorusunu akla getirmektedir. Ancak inananın alacaklılarının korunması adına, tasarruf işlemine taraf olan inanılan ile borçlu inanan arasında bağlantının tespit edilebildiği hallerde, tasarrufun iptali davasının açılabileceğini kabul etmek gerekir.

15. İnanç konusunun taşınmaz olduğu hallerde, inançlı işlemin yazılı bir delil ile ispatı gerekir. Bu durum, 1947 tarihli içtihadı birleştirme kararının bir sonucudur. Ancak inanç konusunun taşınır veya alacak olduğu haller bakımından, herhangi bir içtihadı birleştirme kararı mevcut değildir. Bu tip inançlı işlemlerde, inanç anlaşmasının tabi olduğu bir geçerlilik şekli de yoktur. Bu sebeple, inanç konusunun taşınır ve alacak olduğu durumlarda, inançlı işlem, tanık dâhil olmak üzere her türlü delil ile ispat edilebilir. Ancak ispata ilişkin getirilmiş olan sınırın aşılması halinde, senetle ispat kuralı geçerli olacaktır.

KAYNAKÇA

ADAY, Nejat : Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muvazaa, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1992.

AKBIYIK, Cem : "Fransız Hukukunda İnançlı İşlemlerin Genel Anlamda Düzenlenmesi", MÜHFHAD, 22 (3), İstanbul, s. 111-121.

AKİPEK, Jale/**AKINTÜRK,** Turgut/**ATEŞ,** Derya : Eşya Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2018.

AKYOL, Şener : Türk Medeni Hukukunda Temsil, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009.

ALBAYRAK, Hakan : Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Yaklaşık İspat, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.

ALTAŞ, Hüseyin/**KURT,** Leyla Müjde : "İnançlı İşlemler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, Malatya 2011, s. 1-27.

AMMANN, Fritz : Treuhand und Grundbuch, Buchdruckerei Dr. J. Weiss, Zürich 1946.

ANTALYA, O. Gökhan/**ACAR,** Faruk : Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni, Aristo Yayınevi, İstanbul 2017.

ARAL, Fahrettin : "Topyekün Temlik", AÜHFD, C. XLII, S. 1-4, Ankara 1991-1992, s. 93-140.

ARAL, Fahrettin/**AYRANCI,** Hasan : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.

ARSLAN, Ramazan/**YILMAZ,** Ejder/**TAŞPINAR AYVAZ,** Sema : İcra ve İflâs Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

ATEŞ, Derya : Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlaka Aykırılık, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.

AYAN, Mehmet : Eşya Hukuku II, Mülkiyet, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016. (Anılış: **AYAN,** Mülkiyet).

AYAN, Mehmet : "Nâm-ı Müstear Kavramı ve Hukuki Niteliği", DİÜHFD, S. 2, Diyarbakır 1984, s. 377-393. (Anılış: **AYAN,** Nâm-ı Müstear Kavramı).

AYANOĞLU MORALI, Ahu : Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnançlı İşlemler, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2006.

AYDINCIK, Şirin : "Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temliki", İÜFHM, C. LXIV, S. 1, İstanbul 2006, s. 131-194.

AYRANCI, Hasan : Ön Sözleşme, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.

BAŞPINAR, Veysel : "Avukatın Özen Borcu", GÜHFD, C. XII, S. 1-2, Ankara 2008, s. 39-62.

BAŞPINAR, Veysel : "Taşınmaz Satımında Vekâlet", AÜHFD. , C. XLV, S. 1-4, Ankara 1996, s. 483-504. (Anılış: **BAŞPINAR,** Taşınmaz Satımında Vekâlet).

BAŞPINAR, Veysel : Vekilin Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, Yetkin Yayınları, Ankara 2004. (Anılış: **BAŞPINAR,** Vekilin Özen Borcu).

BERGER, Adolf : Encyclopedic Dictıonary of Roman Law, The American Philosophical Society, Philadelphia 1991.

BÖRÜ, Levent : "İcra ve İflas Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası (İİK m. 280)", AÜHFD, C. 58, S. 3, Ankara 2009, s. 481-537.

BUCHER, Eugen : Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Schultess Verlag, Zürich 1988.

CENGİL, M. Fatih : Ticari İşletmenin Devri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.

COİNG, Helmut : "Zum Geldherausgabeanspruch gegenüber dem Treuhänder", Juristen Zeitung, 25. Jahrg. , Nr. 8, 1970.

ÇAĞLAYAN AKSOY, Pınar : Hukuka ve Ahlâka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tazmini, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016.

ÇENBERCİ, Mustafa : Gayrimenkul Satış Vaadi, Sevinç Matbaası, Ankara 1973.

DALCI ÖZDOĞAN, Nurcihan : Müteselsil Sorumluluk (Özellikle TBK md. 61 ve md. 162 vd. Hükümleri Bağlamında), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.

DALCI, Nurcihan : Alacağın Toptan Temliki, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

DEMİR, Mehmet; : "Vasiyetnamenin Açılması ve Yerine Getirilmesi", TBBD, Y. 8, S. 1995/3, s. 342-377.

DEMİRBOĞA, Dursun Ali : "Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi Yapılmasına İmar Kanunu ve Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Tarafından Getirilen Sınırlamalar ve Noterin Sorumluluğu", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 6, S. 11, Ankara 2018, s. 83-112.

DEVELLİOĞLU, Ferit : Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi.

DOĞAN, Murat : "Teslime Bağlı Olmayan Sicilli Motorlu Taşıt Rehni" EÜHFD, C. XII, S. 3-4, Erzincan 2008, s. 181-207.

DURAL, Mustafa/**ÖZ,** Turgut : Türk Özel Hukuku, C. IV, Miras Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016.

EMİROĞLU, Halûk : "Roma Hukuku'nda Vekâlet Sözleşmesi (Mandatum) ve Hukuki İşlemlerde Temsil, AÜHFD, C. 52, S. 1, Ankara 2003, s. 101-111.

ERDÖNMEZ, Güray : Alacaklılara Zarar Verme Kastıyla Yapılan Tasarrufların İptali, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017. (Anılış: **ERDÖNMEZ,** Tasarrufun İptali).

ERDÖNMEZ, Güray : "Nâm-ı Müstear ve Tasarrufun İptali Davaları", Bankacılar Dergisi, S. 59, 2006, s. 84-105. (Anılış: **ERDÖNMEZ,** Nâm-ı Müstear).

EREN, Fikret : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 2018. (Anılış: **EREN,** Genel Hükümler).

EREN, Fikret : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, Ankara 2018. (Anılış: **EREN,** Özel Hükümler).

EREN, Fikret : Mülkiyet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2016. (Anılış: **EREN,** Mülkiyet Hukuku).

ERKAN, Vehbi Umut : "6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na göre Vekâlet Sözleşmesinde Vekâlet Verenin Ücret Ödeme Borcu Dışındaki Diğer Borçları", AÜHFD, C. 62, S. 2, Ankara 2013, s. 441-472.

ESENER, Turhan : Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk - İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından Salahiyete Müstenit Temsil, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961.

ESENER, Turhan : Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956. (Anılış: **ESENER,** Muvazaalı Muameleler).

FELLMANN, Walter : Berner Kommentar, Band/Nr. VI/2/4, Der eiinfache Auftrag, Art. 394-406 OR Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligatioenenrecht, Die einzelnen Vertragsverhältnisse, Stämpfli Verlag, Bern 1992.

GEHRER CORDEY, Carole/**GİGER,** Gion : Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Vertragsverhältnisse Teil 2: Arbeitsvertrag, Werkvertrag, Auftrag, GoA, Bürgschaft Art. 319-529 OR, Schultess Juristische Medien AG, Zürich 2016.

GERSTLE, Leo : Das reine Treuhandgeschäft im schweizerichen Privatrecht, Stämpfli Verlag, Bern 1917.

GREMMELS, Hans : Treuhand und mittelbare Stellvertretung, Dissertations Verlag, Düsseldorf 1936.

GÜMÜŞ, Mustafa Alper : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, C. II, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.

GÜNAL, A. Nadi : "Roma Hukuku'nda Kazandırıcı Zamanaşımı İle Mülkiyetin İktisabının Yeri Ve Önemi", AÜHFD, C. XLVII, S. 1-4, Ankara 1998, s. 119-136.

GÜNEREN, Ali : İcra ve İflâs Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.

GÜRPINAR, Damla : "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehninin Teslime Bağlı Taşınır Rehni Kurallarından Ayrılan Yönleri'', DEÜHFD, C. 19, S. 1, İzmir 2017, s. 111-159.

GÜVENÇ, Özgür : Taşınmazların İnançlı İşlemle Devri, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.

HATEMİ, Hüseyin : "Nâm-ı Müsteâr Kavramı ve Vekâlet İle İlişkisi", Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu, 14-16 Haziran 1976, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayınları, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977, s. 127-146.

HELVACI, İlhan: : Türk Medeni Kanununa Göre Lex Commissoria (Mürtehinin Merhuna Temellük) Yasağı, Alfa Yayınevi, İstanbul 1997.

HONSELL, Heinrich : Römisches Recht, Springer Verlag, Heidelberg 2015.

HONSELL, Heinrich/**VOGT,** Nedim Peter/**WİEGAND,** Wolfgang : Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529 OR, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2011.

HUBER, Erich : "Karşılaştırmalı Hukuk İsviçre Hukukunda Trust ve Treuhand", Çev: **APAYDIN,** Eylem, Küresel Bakış Dergisi, Y. 2, S. 6, Temmuz 2012, s. 5-8.

JÄGGİ, Peter/**GAUCH,** Peter/**HARTMANN,** Stephan : Zürcher Kommentar Art. 18 OR-Auslegung, Ergänzung und Anpassung der Verträge; Simulation Obligationenrecht, Schultess Verlag, Zürich 2014.

JÖRS, Paul/**KUNKEL,** Wolfgang/**WENGER,** Leopold : Römisches Recht, Springer Verlag, Heidelberg 1949.

KAPANCI, Kadir Berk : Ahlaka Aykırı Bir Fiille Kasten Verilen Zararın Tazmini, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016.

KARADENİZ ÇELEBİCAN, Özcan : Roma Hukuku, Tarihi- Kaynaklar-Genel Kavramlar-Kişiler Hukuku-Hakların Korunması, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.

KASER, Max/**KNÜTEL,** Rolf : Römisches Privatrecht, Beck Verlag, München 2014.

KAYIHAN, Şaban/**ÜNLÜTEPE,** Mustafa: : "Vekâlet Sözleşmesinin Kendine Özgü Sona Erme Sebepleri", FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S. 3, İstanbul 2014, s. 171-212.

KILIÇOĞLU, Ahmet M. : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, Ankara 2017.

KIRCA, Çiğdem : Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk, BATİHAE, Ankara 2004.

KOCAYUSUFPAŞAOLU, Necip : Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Borçlar Hukukuna Giriş-Hukuki İşlem-Sözleşme, Filiz Kitabevi, İstanbul 2010.

KOESSLER, James : "Is There Room for the Trust in a Civil Law System? The French and İtalian Perspectives", 2012, (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2132074.

KOHLER, Josef : Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, Carl Heymanns Verlag, Berlin 1919.

KOSCHAKER, Paul/**AYİTER**, Kudret : Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1977.

KRAMER, Ernst A./ **SCHMİDLİN,** Bruno : Berner Kommentar, Band/Nr. VI/1/1, Allgemeine Einleitung in das schweizerische Obligatitionenrecht und Kommentar zu Art. 1-18 OR Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen, Stämpfli Verlag, Bern 1986.

KUNTALP, Erden : Karışık Muhtevalı Akit (Karma Sözleşme), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013. (Anılış: **KUNTALP,** Karışık Muhtevalı Akit).

KUNTALP, Erden : "Lex Commissoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı", İnan Kıraç'a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1994, s. 151-162. (Anılış: **KUNTALP,** Lex Commissoria).

KUNTALP, Erden : "Teminat Kavramı, Teminat Türleri ve Bunlardan Doğan Sorumluluk" , Prof. Dr. Reha Poroy'a Armağan, İstanbul 1995, s. 263-299.

KURU, Baki : İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, Legal Yayınevi, İstanbul 2016.

KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan : "Anglo-Amerikan Hukukunda Trust Kavramı, Trust'ın Tarihi Gelişimi ve Roma Hukukuna Dayanan Kıta Avrupası Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", BATİDER, C. XXIII, S. 2, Ankara 2005, s. 5-28.

MEYER, Hermine Herta : "Trust ve İsviçre Hukuku", Çev: **APAYDIN,** Eylem, Küresel Bakış Dergisi, Y. 2, S. 6, Temmuz 2012, s. 1-3.

MUŞUL, Timuçin : İcra ve İflâs Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.

NOMER, Haluk Nami : "Teminat Amaçlı Vefalı Satışlar ile İnanç Sözleşmeleri ve Lex Commissoria Yasağı", MÜHFHAD, 22 (3), İstanbul, s. 2007-2015.

OĞUZ, Arzu : "Roma ve Türk Hukukunda İnançlı İşlem ve Vekâlet Sözleşmelerinin Karşılaştırılması'', AÜHFD, C. XLI, S. 1-4, Ankara 1989-1990, s. 225-284.

OĞUZMAN, M. Kemal/**ÖZ,** M. Turgut : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt-2, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016. (Anılış: **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku, C. II).

OĞUZMAN, M. Kemal/**ÖZ,** Turgut : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016. (Anılış: **OĞUZMAN/ÖZ,** Borçlar Hukuku C. I).

OĞUZMAN, M. Kemal/**SELİÇİ,** Özer/**OKTAY-ÖZDEMİR,** Saibe : Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016.

OKTAY, Saibe : "İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması, İÜHFM, C. LV, S. 1-2, İstanbul 1995-1996, s. 263-296.

OKTAY ÖZDEMİR, Saibe : "Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik Sözleşmeleri", İÜHFM, C. LVII, S. 1-2, İstanbul 1999, s. 265-299. (Anılış: **OKTAY ÖZDEMİR,** Alacak).

OKTAY ÖZDEMİR, Saibe : "Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 19-20, İstanbul 1999-2000, s. 657-683. (Anılış: **OKTAY ÖZDEMİR,** Mülkiyet Devri).

ÖZ, Turgut : "Parçalanmış Bir Mülkiyet: Trust", Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, 12 Levha Yayınları, C. II, İstanbul 2010, s. 1425-1444.

ÖZDEMİR, Erdal : Türk Hukukunda Yetkiye Dayanan Temsil ve Nâm-ı Müstear Uygulaması, Gen Matbaacılık, Ankara 1994.

ÖZENLİ, Soysal : Uygulamada Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi ve Neden Olduğu Davalar, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara 1986.

ÖZKAYA, Eraslan : İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.

ÖZSUNAR, Erdal : "Roma Hukukunda Rehin Hakkı (Pignus- Hypotheca)", DEÜHFD, C. XII, S. 2, İzmir 2005, s. 137-164.

ÖZSUNAY, Ergun : "Saf İnançlı Muamelelerde Vekâlet Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Uygulanması", Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu, 14-16 Haziran 1976, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayınları, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977, s. 99-125. (Anılış: **ÖZSUNAY,** Saf İnançlı Muameleler).

ÖZSUNAY, Ergun : Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Cezaevi Matbaası, İstanbul 1968. (Anılış: **ÖZSUNAY,** İnançlı Muameleler).

ÖZTAN, Bilge : Miras Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.

ÖZTÜRK, Gülay : İnançlı İşlemler, Yetkin Yayınları, Ankara 1998.

PARLAK BÖRÜ, Şafak : "Mülkiyetin Teminat Amacıyla İnançlı İşlemle Devri'', TBBD. , 2017 (128), s. 231-272.

PEKCANITEZ, Hakan/**ATALAY,** Oğuz/**SUNGURTEKİN ÖZKAN,** Meral/**ÖZEKES,** Muhammet : İcra İflâs Hukuku Ders Kitabı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017.

PETER, Hans : "Roma ve Pandekt Hukukunda Fiducia ve Güvenli Kazandırıcı Hukuki Muameleler'', Çev. **KARADENİZ,** Özcan, AÜHFD, C. XXI, S. 1-4, Ankara 1964, s. 529-539.

POSTACIOĞLU, İlhan E. : "Nâm-ı Müstear Meselesi: Vekâlet ve İtimat Mukaveleleri ile Muvazaanın Karşılıklı Münasebetleri'', İÜHFM, C. XIII, S. 3, İstanbul 1947, s. 1011-1037.

RADO, Türkan : Roma Hukuku Dersleri, Borçlar Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2011.

REETZ, Peter : Die Sicherungzession von Forderungen unter besonderer vollstreckungsrechtlicher Probleme, Schultess Verlag, Zürich 2006.

REGELSBERGER, Ferdinand : Zwei Beiträge zu der Lehre von der Cession, Archiv für die civilistische Praxis, 63.

SAATCIOĞLU, Onur : Uluslararası Özel Hukukta Trust Kurumu, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

SCHÖBİ, Christian : Orell Füssli Kommentar, OR Kommentar Schweizerisches Obligationenrecht, Zürich 2016.

SCHWENZER, Ingeborg : Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Stämpfli Verlag, Bern 2009.

SEROZAN, Rona : Eşya Hukuku I, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014.

SİRMEN, A. Lâle : Eşya Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.

ŞANLI, Cemal : "Trust'a ve Trust'ın Tanınmasına Uygulanacak Hukuka Dair Konvansiyon", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, S. 6, İstanbul 2011, s. 24-29.

TAHİROĞLU, Bülent : Roma Borçlar Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2016.

TANDOĞAN, Halûk : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. I/1, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008.

TANDOĞAN, Halûk : "İnançlı İşlemlerde İnananın Korunması Sorunu ve Bu Sorunun Çözümünde BK. Md. 393'ten Yararlanma Olasılığı", Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu, 14-16 Haziran 1976, İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Yayınlar, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1977, s. 73-97. (Anılış: **TANDOĞAN,** İnananın Korunması).

TANDOĞAN, Halûk : Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdi Mes'uliyet), Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010. (Anılış: **TANDOĞAN,** Mes'uliyet Hukuku).

TANDOĞAN, Halûk: : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, C. II, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010. (Anılış: **TANDOĞAN,** Özel Borç İlişkileri).

TEKİNAY, Selahattin Sulhi/**AKMAN,** Sermet/**BURCUOĞLU,** Haluk/**ALTOP,** Atilla : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.

THEVENOZ, Luc : Trusts in Switzerland, Ratification of The Hague Convention on Trusts and Codification of Fiduciary Transfers, Schultess Verlag, Zurich 2001.

TOPÇUOĞLU, Hamide : Kanuna Karşı Hile, Selüloz Basımevi, İzmit 1950.

UYAR, Talih : "Tasarrufun İptali Davası ve Muvazaa, Nam-ı Müstear, İşletmenin Devri, Kanuna Karşı Hile ve Perdeyi Kaldırma Teorisi", ABD. , 2016/2, Ankara 2016, s. 343-404.

UYGUR, Atiye B. : "Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler'', GÜHFD, C. X, S. 1-2, Ankara 2006, s. 171-195.

ÜNAL, Mehmet/**BAŞPINAR,** Veysel : Şekli Eşya Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2017.

VON BERNSTORFF, Christoph Graf : Einführung in das englische Recht, Beck Verlag, München 2011.

VON JHERİNG, Rudolf : Geist der Römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung, Druck und Verlag von Breitkopf und Härtel, C. II, Leipzig 1858.

WIEGAND, Wolfgang : Mobiliarsicherheiten Sicherungzession und–übereignung, Pfandrechte und Eigentumsvorbehalt aus privat-und verfahrensrechtlicher Sicht, Stämpfli Verlag, Bern 1998.

WİELİNG, Hans Josef : Sachen Recht, Band 1 Sachen, Besitz und Rechte an beweglichen Sachen, Springer Verlag, Berlin 2006.

YAVUZ, Cevdet : Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983. (Anılış: **YAVUZ,** Dolaylı Temsil).

YAVUZ, Cevdet/**ACAR,** Faruk/**ÖZEN,** Burak : Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), Beta Yayınları, İstanbul 2016.

YAVUZ, Nihat : "Doğrudan Doğruya Temsil/Nam-ı Müstear/ Dolayısıyla Temsil/İnançlı İşlem/Tarafta Muvazaa/Nam-ı Müstear ile Muvazaa İlişkisi/İspat Rejimi ve Kanuna Karşı Hile Kavramları ile Bunlara İlişkin Yargıtay Uygulaması", YD. , C. 27, S. 1-2, Ankara 2001, s. 63-100.

YILDIRIM, Serhan : 19. YY. Alman Hukuk Teorisinin Tarih Bilinci Bağlamında Oluşumu ve Etkileri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.

YILMAZ, Alper Çağrı : "6302 Sayılı Kanun Hükümleri Uyarınca Yabancı Gerçek Kişilerin Türkiye'de Taşınmaz Edinimi'', GÜHFD, C. XVII, S. 1-2, Ankara 2013, s. 1095-1126.

YÜCER AKTÜRK, İpek: : İsimsiz Sözleşme Genel Teorisi ve Uzaktan Öğretim Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.

ZÄCH, Roger/**KÜNZLER,** Adrian : Berner Kommentar, Art. 32-40 OR, Stellvertretung Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligatioenenrecht, Allgemeine Bestimmungen, Stämpfli Verlag, Bern 2014.

ZEVKLİLER, Aydın/**GÖKYAYLA,** K. Emre : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Turhan Kitabevi, Ankara 2018.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Hukuktürk Hukuk Bilgi Bankası, www.hukukturk.com.

Kazancı Bilişim İçtihat Bilgi Bankası, www.kazanci.com.

Legal Bank Elektronik Hukuk Bankası, www.legalbank.net.

Swisslex, www.swisslex.ch.